ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
НҰР-СҰЛТАН ҚАЛАСЫ
Халықаралық Білім және
Ғылым Академиясы

РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН
ГОРОД НУР-СУЛТАН
Международная Академия
Образования и Науки

REPUBLIC OF QAZAQSTAN, NUR SULTAN
International Academy of Education and Science

www.bilimacademy.kz

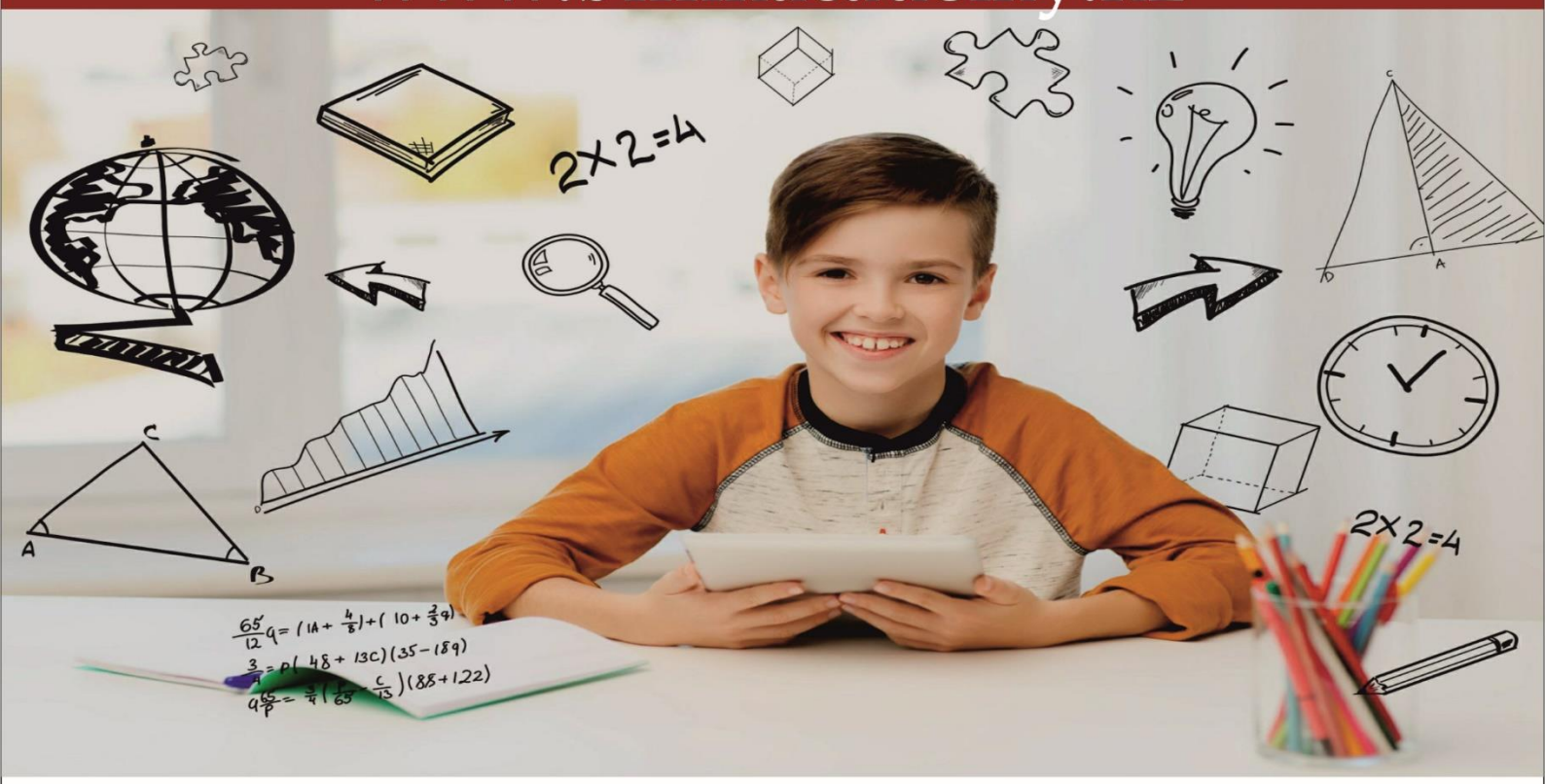

«БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТІҢ ДАМУ АСПЕКТІЛЕРІ»

атты II Халықаралық ғылыми-практикалық
интернет конференция

II Международная научно-практическая интернет конференция

«АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И КУЛЬТУРЫ»

2021 06 НАУРЫЗ МАРТ MARCH
NUR-SULTAN

ӘОЖ (УДК) 001
ҚБЖ (ББК) 72
Б94

«ҚР ҰЛТТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК КІТАП ПАЛАТАСЫ»
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СТАНДАРТТЫҚ КІТАП НӨМІРІ (ISBN),
ӘМБЕБАП ОНДЫҚ ЖІКТЕУ. КІТАПХАНАЛЫҚ – БИБЛИОГРАФИЯЛЫҚ ЖІКТЕУ.
ШТРИХ – КОД БЕРІЛДІ
«НАЦИОНАЛЬНАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ КНИЖНАЯ ПАЛАТА РК»
ПРИСВОЕНЫ (ЗАРЕГИСТРИРОВАНЫ) МЕЖДУНАРОДНЫЙ
СТАНДАРТНЫЙ КНИЖНЫЙ НОМЕР (ISBN),
УНИФИЦИРОВАННЫЙ ДЕСЯТИЧНЫЙ КЛАССИФИКАТОР
БИБЛИОТЕЧНО – БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ КЛАССИФИКАТОР ШТРИХ – КОД

Редакциялық кеңес:
Батырбаева Надия Кадыровна (төраға)
Алибаев Е.А.
Конференция өткізуге жауаптылар:
Алибаев Ерлан Акылжанович
Джуасбаев Болат Дуанбаевич

Б94

«БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТІҢ ДАМУ АСПЕКТІЛЕРІ» атты II Халықаралық ғылыми-практикалық интернет конференцияның материалдары. **«АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И КУЛЬТУРЫ»** Материалы II международной научно-практической интернет конференции.
НҰР-СҰЛТАН: Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы, 2021. – . . . б. –
Қазақ, орыс, ағылшын, тәжік тілдерінде.

ISBN

Бұл ғылыми басылым 2021 жылдың наурызында өткен **«БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТІҢ ДАМУ АСПЕКТІЛЕРІ»** атты II Халықаралық ғылыми-тәжірибелік интернет-конференциясының жинағы болып табылады.

Жинақ ұстаздар, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлері, мектеп мұғалімдері, ғылыми қызметкерлер, студенттер, магистранттар, PhD докоранттарының (аспиранттар) ғылыми тәжірибесі, зерттеулерінің нәтижесі болып табылады.

Жас ғалымдарға арналған.

ӘОЖ (УДК) 001
ҚБЖ (ББК) 72

«ҚР ҰЛТТЫҚ МЕМ...
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ...
ӘМБЕБАП ОНДЫҚ ЖІКТЕУ ...
ШТР...
«НАЦИОНАЛЬНАЯ ГОСУДАРС...
ПРИСВОЕНЫ (ЗАРЕГИСТРИРОВ...
СТАНДАРТНЫЙ КНИЖ...
УНИФИЦИРОВАННЫЙ ДЕС...
БИБЛИОТЕЧНО – БИБЛИО...

ISBN 978-601-08-0781-5

© Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
© Международная Академия Образования и Науки
2021

ТЕХНОЛОГИЯҲОИ НАВИ ПЕДАГОГӢ ДАР ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ

ҲАИТМАТОВ Фарҳод Халикулович
Таджикский государственноый институт языков имени Сотим Улуғзода
Душанбе, Таджикистан
Fara20111985@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема поиска новых приемов и способов повышения мотивации к обучению иностранных языков. Одной из этих форм являются новые педагогические технологии, внедрение которых способствует эффективному изучению языка. В статье дается определение понятиям «Педагогическая технология» и «Смарт- образование», которые способны обеспечить высокий уровень обучения, соответствующий задачам и возможностям сегодняшнего мира, позволит молодым людям приспосабливаться в условиях быстроменяющейся, неустойчивой среды, обеспечит переход от книжного контента к активному с помощью единого общего хранилища учебных материалов при наличии аналитической системы поиска; приводится пример работы с сайтом «The English Wave».

Ключевые слова: новые информационные технологии, педагогическая технология, самостоятельная работа, языковые социальные сети.

Дар солҳои охир дар таълими омӯзгорон дигаргуниҳои азим ба амал омаданд, ки тақрибан тамоми ҷанбаҳои раванди таълимро дар бар мегиранд. Масъалаи истифодаи технологияҳои муосири педагогӣ дар таълими забони англисӣ ҳарчи бештар ба миён гузошта мешавад. Усулҳо ва шаклҳои нави таълим пайдо мешаванд, ки дар навбати худ на танҳо технологияҳои мухталифи мубодила ва интиқоли иттилоотро, ки бо ёрии онҳо раванди таълим амалӣ карда мешавад, балки як низоми калони методҳои таълимро, ки ба таҳияи дониши коммуникатсионии донишҷӯён, такмил додани малакаҳои нутқ. Вазифаи асосии забони хориҷӣ омӯзонидани азхудкунии амалии забони хориҷӣ, дар ташаккули дониши ибтидоӣ, яъне қобилияти амалӣ намудани забони хориҷӣ ва робитаи байналмилалӣ бо забонзабон мебошад. Ҷустуҷӯи технологияҳои нави педагогӣ бо набудани ҳавасмандии донишҷӯён ба омӯзиши забони хориҷӣ алоқаманд аст. Аксар вақт ҳавасмандии мусби вуҷуд надорад, зеро ҳангоми омӯзиши забони англисӣ донишҷӯён бо баъзе душвориҳо дучор меоянд ва бинобар хусусиятҳои психологии худ маводро азхуд намекунанд. Таҷриба нишон медиҳад, ки истифодаи маъхазҳо ва воситаҳои мухталиф, муосир, тару тоза таваҷҷӯҳи шунавандагонро ба вуҷуд меорад, ҳавасмандии онҳоро ба таҳсил афзоиш медиҳад.

Технологияи педагогӣ маҷмӯи усулҳо, соҳаи донишҳои педагогӣ мебошад, ки хусусиятҳои равандҳои амиқи фаъолияти педагогӣ, хусусиятҳои ҳамкории онҳоро инъикос мекунад, ки идоракунии онҳо самаранокии зарурии раванди таълимро таъмин мекунад [1].

Истифодаи технологияҳои муосири педагогӣ дар раванди таълими забонҳои хориҷӣ ба дубора барқарор кардани ҳолатҳои омӯзишӣ мусоидат намуда, ба такмили усулҳои анъанавии таълим мусоидат мекунад, дар ташаккули малакаҳои бунёдии муошират забонҳои хориҷӣ аз огоҳӣ ва қобилияти баён кардани фикр мусоидат мекунад бо забони дигар ба ҳалли мустақили масъалаҳои коммуникатсионӣ, хоҳиш, таваҷҷӯҳи донишҷӯёнро ба омӯзиш афзоиш медиҳад, ба мавзӯъҳои омӯхташуда нигоҳи нав месозад ва бо ин имкониятҳои эҷодӣ ва зеҳнии онҳо, истеъдодҳоро ошкор месозад [4].

Дар айни замон, мафҳуми "SMART" ҳадафи асосии рушди системаҳои таълимӣ мебошад. Сарчашмаи асосии дониш мундариҷаи электронӣ, таълимии интернет мебошад, ки амалиётҳои технологӣ ба муаллимон ва донишҷӯён иртибот доранд, мубодилаи донишҳо дар байни онҳо.

Таълими интеллектуалӣ мафҳумест, ки навсозии ҳамаҷонибаи тамоми равандҳои таълим, инчунин усулҳо ва технологияҳои дар ин равандҳо истифодашавандаро дар бар мегирад [2].

SMART (Self-Monitoring Analysis and Reporting Technology) **SMART** (таҳлили худидоракунии таҳлил ва технологияи ҳисоботдиҳӣ) технологияи худидоракунӣ, таҳлил ва таҳияи ҳисоботи ташхисӣ, системаи SMART технологияи назорати фаъоли ҳолати васлҳои электронӣ ва механикии диск.

SMART қодир аст сатҳи баланди таҳсилотро фароҳам орад, ки ба мушкилот ва имкониятҳои ҷаҳони имрӯза ҷавобгӯ бошад, ба ҷавонон имкон диҳад, ки дар муҳити босуръат тағйирёбанда, ноустувор мутобиқ шаванд, аз мундариҷаи китоб ба мундариҷаи фаъол бо истифода аз бонки ягонаи умумӣ гузаранд. маводи таълимӣ дар ҳузури системаи ҷустуҷӯии таҳлилӣ. Сифати маводи таълимӣ дар анбор бояд тавассути ворид кардани маводҳои гуногун мунтазам назорат карда шуда, дар пайванди ягона бо системаҳои идоракунии раванди таълим кор бурда шавад.

Бо дарназардошти технологияҳои ҷории инноватсионӣ, бояд дар мавзӯи истифодаи захираҳои интернетӣ дар таълими забони англисӣ муфассалтар истода гузарем. Имкониятҳои истифодаи захираҳои интернетӣ хеле бузурганд.

Бо истифода аз веб-манбаъҳо, шумо метавонед вазифаҳои зеринро иҷро кунед:

• ба мундариҷаи дарс маводи шабакаро дохил мекунад;
• дар доираи лоиҳа ҷустуҷӯи мустақили иттилоот аз ҷониби донишҷӯён анҷом дода шавад;
• ташкил ва рушди малакаҳои хониш бо истифода аз маводҳои дар ҳама гуна дараҷа мураккаб;
• такмил додани малакаҳои шунавоӣ дар асоси матнҳои солим дар шабакаи манбаъҳои онлайн;
• луғатро бо луғат, ихтисораҳои забони муосири хориҷӣ пур кунед;
• омӯхтани фарҳанги як забони мушаххас [3].

Дар айни замон шумораи зиёди сайтҳо барои омӯзиши мустақили забонҳои хориҷӣ мавҷуданд. Дар чунин сайтҳо шумо метавонед дарсҳои омодагии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ, машқҳо, сабтҳои аудиоӣ, тавзеҳоти грамматикии барои донишҷӯ номафҳумро пайдо кунед.

Масалан, як омӯзгорони забони англисӣ ба номи И.Я. Яковлева М.Г.Алексеева дар кор бо донишҷӯён сайти «The English Wave» -ро фаъолона истифода мебарад. Чун қоида, ин сайт барои кори мустақилона хеле муфид аст. Ин як курси ройгони англисӣ барои ҳам шурӯъкунандагон ва ҳам корбарони пешрафта мувофиқ аст. Сайт интихоби калони матнҳои аудиоӣ, видеоҳои дорои сатҳҳои гуногуни душворро пешкаш мекунад. Ин мавод метавонад дар дарсҳои худ ва муаллимони забони англисии мактаб истифода шавад. Афзалияти сайт дар он аст, ки содда ва истифодааш осон аст, аз ин рӯ, ин яке аз беҳтарин платформаҳо барои омӯзиши забон мебошад. Барои таваҷҷӯҳи шунаванда, он ток-шоуҳои машҳур, клипҳои мусиқӣ, видеоҳои хандовар бо маъноҳои пинҳон, ахбор, муколамаҳои ҷолиб ва ғ. пешниҳод менамояд. Машқҳое, ки дар ин сайт низ мавҷуданд, метавонанд дониши шумо дар бораи грамматика ва луғат аз забони англисиро санҷанд. Забон, сустиҳои худро муайян кунед.

Ман мехоҳам як мисол оид ба кор бо матнҳои аудиоӣ аз сайти "The Wave English" -ро оварам, ки мо барои иҷрои супоришҳои гуногун бо забони англисӣ зуд-зуд ворид мешавем. Сабти бисёр матнҳо ҳамагӣ 2 дақиқа тӯл мекашад ва ин ба он мусоидат мекунад, ки шунаванда дар ин муддат хаста намешавад, таваҷҷӯҳи ӯ пароканда ва шавқ гум намешавад. Яке аз мавзӯъҳо "«**Many cooks spoiling porridge**»." ном доранд. Ин як зарбулмасали англисист, ки ба забони русӣ тарҷума шуда аст" **Аз ҳад зиёд ошпазҳо шӯрборо вайрон мекунанд** »". Дар аввали сабт муаллиф маънои зарбулмасалро бо якчанд ҷумла тасвир мекунад. Масалан, ӯ мегӯяд: «Баъзан шумо беҳтарин кор мекунед танҳо. Зеро агар бисёре аз афрод бо андешаҳои мухталиф ва дар якҷоягӣ мехоҳанд коре кунанд, ки ин метавонад ба мушкил рӯ ба рӯ шавад. " « Sometimes you work best alone. Because if many people with different opinions and together want to do something, that can lead to difficulties.». Дар аввал кор ба таври инфиродӣ анҷом дода мешавад. Ҳама мустақилона гӯш мекунанд. Тавре ки таҷриба нишон медиҳад, ҳангоми гӯш кардани коллектив мушкилоти гуногун ба миён меоянд. Пас муаллиф достонро оғоз мекунад. Ҳангоми гӯш кардан, донишҷӯён қайд мекунанд. Сабти овозро 2-3 маротиба гӯш кардан иҷозат дода мешавад. Ҳангоми шунидани аввал ба суръати нутқи гӯянда, интонацияи ӯ диққат додан, кӯшиш кардан лозим аст, ки маънои умумии матнро фаҳманд. Дар гӯш кардани дуюм, онҳо сабт мекунанд: «Кӣ? Дар куҷо? Кай? Ту чи кор карди?". Агар матн душвор бошад ё сухани гӯянда хеле тез бошад, пас тавсия дода мешавад, ки се маротиба гӯш кунед. Пас аз ин, муаллим саволҳое ба мисли «right or wrong», медиҳад, то фаҳманд, ки хонандагон матнро то чӣ андоза фаҳмидаанд. Кори минбаъда ҷуфт анҷом дода мешавад. Донишҷӯён бояд матнро ба ҳамсӯҳбати худ бозгардонанд, дар бораи мундариҷа саволҳо диҳанд ва ҷавоб диҳанд. Ҳамин тариқ, қобилияти кор дар ҷуфт ташаккул меёбад, ки ба рушди нутқи диалогӣ мусоидат мекунад.

Аммо дар ин сайт сабтҳои аудиоии дарози аз 11 то 19 дақиқа низ мавҷуданд, ки беҳтарин дар беруни синф, масалан, дар хона гӯш карда мешаванд. Кор берун аз синф малакаи кори мустақилро ташаккул медиҳад. Масалан, дар мавзӯи "Омӯзиш дар донишгоҳ" «Learing at the University» матн 9 дақиқа давом мекунад ва баромади гӯянда дар ин матни аудиоӣ хеле зуд аст. Аммо мавзӯъ хеле муфид ва барои мактаббачагон ва донишҷӯён аҳамияти амалӣ дорад, зеро нотиқ дар бораи омӯзиш маслиҳатҳо медиҳад: "Чӣ гуна ба имтиҳонҳо тайёрӣ дидан лозим аст?", "Чӣ гуна аз китобхонаи электронӣ истифода бурдан мумкин аст?", "Маводро аз куҷо ёфтан мумкин аст?" ва ғайра.

Азбаски донишҷӯён ин корро одатан дар хона анҷом медиҳанд, онҳо метавонанд матнҳоро то он даме, ки онҳо фаҳманд ва маълумоти заруриро гиранд, гӯш кунанд. Одатан, ба ҳар яки онҳо супориши инфиродӣ дода мешавад, то пас аз шунидан фаҳмиданро санҷад. Вазифаҳо метавонанд чунин бошанд, саволҳои алоҳида, изҳороти дуруст ва нодурустро чоп кунед, матнро бо хатоҳо ё матни холигоҳро чоп кунед, бинобар ин донишҷӯ бояд матни аудиоиро бодиққат гӯш кунад ва ҳар як калимаро нависад, то муҳимро аз даст надиҳад. Афзалияти кор бо «The English Wave» дар он аст, ки муаллим метавонад матнҳои аудиоиро аз осон ба душвор иваз кунад. Масалан, онҳо дар давоми ҳафта

матнҳои осон ва ба қадри кӯтоҳро, ки давомашон 1-2 дақиқа аст, мешунаванд ва пеш аз истироҳат сабти сатҳи миёнаро мегузоранд, то донишҷӯ вақти кофӣ барои шунидани маводи дароз ва навиштани нуқтаҳои муҳимтарин дар фармоишро пас аз истироҳат бо муаллим муҳокима кунед .

30 сол пеш, гӯш кардани соҳибзабон дар вақти воқеӣ ғайриимкон буд, аммо имрӯз ба шарофати технологияҳои нави инноватсионӣ ба мо ин имконият фароҳам оварда шудааст, ки омӯзиши забони англисиро хеле осон ва ҷолибтар мекунад.

Айни замон раванди таълимро бидуни истифодаи технологияҳои инноватсионии педагогӣ тасаввур кардан ғайриимкон аст. Ин навъи технология дар системаи муосири таълим мустаҳкам ҷой гирифтааст. Имрӯз омӯзгори забони англисӣ имкониятҳои зиёде дорад, ки барои ба таври ҷолибтар ва тарбиявӣ гузаронидани дарсҳои онҳо мусоидат мекунад. Ин имкониятҳо ба фаъолияти фаъолтари донишҷӯён мусоидат мекунанд. Дар муқоиса бо усули анъанавии таълим татбиқи нав дар таълим нақши муаллимро ҳатман тағир медиҳад. Вазифаи он баланд бардоштани кори мустақилонаи донишҷӯён, дастгирӣ дар рушди шахсият мебошад. Чунин омӯзиш ба шумо имкон медиҳад, ки ҳавасмандиро ба омӯзиш афзоиш диҳед, шавқро ба омӯзиш ба таври назаррас афзоиш диҳед ва инчунин дар ташаккули малакаҳои муошират дар муқоиса бо усули анъанавӣ натиҷаҳои хуб диҳед.

ДАБИЁТ

1. Назарова Н. Б., Мохова О. Л. Новые информационные технологии в обучении иностранным языкам // Современные проблемы науки и образования. 2016. № 3.
2. Применение SMART-технологий в образовательном процессе «Образование безграниц». МБОУ «СОШ №1». 2015. 20 с. [Электронный ресурс]. Режим доступа :https://infourok.ru/primenenie-smarttehnologii-v-obrazovatelnom-processe-mobu soshobrazovanie-bez-granic-540134.html
3. Саркисян А. В. Использование Интернет-ресурсов на уроке иностранного языка [Электронный ресурс]. Режим доступа : https://nsportal.ru/shkola/inostrannyeyazyki/library/2016/02/23/ispolzovanie-internet-resursov-na-uroke-inostrannogo
4. Кизлякова Е. С. Внедрение новейших информационных технологий в обучении иностранным языкам. С.-П., 2010. 11 с.

THE EDUCATORS' ROLE IS TO BE CHANGE AGENTS

PLYUSHKO Olga Stepanovna
Nazarbayev Intellectual school of Physics and Mathematics
Kokshetau, Kazakhstan
Plushk_o@kt.nis.edu.kz

Андапта

Бұл мақалада білім беру жүйесін қазіргі әлемнің қажеттіліктеріне бейімдеу мақсатында үнемі кәсіби және жеке дамуда болып, оқу – тәрбие процесіне инновацияларды енгізу бойынша бастама көтеретін өзгерістердің агент-педагогтерінің маңызы ашылады.

Annotation

This article reveals the importance of teachers – change agents, who, being in constant professional and personal development, take the initiative to introduce innovations to the learning and teaching processes in order to adapt the education system to the needs of the modern world.

Аннотация

В данной статье раскрывается значение педагогов - агентов перемен, которые, находясь в постоянном профессиональном и личностном развитии, проявляют инициативу по внедрению инноваций в учебно-воспитательный процесс с целью адаптации системы образования к потребностям современного мира.

Change which is the result of alteration is the engine of progress. In other words, no change – no evolution. Recently, in the sphere of education, the most urgent question has arisen whether it is the role of teachers to launch educational innovations or their responsibility comprises mere implementation of reforms imposed from the top. There is no doubt that the teacher is the driving force in the process of improving the teaching and learning procedures in case they constantly enhance their teaching proficiency. Following the principle of life-long learning, educators are willing to do it providing that they get support and inspiration from the people of their kind through collaboration.

It is the prerogative of any teacher to be a change agent being the core figure of the educational process. Teachers spend most of the time with students. Robinson (2013) puts forward the claim that teachers are as influential in their own world as the policymakers‖[1].Who if not they can affect students, their mood, world perception or attitude to life. The teacher is the source, which defines strategies and approaches that determine success or failure of the lesson. They are the first to witness what works and what is doomed to fail. According to Robinson, (2013) if you are in a relationship with students, you hold the tools and power right in your hands‖ which assumes that teachers can change the system themselves [1]. Therefore, the teacher does not have to wait for orders from above, to adjust or conduct action research to change the classroom practice.

Taking into consideration the key point which is life-long learning, teachers must be willing to admit that they are not aware of everything and that learning and teaching procedures should be subjected to a transformation because nothing around remains stable, everything develops: Technology, Culture, Art, Economy, Medicine, Science. Thus, educational process should also change not to get bogged down in the process of stagnation. To be effective change agents in order to implement best national and international practices teachers should focus on developing and mastering their skills‖ [2]. Teachers – change agents are open to anything new. To improve the classroom practice, it is crucial to enhance own expertise through teaching trainings, workshops, online and face to face courses to discover modern teaching technologies and methods, implement them, practice them, reflect, change, again reflect and analyze because it will never end up, let alone effective, if you are doing something that you are not good at‖ [2].

The choice whether to play the role of change agent or stay aside should be voluntary and internal since not all the educators can perform the role of change agents equally. On the one hand, some educators are passive by nature and they adapt to drift and get a salary caring neither for the improvement of the learning environment or teaching approaches nor for the education in general. Another reason is fear of being criticized or hassled, which causes teachers to assume a passive role in the system. It is impossible to force people do what they feel resistant about. Teachers should not be compelled but encouraged or inspired to modify the process of education.

On the other hand, there are talented, motivated and highly-proficient teachers who are eager to change their everyday classroom practice and feel passionate about it. It is normal if other teachers start without great fire in their belly‖ because as Fullan indicates passion without skills is dangerous [2]. Nevertheless, Lukacs and Glluzzo suggest that such teachers who possess specific areas of expertise become the primary agents of school change should be authorized to implement improvements to meet the needs of both school and students [3].

Techer change agents should collaborate with others and together take the lead to seek the new possibilities to improve educational process. To have success in modifying the educational process, teachers – change agents should cooperate in groups or networks where people feel free to raise concerns and offer alternative ideas‖ relating to any school problems. Teachers work as one community the quality of which uplifts everyone‖[2]. They together aim to reshape the current system of education and adapt it to the requirements of the modern world and they are able to do it because they support and inspire each other and collaborate as one.

Schools are different, the contingent of teaching staff and students is different and often reforms make them suffer from the same intervention. Policy makers launch new initiatives one after another, sometimes they even do not monitor whether it works or fails. Eventually, usual teachers' resistance, which is a natural reaction to any innovations, will turn into ignorance. In conclusion, when children come to school they have a vast appetite for learning and it only starts to dissipate when we educate them in a standard routine way [2]. One of the most productive solutions is to engage educators to be change agents who truly seek the productive transformation of educational process in everyday practice on the ground rather than taking the lead on implementing externally driven reforms [3].

Reference

1. Robinson, T. K. (2013, July 18). *How to Change Education*. Retrieved February 24, 2017, fromhttps://www.youtube.com/watch?v=BEsZOnyQzxQ
2. Fullan, M. (n.d.). The Principal Three keys to maximizing impact.
3. Lukacs, K., &Galluzzo, G. (n.d.). Beyond empty vessels and bridges: Toward defining teachersas the agents of school change.

ПРОБЛЕМАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ОҚЫТУ МОДЕЛІН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДА ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

АБДИКАШЕВА Айгерим Аманжоловна, ИБРАЕВА Айгул Омаровна
Химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі
Қарағанды, Қазақстан
abdikasheva_a@krg.nis.edu.kz, ibrayeva_a@krg.nis.edu.kz

Аңдатпа

Мақалада проблемаға бағытталған оқыту технологиясын мектепішілік деңгейде қолдану жолдары, алынған нәтижелер мен қорытындылар жазылған. Зерттеу үшін Қарағанды қаласы химия биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің 9 сынып оқушыларындағы 2 топ алынды. Біріншісі бақылау тобы ретінде, ал екінші топта аталмыш модель технологиялары биология және информатика пәндерінде қолданылып, зерттелді.

«Кез келген жағдаят (проблема) туғызып оқыту ортасы оқушыларды оқуға ынталандырады» деп Вудс Д.Р. айтқандай, проблемаға бағытталған оқыту-дарынды және талантты оқушылардың проблемалық жағдайдың шешімін таппағанда туындайтын интеллектуалды қиындықтарға әкеледі. Бұл қиындықтар танымдық қажеттіліктің пайда болу шарты. Сондықтан бұл оқыту жүйесі оқушылардың сын тұрғысынан ойлануына, пәнге деген ынтасы мен қызығушылығын арттыруға, оқушының зияткерлік қабілетін ашуға ықпал етеді.

Проблемалық оқыту оқу үшін ынталандыру ретінде нақты әлемде кездесетін аласапыран, күрделі мәселелерге және оқылған ақпаратты болашақ міндеттерде қолдануға болатын етіп біріктіру мен жүйелеуге негізделген. Проблемалар тақырыптың басында, кейбір тиісті білімді оқушыларға үйретпес бұрын көтеріледі. Проблеманы белсенді түрде шеше отырып, оқушылар ақпарат іздеу дағдыларын дамытады, қандай ақпарат қажет екенін және осы ақпараттың мүмкін болатын көздерін анықтайды. Оқушылар сабақ барысында білгендерін өз өмірімен және өз әлеміндегі маңызды мәселелермен байланыстыра алады.

Проблемалық оқытуда:

- оқушылар проблемаға тап болып, оны бұрыннан бар ақпаратты бағалауға мүмкіндік беріп, бар ақпаратты пайдаланып шешуге тырысады.
- олар мәселені және оны қалай шешуге болатындығын жақсы түсіну үшін нені үйрену керектігін анықтайды.
- олар проблемамен мүмкіндігінше жұмыс істеп, не үйрену керектігін анықтағаннан кейін, оқушылар әртүрлі ақпараттық ресурстарды (кітаптар, журналдар, мақалалар, интернет ақпараттары және т.б.) табу және пайдалану арқылы өздеріне қажетті ақпаратты зерттеу үшін өздігінен оқуды бастайды. Осылайша оқытуды тұлғаның қажеттіліктері мен оқу стиліне сәйкес жекелеуге болады. Содан кейін оқушылар проблемаға қайта оралып, мәселені толық түсіну және шешу үшін алған білімдерін жұмыс барысында қолданады.

Жағдаятты шешу жұмыстарын аяқтағаннан кейін, оқушылар өзін-өзі және бірін-бірі бағалау бойынша сындарлы дағдыларды дамыту үшін өзін және бірін-бірі бағалайды.

Проблемаға бағытталған оқытуда оқушыларға мұғалім дайын ақпараттар мен білімді бермейді, зерттеуге қажетті проблеманы ұсынады және көмекші рөлін атқарады. Яғни оқушылармен дискуссия құру арқылы қажетті тақырыпқа бағыттайды, қажетті ресурстарға жол көрсетеді. Оқушылар проблеманың шешімін өз беттерінше ізденіп анықтайды, қажетті ресурстар мен әдебиеттерге жүгінеді, зерттейді, нәтижесін ұсынады.

Проблемаға бағытталған оқыту жүйесі жоғарыдағы теорияға сүйене отырып тәжірибе жүзінде қолданылды. Тәжірибені жүргізудегі мақсат – оқушыларды теория мен практиканы біріктіре отырып зерттеу жүргізуге, өмірдегі белгілі бір проблеманы шеше алуға, өз ойларын дәлелдемелер келтіре отырып дәлелдеуге бейімдеу. Биология пәнінен де, информатика пәнінен де тәжірибелік және бақылау топтары ретінде 9 сынып оқушылары таңдалынып алынды. Мектеп психологтарының жүргізген психо-диагностикалық зерттеу жұмыстарының нәтижесін есепке ала отырып, топтардағы оқушыларға жан-жақты зерттеулер жүргізілді. Бір-біріне психологиялық тұрғыдан, дағды, сабаққа қатысу белсендігі, темпераменті және пәндік білімі жағынан ұқсас топтар таңдалды. Осыған орай тәжірибелік топтың психологиялық ерекшеліктеріне келсек, сынып өз бетімен жұмыс істеуге дағдыланған, топта, жұпта, жеке жұмыс жасап үйренген. Кез–келген жағдайда бір–бірімен берілген тапсырманы, тақырыпты талқылап, пікір алмасады. Сыныптасының көмегі қажет жағдайда, білгенін түсіндіріп, көмек көрсетеді. Жаңа тақырып кезінде мұғалімнің түсіндіргенін күтпей, өздігімен ізденіп оқи бастайды. Топтарды сипаттау және мұғалімнің өз тәжірибесін зерттеу күнделігінің үлгілері төмендегі кестеде көрсетілген:

Үлгі:

Тәжірибелік және бақылау топтарын сипаттау

Зерттеу ерекшеліктері	Бақылау тобы	Тәжірибелік топ
Жалпы оқушы саны		
Мотивациялық типі бойынша		
Ойлау түрлері/тип мышления		
Қабылдау қабілеттері бойынша		
Темперамент **Мұғалім бақылауы бойынша:** **Жылдам, баяу, сезімтал**		

Мұғалім тәжірибесін зерттеу күнделігі

Тәжірибені зерттеуді өткізу уақыты	*__ /__ / 20__ – __ / __ / 20__*	**Тәжірибені зерттеу циклі** **1 2 3 4 5** □ □ □ □ □
Мұғалім тәжірибесінің өзгеру мақсаттары	**Мұғалім тәжірибесінің өзгеру тізімі мен сипаттамасы**	**Күтілетін нәтиже**
Жоспарлау		
Білім беру және Оқыту	1.	
Бағалау		

Тәжірибелік тобының нәтижесі	**Бақылау тобының нәтижесі**
Тәжірибелік тобы оқушыларының рефлексиясы	**Бақылау тобы оқушыларының рефлексиясы**

Әріптестер ұсыныстары	
Мұғалім рефлексиясы	Жоспарлау Білім беру және оқыту Бағалау

Мұғалімнің тәжірибесін зерттеу күнделігінде көрсетілгендей сабақ кезеңдері проблемаға бағытталған оқыту моделімен тығыз байланыста жасалады. Сабақтың әрбір кезеңдерінде келесі күтілетін нәтижелер анықталды:

- оқушылар теория пен практиканы біріктіре алады;
- мәселені шеше алуға бейімделе бастайды;
- мәселені талдай отырып, бір шешімге келе алады;
- жұмыс нәтижесін қорғау барысында тақырыпқа сай дәлелдемелер келтіріп, аргументтеу арқылы өз жұмыстарын қорғайды;
- оқушылардың зерттеу жұмысын жүргізуге деген қызығушылықтары артады;
- ақпарат іздеп, табылған ақпаратты бағалап, тиімді пайдалануға дағдыланады;
- алған білімдерін мазмұнды түрде пайдаланып, өзін-өзі ары қарай жетілдіре алады.

Биология пәнінен оқу жоспарының бөлімі «Қанайналым жүйесі» бойынша жағдаяттар дайындалды, ал информатика пәнінен «Кестелер» бөлімі бойынша дайындалды. Аталған бөлімдер бойынша оқыту мақсаттары бір-бірімен тығыз байланысты, жағдаят мазмұны оқыту мақсаттарына сәйкес құрастырылды.

Зерттеу төмендегі жоспар бойынша өтті:

1. Оқушылардан топ құру / Топтарға бөлініп, қандай проблемамен айналысуды таңдау;
2. Проблеманы талқылау;
3. Идеялар жиынтығын жинау;
4. Сұрақтар құрастыру, проблеманы зерттеу. Іс-әрекет жоспарын құру;
5. Өз бетінше оқыту ресурстарын талдау / Мәтіндер мен ақпараттарды талдау. Басқа ақпарат көздерін тарта отырып, өз ойын білдіру, интернет ресурсын қолдану;

6. Ақпараттарды өңдеу;
7. Бағалау және рефлексия / Өз көзқарастарын дәлелдеу (презентацияны қорғау).

Бақылау тобында жүргізілген әдіс-тәсілдер тәжірибелік топтан өзгеше. Бұл топ теориялық білімді практикада тексеру жұмыстарымен айналысты. Берілген тапсырманы теориялық білімге сүйене отырып орындады. Тапсырмалардың басым көпшілігі қолдану, талдау, бағалау деңгейлеріне сай құрастырылды. Ұйымдастырылған әдіс-тәсілдер жұмыс формаларының барлық бөлігін қамтыды (жеке жұмыс, жұптық, топтық, ұжымдық). Оқушылар оқыту мақсаттарына жету жолында жақсы нәтижелер көрсетті.

Тәжірибелік топта зерттеу сабағын жүргізу оқушылардың зерттеушілік, гипотеза жасау, мәтінді анализдеу, қорытынды жасау, талдау, аргументтеу, мәтіндегі негізді ойды анықтау дағдыларын дамытуға бағытталды. Оқушылардың ешқандай тірек сөздерсіз, қосымша ақпаратсыз, өздері ізденіп, зерттеу жұмысын жүргізгендері, соңында бір шешімге келе алғандары сәтті болды. Осындай оқудың нәтижесінде оқушылар зерттеуге берілген проблемалық жағдайларды топтасып шешуге бейімделді. Сонымен қатар, білімді берілген сұрақтардың жауабын тапқан кезде алатындықтары байқалды.

Тәжірибелік топқа сабақты жоспарлауда зерттеу жұмысы ретінде алынған тапсырма алғашқы зерттеу кезеңдерінде біршама уақыт алды, қиындықтар туындады. Бірнеше сабақтар сериясы өткізілгеннен соң бұл мәселелер жойылды. Жоспарлау кезеңіне қойылатын негізгі талап - талдауға берілетін жағдаяттардың нақты болуы, нәтижелі болуына ықпал ететін жетелеуші сұрақтардың жүйелілігі.

Өткізілген сабақтардың қорытындысы бойынша бақылау тобымен салыстырғанда оқу үрдісінде қолданылған іс-әрекеттердің ішіндегі тиімдісі оқушылардың топ болып бір мәселені шеше алулары. Берілген тапсырма бойынша топ мүшелерінің барлығы үлкен жауапкершілік танытып, әрбір істе белсенді болды. Бір–бірінің ойын тыңдап, пікірлерімен санасып, мәселені жан–жақты қарастырып, шешім қабылдау арқылы әр оқушы өздерінің зерттеу қабілеттерінің, сонымен қатар, танымдық қабілеттерінің жоғары деңгейде екенін көрсетті.

Жалпы, проблемаға бағытталған оқыту технологиясы бір бөлімді бір уақытта меңгеруде тиімді, себебі, бірнеше мақсат бір сабақта бірдей қамтылады. Сабақтарды жоспарлауда проблемалық жағдайдың дұрыс құрастырылуы, сұрақтардың нақтылығы уақытты, еңбекті талап етеді. Ал осындай сабақтарды өткізу кезінде, оқушыларды жан–жақты тануға болады. Оқушылардың зерттеу жұмысына деген ынталары, зейін қойып, жауапкершілікпен атқарулары үлкен жетістік. Оқытудың басты мақсаты–ерекше ойлауға үйрету емес, ойлануды үйрету.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Проблемно-ориентированное обучение, Вудс Д.Р., 2005
2. Репетитор по проблемному обучению: руководство для новичков, Уолш А., 2005
3. ИННОВАЦИОННЫЙ МЕТОД «ПРОБЛЕМНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ» (PROBLEM-BASED LEARNING -PBL)//Успехи современного естествознания, Нуртазин С.Т., Базарбаева Ж.М., Есимсиитова З.Б., Ермекбаева Д.К., 2013. № 5 С. 112-114
4. https://www.queensu.ca/ctl/teaching-support/instructional-strategies/problem-based-learning

АДАМЗАТ – ҒАЖАЙЫП ӘЛЕМ ЖӘНЕ МУЗЫКАНЫҢ ҚАСИЕТІ

АБДИМОМЫНОВА Маншук Максутовна, АБДУВАЛОВА Айнур Джумабаевна
М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті
Тараз, Қазақстан
Abdimanshuk@mail.ru, Abduvalova_ad@mail.ru

Адам денесі - бұл ғажайып әлем. Біздің денемізде біз білмейтін көптеген физикалық процестер жүреді. Ғалымдар адам ағзасында және санасында болып жатқан мистикалық болып көрінетін құбылыстарды ұдайы түсінуге тырысады және ақыл-ойды қоздыратын кейбір құбылыстарды анықтай алады.

Енді сіздерге адам ағзасында кездесетін осы керемет құбылыстарды естіген сәтте өз ізденімпаздығымызды дәлелдеуге ұмтылдық.

Біріншіден, адамдарда қараңғыда жарқырау мүмкіндігі бар. Бірақ жарықтың әлсіздігі соншалық, оны адамның қарапайым көзі сезе алмайды. Жапондық ғалымдар 2009 жылы алғаш рет фотокамераның көмегімен адамдарда биоллюминесценцияны тіркеді.

Барлық тіршілік иелері аз мөлшерде жарық шығаруға қабілетті. Бұл тірі жасушаларда үнемі болатын химиялық реакциялардың нәтижесінде болады. Кейбір жануарларда биоллюминесценция туралы мәліметтер болғанымен, мамандар шығарған жарықты түсіру үшін көп уақыт қажет болды.

2009 жылы жапондық ғалымдар тобы адамның биоллюминесценциясын алғаш рет камераға түсірген суреттерді жариялады. Ғалымдар бірнеше күн бойы ультра сезімтал камералар көмегімен еріктілер денесінің жоғарғы бөліктерін түсірді. Олар дене шығаратын жарық мөлшері 24 сағаттық циклдан кейін жүретіндігін анықтады. Олар сондай-ақ ең көп жарық күннің екінші жартысында, ал ең азының түнде шығатынын анықтады. Сонымен қатар, шеке, маңдай және мойын максималды сәулеленуге ие.

Шығарылатын жарықтың қарқындылығы соншалықты төмен, оны қарапайым көз қабылдай алмайды. Бұл адамның көру қабілетінің қалыпты деңгейінен мың есе әлсіз. Сарапшылар адамдағы биолюминесценцияның эволюциялық маңызы бар деп санамайды.

Осыған орай, мысық және ит т.б. жан-жануарлардың адам аурасын, қорқыныш сезімі мен батылдығын сезетін себебі осында болса керек. Адамның сәулелену құбылысын осы жануарлардың көзі көруге қабілетті деп жорамалдауға болады.

Екіншіден, таңертең адам түнге қарағанда бір сантиметрге ұзарады. Себебі, біз түнде жатқанда омыртқа «созылады» немесе түзіледі, бірақ күндіз ауырлық күші омыртқа мен аяқтардағы шеміршектерді жиырылып, күннің аяғына қарай бізді біршама қысқартады.

Адам денесі - жұмбақ ғылымның пәні. Дене танудың осындай біртүрлі механизмі таңертең адамды сәл ұзартады.

Күндіз денеміздегі шеміршектер, әсіресе жұлын мен тізе біртіндеп кішірейеді. Бұл дененің үнемі тартылыс күшімен байланысты. Кері механизм біз түнде ұйықтауға жатқанда пайда болады. Шеміршек бұзылып, бастапқы қалпына келеді. Бұл тәулік бойы биіктіктің өзгеруіне әкеледі. Адам оянған бойда оның бойлары бір сантиметрге жуықтайды. Бұл өлшем толығымен байқалмауы мүмкін, бірақ ол әлі де маңызды.

Бұл құбылыста жұлын маңызды рөл атқарады. Жұлынның бір-бірімен қабаттасатын көптеген омыртқалары бар. Осы омыртқалардың әрқайсысында денесі тыныш болған кезде созылатын материал бар. Керісінше, олар қозғалыс пайда болған кезде дененің салмағымен қысылады.

Осы орайда өз бойын өлшеп көрген жандарда, оның ішінде біз де бұл мәселені рас деп таптық.

Үшіншіден, қатты аштық миды өз жасушаларын жеуге мәжбүр етеді. Аш тышқандармен жүргізілген зерттеу барысында зерттеушілер мидың гипоталамусының өз жасушаларымен қоректене бастағанын байқады.

Диетаға қатысты көптеген жағымсыз сындар мен теориялар бар. Диета жақсы бұлшықеттердің жоғалуын тудырады, ол адамды шаршатады, кейде тіпті денсаулығына байланысты үлкен проблемаларға әкеледі. Бірақ Альберт Эйнштейн атындағы медицина колледжінің зерттеушілері диеталармен байланысты абсолютті ақыл-ойды дамытатын теорияны ұсынды.

Олар диета миды өзін-өзі жеуге мәжбүр етеді деген пікір айтты. Ғалымдар бұрыннан жасушалар ағзада тамақ жетіспеген кезде өздігінен тамақтана бастайтынын білгенімен, бұл мүлдем жаңа ақпарат. «Аутофагия» деген атпен белгілі, бұл жасушалардағы табиғи құбылыс. Қорлар аз болған кезде жасушалар осылай энергия алады. Бірақ бұл жаңа жаңалыққа дейін ғалымдар мидың аутофагияға қарсы иммунитеті бар деп сенген.

Бұл жаңалықты ғалымдар тышқандармен жұмыс жасау кезінде жасады. Олар тышқандар тамақтан айырылған кезде, мида аштық белгісі пайда болғанын байқады. Осыдан кейін мидың гипоталамусы мидағы жасушалар мен қажетті ақуыздарды жей бастады. Ғалымдар ми аутофагиясын бұғаттаған кезде, аштық сигналы да бұғатталды. Қазір ғалымдар бұл семіздікке қарсы емдеу әдістерін жақсы түсінуге мүмкіндік береді деп санайды. Біздің ойымызша, әлемді жайлаған семіздік мәселесін шешу жолын табуға болады.

Төртіншіден, кейбір физикалық әрекеттер біздің гендерімізде бағдарламаланған. Зерттеулер көрсеткендей, соқырлар жеңіп алғаннан кейін жеңіске деген ым жасау үшін қолдарын көтереді, тіпті оны өздері көрмесе де.

Жеңіс нышанын көрсету үшін қолымызды көтеру бәріміз үшін заңды құбылыс. Себебі біз мұны басқа адамдардың жасағанын көрдік. Бірақ соқырлар және жеңістің белгісін ешқашан көрмеген адамдар туралы не деуге болады?

Ғалымдар жеңісті қимылмен өзін көрсетуге деген ұмтылыс іштен шығады деп санайды. Олар бұл біздің гендерімізде деп санайды. Бұл тек жеңіске деген ым емес. Психологтар бұл мақтаншақтықты немесе ұятты білдіретін барлық қимылдарға қатысты деп санайды.

Зерттеу үшін мамандар 2004 жылғы Олимпиада және Паралимпиада ойындарындағы дзюдо жарыстарынан алынған суреттерді талдады. Олар әлемнің 30 елінде бақ сынайтын спортшылардың

мимикасы мен дене қимылын бақылап отырды. Көзі көрмейтіндер де, туа біткен соқыр спортшылар да бірдей дене қимылын көрсетті. Жеңістен кейін олар не жеңісті қимылмен қолдарын көтерді, не толық бойларына түзелді, немесе кеудесін алға шығарды. Дәл сол сияқты, жеңіліс кезінде олар иықтарын тастап, кеудесін төмен түсірді.

Психологтар бұл құбылыс орын алуы мүмкін деп сендірді, өйткені бұл біздің ата-бабаларымыздағы үстемдік пен бағынудың әмбебап белгілері болған. Олар, біздің гендерімізге берік еніп, адамдарға инстинктивті түрде келеді. Бұған қосарымыз, кейбір қимыл-әрекеттерді көрмей-білмей жасау қабілеті көптеген адамдарда кездеседі.

Бесіншіден, музыка тыңдау кезінде адамның жүрек соғысы музыка ырғағымен үндестіріледі. Бұл қан қысымын төмендету және жүрек-қан тамырлары жұмысын жақсарту сияқты денсаулыққа жақсы әсер етеді.

Музыка адамның эмоцияларына әсер ету мүмкіндігіне ие. Кейде жақсы ән тыңдай отырып, адам өзін бақытты сезінеді. Олардың жүректері тез соғып, тыныс алуы жылдамдайды, кейде қатты болғаны соншалық, олардың түктері қолдарында тік тұрып, қаздар омыртқаларында ағып кетеді. Музыка, эмоцияны өзгерту арқылы жүрекке тікелей әсер етуі мүмкін.

Зерттеушілер Стефан Кольш пен Луц Джанкэ музыканың жүрекке қалай әсер ететіні туралы көп еңбек жариялады. Олардың зерттеулері бойынша ынталандырушы музыка жүрек соғысы мен қан қысымын жоғарылатады. Сол сияқты, босаңсытатын музыка керісінше болады. Бірақ музыканың әсерлі немесе босаңсытуын анықтау адамның көзқарасына байланысты. Біреулер рок-метал тобын босаңсытып алуы мүмкін, ал басқалары меланхолик тонын қызықты сезінеді.

Ғалымдар музыка мен жүректің осы байланысын мазасыздықты емдеу үшін пайдалану мүмкіндігін асыға күтеді. Оларды көптеген клиникалық сценарийлерде ауырсынуды басқару үшін қолдануға болады. Депрессия, жүрек-қан тамырлары аурулары және стресс сияқты басқа жағдайларды музыкамен емдеуге болады. Мысалы, АҚШ-тағы Юта университетінің мамандары классикалық музыканың есірткідей әсерін зерттеу нәтижелері туралы айтып берді. Ғалымдар өз қорытындыларын тышқандарға жүргізілген екі зерттеу барысында жасаған екен.

Бір зерттеуде мамандар қабынудан туындаған ауырсынуды, ал екіншісінде операциядан кейінгі ауырсынуды бағалады. Тышқандарға мезгіл-мезгіл анестетикалық ибупрофен енгізіліп, екі топқа бөлінді - кейбір кеміргіштер Моцарттың шығармаларын тыңдады, ал басқалары әртүрлі шуылға ұшырады. Тәжірибе 21 күнге созылды. Классикалық музыкамен үйлескенде, ибупрофен қабынумен байланысты ауырсынуды 93% тиімді төмендетеді. Сонымен бірге музыка есірткісіз өздігінен хирургиялық араласудан болатын ауырсынуды 77% төмендете алды.

Рас, ғалымдар тышқандардың басқа жиілікте еститінін атап өтті. Дәл осындай әсер адамда байқала ма, жоқ па, ол әлі белгісіз.

Медицина және стоматология кафедрасы мен педиатрия кафедрасының зерттеушілер тобы, сондай-ақ Манитоба және АҚШ университеттерінің ғалымдары Stollery Children-де емделген 3-11 жас аралығындағы 42 баланы қамтыған клиникалық зерттеулер жүргізді. 2009 жылдың қаңтарынан 2010 жылдың наурызына дейін ауруханының балалардағы жедел жәрдем бөлімі.

Зерттеу нәтижелері рецензияланған JAMA Pediatrics ғылыми журналында жарияланды. Кейбір балалар анамнез берген кезде музыка тыңдады, ал басқалары тыңдамады. Дәрігерлер балалардың стресстің деңгейін, ауырсыну деңгейі мен қабылдауын, жүрек соғу жылдамдығын және ата-аналардың денсаулық сақтауға қанағаттанушылығын өлшеді. «Біз балалардағы ауырсынуды қабылдаудың айырмашылығын көрдік. «Музыкалық топтағы» балалар процедурадан кейін бірден аздап ауырды », - деп түсіндірді зерттеу тобының жетекшісі Лиза Хартлинг. «Музыка - бұл үлкен өзгеріс енгізе алатын қарапайым және арзан шара».

Зерттеу барысында музыка тыңдаған балаларда стресс пен ауырсыну аз болатындығы анықталды. Медицина қызметкерлерінің 76% -ы музыкалық тыңдау кезінде медициналық манипуляцияларды үнсіз жүргізілген балалармен салыстырғанда әлдеқайда жеңіл болғанын атап өтті, ал дәрігерлердің 38% -ы музыканың арқасында процедуралар өте оңай болғанын айтты.

Музыканың қасиеті күшті-ақ. Осыған орай, біздің де шағын зерттеуімізде фикус және кактус гүлдерімен жасалған шағын тәжірибемізді ұсынғымыз келеді. Дыбыстардың өсімдіктерге әсер ететіндігі ғылыми дәлелденген. Тербелістерге байланысты бұл әсер оң немесе теріс болуы мүмкін.

Аты	1-апта	1,5-апта	2-апта	2,5-апта	3-апта	Нәтижесі
Музыка қосылған фикус гүлі	0,01 см	0,05 см	0,1 см	0,2 см	1,05 см	1,05 см
Музыкасыз тұрған фикус гүлі	0,02 см	0,03 см	0,09 см	0,105 см	0,85 см	0,85 см

Музыка қосылған кактус гүлі	-	0,01 см	0,04 см	0,6 см	1,1 см	1,1 см
Музыкасыз тұрған кактус гүлі	-	0,02 см	0,03 см	0,4 см	0,9 см	0,9 см

Егер біз гүл шоғын мүмкіндігінше қуантуды қаласақ, әдемі үйлесімді музыка ойнау керек және жанжалдан аулақ болған дұрыс.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Гитт В. Этот удивительный мир – человек
2. Галина Шереметева «Магическая сила цвета» (М.: Амрита-Русь)
3. Дэвид Бирн. "Как работает музыка"

ТАРИХ ПӘНІНЕН СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ БАҒДАРЛАМАСЫМЕН ОЙ ҚОРЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

АЛИБЕКОВА Тарбия Кантургановна
Т.Әубәкіров атындағы №43 жалпы орта мектебі
Мақтаарал ауданы,Түркістан облысы, Қазақстан
tarbiya_19_64@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада сабақтың ой қорыту кезеңінде тарих пәнінен «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау» бағдарламасы стратегияларын тәжірибеде ұтымды пайдаланудың тиімді әдістері ұсынылған.

Түйін сөздер: тарих,сын,ойлау,ой қорыту,әдіс,тәжірибе.

Аннотация

В статье представлены эффективные методы рационального использования на практике, стратегии программы «Критическое мышление через чтение и письмо» на завершающем этапе урока по предмету истории.

Ключевые слова: история, критика, мышление, рассуждение, метод, опыт.

Күнделікті мәселелерді шешумен қатар, балалардың бәріне бірдей мүмкіндік туғызу үшін жүйелі шаралар қабылдау қажет.Балаларымыз қай жерде тұрса да, қандай тілде оқыса да сапалы білім алуы керек. Қ-Ж.Тоқаев.[1]

Қазақстан әлемдік білім беру кеңістігіне енуіне орай ұлттық білім жүйесінің жетістіктері мен білім дамуындағы жалпы әлемдік үрдестерді ескеретін жаңа үлгісіне көшуде.Сапалы білім бере отырып,тиімді жолмен жаңа заман тұлғасын қалыптастыру әр ұстаздың мақсаты.Білім мазмұнын жаңартудың ғылыми негізінде оқушы белгілі бір қажетті біліктер мен дағдылардың иесі,оқу әрекетінің субъектісі,әр түрлі мәдениеттер мен өз көзқарасы тұрғысынан білімді,сауатты,өз ойын дұрыс әрі шебер жеткізе білетін, мәдениетті тұлға.

Сыни ойлау деген – әр жеке тұлғаның кез-келген жағдайдағы мәселені ойлап, зерттеп қорытып, өз ойын еркін ортаға жеткізе алуы.Сыни тұрғыдан ойлау, өзіндік, жеке ойлау болып табылады.Ол – өз алдына сұрақтар қойып және үнемі оларға жауап іздеу,шешімін табуды қажет ететін мәселені анықтау,әр мәселеге байланысты өз пікірін айту,оны дәлелдей алу,сонымен қатар басқалардың пікірлерін дәлірек қарастыруды және сол дәлелдемелердің қисынын зерттеу дегенді білдіреді.Сыни ойлауды дамыту технологиясының дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы – білімнің дайын күйінде берілмеуі.Оқушыны мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлесуге,пікір таластыруға бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге,өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып,қиындықты жеңуге баулитын бағдарлама.Технология бойынша әр сабақ үш кезеңнен тұрады:

— қызығушылықты ояту;
— мағынаны ашу;
— ой толғаныс.

Тарих пәнінде сын тұрғысынан ойлау бағдарламасымен ой қорытудың үшінші кезеңнің мақсаты:

— қабылданған жаңа және ескі түсініктердің ара қатынасын ашу;
— оқылған материалды талдау және қорытындылау;

— тақырыпты мұнан әрі меңгеру бағытын анықтау;

— Мағынаны тану кезеңінде білімге сүйене отырып, бұрын және сабақ барысында не үйренгенін салыстырады.

— Қарастырған тақырыптың мәнін толық түсіну және өзіне қойылған мақсатты іске асыру үшін жаңа тақырыпты талдайды, қажеттісін іріктеп алады.

— өзіне қойған сұрақтарға мағыналы жауап алғандарын бағалайды.

— білімдерін өмірмен байланыстырады, қорытынды нәтиже шығарады, өз бетімен жаңа идеяларды ойластырады.

— әртүрлі кезеңдегі ақпараттардың өзара қатынасын сипаттайтын кестелер толтырады.

— түйін сөздерге қайта оралу.

— дұрыс және дұрыс емесін мақұлдауға қайта оралу.

— рефлексивті сұрақтар

— пікір алмасу.

— шығармашылық жұмыстар.

Тарих пәнінде «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау» бағдарламасы стратегияларын ой қорыту кезеңінде ұтымды пайдалану оқытудың тиімділігін, сапасын арттыруда ерекше маңызды.»Егерде дайын білім

беретін дәстүрлі стильмен оқытатын мұғалімдер сын тұрғысынан ойлау қабілеттері дамыған оқушыларды қалыптастырғысы келсе,өздерінің де сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамыта отырып,жаңашыл идеяларға көңіл көкжиегін ашулары керек», [2] деген тұжырымды негізге ала отырып,ой қорыту кезеңін тиімді ету мақсатында »Венн диаграммасы»,»Еркін жазу», (Семантикалық карта»,»Т кестесі»,»ПОПС» формуласы сияқты стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне қарай қолданыламын.

Сол стратегиялардың бірі – ПОПС формуласы гуманитарлық пәндер бойынша оқушылардың тақырыпты қаншалықты сапалы меңгергенін бақылауға бағытталған.Сабақтың айтылым және жазылым дағдыларын қалыптастыруда «ПОПС» формуласын қолдану өте тиімді.Тақырып бойынша өз пікірін дәлелдеп, көзқарасын білдіріп, шешім шығарады.

Бұл тәсіл ОАР-дағы заң саласының маманы профессор Дэвид Майккойд-Мэйсонмен құрастырылған. Ағылшын тілінен аударғанда Позиция – Объяснение–Пример-Следствие /Түйін-Түсініктеме-Мысал-Нәтиже/

Бұл әдістің маңыздылығы,оқушының бір тақырып бойынша қысқа түрде және жылдам өз ойларын жеткізеді.Қазіргі сабақтың уақытының шектелуіне байланысты бұл фактор маңызды рөл атқарады.Артықшылығы,технологияны сабақтың кез келген кезеңінде өткізуге болады:

- үй тапсырмасын тексеру;
- өткенді қайталауға арналған кезеңде;
- бақылау жұмысына дайындық; шығарма, эссе;
- тақырып немесе бөлім бойынша жоба құрғанда.
- бастауыш сыныптағы оқушылардың өзіне ауызша жауап бергенде бұл тәсілдің ережесін түсіндіріп қолдануға болады.

«ПОПС» формуласы арқылы:

- ✓ қысқа уақытта бірнеше оқушыны сұрап шығу;
- ✓ оқушының тақырыпты қаншалықты терең түсінгені туралы ақпарат алуға;
- ✓ оқушының тақырып бойынша берер бағасын білуге болады.

Сонымен қатар, мұндай рефлексия:

- балалардың бағалау ой-өрісін қалыптастыруға;
- өз ойын реттеп жеткізуге;
- идеяларын құрастыруға көмектеседі.
- Оқушылар өз бетімен жұмыс істеуге үйренеді.

«Құзырлы оқытудың маңызды факторы мұғалімнің оқушының тақырып мәнін өз бетінше меңгеруін түсінуі мен бағалай алуы болып табылады... Оқушы мұндай жауапкершілікті көбінесе сабақ беру барысында мұғалім қалыптастыратын ортада сезініп,қабылдайды». [3]

«ПОПС» формуласын оқу үдерісінде қолдану арқылы оның қажеттілігін сабақты талдау мен кері байланыс беру кезінде тиімді екеніне көз жеткізіп,оқушыны тақырыпты қорытып бағалауға ынталандырамын.Өз тәжірибемде оң нәтижесін берген таратпа жұмыстарынан дәлелдемелер ұсынамын:

1.ПОПС формуласын қолданып,Қоқан автономиясы мен Алаш Орда үкіметінің ортақ идеясы неліктен жүзеге аспағаны туралы пікірді дәлелде.

«Менің ойымша, Кеңес өкіметіне қарсы көзқараста болған автономиялар бірінші кезекте өзін-өзі басқару құқығына қол жеткізгісі келді.»
«Себебі,саяси бағыттары әртүрлі қазақтан шыққан зиялы қауым өкілдерінің белсенділігі арқасында мемлекеттік егемендік қалпына келтірілді»
«Оны мен мына мысалдармен - ұлттың өзін-өзі басқаруы, ұлттық бірлік, ұлттың территориялық жағдайын анықтау сияқты негізгі үш мәселені шешуге тырысқанымен дәлелдей аламын»
«Осыған байланысты қорытынды шешімім: Большевиктер сияқты ұсынған қарапайым халыққа жақын ұрандары мен нақты бағыттары болмағандықтан,бұқара халықтың толық қолдауына ие бола алмады.....»

2.Тың игерудің экономикалық салдары.

Тың игерудің экономикалық зардабын «Попс формула» әдісі арқылы талдау.

Қарастырылатын бағыттар: егін шаруашылығы,мал шаруашылығы,техника және адам күші.

П - көзқарас. Өз көзқарасыңызды білдіріңіз. «Менің ойымша,тың игерудің пайдасынан зардабы мен кері әсері көп боды».

О - негіздеу. Тек түсіндіріп қоймай дәлелдеңіз. «Себебі,қазақ мектептері жабылып,ұлттық салт-дәстүрлеріміз ұмытыла бастады.Сарыарқаның шалғыны жойылып,жайлауы жүдеді».

П - мысал. Өз көзқарасыңды түсіндіре отырып мысал келтіріңіз. Мысалы: «...700 қазақ мектебі жабылып,9 млн.гектар жер жел эрозиясына ұшырады.Патшалық Ресейдің қоныс аудары саясатының жалғасы болды.»

С – қорытынды. Өз көзқарасыңызды білдіре отырып қорытынды шығарыңыз.

«Өткен ғасырдың 50-60-шы жылдарындағы тың игеру эпопеясы – отаршылдық саясаттың айқын көрінісі.Қазақ халқының өз еліндегі, өз жеріндегі үлес салмағы барынша азайтылды, жеріміз жыртқыштық әдіспен игерілді, ұлттық кадрлар мүмкіндігінше шеттетілді. Нәтижесінде рухани құндылықтарымыз құлазыды, ел тарихы бұрмаланды, тіліміз, дініміз, салт-дәстүрімізге деген кеңес заманындағы қайғы-қасіреті мол көп науқанның бірі болды».

Сабақтың ой қорыту кезеңінде ұтымды әдістің бірі - венн диаграммасы стратегиясы.Бұл стратегияның мақсаты салыстыру,пайымдау.Венн диаграммалары күрделі болуы мүмкін, бірақ оның ең қарапайым түрінде ортасында қабаттасатын екі шеңбер бар.Венн диаграммасы - екі немесе одан да көп объектілерді, оқиғаларды,тұлғалар мен тұжырымдарды салыстыруға арналған көрнекі құрал.Бұл қарапайым графика оқушыларға екі нәрсенің бірдей және өзгеше екені туралы түсінуін жеңілдетеді.

Алатау батыр мен Сыздық сұлтанның ерекше және ұқсас қасиеттерін анықтаңыз.Венн диаграммасы.

№	Шешуші сөздер
1	Тәуекел ханның бас қолбасшысы
2	Қазақтың соңғы ханы Кенесарының ұлы
3	«Еңсегей бойлы Ер Есім» дастанында ерлігі баяндалады
4	Самарқан әмірі Жалаңтөс батырға қолдау көрсеткен.
5	XYI ғ. 60 жылдары – XYIIғ. 40 жылдары өмір сүрген
6	Батыр,елінің азаттығы үшін күрескен
7	1837-1910 жылдары өмір сүрген
8	Есім ханның құба қалмақтармен күресіне қатысқан
9	Генерал Черняев бастаған орыс әскерінен Ташкентті қорғаудағы ерлімен әскербасы атанды
10	Абылай ханның немересі
11	Түркістан төңірегінде дүниеге келген
12	1910 жылы Ханқорғанда қайтыс болған

Венн диаграммасы арқылы Алашорда үкіметі мен Түркістан автономиясын салыстырыңыз.

№	Шешуші сөздер
1	1917 жыл, желтоқсан
2	1917 жылы, қараша
3	Орталықтары -Семей мен Жымпиты
4	Бөкей елі, Орал, Торғай, Ақмола, Семей, Жетісу, Сырдария облыстары
5	Демократиялық, гуманистік принциптерге негізделген саяси құрылым орнату
6	Түркістан өлкесінде өзін-өзі басқару құқығын иелену
7	Ташкент аймағына тәуелсіздік құқығын алу
8	Мұхтариат құрды
9	Атаман Дутов басқарған Орынбор казак әскеріне көмек берді
10	Большевиктер автономия орталығын басып алды
11	Кеңес өкіметі азамат соғысынан кейін автономияны таратып жіберді
12	Өзі басқару құқығына ие болу, ұлттық, діни мүдде
13	Кеңес өкіметіне қарсы саяси одақ құру

Критерийлері:

✓ Құрылған уақыты

✓ Аумағы

✓ Автономия құрудағы мақсаты

✓ Кеңес өкіметіне қатысты көзқарасы

✓ Таралу себебі

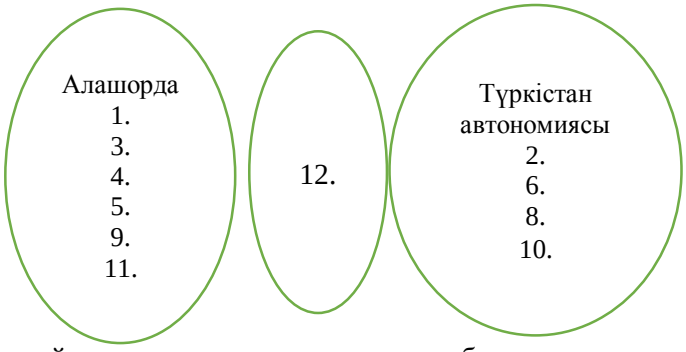

Сын тұрғысынан ойлау стратегиясын тарих сабақтарында қолдана отырып, тұлға қалыптастырудың тиімді жақтары өте көп екендігіне көз жеткізуге болады. Нақтылай қорытынды жасасақ:

- Оқушы өз қиялының дамуына, пікір айтуына еркіндік беріледі.
- Өз өміріне, қоршаған ортаға сын көзбен қарауға үйренеді.
- Өзгенің пікірін тыңдап, оған өз көзқарасын қоса беруге үйренеді.
- Өзгенің пікірімен санасуға үйренеді.
- Өз пікірін қорғап дәлелдей алады.
- Топпен жұмыс істеуге үйренеді.
- Жан дүниесін тәрбиелейді.

Сілтемелер:

[1].ЖАҢА ЖАҒДАЙДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН:ІС-ҚИМЫЛ КЕЗЕҢІ.
[2].Мұғалімге арналған нұсқаулық,10 бет.
[3].Мұғалімге арналған нұсқаулық,11 бет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. / ЖАҢА ЖАҒДАЙДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН:ІС-ҚИМЫЛ КЕЗЕҢІ/ 2020 жыл.
2.Мұғалімге арналған нұсқаулық.Бірінші (ілгері) деңгей.Екінші басылым.
3.Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері,А.Әлімов,2013 жыл.
4.Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту педагогикалық технологиясы,Б.Тасболат,С.Әділбекова,2006 жыл.
5.Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде,С.Мирсеитова,2011 жыл.
6.https://alashainasy.kz/koshbas/syini-turgyidan-oylau-tehnologiyalaryi-arkyilyi-okyitudyin-timdlg-80712/

ТАШАККУЛ ВА ИНКИШОФИ МАЛАКАИ ГРАММАТИКИИ ФЕЪЛИ “TO HAVE” БАРОИ ДОНИШҶЎЁНИ ҒАЙРИИХТИСОС

АМИНҶОНОВА Рухшона Ҳакимовна, СОДИҚОВА Рухангез Абдусамадовна
Донишкадаи политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ дар шаҳри Хуҷанд
Хуҷанд, Тоҷикистон
amindzhonova@list.ru, rukhangezsodiqova@gmail.com.

Аңдатпа

Бұл мақала бейіндік емес студенттерге арналған ағылшын тілі сабақтарында қолданыстағы "to have" грамматикалық бірліктерін дамытуға арналған және оны оқыту әдісін зерттейді. Оқу процесінде" to have " деп аталатын әдісті қолдануға үйрету өте қажет және оқытушыдан көп еңбекті, кәсіби дағдыларды, сондай-ақ жұмыс әдістерін қолдануды талап етеді. Сондықтан автор өз мақаласында "to have" етістігін бірінші курс студенттеріне арналған коммуникативтік жаттығуларды қолдана отырып, қалай тиімді пайдалану керектігі туралы айтып берді.

Аннотация

Мақолаи мазкур дар бобати инкишофи маоакаи грамматикии феъли “**to have**” дар машғулиётҳои забони англисӣ барои донишҷӯёни ғайритахассусӣ буда, усули таълими он мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Омӯзонидани истифодабарии феъли “**to have”** дар ҷараёни таълим хеле зарур буда, аз омӯзгор заҳмати зиёд, маҳорати касбӣ ва инчунин истифодаи методҳои фаолро талаб мекунад. Аз ин рӯ муаллиф дар мақолаи худ тарзи самаранок истифода бурдани феъли “**to have**” – ро бо ма истифода аз машқҳои коммуникативӣ барои донишҷӯёни курси аввал ғайриихтисос баён кардааст.

Мақсади омӯзиши грамматикаи забони англисӣ дар мактаби олӣ ин ташакул ва инкишофи малакаи граммтикии хонандагон ба забони англисӣ аст. Малакаи грамматикӣ асоси муоширатро ташкил мекунад. Бе малакаи грамматикии дуруст изҳор ва идроки фикри одамон бо забони хориҷӣ имконнопазир аст. Ақалияи ҳодисаҳои фаъоли грамматикии забони англисӣ бештар дар нутқи шифоҳӣ маъмуланд. Феъли “to have” ба ақалияи ҳодисаҳои грамматикии фаъол дохил мешавад. Гарчанде, ки феъли “to have” дар забони тоҷикӣ муродифи худро дошта бошад ҳам (доштан) хонандагон дар омӯзиши ин мавзӯъ мушкилӣ ҳис мекунанд ва дар истифодаи он дар нутҳи шифоҳӣ ба хатоҳо роҳ медиҳанд.

Маълум аст, ки дар нутқи якҷониба (нақл) ва дуҷониба (муколама)-и хонандагон ҳодисаҳои сатҳи морфологӣ ва синтаксисӣ бояд истифода гарданд. Барои корбурди дуруст ва бехатои онҳо зарур аст, ки хонандагон малакаҳои истифодабарии чунин маводро ҳосил намоянд. Илми психолингвистика собит кардааст, ки ташаккули малака аз се зина иборат аст:

а) зинаи мақсадгузорӣ (асосноккунӣ) ва ташвиққунӣ (барангезиш);
б) зинаи аналитикӣ ва синтетикӣ;
в) зинаи корбурд (иҷро) [4, 127].

Амалӣ гардонидани ин зинаҳо дар ҷараёни таълими забони хориҷӣ ҳалли бонизоми вазифаҳои зеринро талаб мекунад:

а) шинос кардани хонандагон бо маводи грамматикӣ;
б) тавассути машқҳои шартан нутқӣ ва аслан нутқии азбаркунии ҳодисаи грамматикӣ;
в) истифодаи дурусти ҳодисаҳои грамматикӣ дар нутқи якҷониба ва дуҷонибаи худ.

Тариқи шинос гардонидани хонандагон ба шакл ва маънои ҳодисаҳои грамматикӣ ба вижагӣ ва навъи мушкилоти он, инчунин ба хосиятҳои синнусолии хонандагон вобаста аст [1, 174].

Дар методикаи таълими забони хориҷӣ ду усули ба хонандагон шинос намудани ҳодисаи грамматикӣ ва лексикӣ ба ҳукми анъана даромадааст:

а) усули баёнкунӣ; б) усули функсионалӣ [3, 76].

Тибқи усули якум, шакл ва маънои ҳодисаи грамматикӣ тавассути қоидаҳо шарҳу баён карда мешавад. Аз рӯи усули функсионалӣ истифодаи (функсия)-и ҳодисаи грамматикӣ дар матн намоиш дода мешавад. Фаҳмиши ин ду усул чунинаст: яке аз қоида ба машқ ва дигаре аз мисолҳо ба машқ гузаштанро талқин мекунад.

Таҷриба нишон медиҳад, ки тавассути усули дуюм (функсионалӣ) таълим додани ҳодисаи грамматикӣ афзалият дорад. Аз ин рӯ истифодаи ин усул ба мақсад мувофиқ аст. Масалан, барои таълими феъли «to have» метавон чунин паёпаии азхудкунии мавзӯъро пешниҳод кард. Пеш аз ҳама, бояд таъкид кард, ки феъли «to have» аз лиҳози дараҷаи мушкилоти азхудкунӣ ба зумраи мавзӯъҳое дохил мешавад, ки дар забони тоҷикӣ мавҷуд буда, бо баъзе хусусиятҳояш фарқ мекунад, ки онҳо боиси мушкилоти зиёд мегарданд. Аз ин хотир намунаи тадриси он ба донишҷӯёни ғайри тахассус заҳматталаб мебошад. Барои мисол ин ҷо якчанд машқҳоро меорем.

Омӯзгор: Бачаҳо, имрӯз бо забони англисӣ мафҳуми «ба чизе доро (соҳиб) будан»-ро меомӯзем. Таваҷҷӯҳ кунед, ки ман чиҳо дорам. (Омӯзгор ин предметҳоро намоиш медиҳад): I have a red pencil. I have a black suit. I have a blue shoese. I have an English book. Пас муаллим ба бачаҳо муроҷиат карда мегӯяд:

- Бачаҳо, ман акнун дар бораи кӣ ва чӣ доштанам ба шумо нақл мекунам. Шумо бодиққат ба нақли ман гӯш карда, дар хотир доред, ки ман киҳо ва чиҳо доштаам:

1. I have four children. 2. I have a father. 3. I have a mother. 4. I have two brothers. 5. I have one sister. 6. I have a big house and a garden. 7. I have a cat and a dog.

Пас омӯзгор таваҷҷӯҳи хонандагонро ба ҷумлаҳое, ки қаблан ба тахтаи синф ё дар ҷадвале навишта шуда буданд, ҷалб карда мегӯяд, ки ҳар як донишҷӯ ба қолибҳои дар тахта буда такя карда, кӣ доштанашонро бо англисӣ гуфта диҳед. Баъд омӯзгор талаб мекунад, ки аз рӯи қолаби зикршуда ҳар як хонанда дар бораи кӣ доштанаш гуфта диҳад. Дар аввал танҳо истифодаи шакли «have»-ро машқ карда, пас бо омӯзиши шакли «has» гузаштан ба мақсад мувофиқ аст.

I		He	
You	have	She	has
We		It	
They			

Методи комуникативии таълим талаб мекунад, ки ҳар як гуфтори хонанда бояд характери воқеӣ дошта бошад, на ҷумлаҳои хушку холӣ бошанд.

Гузаронидани машқҳои ҷойивазкунӣ низ мувофиқи матлаб аст, ки дар натиҷаи он малакаи истифодаи феъли «to have» як зина меафзояд. Намунаи ин машқҳо чунин аст: Омӯзгор гуруҳро ба ду даста ҷудо мекунад ва мегӯяд:

- Бачаҳо, биёед мусобиқа мегузаронем. Дастае, ки ба қолиби «We have» аз ҳама бештар предметҳоро номбар мекунад, ғолиб дониста мешавад. Аз номи дастаҳо сардорашон баромад мекунад. Намуна:

Дастаи 1	Дастаи 2
We have English books.	We have pencil boxes.
We have pens.	We have erasers.
We have a ruler.	We have calculators.
We have post- cards.	We have bags.
We have gums.	We have copybooks.

Машқи табодулӣ бо мақсади ба хонандагон омӯзонидани шаклҳои инкорӣ ва саволии қолаби зикршудаи гуфтор низ гузаронида мешавад. Омӯзгор пеш аз иҷрои ин навъи машқ ба хонандагон чанд ҷумлаҳои инкориро дар қиёс бо ҷумлаҳои хабарӣ меоварад, ки ин бо чунин минвол ҷараён мегирад:

Омӯзгор ба рӯи миз якчанд предметҳоро мегузорад ва мегӯяд:

1. I have an English book but I have no Russian book.
2. I have some pens but I have no pencils
3. I have a hat but I have no cap.
4. I have a box but I have no clock.
5. I have a table but I have no desk.

Баҳри ташаккули малакаи гузоштани савол бо феъли “to have” машқҳои табодулӣ пешниҳод карда мешавад.

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Have you a sister? Have you a cat or a dog?

2. Have you a brother? Have you a brother or a sister?
3. Have you a granny? Have you an English or French book?
4. Have you a grandpa? Have you a pen or a pencil?

Машқи навбатӣ характери муколомавӣ мегирад, ки он шакли инкории феъли “to have”-ро меомӯзонад, чунин аст: Бачаҳо, акнун ба саволҳои ман ҷавоб диҳед.

Омӯзгор: Parviz, have you a ruler in your bag?
Парвиз: Yes, I have a ruler in my bag.
Омӯзгор: Have you any chalk in your bag?
Хонанда: No, I have no chalk in my bag.
Омӯзгор: Have you a friend?
Хонанда: Yes, I have many friends ва ғайраҳо.

Ин машқҳоро бачаҳо метавонанд бо якдигар мувофиқи намуна иҷро намоянд ва шакли инкории феъли to have – ро сайқал диҳанд. Танҳо зарур аст, ки ин машқ дар асоси калимаҳои азхудшуда ва аз ҳаёти ҳаррӯзаи донишҷӯён гузаронида шавад. Вазифаи муаллим назорат ва ислоҳ кардан мебошад.

Дар зинаи сеюм машқҳои комилан муоширатӣ иҷро карда мешаванд, ки онҳо ҷанбаи грамматикии малакаи нутқи шифоҳии хонандагонро устувор мегардонанд, зеро онҳо дар асоси расмҳо, муаррифиҳо, лаҳзаҳои зиндаи ҳаётӣ, матнҳои хосияти нақлӣ ё муколимавӣ дошта гузаронида мешаванд. Мисол:

Ба ин расм нигоҳ карда гӯед, ки ҳар яке аз одамон дар даст чӣ дорад (Discribe the pictures).
Бигӯед, ки ҳамсабақатон Ҷамшед чӣ дорад (What does you friend Jamshed have?).
Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед (Read the text and retell it) [6, 79].

Пас мувофиқи принсипи пайдарпайӣ машқҳои омехта иҷро карда мешаванд, ки мақсади асосии онҳо мустаҳкам намудани феъли “to have” дар ҷумлаҳои гуногунсохт мебошад.

Машқи омехта:

Муаллима: Бачаҳо, биёед як бозӣ мегузаронем. Хонандагонро ба ду гурӯҳ тақсим мекунем, баъд бо навбат аз ҳар гурӯҳ як нафарӣ баромада, шахси дар гурӯҳи дигар бударо мегӯянд, яъне муаррафӣ мекунанд. Онҳо бошанд он ҳамсинфи худро номашро меёбанд. (бачаҳо ба ду гурӯҳ тақсим мешаванд ва гурӯҳи якум бозиро оғоз мекунанд)

Хонандаи гурӯҳи 1: She is a nice girl, she has a white blouse, she has a short skirt with pockets, and …

Хонандаи гурӯҳи 2: She is Muhabbat.
Хонандаи гурӯҳи 1: Yes, you are right.
Муаллима: Now, the second group has a turn.
Хонандаи гурӯҳи 2: He is tall, he has black trousers, and he also has a blue shirt.
Хонандаи гурӯҳи 1: Is he Farruh?
Хонандаи гурӯҳи 2: No, he has a pen in his hand.
Хонандаи гурӯҳи 1: Rustam.
Хонандаи гурӯҳи 2: Yes, he is.

Ҳамин тавр бозиро давом додан мегирем. Дар ин намуди бозӣ нутқи даҳонии онҳо инкишоф меёбад ва инчунин бо феъли “to have дар шахси семи танҳо has” ҷумла сохтанро ёд мегиранд, яъне малакаю маҳорати худро мустаҳкам мекунанд.

Барои назорати дониши хонандагон мо метавонем боз якчанд намуди машқҳоро гузаронем. Барои ин мисол омӯзгор мегӯянд:

а) Бачаҳо, ман ба ҳар яки шумо варақа медиҳам, шумо ҷумлаҳоро хонда шакли нодурусташро ислоҳ кунед. (Дар варақа чунин ҷумлаҳо дода мешавад)

1. I has a sister. Her name is Parvina. She have long hair.
2. Zarina and Lola has English books.
3. You has very many bad marks.
4. Nozim have lunch in the cafe.

б) Ё ин ки омӯзгор ба бачаҳо калимаҳои омехта медиҳад, хонандагон аз он ҷумла месозанд. Барои ин бозӣ шавқовартар гузаштанаш омӯзгор хонандагонро ба ду даста тақсим карда ба ҳар як даста 4-тои ҷумлаи омехта медиҳад, кадом даста пештар шавад ғолиб дониста мешавад. Барои ин бозӣ 2 дақиқа вақт дода мешавад.

Намуна:

mother a My dress has and a long hair red long black
pens some have stamps but you no have
Kate have Roza ruler bags their in
Excellent I marks have notebook my in

Ба монанди инҳо мо метавонем боз бисёр дигар мисолу машқҳо оварда дониши хонандагонро мустаҳкам кунему малакаю маҳорати онҳоро санҷем.

Ҳамин тариқ, методи муоширатии таълими забони хориҷӣ дар муқоиса бо дигар методҳои таълим бартариҳои зиёд дорад. Пеш аз ҳама усули мазкур тақозо мекунад, ки ҷараёни омӯзиши забони хориҷӣ дар вазъияти муоширатӣ баргузор гардад. Методи муоширатӣ бештар баҳри ташаккули малакаи нутқи шифоҳии хонандагон, махсусан, малакаи грамматикӣ ва лексикии забони хориҷиро истифода кардан ба мақсад мувофиқ аст.

Пайнавишт:

1. Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе. /Под ред. А.А. Миролюбова и др. М., 1967. с.420

2. Пассов Е.И. , Кузовлев В.П., Коростелев В.С. Цель обучения иностранному языку на современном этапе развития общества. – В. кн.: Общая методика обучения иностранным языкам. М., 1991. с. 36-43.

3. Пассов Е.И. Урок иностранного языка в средней школе. М., 1988. с. 274.

4. Рогова Г.В., Верещагина И.Н. Обучение английскому языку на начальном этапе. М., 1989. с. 238.

5. Рогова Г.В, Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – М.: -Просвещение, 1991. с. 277.

6. Rivers V. Communicating Naturally in a Second Language. Cambridge University Press. 1989. p. 43.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ИЗВЕСТНЫХ УЧЁНЫХ, ПЕДАГОГОВ РАЗНЫХ ЭПОХ НА НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ

АШУРОВА Барно

Таджикский государственный институт языков им. С. Улугзода

Душанбе, Таджикистан.

barnoi-vorukh@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются педагогические взгляды известных учёных, педагогов разных эпох на нравственное воспитание подрастающего поколения.

Отмечается, что вопросы нравственного воспитания как основной фактор педагогической деятельности рассматривались в научных трудах античных, средневековых и современных учёных, педагогов.

Подчёркивается, что проблемы нравственного воспитания подрастающего поколения в таджикской школе стоит на твёрдом фундаменте древней педагогической мысли, одним из величайших источников которой является священная книга «Авеста». Далее она развивалась в трудах таджикских учёных, в диссертационных исследованиях молодых учёных.

Ключевые слова: нравственное воспитание, подрастающее поколение, учёные, трактат, педагогическая мысль.

Annotation

The article deals with pedagogical views of famous scientists, teachers of different ages on the moral education of the younger generation.

It is noted that the issues of moral education as the main factor of pedagogical activity were considered in the scientific works of ancient, medieval and modern scientists and teachers.

It is emphasized that the problems of moral education of the younger generation in the Tajik school is on the solid Foundation of the ancient pedagogical thought, one of the greatest sources of which is the Holy book "Avesta". It further developed in the works of the Tajik scientists in the dissertation research of young scientists.

Key words: moral education, younger generation, scientists, treatise, pedagogical thought.

Социальные проблемы современного общества требуют от системы образования решения качественно новых задач, направленных на подготовку молодёжи к жизни в условиях, отличных от прошлой жизни.

Особенность нравственного воспитания на современном этапе в условиях демократизации нового общества обусловлена даже не столько всеобщностью объекта, сколько всеобщностью его субъекта. Все люди в обществе включены в этот многосторонний процесс и несут ответственность за его результаты. Каждый человек выступает одновременно как бы в двух ролях: воспитателя и воспитанника. Участвуя в производстве, выполняя определённые социальные функции, вступая в общение, каждый человек в то же время заинтересованно относится к нормам нравственности, к принятым представлениям о долге, достоинстве, идеале, счастье. Тем самым независимо от своей воли и желания он вовлекается в орбиту воспитательного воздействия на других людей. Специфика нравственного воспитания заключается и в том, что оно не только является взаимовоспитанием, но оказывается еще и самовоспитанием.

Демократические изменения, происходящие в Таджикистане, ставят перед общеобразовательной школой важную задачу воспитания молодёжи, не только ориентированной на рыночную экономику, самостоятельное и творческое участие в жизни общества, но и одухотворенной общечеловеческими и нравственными национальными ценностями, имеющими древние культурные корни в историческом развитии таджикского народа.

Нравственное воспитание как основной фактор педагогической деятельности является основным процессом всестороннего преобразования подрастающего поколения, делающим его способным стать субъектом собственно нравственных отношений, процессом обретения человеком гармонической целостности развития и самостоятельной устремлённости к созиданию и творчеству безотносительно к любым выгодам и материальным наградам.

В современной мировой науке существуют различные определения нравственности и нравственного воспитания, одним из которых является «нравственное чувство теории - субъективистские этические теории, объясняющие происхождение и природу нравственности тем, что человеку свойственны особые чувства одобрения и осуждения». [1, 67]

Теория нравственного чувства возникли и распространялись в Англии в XVII-XIX вв., представителями которой были Адам Смит, Юм, Шефтсбери, Ф.Хатчесон. В XX веке эти теории получают дальнейшее развитие в трудах финского учёного А.Вестермарк, американцев У.Мак-Дуельс, А.Роджерс, Ф.Шарп и английских учёных А.Сазерленд, А.Шенд.

Проблемы нравственного воспитания подрастающего поколения в таджикской школе стоит на твёрдом фундаменте древней педагогической мысли. Одним из величайших источников этой педагогической мысли является «Авеста». Эта священная книга известна крылатыми словами «добрый нрав, доброе слово, доброе дело», имеющими высокий общечеловеческий нравственный смысл.

Средневековая история таджикского народа подарила миру большую плеяду корифеев науки и литературы, произведения которых обладают огромным нравственным потенциалом. Среди них нужно особо отметить имена таких мыслителей, как Рудаки, Фирдоуси, Авиценна, Носир Хисрав, Абунаср Фараби, Насриддин Туси, Джаладдин Руми, Саади, Хафиз, Абдурахман Джами, Бедил, Зебунниса и др. Благодаря их трудам мы сегодня имеем богатую классическую педагогику, в которой нравственное воспитание занимает центральное место.

Идеи нравственного воспитания развивались в трудах мыслителей эпохи Возрождения, важнейшими деятелями которых являются итальянский гуманист Витторино де Фелтре (1378-1466), испанский философ и педагог Хуан Вивес (1442- 1540), нидерландский мыслитель Эразм Роттердамский (1465-1536), французский философ Мишель Монтень (1533-1592). Мыслители данной эпохи выдвигали гуманные и прогрессивные педагогические идеи о воспитании и нравственности личности.

Выдающийся чешский педагог Ян Амос Каменский (1952-1670) в своём знаменитом труде «Великая дидактика» разработал основные вопросы теории и организации учебной работы и уделял должное внимание нравственному воспитанию детей, а в другой книге «Материнская школа» изложил свои взгляды на семейное и нравственное воспитание.

Вслед за Я. Коменским в историю педагогики вошли и другие имена, как Френсис Бекон, Джон Локк, Иоганн Генрих Песталоцци, Иоганн Герберт и другие.

Джон Локк в трактате «Мысли о воспитании» большое внимание уделял формированию нравственного сознания личности, а Иоганн Генрих Песталоцци в произведении «Лингард и Гертруда» развивал демократические идеи о гуманном характере воспитания, о доброжелательном отношении к детям и привитии им сочувствия и сострадания к людям как основы их нравственного воспитания.

Научные основы нравственного воспитания подрастающего поколения занимали важное место также в педагогических идеях К.Д.Ушинского, А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинского.

Великий учёный и талантливый педагог А. С. Макаренко особое внимание уделял формированию целостной личности гражданина. «Буквально можно сказать: нет ни одного акта, ни

одного слова, ни одного факта в нашей истории, которые кроме прямого хозяйственного, или военного или политического значения, не имели бы и значения воспитательного, которые не были бы вкладом в новую этику и не вызывали бы нарастания нового морального опыта. Этот моральный опыт, эти родившиеся уже нормы поступка еще не сведены в строгую систему, еще не оформлены в точных положениях, в терминах и, самое главное, еще не расширились до общенародных опытных традиций».[1]

Вопросы нравственного воспитания не обошли вниманием учёные-педагоги стран СНГ В.Сластенин, С.Баранов, Г. Калашников, Б.Лихачёв, а также таджикские учёные И. Обидов, М.Лутфуллоев, Х.Рахимзода, Л. Орлова, А. Пудинаев, И. Каримова, С. Кадыров, И. Давлатшоев.

Нравственное воспитание как самостоятельный принцип рассматривается в кандидатской диссертации Х. Искандаровой «Нравственное воспитание и его роль в становлении жизненно-значимых ценностей младших школьников» (1998), в которой раскрыты теоретическая сущность и методические пути нравственного воспитания младших школьников как ведущего фактора становления их жизненно значимых ценностей.

В странах СНГ, в том числе в Республике Таджикистан по данной проблеме защищены ряд диссертационных работ: М.Исаева «Нравственное совершенствование учащихся в процессе обучения узбекской литературы в 5-9 классах» (Ташкент, 1992); А.Пудинаев «Формирование нравственных качеств личности у студенческой молодёжи средствами таджикской художественной литературы» (Душанбе, 1992); Т. Хайдаров «Педагогические основы прогрессивных народных традиций в нравственном воспитании студенческой молодёжи и пути их использования во внеаудиторной учебно-воспитательной работе» (Душанбе, 1993), К.Коккозева «Формирование нравственного отношения подростков к природе средствами художественной литературы» (Алматы, 1994) Л. Орлова «Нравственное воспитание подростков во внешкольных учреждениях» (1981), А. Умаров «Духовно-нравственное воспитание старшеклассников во внеурочной деятельности на традициях таджикской народной педагогики» (1998), И. Каримова «Теоретические основы гуманизации гуманитарного образования таджикской школы» (2000), в которых разработаны общие закономерности, содержание, формы, методы и ряд других частных проблем нравственного воспитания в целом.

Исходя из сказанного, можно прийти к выводу, что нравственное воспитание как основной фактор педагогической деятельности нашло своё отражение во многих античных, средневековых и современных трактатах, и как основной стержень её деятельности на протяжении становления и развития всей педагогической мысли занимало и занимает весьма значительное место.

Список использованной литературы

1. Авеста: Избранные гимны. (Перевод с авест. и комментарий И.М. Стеблин-Коминского). - Душанбе: Адиб, 1990.- 173 с.
2. Дидактика средней школы. Под ред. Скаткина М.Н. - М.,1982. - 317 с.
3. Исаева М.Р. Нравственное совершенствование учащихся в процессе обучение узбекской литературы в 5-9 классах. Автореф. дисс. канд. пед. наук. - Ташкент, 1992, 22 с.
4. История таджикского народа. Древнейшая, древняя история. /Под ред. академика Б.А. Литвинского и В.А. Ранова.-Душанбе, 1998. 750с.
5. Каримова И.Х. Теоретические основы гуманизации гуманитарного образования таджикской школы. Автореф. дисс. канд. пед. наук -Душанбе, 2000. 46с.
6. Лернер И.Я. Дидактическая система методов обучения.- М., 1976.- 169 с.
7. Лутфуллоев М. Урок. - Душанбе, 1995. - 191 с.
8. Макаренко А.С. Воспитание гражданина/Сост. Р.М. Бескина, М.Д. Виноградова. - М.: Просвещение, 1988. - 304 с.
9. Нравственные проблемы развития личности (под ред. Титаренко А.И.), М.: Изд-во МГУ 1982, 144 с.
10. Орлова Л.А. Нравственное воспитание подростков во внешкольных учреждениях: Автореф. дисс. канд. пед. наук. - Душанбе, 1981. 20с.
11. Пудинаев А. Формирование нравственных качеств личности у студенческой молодежи (средствами таджикской художественной литературы): Автореф. дисс. канд. пед. наук. - Душанбе, 1992. - 22 с.
12. Сухомлинский В.А. Родительская педагогика. М., 1978. – 245 с.

1 Макаренко А.С. Воспитание гражданина. - М., 1988 с.36.

КӘСІБИ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ТІЛІН ДАМЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСІ ТУРАЛЫ

БЕКОВА Гульнара Жумашевна
«Технологиялық колледжі» МКҚК
Нұр-Сұлтан қаласы, Қазақстан
gul-bekova@mail.ru

Аңдатпа

Бұл жұмыста кәсіби қазақ тілі сабақтарында жобалар әдісі арқылы студенттердің тілін дамыту, жетілдіру тәсілдері мен құралдары көрсетілген. Жобалар әдісін қолданудың теориялық негіздері аталып өтіп, колледж тіл мамандарының оңды нәтижелері көрсетілді.

Қазіргі жаһанданған, ақпараттың дамыған ғасырында болып жатқан түрлі өзгерістер мен жаңашылдықтар еліміздің экономика саласына да, білім беру жүйесіне де тың ізденістерді енгізіп жатыр. Осы орайда қазақ тілі мәртебесін одан әрі жаңғырту мәселесі «Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасының» басты мақсаты болып табылады[1].

Нұр - Сұлтан қаласы әкімдігінің «Технологиялық колледжі» МКҚК тіл мамандары осы бағдарламаның талаптарын орындауға өз үлесін қосуда.

"Кәсіби қазақ тілі" пәні базалық мамандарды даярлаудың құрамдас бөлігі болғандықтан, бұл пән қазақ тілін базалық білімді меңгеру құралы ретінде пайдалана отырып, одан да тереңірек зерттеуді көздейді. Мақсаты: қазақ тілінде коммуникативтік қарым-қатынас дағдыларын, негізгі категориялық - ұғымдық аппаратын қалыптастыру және студенттердің мамандықтары бойынша кәсіби - бағытталған тіл дайындығын қамтамасыз ету болып табылады.

Сондықтан, біздің колледждің оқытушылары ғылыми-техникалық, жалпы әлеуметтік және кәсіби лексиканы меңгерту арқылы, студенттердің болашақ мамандығымен байланысты сөйлеу дағдылары мен біліктерін жобалар әдісі арқылы дамытуда.

Аталған әдіс әлемдік педагогикада жаңа әдіс болып табылмайды, АҚШ-та XX ғасырдың 20-шы жылдарында пайда болды, оның негізін қалаушысы

Дж. Дьюи болған. Көрші Ресейде жобалар әдісінің теориялық негізін қалаған профессор Полат Е. С. [2].

Ресейлік ғалымның пікірі бойынша, жобалар әдісі – бұл мәселені (технологияны) бөлшектеп әзірлеу арқылы дидактикалық мақсатқа жету тәсілі[3.,67]. Оның мақсаты – студенттің шығармашылық қабілетін дамыту, өйткені студент: өзіне жеткіліксіз білімді әртүрлі қайнар көздерінен өз ықыласымен алады, алған білімдерін танымдық және шығармашылық міндеттерді шешу үшін пайдалануды үйренеді.

Жеке тұлғаның (зерттеушілік, проблемалық, эвристикалық) жасампаздығын, дербестігін, бастамашылығы мен ұтқырлығын қалыптастыруға ықпал ететін әдістермен қатар инновациялық әдістер қатарында. Жобалар әдісі бойынша қызметті ұйымдастыру кезінде, жоба – кезең-кезеңмен, идеядан оның іске асырылуына дейін кішігірім шығармашылық жұмыс атқару деп түсінуге болады.

Егер бұл әдісті біз педагогикалық технология ретінде қарастырсақ, ол зерттеушілік, іздеу, проблемалық әдістерден құралады. Оның бірнеше мәні болады: кез келген құрылыс пен бұйымға есептеу мен сұлба жасау жиынтығы; кез келген құжаттың алдын ала дайындалған мәтіні; бір ой не жоспар.

Студенттер жұпта, жеке не топтасып жұмыс істей алады[3.,69]. Әр топта жұмыс атқарған студенттің коммуникативті біліктері дамытылады, мысалы, өз зерттеушілік мәселесін айқындау, ақпаратты жинау және бақылау біліктері, эксперимент өткізу, сараптама жасау, жоба құру, жалпы зерттеу жасау. Оқытушы әзірлеуші, үйлестіруші, сарапшы және кеңес беруші ретінде болады. [4, 5, 6].

Тіл мамандары жаңа тақырыпты түсіндірген кезде, өткен сабақты бекітуде, тақырыптың бір немесе бірнеше тарауларын қайталаған кезде, студенттермен түрлі жаттығу жұмыстарын атқарған кезде (грамматикалық талдау, тірек сұлбалар құрастыру және т.б.) осы әдісті қолданады.

Кейде сабақта екі мәтін берілуі мүмкін: негізгі және қосымша мәтін (сабақтан тыс уақытта орындалуы мүмкін). Негізгі мәтіннің барлық терминдері меңгерілуі тиіс, өйткені «сол лексиканы, таныс терминдер мен сөздерді және таныс емес сөздерді белгілі түбірлердің сөздерін көмекші мәтіндер мен жаттығулардың жаңа сөз тіркестерінде қолдану қажет» [7].

Сонымен, студенттер топтасып атқаратын жұмыстар реттілігін мысал ретінде келтіреміз:

1. Мәселені анықтау.
2. Жоба тақырыбын, міндетін тұжырымдау.
3. Болжамдау жасау (қажет болса).

4. Тапсырманы түсіну және оларды бөліп тарату.
5. Топта алдын ала талқылау.
6. Ұжымдық талқылау.
7. Жобаны қорғау.
8. Рефлексия.

Студенттерге арналған үлгі:

1. Тақырып, мәселе аталады.
2. Мақсаты: мәтіннің мәні мен ресімделуін анықтау.
3. Болжамдау (осыған ұқсас өз мәтінін құру), келешекте бұл сценарий, эссе, очерк, әңгіме, ертегі, повесть жасауға мүмкіндік береді.

Бұл жобалар әдістің «жеңілден күрделіге дейін» тәсілі[8].

Іс жүзінде мәтіннің тапсырмалары, әсіресе: мәтінді жалғастыру, мәтінді аяқтау, сюжеттің жоспарын құру, осыған ұқсас өз сюжетін құру, шашылған үзінділерден мәтінді жинап алу, жасалғанды толықтыру мәнде болып келеді. Бұл ретте айта кететініміз: студенттің еңбегіне адамгершілік тұрғыда, сыпайы және мәдениетті түрде қарау және студенттің шығармашылық процесінің серіктесі болуды болжайды.

Мәтінге тапсырма орындаудың мақсаты - студенттер өз ойларын үйлесімді және жеткілікті түрде білдіре алу, сөйлеу мақсаты мен мазмұнына және қарым-қатынас жағдайларына сәйкес қажетті тілдік құралдарды қолдану, ауызша және жазбаша түрде коммуникативтік - мақсатты мәлімдемелер жасай алу.

Орта кәсіптік білім беру жүйесінде көптеген жылдар тәжірибесі мол колледждің тіл мамандары, осы әдісті негізге алып, студенттердің қызметін жобалар әдісі бойынша ұйымдастырудың дидактикалық материалдар жинағын құрастырды. Нәтижесінде: студенттер өз кәсібіне байланысты түрлі форматтағы түпнұсқалық мәтіндерді оқиды, түсінеді, тыңдайды (жалпы түсінік, нақты ақпарат алу, толық түсіну); кәсіби бағыттағы түпнұсқалық мәтіндерді оқиды, іс қағаздарын құрастырады, диалогтар жасап, эссе жазады; әңгімелесуге және пікір алмасуға өз бетімен дайындалады, өз талаптарын дыбыстап айтып, мәтіндерді түрлендіреді және лексикалық базалар жасайды, жаңа лексикамен танысады, мақалаларды аударады, грамматикалық жаттығуларды орындайды.

Жобамен жұмыс жасау барысында студент нақты әрекеттер түсінігіне жетеді, құбылыстардың тереңдігіне енеді, жаңа үрдістерді құрастырады.

Қазақ тілінде ақпаратпен жұмыс істей білу және оны өз тәжірибесінде қолдана білу - жоғары білікті маманның маңызды қасиеттерінің бірі болып табылады. Тіл маманы өз сабағын жобалар әдісі бойынша нәтижелі өткізу үшін, жоғары білікті маман болу керек және осындай болуы талап етіледі, өйткені әр жобаға тілдік материалды өз бетінше және мұқият іріктеп алу, тапсырмалар мен жаттығуларды дұрыс дайындау қажет.

Сонымен, жобалар әдісі студенттердің танымдық дағдыларын, ақпараттық кеңістікте бағдарлану біліктері мен сыни және шығармашылық ойлау қабілеттерін қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы. *(2015.04.12. берілген өзгерістер мен толықтырулармен)*.
2. Полат Е. С. Метод проектов. Статья на сайте «Вопросы интернет образования».
3. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Учебное пособие. М., Академия. 2008г., с.67-69.
4. Любимов В. Формирование компетентности студентов в условиях развивающей образовательной среды. [Текст]/Актуальные проблемы развития профессионального образования: материалы научной конференции с международным участием 15-16 декабря 2017г./Рубцовский индустриальный институт. –Рубцовск, 2017.- с. 280-284.
5. Анду Ф. Особенности формирования компетенции студентов технического вуза. [Текст]/Материалы научной конференции с международным участием/Рига, 2017г.- с.157-161.
6. Аманов К. О развивающейся образовательной среде. [Текст]/ Образование. –М., 2017г.- с.133-143.
7. Жученко Г. А. Работа над специальными текстами в процессе обучения иностранных студентов русскому языку. -Киев, 1968г. стр.8.
8. Махметова А. А. Развитие орфографической и пунктуационной зоркости студентов через проектную деятельность на уроках русского языка. Учебно-методическое пособие. г. Нур-Султан.: 2019, с.12.

9. Оразақынова Н., Әміреев Н. «Қазақ тілі. Сөз мәдениеті». Алматы, «Мектеп». 2010 ж. http: // kk. Wikipia. org http://akikatkaz. kz Қазақ Энциклопедиясы. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Әскери іс. Алматы: «Мектеп» ААҚ; 2011ж. 49б.

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ ПРИ ИЗБЫТОЧНОМ ВЕСЕ

БИЯТОВ Ризабек Габдуллович
Назарбаев Интеллектуальная школа физико-математического направления
Кокшетау, Казахстан
Biyatov_r@kt.nis.edu.kz

Андапта

Бұл мақалада артық салмақтың негізгі себептері және оның алдын-алудағы дене шынықтыру мен спорттың рөлі көрсетілген.

Аннотация

В данной статье представлены основные причины избыточного веса и роль физической культуры и спорта в его профилактике.

Прежде чем поднимать и анализировать данную проблему, не обходимо разобраться с термином избыточного веса, а также узнать об ее актуальности в наше время. Избыточный вес или ожирение –это результат формирования аномальных или чрезмерных жировых отложений, которые могут наносить вред здоровью человека. Как понять, что человек страдает ожирением , или что он имеет избыточный вес? Разумеется, с попытки определить его наличие у человека. Для этого существует показатель, который называется «Индекс массы тела» (ИМТ). Чтобы рассчитать ИМТ необходимо разделить вес, измеренный в килограммах, на рост человека, измеренный в метрах. При условии, что ИМТ находится в промежутке от 19 и 25 это означает, что проблем с лишним весом человек не имеет, такой показатель считается нормой. Если ИМТ в промежутке от 25 до 30 – это означает, что присутствует избыточный вес. А если показатель более 30, следовательно, есть ожирение. К сожалению, это проблема актуальна во всем мире. Одним из серьезных последствий избыточного веса и ожирения является смерть человека. Во всем мире от проблем с лишним весом умирает больше людей, чем от последствий аномально низкой массы тела. Таким образом, число людей с

ожирением превышает число людей с пониженной массой тела. Такая статистика наблюдается во всех регионах, кроме некоторых районов Африки к югу от Сахары и Азии.

Так что же вызывает проблемы с избыточным весом у людей? Основная причина появления у человека избыточной массы тела это энергетический дисбаланс. При нем калорийность рациона превышает энергетические потребности организма. Во всем мире существуют несколько следующих тенденций:

1. Увеличение потребления людьми продуктов питания, которые содержат большую энергетическую ценность и высокое содержание жиров;

2. Уменьшение физической активности и как следствие, снижение психологической и умственной активности в связи с тем, что люди предпочитают вести все более сидячий образ жизни. Они выбирают менее подвижную и менее активную работу, также это может быть связано и со способом передвижения, отдавая предпочтению транспорту, и возрастающей урбанизацией. Изменения в ежедневном и привычном определенном рационе питания человека, а также физической активности часто становятся следствием изменений, таких как экологические и социальные, в результате процесса развития также нам не стоит забывать, что у некоторых людей есть с детства предрасположенность к лишнему весу, что передается наследственно. К сожалению, лишний вес может быть результатом некоторых патологических явлений и заболеваний, полученных людьми в зрелом возрасте, например, таких как: нарушение функций щитовидной железы или гипофиза, недоразвитие половых желез, болезнь Кушинга. Один из основных вопросов, когда человек имеет избыточный вес, связан с тем, как правильно и эффективно понижать свою массу телу, чтоб это не сказалось на здоровье. Разумеется, самое первое, что приходит на ум — это занятия физической культурой. Но что же такое физическая культура и как часто не обходимо выполнят различные упражнения для заметного результата по снижению массы тела, чтобы это не отразилось на здоровье человека, его умственной и физической активности? Рассмотрим все по порядку. Физическая культура – это область социальной деятельности. Она направлена на сохранение и укрепление здоровья человека, а также развитие психофизических способностей человека в процессе осознанной

двигательной активности и взаимодействия с другими людьми в процессе контактных игр. Физическая культура – это часть культуры. Она несет в себе совокупность ценностей и знаний, создаваемых и используемых людьми в современном мире в целях физического развития, а также формирования правильного образа жизни и социальной адаптации благодаря физического воспитания. Но ни в коем случае не нужно путать два разных слова: физкультура и спорт. Поскольку именно отдельно взятая физкультура направлена на укрепление здоровья человека, на повышение тонуса тела, у спорта же другая цель - получение максимального результата и спортивных наград, достижение наивысших спортивных целей, установление новых рекордов. При занятии физической культуры несколько раз в неделю можно иметь следующие результаты:

1. Укрепление здоровья и обеспечение высокой работоспособности, поднятие настроения, увеличение активности в дневное время суток, а также увеличение жизненного тонуса.

2. Развитие мышечной силы, ловкости, а также выносливости и других физических качеств. Занятия спортом делают нас более дисциплинированными, что не раз поможет нам в трудной ситуации, связанной с повседневной жизнью. Также занятие спортом вырабатывают так называемый «дух тела», который в трудных жизненных ситуациях помогает человеку морально, проявляя такое качество, как выдержку. Разумеется, что чем веса больше, тем выполнять физическую нагрузку сложнее. Прежде всего ограничения накладываются следующими факторами:

1. Мышечная слабость. Человек, имеющий избыточный вес, как правило, малоподвижен, что приводит к тому, что его мышцы не то что не тренированы, а почти атрофированы. При каждом движении мышцам приходится перерабатывать: значительный вес увеличивает нагрузку на них. Основное правило – заставлять себя больше шевелиться и двигаться.

2. Нагрузка на суставы, на кости. В основном такая нагрузка, конечно, относится к позвоночнику, тазобедренным суставам, коленям, а также стопам и запястьям, потому что они состоят из суставов и связок, что давит на эту область весь вес тела. Главная задача суставов – это обеспечить движение одних костей относительно других. Однако не всегда само движение должно происходить за счет мышц, ведь именно они заставляют кости правильно смещаться относительно друг друга, плавно распределяя весь вес тела.

В дополнительной нагрузке они совсем не нуждаются, поскольку им и без этого каждое движение в простой жизни дается нелегко.

3. Сердце и сосуды. У людей, которые редко или почти не занимаются физическими нагрузками, запаса прочности в сердце и сосудах нет. В то же время сердечно-сосудистой системе ежеминутно приходится справляться с огромной нагрузкой, ведь чем выше вес человека, тем больше объем тела, а это значит, тем усиленней приходится работать сердцу, которое должно снабдить кровью весь организм человека.

Таким образом, перед тем, как начаться заниматься физической культурой с целью похудения, необходимо обратиться к врачу диетологу для полного осмотра здоровья пациента, а далее необходимо обратиться к тренеру для составления собственной, направленной на похудение, программы, которая будет включать в себе все индивидуальности здоровья человека, постепенно увеличивая нагрузки. Однако не стоит забывать и о необходимости физической культуры и спорта в жизни каждого человека, не зависимо от его массы тела. В любом весе, при любом возрасте и при различной подготовке организма спорт очень полезен. Ведь он тренирует сосуды сердца, нашу выносливость, дыхательную систему, легкие и другие органы человека. Также он положительно влияет на наш характер, стрессоустойчивость, настроение и жизненный тонус.

Список литературы

1. Барчуков, И.С. Физическая культура и физическая подготовка: Учебник. Барчуков и др. – М.: Советский спорт, 2013.
2. Тимушкин А.В. Физическая культура и здоровье: учебное пособие / А.В. Тимушкин, Н.Н. Чесноков, С.С. Чернов. – М.: СпортАкадемПресс, 2003.
3. Интернет-ресурс https://ru.wikipedia.org/wi

ҚАШЫҚТАН ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ЖАҢА ИИНОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

БОЛАТБЕКОВА Карлыгаш Садыковна
№2 Алматы мемлекеттік гуманитарлық-педагогикалық колледжі
Алматы, Қазақстан
karlygsah.bolatbekova@bk.ru

Аннотация

Оқу процесін ұйымдастырудың өзекті түрлерінің бірі **қашықтан білім беру** технологиялары арқылы оқыту болып табылады. Бүгінгі таңда қашықтан оқу біздің өміріміздің бір бөлігіне, білім алудың тағы да бір түріне айналды.

Қашықтан оқу - оқу процесінің барлық құрамдас бөліктерін (мақсаты, мазмұны, әдістері, ұйымдастыру түрлері, оқу құралдары) көрсететін және ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың ерекше құралдарымен немесе интербелсенді әдістерді қарастыратын басқа да құралдармен алыстан жүзеге асырылатын мұғалім мен оқушылардың өзара іс-қимылы.

Түйін сөздер: СТО, АКТ, Блум таксономиясы, интербелсенді әдістер: синквейн, фишбоун, венн диаграммасы, рефлексия бессаусақ.

IT- бағдарламалар: youtube.com/watch, classtools.net/random-name-picker, learningapps.org, quizlet.com, .google.com/forms.

«Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет.»

«Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» 2017 жылғы 31 қаңтардағы Қазақстан Республикасы Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы

Қазіргі кезде табысты болу үшін оқушыларға білім қандай қажет болса, дағды да сондай қажет деген ойдың жақтастары көбейіп келеді. Бұл оқушылардың ақпаратты есте сақтап, алған білімдерін ұғынуын, түсінуін және әртүрлі салада қолдана білуін талап етеді. Білімді дәл осылай қолдану оқушыларға «XXI ғасыр дағдысы» деп жиі айтылып жүрген кең ауқымды құзыреттілікті меңгеруге мүмкіндік береді. XXI ғасыр дағдылары деген ұғымның бірнеше анықтамасы бар. Бұл Бағдарламада Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) әзірлеген Құзыреттерді анықтау және іріктеу жобасының шеңберінде жасалған құрылым пайдаланылады. Бұл ретте құзырет «жай ғана білім мен дағдыдан анағұрлым күрделі. Ол белгілі бір жағдайларда психологиялық ресурстарды (оның ішінде дағдылар мен өмірлік ұстанымдарын) жұмылдыра және соған сүйене отырып, күрделі міндеттерді шеше білу қабілетін қамтиды. Мысалы, тиімді қарым-қатынас құру қабілеті жеке адамның тіл білуіне, ақпараттық технологиялар саласындағы тәжірибелік дағдыларына және оның өзгелермен қарым- қатынас құра алуына сүйенетін құзырет болып табылады».[1]

Осы орайда, қашықтан оқытуда педагогикалық қызметтің басты мақсаты – жаңа педагогикалық технологиялар мен ақпаратты-коммуникативті технологиялар және инновациялық әдіс-тәсілдерді ұтымды пайдалану.

Білім беру үрдісін ақпараттандыру – жаңа инновациялық әдістер мен оқыту технологияларын қолдану арқылы, дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу-тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарылатуды көздейді.

Заман талабына сай білім беру оқушылардың адамгершілік, интеллектуалдық дауының жоғары деңгейі мен білімін қамтамасыз етуге бағытталған оқытудың үздіксіз үрдісі десек, оның тиімділігі мен сапасын арттыру мұғалімнен оқу процесінің ғылыми теорияға негізделген және оқушының қабілеті мен бейіміне негізделген оқытудың таңдамалы әдістеріне көшуді талап етеді. Ондағы негізгі мақсат оқушыға сапалы білім беру болып табылады. Бүгінгі таңда жас ұрпаққа кез келген пәнді ұғындырудың тиімді жолы – жаңа технология негіздері, ақпаратты-коммуникативті технологиялар мен интербелсенді және белсенді оқу әдістері болып табылады.[2]

Қазіргі ақпараттық қоғамда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға негізделген ақпараттық процестер өркениеттің дамуының негізгі белгілерінің бірі болып табылады. Қоғамды ақпараттандыру үдерісі білім берудің сипаты мен мазмұнын өзгерту қажеттілігін тудырып білім беру жүйесіне әсер етеді.

Жоғары компьютерлік технологиялар ғасыры заманауи мұғалімдерге жаңа талаптар қояды. Білім беру жүйесі, заман талаптарын ескере отырып, жастарды қазіргі қоғамға даярлаудағы өзіндік тәсілдерін оперативті түрде өзгертіп отыруы тиіс. Түпкі мақсаты технологияларды пайдалану емес, оқушыларды оқытуда ойлау мен дербестікті қолдау және ынталандыру мақсатында сынып пен мектеп

мәдениетін өзгерту. Сынып мәдениеті өзгерместен тұрып қалмай заман талабына бейімделіп дамуына, мұғалімдердің үнемі ізденісте болып кәсіби біліктілігін арттырып дамуына қол жеткізу керек. [3]

Мұғалім АКТ-ны (интерактивті тақта, электронды оқулықтар мен құралдар, электрондық, жаттығулар және тестілеу бағдарламалары, виртуалды лабораториялар, интерактивті сабақтар, Интернет желісінің білім беру ресурстары, бейне және аудиотехника, интерактивті сабақтар, конференциялар, қашықтан оқыту сервистері- IT- бағдарламалар: youtube.com/watch, classtools.net/random-name-picker, learningapps.org, quizlet.com, .google.com/forms.) пайдалану оқушыларды белсенді жұмысқа тартуға мүмкіндік беріп, ақпаратты қабылдауын, зейінін жетілдіріп, материалды түсіну мен есте сақтауын жақсартатынын, орындалған әрекеттердің нәтижесінің көрінісін көрсетіп, қызықты зерттеу жұмыстарын, жобаларды жасауға мүмкіндік беретінін білуі тиіс.

Қашықтан оқуды ұйымдастырудың негізгі кезеңдері қандай?

1-қадам. Күтілетін нәтижелерді басқару: Сабақ мақсаттары, бағалау критерийлері

2-қадам. Бағалау әдістері: формативті, критериалды

3-қадам. Оқыту үшін технологиялар мен платформаларды таңдау:СТО,АКТ,Блум таксономиясы, модульді-рейтингтік жүйе.

4-қадам. Инклюзивті оқу ортасын құру

Химия-биология пәнін оқытуда жаңа технологияларды пайдалану мұғалім үшін қандай маңызды болса, оқушы үшін одан да маңызды. Жаңа технологиялар оқушылардың білім сапасын арттыруға, өздігінен жұмыс істеу мүмкіндігін молайтуға көп көмегін тигізеді. [4]

Осы тұрғыда, мен өз тәжірибемде сын тұрғысынан ойлау технологиясы мен АКТ-ны, Блум таксономиясының модульді-рейтингтік жүйесін кеңінен пайдаланамын. Төменде Ш-23 тобында: Аяқ-қол қаңқасы. Аяқ қаңқасы. Тірек қимыл жүйесінің гигиенасы, тақырыбында СТО, АКТ, Блум таксономиясы, модульді-рейтингтік жүйе, IT- бағдарламалар: youtube.com/watch, classtools.net/random-name-picker, learningapps.org, quizlet.com, .google.com/forms. синквейн, фишбоун, венн диаграммасы, рефлексия бессаусақ – интербелсенді, белсенді оқу әдістерін қолданып өткізген онлайн сабағымды ұсынамын.

“Қызығушылығын ояту» Ой шақыру кезеңінде Берілген суреттердің атын атап, қандай жағдаяттарға негізделгенін анықтау.

Психологиялық ахуал

«Мәңгілік ел» жалпы ұлттық идеясының құндылықтары

- Құрмет
- Ынтымақтастық және сыйластық
- Ашықтық
- Өмір бойы оқу
- Еңбек және шығармашылық.

Сабақ мақсаттары (SMART)

- - Аяқ – қол қаңқасы жайлы білімдерін қалыптастыру;
- - Аяқ-қол сүйектері туралы түсіндіру;
- - Аяқ-қол сүйектері құрылысын салыстыру;
- -Тақырып бойынша алынған теориялық білімдерін тәжірибеде қолдану;

Бағалау критерийлері:

- Аяқ – қол қаңқасы жайлы білімдерін қалыптастырады.
- - Аяқ-қол сүйектері туралы түсіндіреді.
- - Аяқ-қол сүйектері құрылысын салыстырады.

-Тақырып бойынша алынған теориялық білімдерін тәжірибеде қолданады. Білімалушының игеретін кәсіби дағдылары: Блум таксономиясы бойынша

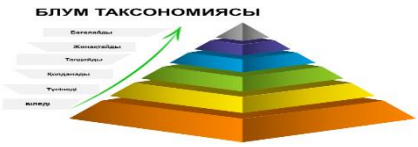

Білімді бағалау түрлері: Формативті бағалау. Критериалды бағалау
«Ой қозғау» кезеңі. Өтілген материал бойынша білімдерін тексеру.
Менен-сұрақ, сізден-жылдам жауап» әдісі. https://www.classtools.net/random-name-picker/

- Сүйек туралы ғылым.....
- Тірек-қимыл жүйесі – бұл денеге.....
- Тірек-қимыл аппараты.....бөлімдерден тұрады?
- Адамда .....сүйек болады.
- Қаңқа бөліктерін.....ата
- Сүйек деген.....құралған мүше.
- Сүйектің химиялық құрамы.....%....органик.зат…… ....%.
- бейорган.зат

Ф.Б. «Смайликтер» II. «Мағынаны тану» кезеңі. Жаңа сабақ

- Аяқ-қол қаңқасы. Аяқ қаңқасы. Тірек қимыл жүйесінің гигиенасы
- Қызығушылықты ояту: «Ой шақыру».
- https://www.youtube.com/watch?v=yM9JsOSYTe4 осы ссылка бойынша бейнефильмді көру

2.1. «Мен саған, сен маған» әдісі
Бүгінгі сабақ бойынша біз .....не білеміз?
Мен.....білемін
Менің .....білгім келеді.
2.2. Топтастыру әдісі. Топтық жұмыс
Постер қорғау. Интербелсенді тақтада әрбір топ өздеріне берілген сұрақтары бойынша дайындаған постерлерін қорғайды.
1-топ: Қол қаңқасы. Білезік сүйектері.Кәрі жілік, кәрі жілік шыбығы.Білезік сүйектері. Алақан, саусақ сүйектері; Сүйектену; Иық буыны; Шынтақ буыны.
2-топ: Аяқ қаңқасымен танысу. Жамбас белдеуі, мықын сүйегі, шат, шонданай сүйегі, сүйектену;Бос орналасқан аяқ қаңқасы;Ортан жілік, тізе тобығы, сирақ сүйегі, шыбық жілік; аяқ басы:
3-топ: Аяқтың еркін қимылдайтын сүйектерінің буындары.Ұршық буыны, тізе буыны, тілерсек, бақай буындары. Аурулары: Бүкірлік; Гигрома; Артроз; Артрит; Буын шығу.
Ф.Б. «Қол шапалақтау»
III. «Ой толғау» Бекіту кезеңі
Блум таксономиясының 6 деңгейі бойынша әр білімалушының қабілетіне сәйкес тапсырмалар орындалады.
I. «Білу-Түсіну» деңгейі 10балл . https://learningapps.org/watch?v=pnoqxxzzt21
Қол – аяқ қаңқасының нөмірленген сүйектерін атаулары бойынша сәйкестендіріңдер.
а)Жамбас белдеуі ;б)Ортан жілік; в)Тізе сүйегі;г)Асықты жілік шыбық сүйегімен;
ғ)Сегізкөз; д) құймышақ сүйектері; е)Торсақ сүйектері; ж)Башпай сүйектері.
II. «Қолдану» деңгейі . Венн диаграммасы. 10 балл
Жалпақ сүйектер Түтікті сүйектер
III. «Талдау» деңгейі. 20 балл
«Сәйкестігін анықтау « тесті. https://quizlet.com/_9hng5w?x=1qqt&i=2o2w7y
1 Атлант ———— А. Сүйек ұлпасы;2 Дәнекер ———— Ә. Атланта
3 Сүйек қабығы ———— Б. Төске жетпей қысқа күйінде болатын қабырғалар
4 Буын ————————- В. Сүйектің сыртқы қабаты
5 Жетім қабырғалар ————- Г. Сүйек қуысында болатын қан түзілетін мүше
6 Сүйек кемігі ———————— Ғ. Сүйектің қозғалмалы байланысы
IV. «Жинақтау» деңгейі 20 балл
«Таңдау» тесті. Гугл форма тест. https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScohngPkHsXngmldxjE3TBGARqWaZgVlxVjq0dfQE9Yu7LjqA/viewform?usp=sf_link
У. «Бағалау» деңгейі. 10 балл.
«Бес жолды өлең» немесе «Синквейн» әдісі. Аяқ-қол қаңқасына құрастырады.

УІ. Қорытынды. «Фишбоун» әдісін қлоданып аяқ-қол қаңқасы жайлы білімдерін қорытындылайды.

Бағалау. Баға критерийі

90 - 100% - 5

70 – 89% - 4

50 – 69% - 3

0 – 49% - 2

Рефлексия. «Бессаусақ» әдісі

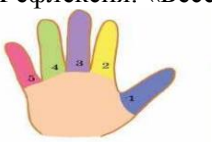

1-сұрақ: сабақтан алған әсерің;

2-сұрақ:бұрыннан білетін ақпаратың;

3-сұрақ: бүгіннен алған жаңа ақпаратың;

4-сұрақ: тағы білгің келген ақпарат;

5-сұрақ: түйінді ойың.

Қашықтан оқу үрдісінде жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың таным белсенділігін арттыру, қазіргі қоғам талабына сай ой-өрісін дамыту, шығармашылығын кеңейту, дамыту, терең білімді, бәсекеге қабілетті тұлғаны жасау, заман сұранысына сай ізденімпаз тұлғаны қалыптастыру. Қорыта айтқанда, оқыту процесінің нәтижелі болуы оқытушының сабақ беру шеберлігіне, сабағын қызғылықты жүргізіп, зейін қойдыра білуіне, оқушылардың өздігінен білім алуға үйренуіне байланысты. Қандай да болмасын инновациялық әдіс-тәсілдер әрбір оқушының өз бетімен оқып үйренуіне сенімін ұялатып, шығармашылықпен жұмыс істеуіне, қорытынды жасай алуына, сөйлеу мәдениетінің өсуіне ықпал етеді, білім сапасын арттырады. Жаңа технологиялар мен ақпараттық-коммуникативті технологиялар және инновациялық әдіс-тәсілдерді сабақта қолдану оқушылардың білім сапасын арттырып қана қоймайды, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына әсерін тигізеді. Жаңа инновациялық әдіс-тәсілдерді мән-мағыналарына, ерекшеліктеріне қарай таңдап қолдана білсек, балаға білім беруде ұтарымыз анық.

Сондықтан мұғалім сабақтың жүргізілу жүйесін жетілдіріп, оқу – тәрбие жұмыстарын жүйелеп, сапасы мен тиімділігін арттырып, өзгерістер енгізуге барлық күш – жігерін жұмсауы тиіс.

Дегенмен, мұғалімнің педагогикалық шеберлігі және білім беру процесінде АКТ-ны шебер қолдануы оқу-тәрбие жұмысының барлық түрлерін оңтайландыруға, оларды оқушы тұлғасын жан-жақты дамыту мен жетілдіруге, оның дүниетанымы мен қабілетін қалыптастыруға бағыттауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» 2017 жылғы 31 қаңтардағы Қазақстан Республикасы Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы

Сілтеме*:*

2.Қазақстан Республикасы педагог кадрларының біліктілігін арттырудың деңгейлі бағдарламасы. Теория. Тәжірибе. Ойлар. 1-бөлім /Әдістемелік құрал / Әлімов А.Қ., Қалғынбаева Ж.С., Обыденкина Л.В., Онищенко Е.А., Рысқұлбекова Ә.Д., Сапарова Г.С., Сурначева О.Г., Тушинская О.Ю. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 154 б.

3.Садуова Ж.Н. Жаңа педагогикалық технологиялар арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру

4.Бұзаубақова К.Ж. «Жаңа педагогикалық технологиялар» Тараз 2003ж.

ДИАЛОГ В РЕЖИМЕ ОБУЧЕНИЯ OFFLINE КАК ОДНА ИЗ ФОРМ ЭФФЕКТИВНЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

ДЕРЯБИНА Екатерина Павловна, СУЛЕЙМЕНОВА Айжанат Амангельдиновна

КГУ СОШ №12 ГУ «Отдел образования города Семей ВКО»

Семей, Казахстан

katerina7sk@mail.ru, ayzhanats@mail.ru

Аңдатпа

Мұғалім жұмысының маңызды қағидаты-оқыту әдістерін жаңартуға, тиімді білім беру технологияларын пайдалануға бағдарлану. Бұл оқу ақпаратын берудің монологиялық әдістерін педагогтердің оқушылармен және оқушылармен offline режимінде өзара қарым-қатынас жасаудың диалогтық түрлерімен алмастырудан көрінеді. Диалогтық оқытудың нәтижесі-білім алушылардың өз оқу іс-әрекетінде дербестік деңгейін арттыру, білімді функционалдық және шығармашылық қолдану, сыни ойлауды дамыту.

Аннотация

Важнейший принцип работы учителя – ориентация на обновление методов обучения, использование эффективных образовательных технологий. Это выражается в замене монологических методов предоставления учебной информации диалоговыми формами общения педагогов с учениками и учащихся между собой в режиме offline. Результат диалогового обучения – повышение уровня самостоятельности обучающихся в своей учебной деятельности, функциональное и творческое применение знаний, развитие критического мышления.

В настоящее время в условиях дистанционного обучения учащиеся не имеют возможности достаточной коммуникации со сверстниками в режиме offline. Поэтому при переходе на штатный формат обучения учеников в школе, актуально сделать акцент на диалоговое обучение.

Обучение должно быть построено как процесс «открытия» каждым школьником конкретного знания. Из пассивного слушателя ученик должен превратиться в самостоятельную, критически мыслящую личность. Современная теория речевой деятельности рассматривает диалог как форму социально-речевого общения, основу сотрудничества и взаимопонимания между людьми в процессе совместной деятельности.

Диалог – это особая среда, в которой учащиеся чувствуют себя раскрепощено и комфортно. В дружественной, принимающей атмосфере учащиеся обогащают друг друга новыми мыслями, раскрывают свой творческий потенциал, личностно развиваются.

Диалог – это понятие, которое может означать беседу двух и более людей, обмен репликами, обмен мнениями, переговоры, а также интервью. Диалог является неотъемлемой частью нашего общения. С помощью диалога мы решаем какие-либо вопросы, делаем определенные выводы, узнаем мнение наших собеседников по той или иной проблеме. Диалог предоставляет возможность для вербального выражения своего понимания темы. Обучение на основе диалога помогает осознать, что люди могут иметь другую точку зрения, мысли. В процессе диалога учитель может установить стадию, на которой находится ученик в процессе своего обучения.

Преимущества диалогового обучения: повышается активность учеников, развивается внимательность, наблюдательность, критическое мышление, происходит саморегуляция деятельности учащихся. В процессе диалога ученики также учатся аргументировать свои высказывания, доказывать свою точку зрения, давать объективную, адекватную оценку. Диалоговое обучение предполагает взаимообучение, когда ученики и учитель являются субъектами учебного процесса. Диалоговое обучение основано на прямом взаимодействии учеников с опытом своих друзей, большинство упражнений обращается к опыту самого ученика. Диалог на уроках помогает учителю преодолевать проблемы и находить пути их решения.

Успех диалогической беседы заключается в правильной постановке вопросов. На своих уроках учителя начальных классов, используя таксономию Блума, составляют вопросы «высокого» и «низкого» порядка, которые не только раскрывают и поясняют основную тему урока, но и развивают мышление каждого ученика:

1. Оценку: навыки судить, ценить, выбирать, расценивать, определять, подсчитывать, измерять.
2. Синтез: навыки формулировать, обучать, разрабатывать, развивать, предлагать, создавать.
3. Анализ: навыки отличать, дифференцировать, рассчитывать, относить, сравнивать, противопоставлять.
4 Применение знаний: навыки демонстрировать, назначать, выполнять, применять, использовать, заниматься.
5 Понимание темы: навыки пересматривать, обсуждать, располагать, объяснять, рассказывать.
6 Знание темы: навыки вспоминать, определять, перечислять, повторять, называть, рассказывать, находить.

Основным методом диалогического обучения является групповая работа – обучение детей в сотрудничестве. В диалоге ученики обмениваются различными идеями, информацией, учатся друг у друга. Диалог предполагает три вида бесед (по Мерсеру):

Кумулятивная беседа. «Это беседа, в которой происходит обмен знаниями, когда каждый принимает и соглашается с тем, что говорят другие; участники беседы терпимы по отношению к идеям других; идеи повторяются и разрабатываются, но не всегда тщательно оцениваются». (Мерсер)

Как это происходит?

- работая в паре, выполняя задание по отбору и сортировке информации. В случае ошибки одного из учащегося можно получить информацию от товарища, где происходит обмен опытом и знаниями;

- работая в групповом упражнении «карусель», по очереди комментируя свои действия, в этом упражнении каждый учащийся вносит вклад в общее дело;

- работая в паре «штурман – навигатор», где сильный ученик направляет, обучает и оказывает помощь более слабому учащемуся;

- презентация карты опыта, когда докладчик представляет работу группы, остальные участники учебного процесса слушают, оценивают и вносят свои коррективы в презентуемую работу.

Исследовательская беседа. Используется на занятиях с целью развития познавательных потребностей учащихся, умения работать с различными источниками информации, и понимания важности самостоятельно полученных результатов.

Как это происходит?

- при составлении карты опыта, когда дети, работая в команде, предлагают уместную информацию, анализируют ее и отбирают нужную.

- при решении проблемы (задача без одного данного, исключение «лишнего», решение ребусов и головоломок и т.д.);

- отбор и сортировка информации (при подготовке к урокам-исследованиям дети дома работают с журналами, фото, газетами, интернетом, энциклопедиями - сортируя и отбирая нужную информацию для занятия);

- на уроках-исследованиях (где дети обсуждают в группах информацию, с которой они работали дома, отбирают главное и составляют карту опыта);

- при составлении и отборе вопросов для интервью.

Беседа – дебаты. «В беседе существует расхождение во мнениях и каждый приходит к своему решению; общение часто происходит по типу «Да», это так!» - «Нет, не так!»; атмосфера скорее конкурентная, нежели ориентированная на сотрудничество» (Мерсер).

Беседы - дебаты включаются в занятия, с целью развития у детей способности самостоятельно определять свою позицию, заинтересовано и терпимо относится к позициям и интересам других людей. Класс делится на две группы (оппозиции), которые аргументируют свой выбор.

Построить весь урок на диалоге – сложно, потому что детям данного возраста необходимы разные виды работы, также следует учитывать разный уровень умственных способностей. Обучение, в ходе которого происходит взаимодействие учащихся, создает условия для развития навыков говорения учащихся. А это, в свою очередь, приводит к взаимодействию, взаимопониманию и к решению общих задач. Также для этих целей можно проводить работу с учениками в парах и малых группах. Это является эффективным способом вовлечь в работу не только сильных, но и слабых учеников. Все учащиеся получают возможность работать вместе, практиковать навыки сотрудничества, умение слушать, а впоследствии и приходить к общему мнению. Постепенно, даже самые малоактивные дети проявляют активность при работе в парах и группах.

Из всего вышесказанного можно сделать вывод, что диалог на уроке — это особая коммуникативная атмосфера, которая помогает ученику развивать свои интеллектуальные и эмоциональные свойства личности, это способ отношений, это форма взаимодействия, позволяющая искать истину вместе.

Опыт работы с применением диалогового метода позволил нам сформулировать определенные принципы построения комфортного обучающего пространства для его реализации в школьном обучении:

- Принцип открытости. Предполагает возможность добровольного вхождения и выхода ученика из диалога, вовлечение в него всех присутствующих и заинтересованных лиц.

- Принцип удовлетворенности средой общения. Ориентирует на уважительное отношение к позиции собеседника, даже в тех случаях, когда мнения дискурсантов существенно расходятся.

- Принцип согласованности. Все участники дискуссии, или, по крайней мере, большинство из них, должны быть заинтересованы и согласны вести диалог на, поставленную педагогом или школьниками, тему.

- Принцип синтеза обучающих методик. Диалог может затрагивать вопросы изучаемой темы учебного курса. В зависимости от их содержания и уровня рассмотрения и ситуативных обстоятельств педагог должен быть готов применить широкую номенклатуру методов обучения, или их объединять их в комплексы.

- Принцип «зоны перспективного развития». Предполагает обсуждение не только актуальных вопросов, значимых для «ближайшего» развития, но и более отдаленной перспективе. Поиск ответов на такие вопросы задает «вектор» интеллектуального и личностного совершенствования ученика.

- Принцип концептуальной целостности. Предполагает опору на положения системно-деятельностного подхода и усиления роли средств познавательной деятельности в проектировании учебного процесса. Концептуальная схема выступает как новый дидактический инструмент; сам принцип построения схемы и ее использование в познавательном процессе становится для учащегося предметом освоения. Тем самым усиливается концептуальная сторона мышления учащегося.

- Принцип сбережения здоровья.

Из этого следует, что диалог дает возможность общаться через знания, а знания получать через общение.

Таким образом, использование диалогового обучения на уроках способствует тому, что учащиеся учатся критически мыслить, анализировать, взвешивать альтернативные мнения, принимать совместные продуманные решения, участвовать в дискуссиях с друг с другом и с учителем.

Список литературы:

1. Булавская В.А. Организация групповой работы на уроках в начальной школе. – http://www.azbyka.kz/organizaciya-gruppovoy-raboty-na-urokah-v-nachalnoy-shkole
2. Кашлев С.С. Интерактивные методы обучения: учебно-метод.пособие. – Минск: ТетраСистемс, 2013. – 224 с.
3. Копилка активных приемов. – https://www.metod-kopilka.ru/kopilka_aktivnyh_priemov_k_kursu_quotorksequot-23161.htm
4. Чечет В.В. Активные методы обучения в педагогическом образовании: учеб.-метод. пособие / В. В. Чечет, С. Н. Захарова. – Минск : БГУ, 2015. – 127 с.

ИНТЕГРИРОВАННЫЕ УРОКИ КАК ФОРМА РЕАЛИЗАЦИИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ ГЕОГРАФИИ

ДРУЗИК Наталья Ивановна
КГУ «Жолтаптыкская ООШ»
с.Жолтаптык, Железинского района, Павлодарской области, Казахстан
druzik_natalya@mail.ru

Аннотация

География — единственный школьный предмет, синтезирующий многие компоненты как общественно- научного, так и естественнонаучного знания. В ней реализуются такие сквозные направления современного образования, как гуманизация, социологизация, экологизация, экономизация, которые должны способствовать формированию общей культуры молодого поколения. Вследствие этого содержание разных разделов курса географии для основной школы, насыщенное экологическими, этнографическими, социальными, экономическими аспектами, становится тем звеном, которое помогает учащимся осознать тесную взаимосвязь естественных и общественных дисциплин, природы и общества в целом.

Предметная разобщённость становится одной из причин фрагментарности мировоззрения выпускника школы, в то время как в современном мире преобладают тенденции к экономической, политической, культурной, информационной интеграции. Таким образом, самостоятельность предметов, их слабая связь друг с другом порождают серьёзные трудности в формировании у обучающихся целостной картины мира. Важно дать молодому поколению единое представление о природе, обществе и своем месте в нем, соединять в восприятии учащихся основные знания по каждому предмету в широкую, целостную картину мира. Именно интеграция способствует

формированию целостного взгляда на мир, пониманию сущностных взаимосвязей, явлений и процессов.

География – наука комплексная. Она основывается как на естественных науках (химии, биологии, физике), так и на общественных, которые изучают законы развития общества (истории, обществознание). Процессы нагревания и излучения, испарения и конденсации, образования осадков, понятие веса, плотности, давления воздуха требуют знаний физики. Формирование почвенного покрова, растительности и животного мира в природной зоне и их взаимосвязь становится понятной лишь благодаря знаниям по биологии. При изучении минеральных полезных ископаемых, различного сырья для химических удобрений и знакомстве со способами обработки черных и цветных металлов, переработки нефти, газа необходимы знания по химии. География невозможна и без математики, когда надо произвести расчеты на определение расстояний между объектами, построить графики изменения солёности, температуры, установить продолжительность дня и ночи (освещенности) в зависимости от широты места, вычислить коэффициент увлажнения. География настолько универсальна, что при желании учителя может интегрироваться с любым предметом. На каждом уроке можно найти связь, с какой – либо дисциплиной.

Кроме того ни один предмет в школе не дает таких широких практических навыков, которые готовили бы человека к жизни, как география. Без географических знаний современный и будущий гражданин не способен ориентироваться в быстро развивающемся мире, воспринимать информацию со страниц газет, Интернета, телепередач. Поэтому внедрение новых методик, особенно интеграционных, в преподавании географии – назревшая необходимость сегодняшнего дня.

Интеграция являет собой объединение частей в целое, но не механическое, а взаимопроникновение, взаимодействие. Поэтому интегрированные уроки вносят весомый вклад в решение и этих проблемы. Интегрированный урок – это особый тип урока, объединяющего в себе обучение одновременно по нескольким дисциплинам при изучении одного понятия, темы или явления. Интегрированный урок позволяет решать целый ряд задач, который бывает трудно реализовать в рамках традиционных подходов.

Компетентностный подход раскрывается высказыванием древней китайской мудрости: «Расскажи мне – и я забуду, покажи мне – и я запомню, вовлеки меня – и я научусь». При данном подходе к уроку изменяются функции ученика и его статуса в учебном процессе. Школьник становится не только объектом, но и субъектом обучения. Этому могут способствовать активные формы и методы обучения. Проблемные ситуации, игра, обучение через деятельность, групповая и парная формы работы, вопросы, требующие доказательств, аргументации – все это позволит сделать урок динамичным и продуктивным, используя активные методы обучения:

- Расширение форм и методов самостоятельной работы на уроке
- Стимулирование коллективных формы работы, взаимодействие учеников в учении
- Ставить учеников перед необходимостью доказывать, аргументировать, убеждать, рассматривать разные точки зрения
- Развитие навыков самоорганизации и самооценки с помощью самостоятельного выбора заданий

Что даёт компетентностный подход?

- Согласованность целей обучения, поставленных педагогами, с собственными целями учащихся, т.к. самостоятельность школьников с каждым годом возрастает;
- подготовку учеников к сознательному и ответственному обучению в дальнейшем, к успеху в жизни;
- позволяет разгрузить учащихся не за счёт механического сокращения содержания, а за счёт повышения доли индивидуального самообразования;
- повышает степень мотивации учения;
- не в теории, а на практике обеспечивает единство учебного и воспитательного процессов, когда учащиеся понимают значимость собственного воспитания и собственной культуры для его жизни;
- облегчает труд учителя за счёт постепенного повышения степени самостоятельности и ответственности учащихся в учении: «учитель-рикша» должен превратиться в «учителя-вагоновожатого» (советский психолог Лев Семёнович Выготский).

С точки зрения целей школьного образования компетенция это:

- умение решать проблемы в сфере учебной деятельности;
- умение объяснять явления действительности, их сущность, причины, взаимосвязи, т. е. решать познавательные проблемы;

- умение ориентироваться в ключевых проблемах современной жизни - экологических, политических, межкультурного взаимодействия и иных;
- умение ориентироваться в мире духовных ценностей;
- умение решать проблемы, связанные с социальными ролями;
- умение решать проблемы профессионального выбора, включая подготовку к дальнейшему профессиональному образованию.

Интеграция, как учебная категория – это есть процесс и результат создания неразрывно связанного, единого, цельного, которая в обучении реализуется как взаимопроникновение учебных предметов друг в друга, через использование ряда сквозных идей, проходящих через различные школьные предметы, что приводит к стиранию граней между ними.

В своём развитии идея интеграции походит две взаимосвязанные **тенденции:**

координация предметных знаний;

интеграция предметных знаний.

Это приводит к координации учебных программ на основе интеграции, подбора предметных знаний в соответствии с ведущими общенаучными идеями, перехода от согласования преподавания различных дисциплин к их глубокому взаимопроникновению, что реализуется на разных уровнях:

- объекты изучения родственными дисциплинами должны быть близкими и совпадать;
- на интегрированных уроках должны использоваться одинаковые или близкие методы исследования объектов изучения;
- интегрированный урок должен строиться на общих закономерностях изучаемых наук.

Интеграция географии с другими общеобразовательными дисциплинами расширяет возможности школьного образования, становясь способом методического обогащения педагога и повышения качества обучения. Применение интегрированного подхода в обучении географии дает возможность добиться от учеников не только глубоко понимания предмета, но и умения применять полученные и закрепленные знания на практике при изучении других предметов. Учащиеся осознают, что получаемые знания из различных предметных областей тесно взаимосвязаны, переплетаясь между собой, формируют целостную картину мира. Учащиеся должны уметь обрабатывать большие объемы получаемой информации. В связи с этим необходимо остановиться на некоторых возможностях интегрированного построении учебного процесса, которые позволят качественно решать задачи обучения и воспитания обучающихся:

- Переход от предметных связей к метапредметным, позволяющих обучающемуся переносить способы действий с одних объектов на другие, осознавать процесс обучения.
- Увеличение доли проблемных ситуаций в структуре интеграции предметов будет активизировать мыслительную деятельность школьника и приближать его к достижению личностных результатов обучения.
- Интеграция приведет к увеличению доли обобщающих знаний, позволяющих обучающемуся одновременно проследить весь процесс выполнения действий от цели до результата, осмысленно воспринимая каждый этап работы и формируя целостную картину мира.
- Интеграция увеличит информативную емкость урока, реализуя принцип метапредметности.

В чём преимущества интегрированных уроков?

- Мир, окружающий детей, познается ими в многообразии и единстве, а зачастую предметы школьного цикла, направленные на изучение отдельных явлений этого единства, не дают представления о целом явлении, дробя его на разрозненные фрагменты.
- Интегрированные уроки развивают потенциал самих учащихся, являются мощными стимуляторами мыслительной деятельности ребёнка, побуждают к активному познанию окружающей действительности, к осмыслению и нахождению причинно-следственных связей, к развитию логики, мышления, коммуникативных способностей. Дети начинают анализировать, сопоставлять, сравнивать, искать связи между предметами и явлениями. В большей степени, чем обычные, они способствуют развитию речи, формированию умения сравнивать, обобщать, делать выводы.
- Форма проведения интегрированных уроков нестандартна, увлекательна. Дети более подвержены утомляемости, которую вызывает однообразие. Интегрированные уроки снимают утомляемость, перенапряжение учащихся за счёт переключения на разнообразные виды деятельности, резко повышают познавательный интерес, служат развитию воображения, внимания, мышления, речи и памяти школьников. Использование различных видов работы поддерживает внимание учеников на высоком уровне, что позволяет говорить о развивающей эффективности таких уроков.

- Интеграция дает возможность для самореализации, самовыражения, творчества учителя, способствует раскрытию способностей его учеников. Уроки такого типа как нельзя лучше раскрывают творческий потенциал педагога. Это не только новый этап в профессиональной деятельности учителя, но и замечательная возможность для него выйти на новый уровень отношений с классом.

Интегрированные уроки могут решать следующие задачи:

- информационную (поиск, анализ и отбор необходимой информации, ее преобразование, сохранение и передача; владение современными информационными технологиями);

- коммуникативную (способов взаимодействия с окружающими и удаленными событиями и людьми; навыки работы в группе, коллективе);

- учебно-познавательную (элементы логической, методологической, общеучебной деятельности; планирование, анализ, рефлексия, самооценка).

Структура интегрированных уроков отличается от обычных уроков следующими особенностями:

- предельной четкостью, компактностью, сжатостью учебного материала;

- логической взаимообусловленностью, взаимообязанностью материала интегрируемых предметов на каждом этапе урока;

- большой информативной ёмкостью учебного материала, используемого на уроке.

При планировании и организации таких уроков учителю важно учитывать следующие условия:

1. В интегрированном уроке объединяются блоки знаний двух-трех различных предметов, поэтому чрезвычайно важно правильно определить главную цель интегрированного урока. Если общая цель определена, то из содержания предметов берутся только те сведения, старые необходимы для ее реализации.

2. Интеграция способствует снятию напряжения, перегрузки, утомленности учащихся за счет переключения их на разнообразные виды деятельности в ходе урока. При планировании требуется тщательное определение оптимальной нагрузки различными видами деятельности учащихся на уроке.

3. При проведении интегрированного урока учителями (ведущими разные предметы) требуется тщательная координация действий.

4. В форме интегрированных уроков целесообразно проводить обобщающие уроки, на которых будут раскрыты проблемы, наиболее важные для двух или нескольких предметов, но интегрированным уроком может быть любой урок со своей структурой, если для его проведения привлекаются знания, умения и результаты анализа изучаемого материала методами других наук, других учебных предметов.

Особенности проведения интегрированного урока.

Нестандартность урока требует большой подготовительной работы. Начать лучше с определения ведущей цели, которая будет лейтмотивом занятия. Согласно цели определяется содержание урока. Весь учебный материал не должен быть перегружен лишней информацией. Все виды деятельности на уроке должны соответствовать лимиту учебной нагрузки. Дети итак получают большой объём информации, они постоянно активны и увлечены новизной урока, поэтому учитель не должен допустить перегруза.

Чаще всего интегрированные уроки проводятся парой учителей.

Интегрированные уроки обычно планируются заранее. Ведь необходимо и совпадение тем в учебных программах, и готовность класса к определённому типу урока. Очень часто интегрированные уроки проводятся по темам обобщения и закрепления знаний.

Таким образом, интеграция учебных дисциплин является эффективным средством перестройки учебного плана и всей системы образования, а это, в свою очередь, приводит учащихся к пониманию того, что в природе всё взаимосвязано и необходимо синтезированное изучение природы как целого, объединение предметов гуманитарного, естественно-математического и художественного циклов.

В результате у учащихся формируется **интегративное мышление**, которое предполагает:

широту знаний учащихся;

предвидение последствий принятых решений;

чувство сопричастности ко всему происходящему в мире;

чувство ответственности за деяния человека;

привычку соизмерять воздействия на природу с возможными последствиями.

Обучая своему предмету, я сознательно или невольно формирую у учащихся осознанное отношение к этому предмету, и это отношение становится важным результатом моей работы, от него во многом зависит качество овладения самим предметом. Как правило, учащиеся выражают своё отношение к предмету чётко и кратко: «интересно» - «неинтересно». И такой отзыв является одним из

критериев оценки моей работы, ведь познавательный интерес ни в коем случае не противопоставляется понятиям долга и учебных обязанностей.

Многие географические понятия не могут быть осознаны и усвоены учащимися без знаний по математике, физике, биологии и другим предметам. Например, установление продолжительности дня и ночи (освещённости) в зависимости от широты места, пользование масштабом, измерения на карте и местности, определение площадей различных объектов, азимута, глазомерная съёмка плана местности невозможны без математических расчётов. Процессы нагревания и излучения, испарения и конденсации, образование осадков, понятие веса, плотности, давления воздуха требуют знаний физики. Формирование почвенного покрова, растительности и животного мира в природной зоне и их взаимосвязь становится понятной лишь благодаря знаниям по биологии. При изучении минеральных полезных ископаемых, различного сырья для химических удобрений и знакомстве со способами обработки чёрных и цветных металлов, переработки нефти, образования кислотных дождей, газа необходимы знания по химии.

Таким образом, главными задачами учителя при осуществлении интегрированного подхода в обучении являются:

Опираясь на психологические особенности учащихся определённого возраста, последовательно формировать у них системное мышление, познавательный интерес;

Помогать им не только, усваивать знания, но и научиться принимать решения, самостоятельно мыслить и обрести уверенность в своих силах;

Раскрепощать ученика, создавать на уроке атмосферу творчества и сотрудничества;

Научить работать с различными источниками информации, получать, передавать и анализировать такую информацию, использовать её для постановки географических вопросов и заданий и ответов на них;

Совершенствовать навыки работы с современными информационными технологиями, обладать необходимой компьютерной грамотностью, приобрести начальные навыки моделирования и прогнозирования;

Воспитывать трудолюбие, усидчивость, чувство долга, ответственность.

Используемая литература :

1. Болотникова Н.В. География. Интегрированные уроки. 6-10 класс. – Волгоград: учитель, 2004.

2. Дедов М.М. Интегрированный урок.//География в школе,-2003, №10.

3. Зверев, И.Д. Межпредметные связи в связи в современной школе / И.Д. Зверев, В.Н. Максимова. 2-е изд. - М.: Педагогика. – 2006.

4. Иванов Д.А. Компетентный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий. Учебно-методическое пособие. / Иванов Д.А., Митрофанов К.Г., Соколова О.В./ – М.: АПК и ПРО. - 2008.

5. Концепция фундаментального ядра содержания общего образования

6. Сальникова Т.П. Педагогические технологии. – Москва. – 2009.

7. Селевко Г.К. Альтернативные педагогические технологии. - Москва. - 2005. 8.Болотникова Н.В. География. Интегрированные уроки. 6-10 класс. – Волгоград: учитель, 2004.

9.Браже, Т.Г. Интеграция предметов в современной школе / Литература в школе. - 2004. - № 5.

10.Зверев, И.Д. Межпредметные связи в связи в современной школе / И.Д. Зверев, В.Н. Максимова. 2-е изд. - М.: Педагогика. – 2006.

11.Любарский А.Н., Богомаз Л.С., Воейков В.Н. Уроки-интеграции историко-географических знаний//География в школе №6/2000.

12.Сальникова Т.П. Педагогические технологии. – Москва. – 2009.

13.Селевко Г.К. Альтернативные педагогические технологии. – М.,2005.

1920-1930 ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЛТ ЗИЯЛЫЛАРЫ МЕН МЕМЛЕКЕТ ҚАЙРАТКЕРЛЕРІНІҢ ҚУДАЛАНУЫ

ЕСЕТОВА Гүлмира Қоныскереевна

Ғылыми жетекшісі: Аман Ә.Б. т.ғ.к., доцент

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ақтөбе, Қазақстан.

Gulmira.esetova@mail.ru

Аннотация

Мақалада 1920-1930 жылдардағы Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірінде орын алған қайшылықтар баяндалады. Елдегі әкімшіл-әміршіл жүйенің орнауы қоғамдық-саяси өмірді одан әрі шиеленістіруге ықпал етті. Орталықтың қолдауына сүйенген Голощекин Қазақстанда өз позициясын күшейте отырып, «буржазияшыл ұлтшыл», және оңшыл тап жауларымен күресті өрістетті. 1920-1930 жылдары Қазақстандағы кеңестік биліктің солақай саясатына наразылық білдіріп, мәселені ұлт мүддесі тұрғысында шешуді көздеген С.Сәдуақасов, С.Қожанов, Ж.Мыңбаев және басқа қайраткерлер жазықсыз қудаланды. 20-жылдардың аяғындағы қудалау, 30-жылдарыдң екінші жартысында жаппай қуғын-сүргінге ұласты. Алаш қайраткерлері ғана емес, сонымен бірге кеңестік қазақ қайраткерлері де қуғын-сүргін құрбаны болды. Оларға буржуазияшыл-ұлтшылдар, оңшылдар, зиянкестер, тыңшылар деген жалған айыптар тағылды. Қуғын-сүргін соғыстан кейінгі кезеңде де жалғасты. Бұл кезеңде зиялы қауым өкілдері қуғын-сүргіннің құрығына ілікті.

Өлкедегі қоғамдық-саяси жағдайдың шиеленісуін, қазақстандық қайраткерлерді айыптау себептері туралы зерттеушілер: «Республикадағы ішкі саяси жағдайдың шиеленісуіне 20-жылдардың соңы мен 30-жылдардың бас кезіндегі БК(б)П ішіндегі троцкийшілдік оппозицияға қатысушылар мен басқа да фракция өкілдерінің Қазақстанға жер аударылуы өз әсерін тигізді. ... Соның нәтижесінде қазақстандық қызметкерлердің бір бөлігіне троцкийшілдермен және оңшылдармен байланыс жасағандары жөнінде айып тағылып, қуғын-сүргінге ұшырады»,-деген пікірлер келтіреді [1, 417 б.]. Сонымен қатар ішкі алауыздықтар және қазақстандық басшы қызметкерлердің орталықтың әлеуметтік-экономикалық саясатын сынға алуы большевиктік партияның сара бағытынан адастырған «ұлтшыл-ауытқу» деп түсіндірілді, ал жеке мәселелер бойынша олардың ортақ қимылдары мен позициялары-өлкелік партия ұйымының ішіндегі топтық күрес деп бағаланды [сонда, 417 б.]. Міне осындай айыптаулармен, түрлі топтарды ұйымдастырды деген жаламен 20-жылдардың екінші жартысы мен 30-жылдардың басында С.Сейфуллин, С.Меңдешев, С.Қожанов, С.Сәдуақасов, Ж.Мыңбаев т.б. қызметтерінен алынып, тұтқындалды.

1928 жылы Қазақстанға Л.Д.Троцкийдің, кейін Л.Б.Каменевтің, Г.Ю. Пятаковтың және т.б. көрнекті саяси қайраткерлердің жер аударылып келуі жергілікті зиялыларды қудалауды жеделдетті. «Троцкийстік ұйымның мүшелерін іздестіру» нәтижесінде Қазақстандағы көрнекті қоғам қайраткерлерінің басым көпшілігі аталған ұйыммен «астыртын байланыста болғандығы үшін» айыпталады. 1936 жылғы 7 тамыздағы «Правда» газетінде жарияланған «Уметь разпознать врага» және 7 мамыздағы «Большевиктік қырағалық» атты мақалалар «Зиновьев-Троцкийшіл топқа» қарсы бағытталады. Осылайша халыққа тәрбие беру ісінде қоса атқаратын баспасөз беттерінде «жау», «дұшпан» және т.б. жағымсыз сөздер жиі – жиі жарияланып, сөз сөйлеу мәдениеті бұзылады. Осындай мақалалар Қазақстанның түкіпір-түкпірінен «Зиновьев-Троцкийшіл топтың» мүшелерін іздестіру жұмыстарын жеделдетті [2, 179-180 бб.].

Қазақстандағы қоғамдық-саяси жағдайдың шиеленісуі және елдегі түрлі топтармен күрес Қазақ өлкелік партия комитетінің басшылығына Ф.И.Голощекиннің келуімен одан әрі өрістей түсті. Себебі Қазақстанның жаңа басшысына ауылдағы ұлттық мүддені көздеп, осы бағытта жүргізілген барлық шаралар ұнамады. Оларды таптық міндеттерді шешу шараларымен ауыстыруды талап етті. Сондай-ақ «ауылда Октябрь болмаған» деп мәлімдеген жаңа басшы, ауылды кеңестендіру жұмысындағы кемшіліктер қазақ байларынының әркетімен, рулық қатынастардың үстемдігінен көрді.

Ф.И.Голощекин ауылды кеңестендірудегі ең басты қарсыласы ретінде С.Сәдуақасовты атап, оны С.Қожановпен байланыстырып, Қожанов-Сәдуақасов тобы туралы аңыз ойлап шығарды. Қазақстанға келген Ф.Голощекинге о бастан-ақ С.Қожановтың ұлт мәселесіне, жерге орналастыруға және ауылды кеңестендіруге байланысты жергілікті ерекшеліктерді ескеруді ұсынған батыл пікірлері ұнамаған еді [3, 60 б.].

Ф.Голощекин Қазақстан басшылығына келген кезде елде көптеген күрделі әлеуметтік-экономикалық және саяси мәселелер өз шешімін тауып үлгермеген еді. Олардың ішінде, ең негізгісі әрине, жер мәселесі болатын. Орталық басшы ұйымдардың есебі бойынша Түркістандағы жер-су реформасы Ресей губернияларындағы, ең алдымен таптық реңк алуға тиіс болды. Ал, жергілікті кадрлардың басым бөлігі жер-су реформасын, сонымен бірге Түркістандағы революцияға дейінгі жер саясатындағы әділетсіздікті жою деп білді. Міне, осы шараны іске асыру мақсатында Жетісуға комиссия бастап барған С.Қожановтың белсенділігі жергілікті саяси мәселелерді шешудегі батылдығы, саяси қайраткер ретіндегі жергілікті халық арасындағы беделі Голощекинге ұнаған жоқ. Өйткені жауапты хатшы өмірге ең алдымен Сталиннің, орталықтың, сонан соң өзінің шешімдерін өткізуді бірінші кезекке қойды, ал жергілікті мамандардың пікірі, позициясы, ол үшін негізгі жоспарды іске асырудағы көмекші құрал есебінде еді [4, 32 б.].

Қазақстанда жергілікті басшылар арасында Голощекинге оппонент ретінде С.Қожановтан басқа С.Сәдуақасов, Ж.Мыңбаевтар да болды. Олар орталықтан келген авантюристік тұжырымдарды іске асыруға кедергі болып отырды. Голощекин бұлар ұстанған бағытты зиянкесті ұлтшыл-ауытқушылық ретінде көрсетіп, оларға «қожановшылдық», «сәдуақасовшылдық», «мыңбаевшылдық» деген ат беріп, теріс қоғамдық пікір туғызуға тырысты.

30-жылдардың орта шеніне қарай орталықта және ұлттық республикаларда «троцкийшіл-зиновьевшіл оппозициямен» және «оңшыл оппортунистермен» күрестің күшеюі, көпшілігі жаза мерзімін өтеп шыққан ұлт-азаттық қозғалыстың өкілдеріне, сондай-ақ жергілікті партия-кеңес қызметкерлеріне қарсы қуғын-сүргін түрінде көрініс тапты. Қазақстан Компартиясының I съезінде сөйлеген сөзінде О.Исаев партияның, Сталиннің көрсеткен жолымен жүрсек үлкен табыстарға жетеміз, бірақ оған біздегі ұлтшылдар, оңшылдар, троцкийшілдер кедергі болуда. Зиянкестер республика өмірінің барлық салаларында қаптап жүр, оларды тауып, құртуымыз керек дей келе, «Жолдастар, бұл нені көрсетеді? Троцкист оңшыл ұлтшылдар ауыз жаласып, тап дұшпандары екендіктері көрініп отыр. Олар жапон, герман фашистерінің жалдама құлы екендіктері көрініп отыр»,-деп баяндады [5, С. 70].

Қазақ өлкелік комитеті ұстанған позициясына қатысты нұсқаулықты орталықтан алып отырды. Бұл әсіресе қуғын-сүргіннің келесі толқынында айырықша көрінді. Қуғын-сүргіннің алдағы толқыны жалған контерреволюциялық террористік топтарды, троцикишілдер мен оңшылдары әшкерелеу арқылы, олардың мүшелері ретінде түрлі деңгейдегі жергілікті қайраткерлерді жаппай құдалауға ұласты. Елде репрессиялық, тыңшылық, жала жабушылық секілді келеңсіз құбылыстар етек алды. Орталықтан келген нұсқаулықтың бірі БКП(б) Орталық комитетінің 1936 жылғы 29 шілдедегі жабық хаты болатын. Аталмыш хат бойынша облыстық, аудандық және қалалық комитеттер қырағылық танықпау, жауды тани білмеуі жөніндегі партия ұйымдары жұмыстарындағы кемшіліктерді табуды тапсырды [6, 430 парақ]. Аталған хаттағы нұсқаулықты орындаудың барысы туралы 1936 жылғы 29 шілдедегі БК(б)П Қазақ өлкелік комитеті бюросының қаулысында 43 контрреволюционер троцкист-зиновьевшілдердің әшкереленіп партия қатарынан шығарылғандығы мәлімделе келе, аудандық және қалалық партия ұйымдарының хатшыларын контрреволюциялық троцкишіл-зиновьевшіл, алашордашыл, ұлтшыл элементтерді әшкерелеуге қатысты барлық дабылдармен арыздармен жеке өздері айналысуын міндеттеу туралы, контрреволюциялық троцкишіл-зиновьевшіл, алашордашыл, ұлтшыл, тыңшы, барлаушы, диверсант және зиянкестермен ымырасыз күресу туралы қаулы қабылдайды [7, 501-503 парақтар].

Қазақ өлкелік партия комитеті «ұлтшылдар» мен оңшылдарды әшкерелеудегі өз жұмысын орталықтан келген нұсқаулықтар мен қаулыларға сәйкес ыңғайлап жүргізуге көшті. Барлық деңгейдегі партия комитеттері қалың бұқара арасында антикеңестік троцкистік ұйымның әшкереленуін насихаттауды ұйымдастыруға міндеттелді. Осы мақсатта кәсіпорындармен колхоздарда арнайы дайындалған адамдар баяндалмалар жасап мен әңгімелесулер өткізді. Антикеңестік орталықтың зиянкестік әрекеттері туралы мектептерде, үйірмелерде түсіндіру жұмыстары мақсатында сабақтар жүргізілді.

1937 жылғы 9 маусымдағы Қазақстан Компартиясының I съезінде сөйлеген сөзінде О.Исаев соңғы уақытта дұшпандар мен зиянкестердің бірсыпырасының беті ашылғандығын, олардың троцкист оңшыл ұлтшылдармен ауыз жаласқан тап жаулары екендігін айта келіп, «соңғы жылдары тәжірибе не көрсетіп отыр? Қазақстанда басты қызметте жүрген, Қазақстанның ішінде түзелмей жүрген адамдар алашордашылармен бірге істегендігі көрініп отыр. Нұрмақов секілді Мәскеу қаласында біраз жылдың ішінде үлкен қызметте отырған, Қазақстанда 1929 жылға дейін Совнаркомның бастығы болып отыратын, бір жағынан, совет үкіметінің саясаты дұрыс деген болып, екінші жағынан, Троцкийдің тыңшысы болып, солармен бірге жапон, германдардың байларына сатылмақшы болып жүргендігі көрініп, қазіргі уақытта ұсталып отыр. Бұл нені көрсетеді, жолдастар? Оңшыл ұлтшылдардың, ұлтшыл болып жүрген адамдардың зиянкес, жат екендігін ашық, айқын оңшыл ұлтшыл екендігінің әбден анықталғандығын көрсетеді»,-деп көрсетті [8, 152 п.]. Бұл кейінірек қазақ халқының тәуелсіздігі жолында күрескен, ғылым мен білім салаларында елеулі еңбек еткен ұлт зиялылары мен мемлекет және қоғам қайраткерлерінің құдаланылуына алып келді.

Кеңестік билік жергілікті басшыларды топтарға бөле отырып, ұлтшыл-ауытқушылар ретінде қаралап ғана қоймай, оларды «түрікшілдер», «исламшылдар» ретінде айыптай отырып, «шпиондар», «бүлдірушілер» деген ауыр айыптар тақты. Олардың қатарында Ә.Бөкейханов пен А.Байтұрсынов бастаған алаш қайраткерлерімен бірге М.Шоқай, Т.Рысқұлов және басқалар болды. Бұл 1920-1930 жылдардағы өлкедегі қоғамдық-саяси ахуалдың одан әрі шиеленісуіне ықпал етті. 1937-1938 жылдардағы террор барша елді шарпып, Қазақстанда 103 мың адам қуғын-сүргінге ұшырап, 23 мыңнан астамы атылды. Осылайша әкімшіл-әкімшіл жүйе әлеуметтік-экономикалық, мәдени, шаруашылық өмірдің барлық салаларында ұлт мүддесі үшін күрескен қазақ зиялыларын түрлі жалған айыптаулар

тағып, қызметтен төмендетуге, республикадан тысқары жерлерге кетуге мәжбүрлеумен ғана шектелмей, оларды қатаң жазға кесті. Жазаланғанға дейін олар халық шаруашылығының, ғылым мен мәдениеттің түрлі салаларында адал еңбек етіп, өлкенің дамуына баға жетпес үлес қосқан болатын. Бірақ қуғын-сүргін мұнымен шектелмей, соғыстан кейінгі кезеңде қайта жалғасып, ол интеллигенция өкілдеріне қарсы бағытталды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінге дейін). Бес томдық. 4-том. –Алматы: Атамұра, 2010. 752 б.

2. Батыс Қазақстан тарихы. Екі томдық. 2-том. –Ақтөбе, «Принт-А», -2006. -524 б.

3. Омарбеков Т. Қазақстан тарихының XX ғасырдағы өзекті мәселелері. –Алматы: Өнер, 2003. -552 б.

4. Қойгелдиев М., Омарбеков Т. Тарих тағылымы не дейді? –Алматы: Ана тілі, 1993. -208 б.

5.Политические репрессии в Казахстане в 1937-1938 гг. Сборник документов. –Алматы: Қазақстан, 1998. –С 336.

6.Қазақстан Республика Президентінің мұрағаты (бұдан әрі-ҚР ПМ), 141-қор, 1-тізбе, 10592-іс.

7.ҚР ПМ, 141-қор, 1-тізбе, 10599-іс.

8.ҚР ПМ, 708-қор, 1-тізбе, 5-іс.

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУҒА АРНАЛҒАН «ZOOM» ПЛАТФОРМАСЫНДА ЖҰМЫС ЖАСАУ ӘДІСТЕМЕСІ

ЖАТҚАНБАЕВ Ерғазы Тілеубайұлы, АБДИБАЕВА М.М., ИСМАЙЛОВА Ж.К.
М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада білім беру ұйымдарындағы оқу процесінде қашықтықтан оқытуға, көптеген мекеме қызметкерлері арасында онлайн коммуникациялық қарым-қатынас орнатып, адамдар арасындағы түрлі қатынас функцияларын атқаруға мүмкіндік беретін «Zoom» платформасында жұмыс жасау әдістемесі келтірілген. Сондай-ақ, мұнда аталған стандартты платформаны интернет желісінен жүктеу, орнату және оған тіркелу жолдары да көрсетілген.

Zoom – бұл интернет-сабақтар мен конференциялар жүргізуге арналған платформа. Бүкіл әлемде көптеген мұғалімдер мен оқушылар оны қашықтықтан білім беру процесінде пайдаланады. Өзінің функциялық ерекшеліктерінің арқасында, Zoom мұғалімдерге сабақты тиімді өту мүмкіндігін береді.

Онлайн-сабақты есептік жазба жүргізген кез-келген ұйымдастыру мұғалім жүргізе алады. Тегін есептік жазба бейнеконференцияны 40 минут бойы жүргізуге мүмкіндік береді. Оған 18 адамға дейін шақыруға болады. Мұғалім онлайн-сабақ өтуі үшін ол ұйымдастырушы болуы тиіс. Бұл үшін бағдарламаға міндетті түрде тіркеліп, оған өзіндік логин және парольмен кіру қажет. Оқушыларға немесе жалпы білім алушыларға бағдарламаны өз компьютерлеріне, ноутбуктеріне немесе смартфондарына жай ғана жүктеу алу жеткілікті.

Windows үшін Zoom-ды қалай жүктейді, оны қалай баптайды және онымен жұмысты қалай бастайды?

1. Егер бағдарлама әлі сіздің құрылғыңа орнатылмаған болса, онда оны https://zoom.us/download сайтынан жүктеп алыңыз [1]. Бағдарлама терезесінің пайда болуын күтіп, конференцияға кіріңіз. «Өзіңіздің электрондық пошта мекен-жайыңызды енгізіңіз» жолағына өзіңіздің e-mail аккаунтыңызды енгізіңіз. «Парольді енгізіңіз» жолағына өз пароліңізді жазып, кейін ұайтадан «... кіріңіз» батырмасын басыңыз (электронды поштаны енгізген соң ол көк түске енеді). Көз алдыңызда – конференцияны жоспарлайтын Zoom бағдарламасының негізгі терезесі ашылады.

2. Конференцияны жоспарлауда оны өткізу күнін, уақытын, ұзақтығы мен тақырыбын белгілеңіз. Осыдан кейін «Кеңейтілген параметрлер» пунктін шертіп, мәліметтерді толтырыңыз. Егер сіз сабақ жазбасын жүргізуді жоспарласаңыз, онда соңғы пункттегі белгішені алып тастаңыз. Егер сізге жазбаны компьютер бағдарламасында емес, оның «бұлтында» жүргізу ыңғайлы болса, онда соңғы пункттегі екінші «Бұлтта» нұсқасын таңдаңыз.

Барлық ақпаратты толтырғаннан кейін «Жоспарлау» батырмасын басыңыз. Енді конференциялар тізімінде сіз жасаған жаңа сабақ пайда болады. Оның идентификаторы / сілтемесі (оны жасаған иесінің паролі) арқылы тыңдаушылар конференцияға қосылатын болады.

3. «Шақыруды көшіру» батырмасын басыңыз. Енді оқушылар сіздің сабағыңызға қосыла алуы үшін электрондық мекен-жай бойынша поштаға сіз оны оларға жібере аласыз. Сіз «Бастау» батырмасын басқан сәттен бастап – сіздің конференцияңыз бірден іске қосылады.

4. Осыдан кейін «Компьютер дыбысын пайдалан отырып кіру» белгісін басыңыз. Конференцияға оқушылардың қосылуын күтіңіз. Бейне-сабақ басталғанға дейін сіз олармен хабарласып, қатынаса аласыз. Бұл кезде микрофон мен бейне белгілерінің басылып, белсенді түрде екендігіне, яғни дыбыстың естіліп, бейненің көрінетіндігіне көз жеткізіңіз. Сабақты бастауға барлығы дайын болған кезде клнференция экранының төменгі панеліндегі жасыл «Экранды демонстарциялау» батырмасын басып, ыңғайлы нұсқаны таңдаңыз. Не «Экран», не сабаққа презентация ашылған қосымша ұсынылады. «Бірлесіп қолдану» батырмасын басыңыз. Экранда оқушылар презентацияны, бейне-ролик және т.б. көреді [2].

5. Сабақ демонстарциясы басталды, енді қозғалмалы мәзір экранның жоғарғы бөлігіне ауысады. Сабақты бастамастан бұрын сіз тышқан меңзерін өз құрылғыңыздың экранының жоғарғы бөлігіне апарып, қозғалмалы панельдегі «Қатысушыларды басқару» батырмасын басыңыз. Ашылған терезеден сіз конференцияға қатысушылар тізімін көресіз. Қажет болса, осы терезенің төменгі жағынан оқушылардағы микрофонды өшіру үшін «Барлығы үшін дыбысты өшіру» батырмасын басыңыз, өйткені бөгде дыбыстар онлайн-сабақ барысына кедергі келтіруі ықтимал. Егер кейінірек дыбысты қосу қажет болса, онда жанындағы «Барлығы үшін дыбысты қосу» батырмасын басыңыз. Ашылған мақұлдау терезесінен «Иә» белгісін басып, «Қатысушыларға өз дыбыстарын қосуға рұқсат беру» пунктінің таңдалмағандығына көз жеткізіңіз.

6. Платформаға интербелсенді тақта орнатылғандықтан, экран демострациясынан тақтаға оңай өтуге болады. Оқушылар әріптер, ұсыныстар, мысалдар және т.б. жазуға бірге қатыса алады.

7. Онлайн-сабақ аяқталғаннан кейін «Демонстрацияны тоқтату» қызыл батырмасын (жоғарғы панелді) басып, оқушылармен қоштасыңыз, содан кейін «Конференцияны аяқтау» белгісін (төменгі панельді) шертіңіз.

Сабақ өтуге дайындалу қажет. Онлайн-сабақты бастарда техникалық дайындықты – компьютер немесе ноутбукты, камераны, құлаққаптарды немесе жекелеген микрофонды тексеріңіз. Тыңдаушылар сізді көре отырып, қарым-қатынасуда презентация көрсетуден периодты түрде қайта қосылу үшін веб-камера қажет болады. Бұл оқушылар қызығушылығын арттырады.

Сабақ жазбасы автоматты түрде жүруі тиіс, егер бұл баптауларда жасалмаса, онда ол сіздің компьютерде, C:\Users\Пайдаланушы аты\Documents\zoom\ папкасында сақталатын болады.

Байланыс тұрақты жағдайда сабақты өткен жөн. Ұялы телефонмен сабақты мүмкіндігінше өтпеген дұрыс. Сіздің сырт көрінісіңіз ресми болуы шарт. Сізге күннің шағылыспауын және т.б. тексеріңіз. Оқушылар сабақ барысында алаңдамауы тиіс.

Zoom платформасында сабақ өту бойынша жүргізілген тәжірибелер сыныптың көп оқушысы үшін, тіпті бірнеше сынып оқушылары үшін сабақ өтуге болатындығын көрсетті. Барлық конференцияға қатысушылар бір-бірін көріп, бірмезгілде ести алады. Конференция ұйымдастырушысында (мұғалімде) «Барлық қатысушылар үшін дыбысты өшіру» функциясы бар. Аталған «түймені» пайдалану кезінде тек ұйымдастырушы (мұғалім) ғана сөйлей алады, ал қалған қатысушылар (оқушылар) микрофондары өшірулі болады. Оларды қатысушылар өз беттерінше қоса алмайды.

Zoom конференция ұйымдастыршысына компьютер / ноутбук экранын демонстрациялау мүмкіндігін береді. Мұғалім өз презентацияларын, бейне-сабақтарын көрсетіп, түсінідре және көрнекі құралдарды, кез-келген мәтіндік құжаттарды аша алады. Осының барлығы әрбір конференция қатысушысында көрініс береді. Экранды демонстациялау құқығын кез-келген қатысушыға беруге болады, ал бұл оқушыларға өз жұмыстарын көрсетуге мүмкіндік береді.

Zoom платформасында тағы тақта функциясы жұмыс жасап, ол оқыту процесін мектептегі үйреншікті оқыту форматына барынша жақындатады.

Осының барлығы сөз жоқ тамаша, әрі жақсы. Бірақ мұнда белгілі-бір кемшіліктер де бар. Мектептің кез-келген, әсіресе бастапқы сынып оқушысы бұл платформаны өз бетінше қолдана алмайды. Бұл тіркеліп, сілтемені қабылдау және сабақтарға міндетті түрде қатысу тиіс болатын оқушының ата-анасына қосымша жүктеме. Сыныптағы барлық балада және олардың ата-аналарында осы платформаны жүктеп алатын компьютер немесе ноутбуктер болмайды. Сондықтан мұндай қашықтықтан оқыту түрі оқушыларға да, олардың ата-аналарына да қаржылық тұрғыдан уақытша

қиындықтар туғызуы мүмкін. Бірақ қазіргі пандемиялық кезеңде сабақты мұндай режимде өту барынша тиімді саналатындықтан, аталған кедергілерді жоюға болады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. https://zoom.us/download электронды сайты.
2. youtube@com бейнехостингі.

ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ПРОБЛЕМАЛЫҚ ТӘСІЛДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

УСМАНОВ Бегмат Нуралиевич, ИСМАЙЛОВА Ж.К., ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т.
С. Нұрмағанбетов атындағы №72 жалпы орта білім беретін мектеп, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
ubegmat@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада орта мектепте химия пәнін оқытуда проблемалық тәсілді қолдану мүмкіндіктері қарастырылған. Проблемалық тәсілдің мәні, маңызы мен оқыту әдіс-тәсілдерінің арасындағы ерекшеліктері айтылып, оқу процесінің тиімділігін арттырудағы орны көрсетілген.

Қазіргі кезде әлемнің ғылыми-техникалық компоненті үнемі дамып келе жатқан кезде, оқытудың дамыту функциясына қойылатын талаптар өсуін тоқтатпайды. Қазіргі өзекті міндет болып айналадағы болып жатқан өзгерістерге шығармашылық әрекет ете алатын және өз алдарына қойылған міндеттерді шешуге қабілетті адамдарды іздестіру табылады.

Сондықтан білім беру тек білімнің кез-келген мөлшерін берумен шектелмейді. Сондай-ақ, оқу процесінде оқушының диалектикалық, жүйелік ойлауын қалыптастыру қажеттілігі маңызды міндет болып табылады. Қолданыстағы тәсілдердің ішіндегі ең қолайлысы – проблемалық оқыту.

Проблемалық оқыту – бұл дамыта оқыту, өйткені адам бір нәрсені түсіну керек болған кезде ойлана бастайды. Проблемалық оқыту аясында мұндай қажеттілік жиі және жақсы туындайды. Яғни, мұғалімнің проблемалық оқытуды қалай және қашан қолдану керектігін анықтау міндеті тұр деп қорытынды жасауға болады. Оқушылар мұғалімнің алдына қойған мәселелерін шешуі керек. Проблемалық оқытудың маңызды аспектісі – ондағы проблемаларды одан әрі анықтау және оларды бір-біріне бағыну тәртібімен құру үшін мазмұнды талдау. Мұндай жағдайда оқытудың проблемалық тәсілі ойлауды дамыту үшін қажет жүйелік сипатқа ие [1].

Мысалы, белгілі-бір заттардың қасиеттерінің олардың құрамына тәуелділігі әртүрлі тақырыптарда қарастырылатын негізгі проблемалардың бірі болып табылады. Бұл жалпы мәселені шешу жеке мәселелерге байланысты.

«Атом құрылысы теориясы» тақырыбынан өткеннен кейін элементтер қасиеттерінің олардың атомдарының құрылысына тәуелділігінің жалпы мәселесі барынша нақты екіге болып бөлінеді: натрий мен литий неге ұқсас қасиеттерге ие? Неліктен аргон мен калий сәйкесінше 18 және 19 реттік нөмірлерге ие, ал керісінше емес? Неліктен элементтердің қасиеттері периодты түрде өзгереді? Басқаша айтқанда, оқытудың әр кезеңінде оқушылар өздерінің даму деңгейіне және пәнге дайындығына байланысты шешетін өз проблемалары бар.

Оқыту проблемаларын теориялар мен фактілер, ұғымдар және басқалар арасындағы байланысты орнату кезінде оңай табуға болады. Мысалы, кейбір заттардың электролиттер болып табылатындығы, ал басқалардың болмайтындығы проблемасы заттың құрылыс теориясы мен ерітіндідегі заттардың түрлі әрекетінің анықталған фактісі арасында байланыс орнату кезінде туындайды, ал аммиак өндірісі үшін оңтайлы жағдайларды анықтау мәселесі – химиялық реакция мен химиялық өндіріс негіздері туралы ұғымдар жүйелері арасында байланыс орнату кезінде оның синтезі реакциясының заңдылықтары мен өндіріс аппараттарының мүмкіндіктеріне негізделген [2].

Проблемалық оқыту оқушылардың ақыл-ойының дамуына, оның эмоциялық саласына және осының негізде дүниетанымның қалыптасуына ықпал етеді. Бұл проблемалық оқытудың дәстүрлі түсіндірме және иллюстрациялық арасындағы басты айырмашылығы. Проблемалық оқыту ғылыми таным нәтижелерін игеруді ғана емес, сонымен бірге танымның жолын, шығармашылық іс-әрекет тәсілдерін де қамтиды. Оқу процесін ұйымдастырудың тұлғалық-әрекеттік қағидасы мен оқушылардың ізденіс оқу-танымдық іс-әрекетінің басымдылығы негізге алынған.

Әрбір әдіснамалық тәсілдің оң және теріс жақтары бар. Бұл проблемалық тәсілді де айналып өтпейді.

Проблемалық тәсілдің оң жағы оның даму сипатын қамтиды. Студенттер шығармашылық, диалектикалық ойлауға және іздеуді үйренуге мәжбүр. Бұл тәсілді қолдана отырып оқыту эмоциялық болып табылады, бұл оқу процесіне қызығушылықты арттыруға көмектесіп, тәрбиелік әсер етеді, өйткені, бұл сенім мен дүниетанымды қалыптастыруға және білімнің беріктігін қамтамасыз етуге көмектеседі, өйткені оқушының өзіндік ізденісі арқылы алған білімі дайын күйде алынған білімге қарағанда әдетте санада ұзақ сақталады.

Проблемалық тәсілдің нәтижесінде оқушылар жаңа білім алып, бұрыннан белгілі және белгісіз ұғымдар мен фактілер арасында жаңа байланыстар орната алады. Оқытудағы бұл тәсіл оқушылардың зияткерлік даму деңгейін тексеру ретінде де қолданылады.

Кемшілігі – ойлау процесін басқарудың әлсіз мүмкіндігі. Бірақ бұл оның артықшылығы, өйткені ол шығармашылық ойлау ойлау еркіндігін қажет етеді. Проблемалық көзқарасты өмірге келтіру көп уақытты қажет етеді.

Проблемалық жағдайларды бірқатар параметрлер, мысалы, ғылыми білім саласы; жаңасын іздеуге бағытталу; проблемалық деңгей бойынша бөлуге болады. Проблемалық жағдай оқу тапсырмасын орындау барысында ол белгілі бір нәрсені белгісізден ажыратуға мүмкіндік беріп, оқушыларды бар қайшылықты шешуге талпындырса, онда ол педагогикалық құндылыққа ие. Проблемалық жағдайдың маңызды жағы оқушыларға іс-әрекет тәсілдері мен жаңа білімді іздеуге қызығушылық пен ынталандыру беруі керек. Психологиялық мазмұн үшін түрлі проблемалық жағдайлардың арнайы әдістемелік дамуы, оның ішінде білімнің артуы, қарапайым ойлау операциялары, күрделі ойлау операциялары, білім беру және композиция, өнімді ойлау кіретін міндеттердің түрлі топтары мен кіші топтары қажет. Бұл міндеттерді шешу барлық оқу сабақтарында жүргізілуі мүмкін. Проблемалық жағдайлар оқушыларды топтық есептерге, ұжымдық пікірталастарға, бірлескен шешімдерді топтық бағалауға әкеледі. Бұл психологиялық білімнің белгілі-бір саласында өзін-өзі оқытуға көшуге көмектеседі. Проблемалық білім беру жағдайының ең маңызды сәті – бастапқы нүкте-мәселеге кіріспе. Проблемалық жағдайды құрудың екі тактикасы бар:

а) «Білімнен проблемаға». Білімнің пәндік мазмұнынан проблемаға көшу оқушылардың өзіндік ғылыми ізденіс машықтары мен дағдыларын дамытуға жеткіліксіз ықпал етеді;

б) «Проблемадан білімге». Ғылыми мәселені шешудің логикасына кіретін, оны шешудің жолдары мен құралдарын іздеуге итермелейтін аудиторияның субъективті тәжірибесінен қозғалыс танымдық іс-әрекеттің белсенді тақырыбын мақсатты түрде қалыптастырады. Проблемаға енудің әртүрлі тактикасы, сайып келгенде, оқушылардың проблеманы талдау мен шешудің басқа компоненттерін қалыптастырудың сәтін көре білу дағдыларын қалыптастырудың жоғары немесе төмен мүмкіндіктерін анықтайды.

Проблемалық оқытудың мақсаты оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен интеллектісін дамыту, сабақтың эмоциялық реңкі арқылы мотивация деңгейін арттыру, берік білім қалыптастыру, сонымен қатар белсенді тұлғаны тәрбиелеу болып табылады. Проблемалық оқытудың негізі оқу процесін ұйымдастырудың жеке және белсенді қағидасы болып табылып, танымдық ізденіс жұмыстарына басымдық беріледі. Бұл дәстүрлі түсіндірме және иллюстрациялық проблемалық оқытудың ерекше белгілері.

Проблемалық тәсілге негізделген оқыту бірнеше ерекше сипаттамаларға ие болғандықтан, оларды анықтауда және оқу бағдарламасын жасауда қолдануға болады. Мұндай сипаттамаларға келесілер жатады:

- Шынайы – өзекті және контекстік мәселелер қолданылады.

Олар оқушылардың мазмұн бойынша оқитын өзекті мәселелермен күресу процесінде және сыни ойлау дағдыларын арттыру үшін қолданылады;

- Оқу бағдарламасынан өту үшін проблемаларға сүйену.

Проблемалар дағдыларды тексермегенімен, оларды дамытуға көмектеседі.

- Проблемалардың нашар құрылымы. Бір шешім болмай, жаңа ақпарат табылған кезде проблеманы қабылдау өзгеруі қажет, әрі оларды шешу керек.

Проблемалық тәсіл оқушыға бағытталған – оқушылар біртіндеп өздерінің білімі үшін көбірек жауапкершілік алып, мұғалімге тәуелсіз болады. Проблемалық тәсіл үнемі және мектеп қабырғасынан тыс жерде оқуға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, маңызды ерекшелік болып білім алушылардың тәуелсіз зияткерлік белсенділігі табылады, бұл оларға білім беру мәселелерін шешу арқылы жаңа ұғымдарды үйренуге мүмкіндік береді. Бұл білімнің тереңдігін, сондай-ақ олардың санасы мен беріктігін қамтамасыз етуге көмектесіп, интуициялық логикалық-теориялық ойлауды қалыптастыруға ықпал етеді.

Практикалық және теориялық проблемалардың өзара байланысының нәтижесі болып табылатын ерекшелік бар. Ол өмір мен оқытудың өзара байланысының дидактикалық қағидасын қолдана отырып анықталады. Өмірмен бұл қарым-қатынас проблемалық жағдайларды қалыптастырудың негізгі тәсілі және оқытудағы проблемаларды шешуді бағалау критерийі болып табылады.

Тағы бір ерекшелік, білім берудегі проблемалық көзқарас дүниетанымды қалыптастырудың өте тиімді әдісі болып табылады, өйткені бұл тәсілдің арқасында шығармашылық, сыни және диалектикалық секілді ойлау ерекшеліктері қалыптасады. Білімді сенімге айналдырудың негізгі факторларының бірі оқушылардың қойылған мәселелерді тәуелсіз шешуі болып табылады, өйткені ол біздің айналамыздағы әлемнің барлық процестерін, жағдайлары мен құбылыстарын талдауға диалектикалық тәсіл арқылы терең және бұзылмайтын сенімдер жүйесін құра алады.

Проблемалық оқыту динамикасы, яғни оның элементтерінің қозғалмалы байланысы, оны кейбір мұғалімдер оқытудағы проблемалық тәсілдің ерекшеліктерінің бірі деп атайтындықтан, бір проблемалық жағдай табиғи түрде екіншісіне ауысып, физикалық әлемнің құбылыстары мен заттары арасындағы байланыстың диалектикалық заңына негіз бола алады. Проблемалық оқытудан айырмашылығы, дәстүрлі оқытуда динамизм туралы түсінік жоқ, бірақ категориялық түсінік бар.

Оқытудағы проблемалық тәсіл индукция мен дедукция, өнімді және репродукциялық, оның ішінде шығармашылық, жаңа білімді игерудің ара-қатынасын қамтамасыз етуден тұрады, бұл оқушылардың шығармашылық танымдық іс-әрекетінің маңыздылығын арттырады. Оқытудың бұл әдісінде мұғалім тәуелсіз жұмыстың алуан түрлерін біріктіреді. Мұғалім өздігінен жұмыс жасап, осылайша ескісін жаңарту және зерттелген жаңа қызметті игеру қажет.

Проблемалық тәсілдің ерекшеліктерін қорытындылай келе, олар берік білімді, сенім тереңдігін қамтамасыз етуден тұрады, ойлаудың ерекше, жеке түрін дамытады, білімді өз өмірінде шығармашылықпен қолдануға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Құдияров Т.Қ. Мәселелік оқыту – ұғым мен мазмұн // Хабаршы. 2004 ж. - № 4, - 24-32 б.
2. Омарова О.С. Химияны оқыту әдістемесі. Мектептегі химия, 2000, № 3, - 39-40 б.

МЕКТЕПТЕГІ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫ

АБДИБАЕВА Майра Макашовна, ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т., ЖАЛАЙЫРОВ А.Н.
М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Түркістан индустриялық-құрылыс колледжі
Шымкент, Қазақстан
makashovna@list.ru

Аңдатпа

Мақалада орта білім мекемелерінде дене шынықтыру сабағы бойынша салауаттылыққа баулу сабақтарын өту жолдары, сабақ өту барысында мұғалімдер басшылыққа алуы тиіс қағидалар мен педагогикалық ережелер аталып өтілген.

Оқушылардың дене шынықтыру қажеттілігін қалыптастырудағы шешуші рөлдің сабаққа тиесілі екендігі белгілі. Тәжірибе көрсеткендей, біздің пәнге деген шынайы қызығушылық оқушыларда мұғалімнің қызықты әңгімелерінен немесе оның техникалық элементтерді көрсету қабілетінен ғана емес, сонымен қатар оқушылардың сәтті және шебер іс-әрекетінің нәтижесінде пайда болады. Сондықтан сабақтың басынан бастап оқушыларды оқу мәселелерін шешуде нақты ұйымдастыра білу мен оларды оқу жұмысына үйрету маңызды болып табылады [1].

Сабақтың шартты түрде үш бөлікке бөлінетіні белгілі. Алайда, жақсы, қызықты сабақты оқушылар әрқашан біртұтас ретінде қабылдайды. Оқушылармен қарым-қатынасты қалыптастыруда алғашқы сабақтар ерекше рөл атқарады. Олар саналы тәртіп негізін, оқушылар тобындағы дұрыс қарым-қатынасты қалыптастырып, оқу жұмысының іскерлік ырғағын дамытады, онда мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас қалыптасатындықтан, онсыз оқу процесі мүмкін емес. Алғашқы сабақтарда оқушылар мұғалімнің сөзіне белгілі-бір қатынасты дамытады. Сондықтан, сабақты бастаған кезде мұғалім бірінші минуттан бастап сыныпта жұмыс атмосферасын құруы керек. Сыныпта толық тыныштық орнағанша сабақты бастауға болмайды. Оқушылардың бет-әлпеті, қимылдары мен көзқарастары бойынша тәжірибелі мұғалім олардың эмоциялық жағдайын анықтай алады, барлық баланың сабаққа дайын, сау, көңілді келгендігін, олардың сабаққа дайын-дайын еместігін түсінеді.

Жас мұғалім алғашқы сабақтарда көбінесе сенімсіздік, қорқыныш сезімін сезінеді. Алайда, балалар тіпті ең тәжірибесіз мұғалімге де мән беретіндігін есте ұстаған жөн.

Мұғалім сабақта өзін берік, мейірімді және уайымсыз ұстау керек. Алғашқы сабақтардың жағымсыз сезімдерін болдырмау үшін оқушылармен сабақтан тыс уақытта танысудан дұрыс жол жоқ. Әркайсысының ерекшеліктерін біліңіз.

Жас мұғалімнің алғашқы сабақтары – оның оқушылармен жеке қарым-қатынасының белсенді қалыптасу кезеңі. Бірнеше сабақтан кейін оқушылар арасында талаптардың тұрақты болуымен мұғалім ұйымдастыратын іс-әрекет әдеті пайда болып, белгілі мінез-құлық стереотипі дамиды.

Сабақтың алғашқы минуттарының мұғалімі үшін ерекше маңыздылығы – дәл осы уақытта ол оқушылармен қарым-қатынаста бастама көтереді. Қарым-қатынас бастамасының болуы мұғалімге одан әрі танымдық іс-әрекетті басқаруды және сабақ барысында оқушыларды тәрбиелеуді қамтамасыз етеді [2].

Сабақтың басталуы тек жас мұғалім үшін ғана маңызды емес. Тіпті тәжірибелі мұғалімдерде сабақтың осы бөлігінде бүкіл оқу процесіне әсер ететін педагогикалық қателіктер орын алады. Қиындықтардың себебі – әдетте педагогикалық тыныштықта немесе кәсіби белсенділіктің төмендеуінде болады. Бұл қиындықтар асығыс немесе сыныпта ұзақ уақыт танысуға негізделген сенімділікке байланысты жүреді. Кейде бұған себеп оқушылардың тұтастай немесе олардың жеке тұлғаларының психологиялық жағдайын дұрыс бағаламауына байланысты қате қабылдауы болуы мүмкін.

Мұндай қателіктерден аулақ болу мұғалімнің дұрыс педагогикалық мақсатты өзін-өзі анықтауына көмектеседі – сыныппен өзара әрекеттесуден бастап, барлық оқушыларды тез арада қарым-қатынасқа қосу керек. Бұл маңызды қадам сабақта кейінгі іс-әрекеттің тиімділігін анықтайды. Тәжірибелі шебер мұғалім бұған саптық жаттығулар, жүру, жүгіру, секіру, жалпы дамыту және арнайы жаттығулар секілді дене шынықтыру құралдарын дұрыс таңдау және уақтылы қолдану арқылы қол жеткізеді. Сонымен қатар, оқушылардың денесін сабақтың негізгі бөлігінде алдағы жұмысқа дайындау жүзеге асырылады.

Сабақтың негізгі бөлігінің қозғалысты дамытуға, дағдылар мен қабілеттерді үйренуге және жетілдіруге бағытталған міндеттерді шешуге мұғалімнің дидактикалық дағдылармен қатар, оқушылармен қарым-қатынас жасау үшін іргелі педагогика құралдарын қолдана білу қабілеті ықпал етеді. Басқаша айтқанда, мұғалім оқушылармен кәсіби деңгейде қарым-қатынас жасап, педагогикалық техниканың ажырамас бөлігі ретінде педагогикалық қарым-қатынас құралдарын игеруі керек.

Алайда, педагогикалық техниканы қолданудың тиімділігіне мұғалімнің педагогикалық қарым-қатынасының келесі барлық құрамдас функцияларын: ақпарат алмасу және қарым-қатынасты ұйымдастыру, баланың жеке басын білу және өзара әсерді ұйымдастыру секілді тұтас қолдану жағдайында қол жеткізіледі. Сабақ барысында осы функциялардың біріне артықшылық беру тұтас байланыс жүйесін реттелуге әкеледі. Шебер мұғалім, ең алдымен, оқушыларға тікелей, жанама өтініштер секілді қарым-қатынас элементтерін қолдану арқылы жүйенің тұтастығын сақтауды қамтамасыз етеді.

Тікелей талап тапсырма мен нұсқаудың нақтылығымен, оқушыларға жүгінудің шектеулі іскерлік үнімен және оқушылардың қажетті іс-әрекеттерінің қатаң дәйектілігімен сипатталады.

Адамдар арасындағы достық қарым-қатынас дамыған жерде өтініш тиімді. Айта кету керек, өтініш, өз кезегінде, ынтымақтастық пен өзара көмекті ынталандыратын жолдастық қатынастарды нығайтуға және дамытуға ықпал етеді.

Мұғалімнің студенттерге қатынасы басқаша көрініп, келесідей теріс сипатта болуы мүмкін: ескерту, сенімсіздік, айыптау. Айыптау мұғалімнің оқушының іс-әрекетіне өзінің жеке теріс көзқарасын көрсетуімен сипатталады.

Қарастырылған өтініш түрлері – мұғалімнің оқушылармен қарым-қатынасының тікелей техникалық әдістері. Бірақ тікелей немесе жанама қарым-қатынастың барлық формаларында көрсетілген және ұжымда қоғамдық пікірдің дамуына ықпал ететін, оқушылардың бір-біріне қойылатын негізгі талаптарын қолдануға болады.

Мұғалім оқушылардың жеке ерекшеліктерін, атап айтқанда қыздармен қарым-қатынас жасау кезінде терең білуі керек. Әдетте қыздар, соның ішінде ересек қыздар тікелей педагогикалық әсерді теріс қабылдайды. Сондықтан қарым-қатынаста оларға жанама әсер ету жүйесін құру қажет.

Бақылау сабағында техникалық немесе физикалық дайындық анықталған кезде, алдағы жұмыстың маңыздылығы атмосферасын құру қажет.

Оқушылардың білімі мен дағдыларын бағалаудағы мұғалімнің жалпы көзқарасы оқушыны академиялық үлгерімнің жоғары деңгейіне ауыстыру мүмкіндіктерін іздеуге бағытталуы керек. Сонымен қатар, ықтимал қателіктердің алдын алу үшін мұғалім белгілі-бір көзқарастарды ұстануы

қажет. Бағалау кезінде оқушыны надандық пен қабілетсіздікке итермелеуге тырысудың қажеті жоқ. Оқушыны ескертулермен құлатпау және тапсырманы орындау кезінде оны үзуге тырыспау өте маңызды. Көмек пен сақтандыруды уақтылы және мейірімді түрде қамтамасыз ету қажет. Балаларды үнемі жақсы спорттық түзетудің талғамына тәрбиелеу маңызды.

Сабақтың бақылау бөлігін аяқтай отырып, оқушыларға қазіргі кездегі машықтар мен дағдылар арқылы орындау мүмкін емес тапсырмаларды қою керек. Сабаққа барғанда мұғалім балалармен өзара әрекеттесуді қамтамасыз ететін педагогикалық техниканың жеткілікті арсеналына ие болуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Виленская Т.Е. Эффективность уроков физической культуры в начальной школе Текст. / Т.Е. Виленская // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2005. - № 1. – С. 2-6.

2. Теория и методика физической культуры [Текст]: учебник; под редакцией профессора Ю. Ф. Курамшина. – 4-е издание, стереотип. – М.: Советский спорт, 2010. – 464 с.

ӘСКЕРИ ДАЯРЛЫҚ БОЙЫНША САБАҚТА ОҚУШЫЛАРДЫ ДАЙЫНДАУ НЕГІЗДЕРІ

ЖАЛАЙЫРОВ Аян Нұрланұлы, УСМАНОВ Б.Н., ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т.
Түркістан индустриялық-құрылыс колледжі, С. Нұрмағанбетов атындағы №72 жалпы орта білім беретін мектеп, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада орта білім мекемелерінде алғашқы әскери дайындық пәні бойынша оқушыларды әскери оқыту әдістемесі қарастырылған. Сонымен қатар, сабақ барысында оқушылар бойында қатаң тәртіп қағидасы мен әскери-патриоттық сана қалыптастыру міндеттері толыққанды көрсетілген.

Әскери-патриоттық жасақ тәрбиеленушілерін даярлау шеңберінде оларға әскер, еліміздегі қарулы күштердің түрлері, қару-жарақ пен техника, ықтимал қарсыластың әскерлері, әскер өмір сүретін заңдар, әскери тәртіп, қызмет өткеру, сарбаздар тұрмысын ұйымдастыру және т.б. туралы жалпы түсініктер беру қажет [1].

Әскери қызмет барысында жас жігіт әскери қақтығыс аймағына түсуі мүмкін. Соңғы жылдары «ыыстық нүктелерден» өткен әскери қызметшілермен болған әңгімелерден кейбір бөлімдерде жауынгерлік жағдайларға дайындықтың әлі де жоқ екені белгілі болды. Нәтижесінде сарбаздар соғыс аймағына нашар дайындалғандықтан, бұл негізсіз шығындарға әкеледі. Жауынгерді дайындау дегеніміз – жас жігітке нақты әскери білім мен дағдыларды, белгілі-бір жауынгерлік жағдайда өзін қалай ұстау, жауынгерлік тапсырманы қалай орындау керектігін, өзін қалай аман алып қалуды және өз бөлімшесінің өмір сүруін қамтамасыз етуін білдіреді. Бұл, ең алдымен: шерудегі жауынгерлік тәртіп, жауынгерлік күзет туралы түсінік, қырағылық, кіріспе бойынша әрекет, ұрыс алаңында қозғалу, камуфляж өнері, миналармен танысу және оларды залалсыздандыру тәртібі, психологиялық тұрақтылық, жауынгерлік жағдайдағы өмірді ұйымдастыру және т.б. бойынша жастарды физикалық және психологиялық сынақтар тізбегі арқылы жүргізу қажет. Жауынгерлік іс-қимылдарға қатысушылармен кездесулерді ұйымдастыру және өткізу де осы мақсаттарға қызмет етеді.

Жасақтағы сабақтар – тәрбиеленулерді даярлаудың маңызды құрамдас бөлігі. Бірақ жастарды өз бетінше көбірек айналысуға шақыру керек: үйде алған дағдыларын сыныпта бекіту, дене шынықтырумен көбірек айналысу маңызды.

Бұқаралық ақпарат құралдары арқылы еліміздің азаматтарына қарсы ақпараттық агрессия жүргізілген жағдайда оқушылардың келесі оқу шеңберін: отандық және әскери тарихты, әскери техниканы, патриоттық мерзімді басылымдарды, ұлттық әдебиетті ұйымдастыру өте маңызды. Әскери журналдар мен мерзімдік басылымдардағы материалдарды бірігіп талқылаудың маңызы өте зор [2].

Музыкалық мәдениет те жастарға қатты әсер етеді. Отрядта әскери және қазақ халық әндерін дамыту қажет. Бұл психологиялық дайындықтың маңызды құрамдас бөлігі, өйткені жауынгерлік жағдайда ән арқылы қажетті жауынгерлік көңіл-күй мен жоғары рух қамтамасыз етіледі.

Сабақ барысында керегі – қатаң әскери тәртіп. Бұл туралы оқушыларға ескертіліп, талаптар түсіндірілуі тиіс. Тәрбиеленушілердің жасақ командиріне (тәлімгерге) үндеуі: «Жолдас командир (тәлімгер)!»; тәрбиеленушілерге: «Жолдас тәрбиеленуші!», «Тәрбиеленуші ...(тегі)!». Өтініш білдірген

кезде: «Рұқсат етіңіз...». Оқушылар әскерде белгіленген тәртіппен жұмыс істеудің бастапқы дағдыларын игеріп алуы керек. Бұл сабақты тәртіпке келтіріп, онда байыпты қарым-қатынас орнатады.

1. Сабақты ұйымдастыру. Сабақтың басталуы белгіленген командалар бойынша жалпы құрылудан және өзара сәлемдесуден басталады: «Түзел, тік тұр! Сәлеметсіз бе, жолдастар!» Әр сағат басталар алдында «Тұр, тік тұр! Сабақтың бірінші сағаты. Еркін, отырыңыз!» Үзіліс алдындағы кезекті сағат аяқталғаннан кейін: «Тұр, тік тұр! Сабақтың бірінші сағатының соңы. Еркін тұр, тара!».

2. Сабақтың басталуы. Сабақ басталар алдында пән, тақырып және мақсаттар жарияланады. Мысалы: «Атысқа дайындық». Тақырыбы: «Калашников автоматының материалдық бөлігі». Сабақтың мақсаты: Қарудың қолданылу мақсатын, оның тактикалық-техникалық сипаттамаларын (ТТС), құрылысын, бөлшектері мен механизмдерінің тағайындалу мақсатын, толық бөлшектеу және құрастыру тәртібін, қаруды оқтауды меңгеру.

3. Тақырыпты ашу. Тақырып бойынша әңгіме макетте немесе плакаттарда көрсетілумен бірге жүреді. Сабақ барысында түсініктеме жүргізу сабақ тақырыбын ұғынықты, әрі сапалы етеді. Өтілген тақырыпты пысықтауды бастамас бұрын, не өтілгенін атаңыз. Мәселені пысықтау соңында қысқаша қорытындылау қажет. Мұнда күрделі жаттығулар жекелеген бөліктерге бөлініп, алдымен жеке элементтер бойынша, содан кейін барлығы бірге орындалады. Қажет болған жағдайда кері байланыс жүргізіліп, мәселенің толыққанды пысықталуына қол жеткізу жүргізіледі. Мақсат – тақырыпты ресми өту емес, дағдыларды берік игеру.

4. Сабақтың аяқталуы. Жалпы қорытындылау. Сабақ тақырыбын, оның мақсаттары мен оларға қол жеткізу дәрежесін еске түсіру қажет. Жетістіктер мен кемшіліктерді атап өту маңызды. Ең жақсы оқушыларға назар аударып, тәуелсіз дайындық бойынша тапсырма беріледі.

Сабақ ретінің бұзылуына жол берілмейді. Егер командир (тәлімгер) сабақтарға қатыса алмаса, ол өзінің орынбасарына, бұрын жұмыс істеген тақырыптарды бекіту бойынша тәрбиеленушілердің біріне тапсырма беруіне тиіс.

Тәрбиеленушілерде әскер туралы баламалы түсінік қалыптастыру үшін әртүрлі әскери мамандықтағы әскери қызметшілерді жасақта әңгімелесуге шақыру, әскер мен әскери техника туралы альбомдарды, журналдар мен бейнекассеталарды карауды ұйымдастыру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Жалпы әскери жарғылар. - Астана: Әскери жаршы, 1999-2000.

2. Смирнов А.Т., Мишин Б.И., Васнев В.А. Основы военной службы: Учебное пособие для студентов учреждений среднего профессионального образования. - М.: Мастерство, 2000.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ НЕГІЗГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

БАЙҒҰТ Элвира Өмірзаққызы, ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т., АБДИБАЕВА М.М.
А. Байтұрсынов атындағы №50 мектеп-гимназия, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада орта мектептердегі жаңартылған білім беру бағдарламасының негізгі ерекшеліктері, оның шеңберінде қарастырылатын мәселелер мен факторлар қарастырылған. Дәстүрлі білім мен жаңартылған білім мазмұндарының салыстырмалы ерекшеліктері, әрі соңғысының басымдықтары келтірілген.

Мемлекетіміздің білім беру процесіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы – заман талабына сәйкес болашақ ұрпақ сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама [1].

Кез-келген елдің өсіп-өркендеуі, өмірде өз орнын табуы оның ұлттық білім беру жүйесі деңгейі мен даму бағытына байланысты.

Шындығында мектеп мұғалімінің алдында оқушыларға білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр. Әр оқушыны оқытып, тәрбиелеуге байланысты мәселені өздігінен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім қажет.

Соңғы жылдары педагогикалық теория мен оқу-тәрбие процесінде айтарлықтай өзгерістер болып жатыр. Білім беруді жаңғырту мен инновациялық процестердің жалғасуына ықпал ететін маңызды факторлардың бірі – мұғалімнің кәсіби шеберлігі. «Кәсіби шеберлік» түсінігіне пәндік,

дидактикалық, әдістемелік, психология-педагогикалық білім мен дағды ғана емес, педагогтың жеке тұлғалық әлеуеті, кәсіби құндылықтары жатады.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты – білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критерийлік бағалау жүйесін енгізу, оқытудың әдіс-тәсілдері мен түрлі құралдарын қолдану тиімділігін арттыру.

Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзіреттілік пен сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді, қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, ақпараттық коммуникациялық технологияны (АКТ) қолдану, коммуникациялық қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен және топпен жұмыс жасау [2]. Мұнда бағалау жүйесі толықтай өзгеріске ұшырап, критерийлік бағалау жүйесіне өтеді. Критерийлік бағалау кезінде оқушылар үлгерімі алдын-ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пәндік үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Бұл бағалау түрлері баланың жан-жақты ізденуіне жол ашады. Критерийлік бағалау жүйесі Филиппин, Сингапур, Жапония, Франция, Финляндия секілді дамыған елдерде пайдаланылады [3].

Білім беру жүйесіне өзгеріс енгізуге қажетті факторлар:

- Әлемдік стандартқа сәйкес білім беру;
- Бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу;
- Табысты өмір сүру дағдыларын қалыптастыру;
- Тәжірибелік дағдыларды дамыту;
- Функционалдық сауаттылықты арттыру;
- Мұғалімнің кәсіби шеберлігін жетілдіру.

Жаңартылған білім мазмұны мен дәстүрлі білімді салыстыратын болсақ, келесі ерекшеліктерді терең байқауға болады (Кесте).

Кесте

Жаңартылған білім мен дәстүрлі білім мазмұндарының ерекшеліктері

Негізгі сипаттамалар	Дәстүрлі оқыту үлгісі	Жаңартылған білім үлгісі
Оқыту мақсаты	Оқыту бағдарламасында белгіленген білім көлемін меңгертуге бағытталған оқыту нәтижесі	Оқушының оқу қызметін оның танымдық қызметі негізінде ұйымдастыру, білім алуға үйрету
Мұғалімнің рөлі	Басқарушы, жетекші, оқыту процесінің субъектісі, білім көзі	Оқыту процесін, оқушының танымдық қызметін ұйымдастырушы, кеңесші, менеджер
Оқушының рөлі	Дайын білімді селсоқ қабылдаушы, оқыту процесінің объектісі	Белсенді, білім іздеуші, оқыту процесінің субъектісі
Білімді ұсыну формалары	Дайын күйінде, үлгі бойынша, сөздік әдістер мен мәтіндік формалар арқылы	Аудио-видуалдық, графиктік көрнекіліктер мен интерактивті әдістер арқылы
Білімді қолдану	Білімді бақылауға дайындық мақсатында типтік тапсырмалар мен жаттығуларды қолдану	Алынған білімді нақты жағдайда қолдану
Оқушы қызметінің формасы	Фронталды және жеке	Оқушының өз бетінше жұмысы, топтық, жұптық және ұжымдық формалар
Оқытудың негізгі әдіс-тәсілдері	Сөздік әдістер	Мұғалім мен оқушының, оқушылардың бір-бірімен өзара әрекеттесуіне негізделген интерактивті тәсілдер

Жаңартылған білім беруде білім беру салалары және қандай пәндер оқытылады?

Жаңадан енгізілген пәндер қатарында ағылшын тілі, орыс тілі, жаратылыстану сынды заманауи қажеттіліктерге байланысты жүргізілетін пәндер бар. Жаратылыстану пәнінде (химия, физика және биология пәндері), дүнетану пәнінде (география, тарих, қоғамтану) алғашқы ұғымдары қалыптасады. Жаңартылған білім беру мазмұнын белгілейтін типтік оқу жоспарында 1-4 сыныпқа арналған тілдерді деңгейлеп оқытуда (қазақ тілі, орыс және ағылшын тілдері) тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын үйрету жоспарланған. Тағы бір ерекшелік, бастауыш мектептің 3-4 сыныптарында оқушыларға ақпараттық іздеу, талдау және тасымалдау дағдыларын үйрету мақсатында «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәні оқылатын болады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. http://www.nis.edu.kz
2. http://sk.nis.edu.kz/
3. http://smk.edu.kz

ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА ҚАДАМДАР ЖҮНІС Тәйшібай Орынбекқызы, БАЙБУЛСИНОВА А.С.

М.Өтемісов атындағы БҚУ
Орал, Қазақстан.
Talshynay@list.ru

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап білім беру саласындағы мемлекеттік саясат білім беру жүйесін сапалық жағынан жақсарту мақсатын қойды. Осы аралықта білім беруді басқару мен қаржыландырудың құқықтық-заңнамалық базасы қалыптасты. Еліміздің егемендік алып, қоғамдық өмірдің барлық, соның ішінде білім беру саласында жүріп жатқан демократияландыру мен ізгілендіру мектепті осы кезге дейінгі дағдарыстан шығаратын қуатты талпыныстарға жол ашты. ҚР Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2030» стратегиялық жолдауында, 1999 жылдың маусымында қабылданған Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында, 2000 жылдың 30 қыркүйегінде қабылданған «Білім» мемлекеттік бағдарламасында көрсетілгендей қоғамның экономикалық және әлеуметтік жағынан ілгерілеуінің маңызды факторы ретінде білім берудің ұлттық моделін дамыту, шығармашыл тұлға қалыптастыруға дағды алу, ақыл – ой қорын жинау сияқты мақсаттарды көздеді. Ол Қазақстан Республикасы жариялаған білім беру басымдығына, «жалпыға білім беру» моделін «әр адамға таңдау бойынша білім беру» моделіне көшуге негізделген. Білім жүйесін дамыту стратегиясының басты мақсаты-ұлттық білім моделін жасау. Ұлттық үлгідегі жаңа парадигманың негізгі бір мәселесі – білімгерге іргелі де терең, тиянақты да жүйелі білім беру. Іргелі білім берудің міндеті – адамды ғылыми ойлауға, болмысты тану,оны қабылдаудың әдіс – тәсілдерін білуге, өзін – өзі дамытуға, өз бетімен білім алуға, ізденуге іштей қажеттілігін туғызу. Орта білім беру Қазақстан Республикасының азаматтарына мемлекеттік оқу орындарында тегін орта білім алуға кепілдік беріледі. Орта білім алу міндетті. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін дамытудың 2010 жылға дейінгі бағдарламасы негізінде жалпы орта білім үш сатылы: бастауыш (1-5 сыныптар), негізгі (6-10 сыныптар) және жоғары (11-12 сыныптар) жалпы орта білім беретін оқу орында кезең-кезеңмен алынды.Жалпы білім беретін мектептерді жандандыру мақсатында қолға алынған жаңа мазмұндағы бағыт ол Қазақстан Республикасының 1999 жылғы қабылданған «Білім туралы» Заңында нақты көрсетілді.Тұңғыш рет бұл заңда гимназия мен лицей туралы түсінік беріліп, оның мәртебесі, құқықтық негізі айқындалды.

1995 жылғы Конституция бойынша (30 бап) баршаға бірдей міндетті болып есептелетін толық орта білім алуды мемлекет тегін жүргізеді. Алайда, мектеп бітірген жас жеткіншектің одан әрі қандай оқуға түсуі (мемлекеттік немесе жеке) өз еркі мен қалауына байланысты. Этностық ерекшеліктеріне орай, республикада оқу, білім алу 7 тілде жүргізілген. 1997-1998 оқу жылынан бастап жалпы білім беретін мекемелерде ақпараттандыру мен компьютерлендіру бағдарламасын орындау міндеттелді. Бүгінгі таңда республикада жеке меншік және мемлекеттік мектептер мен оқу орындары 41-ден 88-ге дейін өсті. 2001 жылы жеке меншік мектептер мен олардың оқушыларының саны 1996 жылмен салыстырғанда үш есеге артқан. Мектептердегі жеткіншектердің білімін жетілдіру мақсатында республика көлемінде әр түрлі деңгей –дәрежедегі оқу орындарын лицензиялау мен аттестаттаудың нормативі белгіленді. Бұл мақсатты «Дарын» мемлекеттік бағдарламасы іске қосылды. Бұл бағдарлама жасөспірімдер мен жеткіншектерге тәрбие мен білім берудегі білім органдарының негізгі стратегиялық іс-шараларын белгілейтін болды. Тәуелсіздік алған алғашқы жылдары ішінде білім берудің қыры мен сыры, мазмұны айқындала түсіп, оларды қаржыландыру мен басқару негізі едәуір өзгерді. Бұл салада құқықтық-нормативтік база құрылып, қалыптасты. Қазақстанның барлық өңірлерінде білім берудің қосымша және баламалық мекемелері өмірге келді. Осыған орай мемлекеттік оқу орындарын қолдап қуаттаудың мүлдем жаңа мүмкіндіктері ашылды. Білім алу мен білім берудің ықпалдастық дәрежедегі әлемдік үлгісі мен кеңістігі ұлғайды. Олардың негізгілері гимназиялар мен лицей мектептері.

Гимназия-негізгі және қосымша жалпы білім беру бағдарламаларын іске асыратын, оқушыларды олардың бейімділігі мен қабілетіне сәйкес тереңдетіп, салаға бөліп, саралап оқытуды көздейтін, жалпы орта білім беретін оқу орны. Лицей- негізгі және қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын, жоғары сатыдағы оқушыларды кәсіби бағдарлап оқытуды жүзеге

асыратын жалпы білім беретін оқу орны. Алғашқы жылдары гимназиялар мен лицейлердің қатарына гимназиялық және лицейлік сыныптары бар мектептер жатқызылды, лицейлер бастауыш білім және т.б. деңгейінде ашылды. Жергілікті бюджеттер оқу жоспарының вариациялық компонентін қаржыландырмағандықтан, оларды бейімдеу және жабу да орын алады.

Тәуелсіздік жылдары Батыс Қазақстан облысында білім беру саласында соның ішінде жалпы орта білім беру саласында реформаларды жүзеге асыру мақсатында 23 гимназиялар мен лицейлер облыс орталығы мен қатар аудандарда да бой көтере бастады. Тәуелсіздіктің алғашқы 10 жылында жыл санап жаңа типте жұмыс жасайтын мектептер саны өсе бастады. Атап айтсақ, Орал қаласындағы 1991 жылы С.Сейфуллин атындағы мектеп -интернат лицейі және №35 мектеп-лицейі және 1992 жылы М.Мәметова атындағы №27 мектеп-лицей,1993 жылы Орал педагогика институты жанынан облыстық педагогикалық лицей, 1994 жылы Ақжайық ауданында Абай атындағы мектеп-гимназиясы және Орал қаласында Эстетикалық бағыттағы мектеп-гимназия,1996 жылы Казталов ауданындағы Ғ.Қараш атындағы мектеп-гимназиясы, Қараөзен мектеп-лицейі және Орал қаласындағы Вольдорф бағытындағы мектеп-гиманзия,1997 жылы Тайпақ мектеп-гимназиясы,1998 жылы Қаратөбе мектеп гимназиясы,1999 жылы Орал қаласындағы «Ақниет» гимназиясы,1996 жылы №41 мектеп –лицейі интеллектуалдық қабілеттері жоғары оқушыларды қабылдады.Ашылған лицей,гимназиялардың басым бөлімі ұлттық үлгідегі яғни қазақ тілінде білім беретін мектептер болды. Жалпы облыс көлемінде орта білім беруде жаңаша бағытта білім беру қолға алынды. Алғашқыда жұмыс жасап жатқан мектептерге білім беру талаптарды күшейтіліп мектеп статустарын өзгерту арқылы жүзеге асырыла бастады. Атап айтсақ, алғашқылардың бірі болып облыс орталығында Орал қаласында 100 жылдың тарихы бар Қаз АССР Халық Комиссарлары Кеңесінің төрағасы С.Сейфуллин ұсынысымен 1924 жылы ашылған жеті жылдық қазақ мектебі тәуелсіздікке қол жеткен 1991 жылы білім беру мазмұнын жаңарту мақсатында қазақ тілінде орта білім беретін мектептерді алғашқыларының бірі болып көш бастап 1991 жылы мектеп - интернат лицейі, ал1999 жылы №11 С.Сейфуллин атындағы мектеп-интернат кешесі,ал2007 жылдың 28 құркүйегіндегі облыс әкімінің №217 қаулысына сәйкес, «Үш тілді оқытатын дарынды балаларға арналған мамандарылған С.Сейфуллин атындағы №11 облыстық қазақ мектеп-интернат кешені» болып өзгертілсе, 2020 жылы мектеп «Дарынды балаларға арналған С.Сейфуллин атындағы №11 облыстық мамандандырылған мектеп-интернаты»КММ деп қайта өзгертілді. Мектеп ашылған алғашқы жылдары тек 5 кластан бастап ауылдан келген малшы,жағдайы нашар балалары оқытатын дәрежеге болды.1987 жылы «Қазақ тілі» қоғамының қолдауымен алғашқы 1 класс ашылса, ал 1991 жылы сегіз 1 класс ашылып, ұзартылған топқа оқытып,демалып,тамақтанып бастауыш мектеп бөлімшесіне орын беріліп,кейін бастауыш класс оқушылары мекен-жайларына сәйкес мектеп бөлімшесіне орын беріліп мектеп бөлініп 1992 жылы қазақ тілінде білім беретін №27 мектеп болып аталды. Ал,Дарынды балаларға арналған С.Сейфуллин атындағы №11 облыстық мамандандырылған мектеп-интернаты оқу-тәрбие жұмысы бір қалыпты тұрып қалмай өсу-өркендеу жолында дами түсті. Қабілетті оқушылардың ой-өрісін кеңейтіп, біліктілігін арттыруда мектеп жанынан әр түрлі өнерге үйретететін домбыра, қобыз, күйсандық, би, сурет, саз бөлімдері бар «Өнер» мектебі ашылды. Мектеп бітірген оқушылар аттестаттарымен бірге «Өнер» мектебі бітірген куәлік, «В», «С» санатты автомобиль жүргізушісі, қыз балалар үшін «Машинатану және іс –қағаз жүргізу» амандығына сай құжаттар алып шықты. ҚР Халық жазушысы З.Қабдолов, Ә.Кекілбаев 2002 жылы «Мектеп барлық жерде де қасиетті орын. Ал Оралдың қақ ортасында тұрған С.Сейфуллин атындағы дарынды балалар мектебі екі есе қастерлі. Біз Сәкен атымен байланысты талай орынды көріп жүрміз. Бірақ мына мектептің жөні бөлек... » деген болатын.

Жаңа типті мектеп бастауы ширек ғасыр бұрын ашылған мектептен бастау алса,облысымыдағы тағы да бір ірі білім ордасының негізі Орал педагогика институты жанынан мүлде тыңнан институттың ғылыми-материалдық базасында ұйымдастырылған болатын. 1993 жылдан Орал педагогика институты жанынан облыстық педагогикалық лицей ашылып,2001 жыл Батыс Қазақстан облысының дарынды балаларға арналған мамандарылған мектеп-интернаты» ММ-сі, 2013жылдан «Батыс Қазақстан облыстық дарынды балаларға арналған мамандарылған мектеп-интернаты» КММ деп қайта өзгертілді. Қазіргі таңда 2018 жылдың 19 наурызынан «Батыс Қазақстан облысының дарынды балаларға арналған мамандарылған ақпараттық технологиялық мектеп-лицей интернаты» КММ болып өзгертілді. Оқыту үдерісін әр оқушының қабілет мүмкіндігіне қарай жүргізе отырып,біріңғай білім беру моделі жүзеге асырылуда.Әр оқушыға даралап таңдаған бағдарына қарай тереңдетіліп,бейінді білім беруге мүмкіндік берілуде. Қазіргі таңда республика көлемінде «Алтын белгі» иегерлері, халықаралық,республикалық олимпиада,ғылыми жоба,ҰБТ т.б көрсеткіштерімен жоғары нәтиже көрсетіп отырған жаңа типтегі мектептер өздерінің алдына қойған мақсат,міндеттерін орындап келеді.

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында-ақ, 1990-1999 жылдар аралығында Қазақстан Республикасында білім саласына қатысты оннан астам мемлекеттік бағдарламалар қабылданып, 1997 жылы Орта білім жүйесін ақпараттандырудың мемлекеттік бағдарламасы мектептердің соның ішінде жаңа типті мектептердің нәтижелі білім беруді ұйымдастыруға мүмкіндік берді. Бұл бағдарлама арқылы мектептерді мультимедиялық компьютерлік сыныптармен қамтамасыз етіп қана қоймай, бұл оқушылардың толыққанды және жан-жақты дамуына қолайлы жағдай туғызды, сонымен қатар компьютерлік оқу бағдарламаларын, электрондық оқулықтар жасау, білім беруді басқару жүйесін ақпараттандыру мәселесін шешуге үлкен қолдау болды. Жалпы білім беру жүйесіндегі Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында жасалған қадамдар өз нәтижесін берді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Тұжырымдама ҚР Конституциясына, «Білім туралы» ҚР Заңы, «Қазақстан-2030» Стратегиясына, «Қазақстанның 2015 жылға дейінгі индустриалдық-инновациялық даму стратегиясына», «Білім» мемлекеттік бағдарламасы.

2. Даулетов Н.Д Дарынды жастарға элитарлы білім. – Орал, 2020.

3. Сапаров Е.Қ Сәкен мектебі.Орал,2007

4.ҚР Білім, Мәдениет және Спорт Министрлігінің 1997-ші жылдың 8-ші мамырындағы және БҚББ-ның 1997-ші жылғы 8-ші маусымындағы №255-ші бұйрығы//Қазақ ұстазы,-2019, №2, 30-б.

5. 1993 жылы18 шілде айында №127 бұйрығы//Қазақ ұстазы,-2019, №2, 30-б.

6. 1994 жылы 19 мамыр айында №89 бұйрығы//Қазақ ұстазы,-2019, №2, 30-б

7.kitaphana.kz/refkaz/236-pedagogika/3241-bilim-bery-jyiesi.html

8.https://www.uniface.kz/index.php?post=article&section=4&id=26

9.https://strategy2050.kz/news/52406/

10. Қадырбекқызы Қ.С Цифрлық Қазақстан мемлекеттік бағдарламасының жүзеге асыру жолдары//Қазақ ұстазы,-2019, №2, 16-б

АҚТӨБЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ ФИЗИКА-МАТЕМАТИКА ФАКУЛЬТЕТІНІҢ ТАРИХЫ (1996-1980 жж.)

ЖҰМАБАЕВА Салтанат Қасымқызы, БОЛАТОВ Жандос Болатұлы, БЕГИМБАЕВА Жибек Сагинбаевна

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ақтөбе, Қазақстан

zhumabayevas@mail.ru, aktobe.zhandos@inbox.ru

Түйін

Мақала Ақтөбе өңіріндегі ағарту-білім ісінің алғы тарихына шолулар жасап, педагогикалық институт, оқу орнының және онымен бірге жасасып келе жатқан физика-математика факультетінің тарихын баяндауға аранлған.

Abstract

The article is intended to give an overview of the historical background of education and education in Aktobe region, tell about the history of the Pedagogical Institute, the educational institution and the Faculty of physics and mathematics, which it is associated with.

XXI ғасыр – адамзат қоғамының барлық салалары жоғары технологияларға негізделген ақпараттандыру заманы. Бүгінгі төртінші өнеркәсіптік революция цифрлы қоғамды қалыптастырып отыр. Технологиялық және инфрақұрылымдық тұрғыдан дамудың жаңа кезеңі басталды: экономика салаларын индустрияландыру кезінде өнеркәсіптік манипуляторларды, роботты техниканы, әртүрлі техникалық құралдар мен компьютерлендірілген жүйелерді кеңінен қолдануға негізделген өндірістерді ашумен қатар, цифрлы технологияларды жаппай қолдану жоғары экономикалық өсуді қамтамасыз етудің қуатты факторы болып табылады.

Қазақстан Республикасының Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2017 жылғы 31 қаңтардағы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын жасаудың қажеттілігін айқындап берді: «... Біз цифрлық технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендетуге тиіспіз. Бұл – маңызды кешенді міндет. Елде 3D –принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлық қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамыту керек. Бұл

индустриялар қазірдің өзінде дамыған елдер экономикаларының құрылымын өзгертіп, дәстүрлі салаларға жаңа сапа дарытты. Осыған орай, үкіметке «Цифрлы Қазақстан» жеке бағдарламасын әзірлеуді және қабылдауды тапсырамын. ... Цифрлық индустрияны дамыту басқа барлық салаларға серпін береді. Сондықтан үкімет IT саласын дамыту мәселесін ерекше бақылауда ұстауға тиіс» [1,3-б.].

Бұл мақаланы жазу барысында біз Елбасының жолдауына сәйкес қазіргі кезеңдегі IT саласының дамуына үлес қосу мақсатында Ақтөбе педагогикалық институтының физика-математика факультетінің тарихына тоқталуды жөн көрдік. Жолдаумен мақаланы ұштастыра отырып біз қазіргі таңда дамып келе жатқан цифрлық техналогия саласына үлесімізді қосамыз. Сондай-ақ архив мәліметтер қорын жинақтап, оларды электорндық жүйеге айналдырамыз. «Тарих-біздің істеріміздің өткенінің куәсі, қазіргіміздің үлгісі мен өнегесі, ал болашағымыздың асыл қазынасы» деп бекер айтылмаса керек. Сондықтанда мақаланы институттың ашылу тарихынан бастадық.

1996 жылы 15 сәуірдегі Қазақстан коммунисттік партиясының Орталық комитетімен Қазақ ССР Министрлер кеңесінің № 261 қаулысы бойынша Ақтөбе педагогикалық институты ашылды. Институттың алғашқы ректоры болып бұған дейін Шымкент педагогика институтының орыс тілі кафедрасының меңгерушісі жұмысын атқарған филология ғылымдарының кандидаты, доцент Павел Степанович Щетенин тағайындалды. Оқу және ғылыми жұмыс жөніндегі проректор болып оған дейін Киров атындағы ҚазМУ-дың матанализ кафедрасының доценті Мырзағали Отаруұлы Төлегенов бекітілді.

1966-1967 оқу жылында институттың екі факультетіне 250 студент қабылданды, 5 кафедраға біріккен 23 мұғалімдер тобы жұмыс істей бастады. Алғашқы декандары: физика-математика факультетінде – Петр Яковлевич Шибаев болды. Физика-математика факультеті өз жұмысын 1966 жылдың қыркүйегінен бастап, факультеттің қазақ және орыс бөлімдеріне қабылданған алғашқы 200 студент институт табалдырығын аттады, оның 100-і қазақ бөлімінде білім ала бастады. Осы уақыт ішінде факультет мыңдаған мамандар даярлап шығарды.

Факультеттің алғашқы жылдары жоғарғы математика сосын элементар математика және математиканы оқыту методикасы және физика кафедралары жұмыс жасап, кейін олардың орнына математикалық анализ және алгебра мен математиканы оқыту методикасы деп аталатын екі математикалық кафедралармен қатар, эксперименталдық және теориялық физика, конденсияланған күй физикасы, информатика,ақпараттық жүйелер, информатика және есептеуіш техникалар деп аталатын жеті кафедраны біріктірді [2, 133-134-б.].

Кафедралардың тарихына тоқталатын болсақ 1966 жылы ашылған педагогика институтында алғаш рет математика және физика кафедрасының іргетасы қаланып, оның алғашқы меңгерушісі қызметін институттың проректоры Төлегенов Мырзағали Отаруұлы қоса атқарды. Жоғарғы математика кафедрасы 1968 жылы құрылды. Осы кафедра 1974 жылыдан математикалық анализ кафедрасы деп аталды. 1968 жылында жоғарғы математика кафедрасы құрамына элементар математика кафедрасы бөлініп шықта. Жылдан жылға институт өсе келе, кафедралар жұмысының ауқымы кеңейіп, олардың атаулары да кафедралар айналысатын салаға сай өзгеріп отырды. Әр жылдары аталған кафедраларда Р.Ю.Мисонжник, Ж.А. Сартабанов, Ж.Н.Тасмамбетов, М.У.Ахметов, І.Т.Тәжімұратов, К.К. Кенжебаев, Д.И.Хан, К.Ж.Жұбаев, Я.Я.Ведель, Т.Т.Шерияздан, Ж.Қ. Қайдасов басқарды [2, 138-б.].

1966 жылы физика-математика факультетінде ашылған жоғарғы математика және физика кафедрасы болып қызметтерін бастады. 1971 жылы жоғары математика кафедрасына оқытушы болып Гончарова В.И., Избасаров Б.И., Зель Л.А. қабылданда.

1972 жылы маусымда жоғарғы математика кафедрасыны меңгерушісі болып аға оқытушы Мисонжник Р.Ю. тағайындалды. 1974 жылы Сартабанов Ж.А., 1975 жылы Тасмамбетов Ж.Н. физика-математика ғылымдарының кондидаттығы ғылыми дәрежесіне диссертацияларын қорғады. 1974 жылы қыркүйегінде «Жоғарғы математика» кафедрасы «Математикалық анализ» кафедрасы болып қайта аталды. Мұнан кейінгі жылдары кафедраны Тасмамбетов Ж.Н., Ахметов М.У., Сартабанов Ж.А., Тәжімұратов И.Т. басқарды.

Факультеттің физика кафедрасының тарихы. Физика кафедрасы 1967 жылы ашылды. Оқу процесін ұйымдастыру, лабораториялар үшін құрал-жабдықтар мен приборларды алу, оларды қондыру, сынақтан өткізіп сабақта қолдануға әзірлеу жұмыстарын Гебель В.М. мен Отаров А.О. атқарды. 1970-1971 оқу жылында физика кафедрасы екі кафедраға бөлінді: жалпы және теориялық физика, физиканы оқыту методикасы. Кафедра мұғалімдерінің ғылыми ізденістерінің негізгі бағыттары мыналар: қатты денелер физикасы, молекулярлық спектроскопия, жартылай өткізгіштер физикасы, сызықсыз оптика, электрондық оптика және мектепте физиканы оқыту методикасы.

Доцент И.Ф.Спивак-Лавров басқаратын эектрондық оптика лабораториясында жүргізілген зерттеу жұмыстарының нәтежиесінде үш өнер тапқыштық ұсыныс үшін авторлық куәлік алынды [3, 140-б.].

Математикалық талдау кафедрасы 1966 жылы құрылған математика жыне физика, 1968 ж құрылған жоғарғы математика кафедрасынан бастау алды. 1968 жылы жоғары математика кафедрасы тағы да екі кафедраға бөлінді: жоғары математика, элементар математика және математиканы оқыту методикасы. 1974 жылдан бері кафедра математикалық талдау кафедрасы деп аталды.

Физика кафедрасында 1960-шы жылдардың аяғына дейін ғылыми дәрежесі бар бір де бір оқытушы болмады, тек 1969 жылдан бастап Қырғызияда 1968 жылы физиканы оқыту әдістемесі бойынша кандидаттық диссертация қорғаған, педагогика ғылымдарының кандидаты А.С.Желтова жұмысқа қабылданды. 1970 жылы кафедра тағы бір педагогика ғылымдарының кандидаты А.В.Сергеевпен толықты. Физика кафедрасы жеке кафедра ретінде 1967 жылдан бері жұмыс істейді.1970 жылы кафедра жалпы физика және физиканы оқыту әдістемесі кафедралары болып бөлініп, 1995 жылы бұл кафедралар қайтадан біріктірілді [3, 43-б.].

Физика-математика факультетіндегі студенттер контингентінің және соған сәйкес кафедра пәндері бойынша сағаттар көлемінің көбеюі 1970-1971 оқу жылы физика кафедрасының базасында екі кафедра ұйымдастырылды: жалпы және теориялық физика кафедрасы мен физиканы оқыту әдістемесі және оқытудың техникалық құралдары кафедрасы. Осы жылдары институт басшылығы жыл сайн жоғарыда аталған кафедра оқытушыларын жетекші ғылыми орталықтарға ғылыми стажировкаға және аспирантураға жіберіп отырды. Факультетің оқу процесін 4 кафедра қамтамасыз етеді: математиканы оқыту әдістемесі (математикалық талдау, алгебра, информатикажәне есептеу техникасы, физика).

Алғашқы жылы жоғары математика және физика кафедрасы ашылып, кафедрада М.У.Төлегенов, П.Я.Шибаев, Р.Ю.Мисонжник, В.М.Гебель, Ж.А. Сартабанов, Ж.М.Марденовтар жұмыс жасады. Физика-математика факультетінің бірінші курсында физикалық пәндер болған жоқ. Мамандығы бойынша физика оқытушысы В.М.Гебель алғашқы жылы орыс бөлімдеріне математикалық анализ пәнінен практикалық оқу жүргізді. Келесі жылы физика кафедрасы бөлініп шығып, оның алғашқы оқу зертханаларының негізін салған В.Гебель, А.Отаров, Б.Нұржанов тағы басқалар болды. Факультет Мәскеу, Санкт-Питербург, Алматы, Киев, Тарту, Минск және т.б. қалалардың жоғарғы оқу орындарымен, зерттеу орталықтарымен ғылыми тығыз байланыста болған [4, 112-113 б.].

Осы жылдар аралығында факультет 3235 математика пәні мұғалімдерін, 1375 физика пәні мұғалімдерін даярлап шығарыды, оның ішінде 923 математика мұғалімдері сыртай білі алып шықты. Ұшырған түлектердің көбісі өз салаларының үздіктері атанған.

Институттың тарихы сонау замманнан бастау алып, қазіргі күнде Құдайберген Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті болып жалғасын табуда. «Біздің барлық жоспарларымызда ғылым саласына зор мән беріледі. Ғылымның жағдайы білім деңгейіне тікелей байланысты. Егер білім беру жүйесін оның алғашқы сатысынан бастап дамытпасақ, елеулі нәтежиеге қол жеткізі алмаймыз» деп Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаев сөзінде айтқандай, қазіргі кезде көптеген университеттерден көш озық, білім беру саласы бойынша жоғары қарқында дамуда.

Мақаланы жазу барысында: біріншіден, IT саласының дамуын ескере отырып цифрлық мәліметтер жинауды көздедік. Екіншіден, Ақтөбе педагогикалық институтының физика-математика факультетінің тарихы туралы жинақталған мәліметтерді жүйелеп топтастырдық. Үшіншіден, дипломдық жобаның тақырыбына сәйкес қор бөліміндегі жинақталған мәліметтерді электрондық негізде жасақтадық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік.- ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаев Қазақстан Халқына Жолдауы.- Егеменді Қазақстан.- 2017.- 31қаңтар. https://pdf.egemen.kz
2. Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетіне 85 жыл.-Ақтөбе «Жұбанов университеті» баспасы, 2020. -258 бет.
3. Ниязбаев К.А. Парасат биігінде. - Шымкент: «Жебе» баспаханасы, 2016.-252 бет
4. Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті.Физика-математика факультеті, 50 жыл. Ақтөбе өңіріндегі оқу-ағарту білімінің тарихи деректері мен факультет ұстаздарының естеліктер жинағы К.Кенжебаев,Ж.Сартабанов, Қ.Ниязмагамбетов. - Ақтөбе, 2016. - 226 бет.

БАЛАНЫҢ ЕРТЕ ЖАСТАН ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМЫТУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ИБРАЕВА Магрипа Курманбековна, ИБРАИМОВА Жанар Кажибаевна
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан
ibraeva.mk@mail.ru, ranazh@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада ерте жастағы балалардың танымдық белсенділігін дамыту мәселелерін зерттеуге негізделген әртүрлі тұжырымдамалар мен ұғымдар қарастырылады.

Авторлар ерте жастағы балалардың танымдық белсенділігінің дамуына ерекше назар аударған және ерте жастағы балалардың тұтас дамуы үшін педагогикалық жағдай жасау қажет деп санайтын ғалымдардың ғылыми еңбектерін талдады.

Аннотация

В статье рассматриваются различные концепции и понятия, основанные на изучении проблем развития познавательной активности детей раннего возраста.

Авторы проанализировали научные труды ученых, уделявших особое внимание развитию познавательной активности детей раннего возраста и считавших необходимым создание педагогических условий для целостного развития детей раннего возраста.

Қазақстанның әлемдегі озық отыз елдің қатарына ену мен мемлекетте бәсекеге қабілетті, интеллектуалды ұлт қалыптастыру қажеттілігі жағдайында қазіргі үздіксіз білім беру саласына, соның ішінде баланы мектепке дейінгі ұйымдарда оқыту мен тәрбиелеу мәселесіне аса мән беріліп отырғаны мәлім. Елбасы Н. Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси амалы атты Қазақстан халқына Жолдауында – «Кішкентай бүлдіршіндердің дамуына ықпал ететін үздіксіз білім берудің алғашқы сатысы ретіндегі мектепке дейінгі білім беруге баса назар аударған жөн. Және бұл сатыны олардың шығармашылық және интеллектуалдық, қабілеттерін дамытуға арналған тиімді бағдарламалармен қамтамасыз ету қажет. Әрбір балалардың білім алуға, еңбекке және қоршаған ортаға бейімі, қарым-қатынасы нақ осы кезеңде қаланатынын естен шығармауымыз керектігі» - көрсетілген [1].

Қазақстан Республикасында ерте жастағы балалар дамуының тұжырымдамалық негіздерінде балаларды табысты әлеуметтендірудің бастапқы мүмкіндіктері өмірлік циклдің бірінші жылдарында қалыптасатындығы айтылған. Балалық шақта тұлғаның ерекшеліктері қалыптасып, оның зияткерлік, эмоциялық және нығайып өсуі қабілеттерін дамыту бағыттары анықталатындығы, - көрсетілген [2].

Ал бұл болса, ерте жастағы балалардың танымдық белсенділігін дамыту проблемасын зерттеу қажеттілігін туындатады. Өйткені, жоғарыда айтылғандай ерте жас (1-3 жас) – адам өмірінің ең маңызды әрі жауапты кезеңі болып табылады. Осы жас аралығында адамның әрі қарай дамуын анықтайтын негізгі қабілеттер қалыптасады. Дәл осы кезеңде таным белсенділігі, өзіне, өмірге сенімділік, адамдармен қарым-қатынас, шығармашылық мүмкіндіктер, жалпы өмірлік белсенділік және т.б. басты қасиеттер қалыптасады. Оның үстіне технологиялар мен технократтық ілімдер дамуы барысында заманауи талаптарға сай баланың танымдық, шығармашылық белсенділігі ерте жастан басталуы тиіс.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Білім, Ғылым және Мәдениет жөніндегі Ұйымының **(**ЮНЕСКО) «Барлығына арналған білім беру» тақырыбындағы баяндамасында да балаларды оқытуды туғаннан бастау қажеттігі алдыңғы орынға қойылған. Сондай ақ, 1989 жылғы 20 қарашада Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы қабылдаған Бала құқықтары туралы Конвенциясында ертеден оқытудың қажеттілігі негізделгенін ескерсек, ерте жастағы балаларды дамыту мәселесінің теориялық негіздерін зерттей түсудің қажетілігі артады [3].

Әрине баланың танымдық белсенділігін дамыту мәселелерін қарастыру бұрынғы кезеңнен-ақ, сонау ежелгі грек философтарынан (Аристотель, Платон, Сократ және т.б.) бастау алады.

Ұлы ғұлама ойшылдары (әл-Фараби, Ю.Баласағұни, А.Йүгнеки және т.б.) адамның танымын дамыту арқылы ғана оны бақыт жолына жетелеуге болатындығын айтады. Ал қазақтың ағартушылары Абай Құнанбаев қырық үшінші қара сөзінде «баланың танымын алғашқы күннен бастап дамытпаса, өзінің із-түссіз жоғалып, жойылып кететінін» айтады. Ы. Алтынсарин таным әрекетінің негізін – оқу, білімнен іздестіреді.

Педагог классиктер Я.А.Коменский 1663 жылы «Ұлы дидактика», И.Г.Песталоцци 1703 жылы «Гертруда өз балаларын қалай оқытты?» еңбектерінде мектепке дейінгі жастағы балаларды оқыту мен тәрбиелеу бағдарламаларын ұсынды.

Ерте жастағы балалардың психологиялық және физиологиялық дамуының теориялық негіздері В.С.Мухина, М.Щелованов, Н.Л.Фигурин, Н.М. Аксарина, Е.И.Радина, Ж.И.Намазбаева және т.б. еңбектерінде негізделген.

Балаларды ерте жастан дамытудың теориялық негіздері, соның ішінде балаларды дамыту орталықтарында, балалар үйінде, қосымша білім беру мекемелерінде тәрбиелеу (Н.И.Кузьмина, Р.И.Яфизова, Н.В.Володько және т.б.), ерте жастағы балаларды әлеуметтік бейімдеу (С.В.Паршукова, С.В.Королева және т.б.), эмоционалдық қарым-қатынастарын дамыту (Н.Н.Искра, Л.А.Максимова, О.М.Вотинова және т.б.) сенсорлық дамыту (Ю.М.Хокрикова және т.б.), тілін дамыту (О.А.Горлова, Р.Р.Орлянская және т.б.), музыкалық-эстетикалық қызығушылығын қалыптастыру (А.Ю.Хилиль, Р.А.Матвеева, М.Г.Кайтанджян және т.б.), танымдық аясын дамыту (О.П.Рожков) мәселелері зерттелген.

Білім алушының танымдық белсенділігін дамыту мәселесі қазақстандық ғалымдар зерттеулерінде де зерделенген. Белгілі психолог-ғалымдар Ә.Алдамұратов, Қ.Б.Жарықбаев, М.Мұқанов, Т.Тәжібаев, А.Темірбеков, Ж.Ы.Намазбаева Г.А.Урунтаева, М.А.Перленбетов және т.б. зерттеулерінде балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес дамуы және оқыту үдерісіндегі жеке тұлғаның танымдық іс-әрекетін белсендірудегі психологиялық ерекшеліктер қарастырылған.

Сондай-ақ отандық ғалымдар еңбектерінде мектеп жасына дейінгі балаларды (5-6 жас) оқыту мен тәрбиелеу мәселесіне қатысты бірқатар мәселелер теориялық тұрғыдан негізделген. Мәселен, балалардың тілін дамыту (Р.Аралбаева, А.Бакреденова, К.Метербаева); ойын әрекетін дамыту (М.Турскельдина, Т.Иманбеков); айналамен таныстыру, экологиялық тәрбие беру және денсаулығын нығайту (А.Манкеш, Р.Керімбаева, Н.Сайлауова, Ш.Сұлтангазиева), рухани-адамгершілікке тәрбиелеу (Р.Сыздық, М.Асылбаева, А.Казетова), еңбекке тәрбиелеу (Г.Меңлібекова, С.Жиенбаева, Ш.Сапарбаева), баланы мектепке дайындау (К.Сейсенбаев, М.Сәтімбекова, Ж.Рысбаева, Ғ.Таубаева және т.б.) мәселелері зерделенген.

Қазақстандық ғалымдар арасынан ерте жастағы балалардың даму мәселесін зерттеген ғалымдар – Н. Құлжанова (қол еңбегіне үйрету), М.Лексина (шала туылған балалардың дамуы), Б. Баймұратова (сөздік қорын байыту), Р. Каримова (нейрофизиологиялық дамуы бұзылған балаларды, алдын ала ерте жасынан түзету жолдары).

Баланы ерте жастан дамыту мәселесі ежелгі грек философтарының еңбектерінен бастау алып күні бүгінге дейін шетелдік және отандық психология, педагогика ғылымында, соның ішінде мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу саласында өзекті зерттеу мәселесіне айналып отыр. Өйткені адамның тұлғалық дамуының бастауы, соның ішінде танымдық іс-әрекеттерінің негіздері туғаннан үш жасқа дейінгі аралықта қалыптасады. Бұл ойымызға ұлы ойшылдардың, ғалымдардың баланың физиологиялық, психикалық дамуына қатысты айтқан ой-тұжырымдары негіз болады.

Платон, Аристотель балалық шақтың ерте кезеңіне басым назар аудармағанымен, қоғамда бала тәрбиелеуде осы кезеңді босқа жоғалтқан уақыт деп санайды, олар осы ойларын ерте жастағы балаларды қоғамда тәрбиелеудің жүйесі жоқ екенімен дәлелдейді [4,5].

Оған Аристотельдің «...7 жасқа дейін физикалық тұрғыдан баланың дамуына шынығуына, дұрыс тамақтануына, таза жүруіне отбасында көңіл бөлінеді. Балалар өз жасына сай ойындармен айналысу керек, оларға әңгімелер мен ертегілер тыңдау пайдалы, балаларға сөйлеуді үйреткен жөн..» деп айтқан сөздері дәлел бола алады. Ол«...5 жастан 7 жасқа дейін «балалар кейін өздері оқып-үйренетін сабақтарға қатысу керек» екендігін көрсетіп, отбасылық тәрбие мемлекеттік шенеуніктердің бақылауында болуын және ата-аналардың бала тәрбиесімен тікелей айналысуын талап етті [6].

Я.А.Коменский бала туғаннан 6 жасқа дейін (балалық шақ) ана мектебінен өтуі тиістігін негіздеді. Олардың қоршаған табиғат және қоғамдық өмір туралы алғашқы түсініктерін қалыптастыру, олардан алатын әсерлерін дамыту, ұстамдылыққа, ұқыптылыққа, еңбексүйгіштікке, тыңдай білуге, әділдікке, шынайылыққа, адамдарды жақсы көре білуге тәрбиелеу, дінге баулу тиістігіне мән берді [7].

Жан-Жак Руссо баланың туғаннан 2 жасқа дейін дене тәрбиесімен айналысу керектігін (омырау сүтімен қоректентіру, баланың еркін қозғалуы, шынықтыру), баланың 2-12 жас (әлі қисынды ойлай алмайтын кезеңі) аралығында сезім мүшелерін дамыту қажеттігін, өйткені сенсорлық тәрбие ақыл-ойдан бұрын жүретінін айтады. Осыған байланысты ол баланың жеке ойын дамытуға, оқуына, денсаулығын нығайтуға көңіл бөлу керектігіне тоқталады [8].

Баланы ертеден дамыту керек деген ойлар классик педагогтардың еңбектерінде де көрініс тапқан. Мәселен, А.С.Макаренконың «баланы туа салысымен тәрбиелеу керек» - дейтін қағидалары да, адамның барлық қабілеттері, оның физиологиялық, психикалық даму кезеңдерінде жетілетіндігіне негізделген [9].

Баланы туғаннан тәрбиелеу туралы ойлар түркі ғұлама ойшылдарының да, қазақ ағартушыларының да еңбектерінде тыс қалмаған. Әл-Фараби: «оқыту – тіл ұстарту, білім беру арқылы,

үйрету жолымен, ал тәрбиелеу – саламандық жұмыс пен тәжірибе арқылы жүзеге асырылады. Білім адамды қуаныш пен бақытқа кенелтеді, дүниені танып-біле отырып, адам оның әсемдігі мен бітім-болмысына қанығады. Ғылым-білімді, әр алуан қолөнер дағдыларын игеруге, үлгілі адамгершілік қасиеттердің қалыптасуына қажырлы еңбек, оқыту, тәрбие берумен қатар өзін-өзі тәрбиелеу, күшті ерік-жігер арқылы жетуге болады», - деп айтып өтсе, А.Құнанбаев туғаннан баланың тәні мен жанын тәрбиелеу қажеттілігін (тән құмары, жан құмары) айтқан [10, 11].

М.Жұмабаев да А.Құнанбаевтың осы ойын өрбітіп, «бастапқы кезде жөпшенді білінбейтін баланың жан дүниесі ол өскен сайын бірте-бірте біліне бастайды. Сондықтан баланың дене тәрбиесі мен жан тәрбиесін қатар алып жүру қажет» екендігін көрсеткен [12].

Осы ойды Ж.Аймауытов та айтады: «Баланы бір нәрсеге үйрету үшін, я пайдалы дағдыны қондыру үшін баланың сүйегіне біткен икемі сыртқа шығып біліне бастаған шақ екені өзінен-өзі көрініп тұр. Олай болса, баланың бір іске құлшынатын дер шағы калай білінді, солай дене күшін машықгандыратын істерді көбірек беріңдер. Мейлі шапшаң есептеу, санау болсын, мейлі өлең жаттау, мейлі сурет салу, мейлі өсімдік жинау болсын, қысқасы, неге талпынса, соны істеу керек»[13].

Жалпы, балаларды ерте жастан дамыту мәселесінің арнайы зерттеу объектісі тұрғысынан басым зерттелуі XX ғасырдың 80-нші жылдарынан бастап қауырт өрбіді. Оған 1-кестеде келтірілген зерттеулер дәлел бола алады.

Солардың біріне тоқталатын болсақ, мәселен Н.М.Аксарина өз еңбегінде баланың туғаннан 3 жасқа дейінгі физиологиялық, психикалық даму ерекшеліктерін негіздейді: «Баланың салмағы артып бойы тез өседі. Жалпы организмнің қызметі, оның ішінде жоғары нев жүйесі мен үлкен ми сыңарлары қыртысының қызметі тез дамиды. Сезіну, қабылдау, ақыл-есі, көңіл бөлуі, ойлауы сияқты баланың психикалық дамуы күшейеді. Есінде сақтаудың дамуы алғашқы шартты рефлекстің пайда болуынан басталады. Бала туыстары (4-6 айда), таныс заттарын ерте таниды, ойнағанда бұрын көргендерін есіне түсіреді. Ойыншықты қолына ұстап үйрену (4,5-5 ай). Айтылған сөзді сезіну (6-7 ай), мида екінші сигналдық жүйе пайда болады. Көрген нәрсеге еліктеу (9-10 ай)» [14].

Ол әрі қарай «Бір жасқа толғанда ғана алғашқы бір сөзді толық айта алатын бала 3 жасқа толғанда құрмалас сөйлем құрастырып айтатын болады, сөздік қоры 1200-1300 сөзге дейін жетеді. Нерв жүйелері тез шаршайды, шыдамсыз, төзімсіз болады. 1 жасқа толған балада ойлау қабілеті дами бастайды. Жинақтап қорыту қабілеті дамиды. Қабылдау жоғары дәрежесіне жетеді. Заттарды айыра алады. Жеке әрекеттер жасайды, оларды бірте бірте байланыстыра бастайды (1жас 4 ай – 1 жас 5 ай). Затпен ойнау 2 жасар баланың негізгі қызметі. 2,5-3 жас бейнелеу іс-әрекеті пайда болады. Алғашқы 3 жасында балалардың өсіп-дамуы тез өтеді» деп эксперимент негізінде дәлелдейді [14, б. 138].

Кесте 1– Ғалымдардың баланы ерте жастан дамыту мәселесіне арналған зерттеулері

Авторлар	Зерттеу тақырыбы	Қорғау жылы
1	2	3
Аксарина Н. М.	Ерте жастағы балаларды тәрбиелеу	1981
Гизатуллина Д. Х.	Ерте онтогенезде танымдық функцияларды қалыптастыру	1984
Ривальта Ф.	Пәндік іс-әрекеттер арқылы ерте жастағы балалардың мотивациясын қалыптастыру	1985
Герасимова Е. Н.	Екі, үш жастағы балаларда өзін-өзі қамтамасыз ету бойынша жұмыс процестерін қалыптастыру.	1990
Уханева Е. В.	Тепе-теңдік функциясын дамыту негізінде жас балалардың дене шынықтыруын ұйымдастыру	2002
Демиденко А. М.	Ата-аналармен өзара әрекеттесу негізінде ерте жастағы балалардың дене шынықтыру тәрбиесінің ұйымдастырушылық-әдістемелік аспектілері	2003
Рожков О.П.	Ерте жастағы және кіші мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық саласының даму ерекшеліктері	2004
Болуева О.Ю.	Балалар үйіндегі балаларды ерте жастан дамыту	2006
Яфизова Р.И.	Мектепке дейінгі білім беру мекемесі жағдайында үш жастағы балалармен педагогикалық өзара әрекеттесу әлеуетін дамыту	2006
Искра Н. Н.	Ерте жастағы балалардың эмоцияларын бет-әлпеттерінен тану	2006
Милькевич О. А.	Бала өмірінің алғашқы жылда дамуын әлеуметтік-педагогикалық қолдау	2006
Максимова Л.А.	Ерте жастағы балалар топтарында эмоционалды даму ортасын құрудың педагогикалық шарттары	2007

Паршукова С. В.	Ерте жастағы балаларды отбасылық қатынастар жағдайында әлеуметтік-психологиялық бейімдеуге мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының әсері (МДББҰ)	2007
Селина В. В.	Мектеп жасына дейінгі білім беру мекемелерінде ерте жастағы балалар ата-аналарының педагогикалық құзыреттілігін дамыту	2009
Минулина Н. А.	Ерте жастағы балаларға арналған қосымша білім беру мекемелерінде этнопедагогиканың тәрбиелік-дамытушылық әлеуетін жүзеге асыру	2009
Куделина Е. М.	Педагогикалық колледж студенттерін ерте жастағы балалармен жұмыс істеуге дайындау	2009
Меняйлова И. Н.	Отбасының және мектепке дейінгі білім беру мекемесінің өзара әрекеттестігі негізінде жасөспірімдердің дене тәрбиесі арқылы қозғалуы және психикалық дамуы	2009
Орлянская Р. Р.	Балалар үйіндегі ерте жастағы балалардың сөйлеу белсенділігін дамытудың педагогикалық шарттары	2010
Хохрякова Ю. М.	Ерте жастағы балаларға сенсорлық білім беру технологиясы	2010
Володько Н.В.	Балаларды дамыту орталығының психологиялық-педагогикалық кеңістігін ұйымдастырудың психологиялық шарттары	2010
Королева С.В.	Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде ерте жастағы балаларды әлеуметтік бейімдеу үрдісін әлеуметтік-педагогикалық жобалау	2011
Хилиль А.Ю.	Дидактикалық ойын 2-3 жастағы балалардың музыкалық және эстетикалық қызығушылығын қалыптастыру құралы ретінде	2011
Кузнецова Г. Н.	Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде қысқа мерзімді демалыс тобында ерте жастағы балаларды әлеуметтік дамытуды педагогикалық қолдау	2012
Горлова О.А.	Ерте жастағы балалардың коммуникативті және сөйлеу дағдыларын қалыптастыру	2012
Гореликова Г.А.	Балаларды дамыту орталығы мұғалімдерінің инновациялық іс-әрекетін басқаруды ұйымдастырудың педагогикалық шарттары	2013
Короткова Т.В.	Ерте даму студиясында ата-аналар мен балалардың бірлескен шығармашылық белсенділігін ұйымдастырудың педагогикалық шарттары	2013

Н.М.Аксарина ерте жастағы баланың дамуы ерекшеліктері негізінде бір жасқа толғанда алғашқы бір сөзді толық айта алатын бала 3 жасқа толғанда құрмалас сөйлем құрастырып айтатын болады, сөздік қоры 1200-1300 сөзге дейін жететіндігін айтады. Сондай-ақ, ол осы жас аралығында балалардың «нерв жүйелері тез шаршайды, шыдамсыз, төзімсіз болады. 1 жасқа толған балады ойлау қабілеті дами бастайды. Жинақтап қорыту қабілеті дамиды. Қабылдау жоғары дәрежесіне жетеді. Заттарды айыра алады. Жеке әрекеттер жасайды, оларды бірте бірте байланыстыра бастайды (1жас 4 ай – 1 жас 5 ай). Затпен ойнау 2 жасар баланың негізгі қызметі. 2,5-3 жас бейнелеу іс-әрекеті пайда болады. Алғашқы 3 жасында балалардың өсіп-дамуы тез өтеді» деп негіздейді [14, б. 48].

Осы айтылғандар негізінде ол 1-3 жас аралығындағы балалардың тәрбиесінде басым назар аудару керек тұстарын айтады: «Баланың жеке қимыл-әрекетін арнайы жолға қоюды дұрыс ұйымдастыру нәтижесінде оның әр нәрсеге көз тоқтатып, көңіл бөлуін тұрақтандыруға, тілі шығуын ертерек жетілдіруге болады. Толық жарамды сенсорлық дамуды қамтамасыз ету, ақыл-ойлылыққа тәрбиелеу, байқағыштық қабілетін дамыту, көңіл қою, есте сақтауға тәрбиелеу, сөйлеуін, есту қабілетін дамыту,–3 жасқа дейінгі балалар тәрбиесіндегі ең маңызды міндеттердің бірі.»[14, б. 145].

1-кестеден көріп тұрғандай жақын шет елдерде ерте жастағы балалардың дамуы мәселесі бұрыннан қарастырылып келгенмен, өткен ғасырдың 80-ші жылдарынан бастап, оны әр түрлі медицина, психология, педагогика ғылымдары саласынан арнайы зерттеуге басым көңіл бөлінген. Осы еңбектерде ерте жастағы балалардың физиологиялық, психикалық дамуы ерекшеліктері, ерте дамыту орталықтары мен қосымша білім беру мекемелерінде олардың сөйлеуін қалыптастыру, эмоциялық аясын, танымдық аясын дамыту, эстетикалық тәрбие беру, осы жастағы балаларды дамыту мен тәрбиелеуде инновациялық әдістерді қолдану, балалардың өзара және ата-аналарымен әрекеттестігі, сенсорлық дамыту және оларды тәрбиелеуге болашақ мамандарды тәрбиелеу мәселелері қарастырылған.

Қазақстандық ғалымдардың баланы ерте жастан дамыту мәселесіне арнаған еңбектерін анықтау мақсатында біз зерттеу барысында мектепке дейінгі оқыту мен тәрбие мәселесі қарастырылған отандық ғалымдардың зерттеулеріне талдау жасадық.

Б.Баймұратова 3-4 жастағы балалардың сөздік қорын дамыту мәселесін зерттеген, М.З.Лексина шала туылған балалардың дамуын зерделесе, Р.Б.Каримова нейрофизиологиялық дамуы бұзылған балаларды, алдын-ала ерте жасынан түзету жолдарын негіздеген.

Қазіргі уақытта, адамның өмірінің алғашқы жылдарында оның ағзасы мен миының дамуы өте жылдам болатынды. Балалық шақ «қайта оралмас» шақ деп есептеледі: адам балалық шағында игермеген нәрсені, ешқашан игере алмайды. Ал игерседе, оған өте көп күш жұмсайды. Ерте дамытудың тамыры – бала өмірінің бірінші жылындағы дене қимылының белсенділігі. Туғанынан бір жасқа дейінгі өмірінде қимылдауға ынталандыру тәсілдеріне үйрету керек. Екінші баланың ой-өрісін кеңейту, тілін дамыту, ал үшінші дәл осы кезде баланы тіпті бәріне: оқуға, жазуға, есепке, шеттілдеріне, шығармашылыққа, музыкаға, гимнастикаға т.б.үйретуге болады екен. Баланың қимылдау белсенділігі оның миының, ойының дамуынан талап етіледі. Бала неғұрлым ертерек еңбектеуді, жүруді, жүгіруді үйренсе, ол ерте оқуды, санауды, ойлауды үйренеді [15].

Біздің тұжырымдауымызша «ерте жастан дамыту дегеніміз - баланың туғаннан 3 жасқа дейінгі аралығында дене, ақыл-ой тәрбиесін дұрыс ұйымдастыру». Олай дейтініміз, дене тәрбиесі – баланың физиологиялық (бойы, салмағының өсуі, денсаулығы, еңбек әрекеті) дамуын жүзеге асырады. Ал, ақыл-ой тәрбиесі – психикалық үйлесімді дамуын (сенсорлық, танымдық, эстетикалық, адамгершілік және т.б. сезімдерін, ой-өрісін, белсенділігін) қамтамасыз етеді.

Сонымен, ерте жас – 1 жастан 3 жасқа дейінгі баланың психикалық және дене бітімінің даму сатысы, ол үлкен жартышарлар қабығы қызметінің дамуындағы сапалы өзгерістермен сипатталады. Бұл кезеңде баланың жеке-дара дамуында жүрісі, қозғалысы, ұсақ моторикасы қалыптасады, соның арқасында қоршаған ортаны тану мүмкіндіктері айтарлықтай кеңейе түседі; үлкендермен және құрдастарымен жағдайлық-іскерлік қарым-қатынасы дамиды; когнитивті үрдістер қалыптасады; пассивті және белсенді тілді игеру орын алады; қызбалық және ерік өрістері анығырақ бола бастайды, өзіндік сана қалыптасады. Ал бұл болса, баланың осы жас аралығында танымдық белсенділігін дамытудың қажеттілігін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси амалы атты Қазақстан халқына Жолдауы (желтоқсан, 2012 ж.).

2 Қазақстан Республикасында ерте жастағы балалар дамуының тұжырымдамалық негіздері «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ. - Астана, 2014.

3 Бала құқықтары туралы конвенция. Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы. – 1989, 20 қараша.

4 Платон // Собр.соч. в 4 т. - М.: Мысль, 1990.- Т.1.

5 Аристотель // Соч: В 4 т. – М.: Мысль, 1976.– Т. 1.– 550 с.

6 Аристотель. Политика / ауд. С.И.Оспанов, Ә.Ф.Мажитова. Кіт.: Тарих адамзат ақыл-ойының қазынасы. - Астана: Фолиант, 2005.

7 Коменский Я.А. Ұлы дидактика. - Алматы, 1993.

8 Руссо Ж. Ж. Пед. соч.: В 2-х т. - ML, 1981.

9 Макаренко А.С. Избранные педагогические // Соч.: в 2 т. – М.: Педагогика, 1977.

10 Әл-Фараби Философиялық трактаттар. - Алматы: Ғылым, 1973.

11 Құнанбаев А. Қара сөз. Поэмалар. – Алматы: Ел, 1993. - 272 б.

12 Жұмабаев М. Жазылашық оқу құралдары һәм мектебіміз // Қазақстан мектебі. - 1993. - № 2. – Б. 73-75.

13 Аймауытов Ж. Бес томдық шығармалар жинағы.– Алматы: Ғылым, 1998. – Т. 4.

14 Аксарина Н.М. Сәбилік шақтағы балаларды тәрбиелеу. – Алматы: Мектеп, 1982. - 173 б.

15 Анна Раппопорт Энциклопедия методов раннего развития. - Издательство: АСТ, 2009.

ОБОБЩЕНИЕ ОПЫТА РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ И ТЕХНОЛОГИИ

ИВАЩЕНКО Татьяна Леонидовна, КУРБАТОВА Лариса Владимировна
КГУ «Гимназия № 6»
Семей, Казахстан
tli66@mail.ru, lara1069@mail.ru

Аннотация

Мақалада жаңартылған білім беру бағдарламасына сәйкес оқушылардың зерттеу және қаржы-экономикалық дағдыларын дамыту мәселелері қарастырылады. Жұмыстың негізгі идеясы-оқытуды социоконструктивистік тұрғыдан түсіну - "оқуды үйрену". Кіріктірілген сабақтарда жұмыстың зерттеу дағдыларын дарыту кезеңдері, оқушылардың зерттеу және практикалық дағдыларын жетілдіру бойынша жұмыстың кейбір нысандары ұсынылған.

Түйін сөздер: интеграцияланған оқыту; модельдеу, сұраныс пен ұсыныс, өзіндік құн

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы развития исследовательских и финансово-экономических навыков учащихся в соответствии с обновленной программой образования. Основной идеей работы является понимание обучения с социоконструктивистской точки зрения – «обучение тому, как учиться». Представлены этапы привития исследовательских навыков работы на интегрированных уроках, некоторые формы работы по совершенствованию исследовательских и практических навыков учащихся.

Ключевые слова: интегрированное обучение; моделирование; спрос и предложение, себестоимость.

Abstract

The article deals with the development of research and financial and economic skills of students in accordance with the updated program of education. The basic idea of the work is to understand learning from a socio-constructivist point of view - “learning how to learn”. The stages of instilling research skills in integrated lessons, some forms of work to improve the research and practical skills of students are presented.

Keywords: integrated learning, modeling, supply and demand, cost price.

Меняется мир - меняемся мы. Эти слова мы взяли для себя как кредо нашей нынешней работы.

В свете внедрения обновленной программы образования среди учителей часто возникает вопрос о необходимости улучшения организации урока с учетом потребностей учащихся. Каждый ученик на уроке должен иметь возможность быть успешным. И учитель, развивающий в себе способность анализировать собственную педагогическую деятельность и находить решение проблем, сможет моделировать ситуации успеха на уроке. Прежде чем выбрать тему «Развитие исследовательских навыков учащихся на уроках информатики и технологии» мы много размышляли: «Чего не хватает нашим детям для лучшего усвоения материала, что мешает им, какие существуют барьеры в обучении, как повысить познавательную активность учащихся в классе»

Для решения жизненно важных проблем человеку постоянно приходится приобретать знания, извлекать информацию, сопоставлять и анализировать ее. Важно ли развивать эти умения еще в школьном возрасте? Безусловно! Если ученик получит в школе исследовательские навыки ориентирования в потоке информации, научится обобщать, делать выводы и заключения, то он в силу более высокого образовательного уровня легче будет адаптироваться в дальнейшей жизни, правильно выберет профессию, будет жить творческой жизнью.

Для исследования мы выбрали учащихся 9 класса. Опираясь на направления современной системы образования и поставив перед собой цель по развитию исследовательской деятельности учащихся, мы заметили проблему: ученики этого класса имеют слабое представление об организации исследовательской и проектной деятельности.

Как развивать исследовательские навыки на уроках? Как эти навыки использовать в проектной деятельности?

Мы определили для решения этой проблемы следующие шаги:

1.Изучение литературы, материалов по исследуемой теме;

2. Разработать уроки с применением приемов, способствующих формированию исследовательских навыков;

3. Отследить результаты сформированности навыков на основе таксономии Блума.

Ожидаемые результаты:

1.Учащиеся вовлекутся в обсуждения, диалог и аргументацию.

2.Учащиеся обретут навыки постановки вопросов высокого порядка.
3.Учащиеся смогут анализировать, синтезировать, оценивать информацию.
4.Учащиеся смогут рефлексировать.

А.В. Воробьева в статье «Исследовательские компетенции современного школьника» предлагает опираться на три составляющие уровня исследовательских компетенций учащихся: знания, способности к исследованиям; умения, навыки и опыт исследовательской деятельности; стереотипы поведения.

В ходе исследования был проведен ряд интегрированных уроков, направленных на ознакомление с этапами проектно-исследовательской деятельности, развитие умения выделить проблему, подобрать источники информации по теме, организацию социологического опроса, анкетирования, интервью и оформление результатов исследования с представлением их классу. Серия уроков раздела Моделирование в информатике и финансово-экономической грамотности в технологии оказались удобными.

Первый этап исследовательской работы заключается в изучении проблемы. Для учеников непросто даже определить ее. Значит, сначала нужно научить их анализировать ситуацию. На интегрированном уроке ученики 9 класса после просмотра минутного видеофильма о представлении одного объекта разными моделями в группах должны были сформулировать проблему по данной теме и составить диалог учащихся, приступающих к исследованию.

Были составлены диалоги, включающие такие проблемы: для чего нужна модель? почему люди, зная о принципах моделирования, уделяют внимание не существенным признакам объекта? как избавиться от недочетов и ошибок в процессе моделирования? Установили связь между спросом и предложением. (1) В то же время некоторые учащиеся составили диалог по теме «Проблемы моделирования», не обозначив проблему, отойдя от предложенных ролей. Уделили внимание расчету себестоимости модели (2) Или же большинство пар в качестве проблемы выбрали ответ на вопрос, что такое моделирование и что такое себестоимость .(3)

9 В класс (по 5-ти бальной системе)			
Критерии оценки	1 группа	2 группа	3 группа
Активно обсуждал тему в группе	4	4	3
Выступал от имени группы	3	4	2
Просто слушал одноклассников и освоил тему	3	3	2
Отвечал на вопросы по теме	4	3	3
Активно участвовал при анализе работы	4	3	2
Итого	18	17	12

1 группа	2 группа	3 группа
Глубоко исследовали тему	Составили диалог, не обозначив проблему	Просто нашли ответ на вопрос: Что такое моделирование и что такое себестоимость

Из этого можно сделать вывод, что формулирование проблемы исследования требует продолжительного времени и определенных навыков. Для этой работы мы использовали карточки-поддержки для обучения формулированию проблемы исследования с целью оказания помощи учащимся, которым трудно сформулировать проблему. Таким образом, первый шаг сделан, проблема сформулирована.

Следующий шаг: нужно изучить имеющуюся литературу по проблеме исследования. Учащиеся находили информацию о том, как решается проблема моделирования и закон спроса и предложения в других странах и через прием «Только одна минута» делились найденной информацией. Как же ученики предложили решить проблему? Каждая группа говорила о том, что не все области затронуты не на 100%, есть возможность создать свою модель, учитывая спрос и предложение.

9 В класс (по 5-ти бальной системе)			
Критерии оценки	1 группа	2 группа	3 группа
Активно обсуждал тему в группе	4	4	4
Выступал от имени группы	4	4	3
Отвечал на вопросы по теме	3	2	3
Активно участвовал при анализе работы	5	4	3
Итого	16	14	13

На следующем интегрированном уроке проводилась творческая и исследовательская работа. Каждая группа получила свою тему исследования по созданию моделей и расчету себестоимости: создание модели мобильного приложения, модели google-карты прилегающей к школе территории, модель создания искусственного интеллекта. Ребята должны были составить вопросы, провести опрос среди учащихся, построить диаграммы, выполнить предварительный расчет затрат. На уроке ученики оформляли таблицы и диаграммы в табличном процессоре и представляли классу результаты проведенного исследования.

Все три группы справились со сбором и обработкой данных. Например, одна из групп составили следующие вопросы к теме моделирования мобильного приложения: 1. на какой операционной системе работают большинство сотовых телефонов; 2. интересовались ли вы когда-нибудь разработкой приложений под ОС Android; 3. знакомы ли вы с языком программирования Java; 4. Хотели ли бы вы иметь на телефоне справочник по алгебре? 5. Как вы думаете, какова себестоимость данного проекта. Опросив учеников старшего звена, выяснили, что приложение нужно большей части старшеклассников (88%) и предварительный расчет показал средние трудозатраты.

Но встретились такие трудности, как недостаточный уровень умений распределить обязанности в группе, отобрать теоретическую информацию и кратко ее представить, использовать тайм-менеджмент, эстетично оформить проект. Кроме того, интервью, проведенное одной группой, было довольно поверхностным и не могло послужить доказательством основной идеи.

Еще один проект, подготовленный учениками 9 класса в этих разделе, - это написание небольшого эссе по теме исследования с включением фактического материала и финансовых расчетов, т.е. ученики должны были в ограниченное время найти подходящую информацию и выполнить расчет себестоимости. Это творческий вид проекта. Были представлены 3 эссе, 2 из которых удовлетворяли критериям и дескрипторам:

Критерий	**Дескрипторы**
Пишут эссе	пишет работу в соответствии с темой исследования (композиция, идея)
	использует языковые особенности предметов
	представляет факты, статистику
	не допускает речевых ошибок

В результате одна группа неточно выполнила задание (3) (первый и третий дескрипторы не были соблюдены).

Подводя итоги проведенной работы по развитию исследовательских навыков учащихся, мы выяснили, что 90% ребят имели недостаточное представление об этапах исследовательской работы, наибольшую трудность составляет формулирование проблемы исследования, распределение времени и обязанностей в группе при выполнении проекта.

Сформированность навыков (опираясь на таксономию Блума) заключается в том, что учащиеся в ходе проведенного исследования узнали этапы исследовательской работы; научились формулировать проблемы исследования; анализировать и отбирать необходимую информацию; оформлять и представлять проект; составлять расчет себестоимости, учитывая закон спроса и предложения; оценивать собственные проекты и проекты одноклассников.

Итак, исследовательская деятельность позволяет выявить индивидуальные особенности учащихся, учесть их при дальнейшем обучении, а также даёт им возможность применить свои знания на практике и публично представить полученные результаты.

Таким образом, обобщение опыта по выбранной теме представляло собой интересный живой процесс, цель которого, в конечном итоге, состояла в том, чтобы найти пути изменения своей педагогической практики, изменения занятости учеников на уроке с целью мотивации их к осознанному добыванию знаний, активной мыслительной деятельности, развитию исследовательских навыков.

Список использованной литературы:

1. Таубаева Ш. Исследовательская культура учителя. - Алматы: Алем, 2000.
2. Думаем, исследуем, находим…https://issuu.com/nisuarlsk/docs/
3. Исследовательские компетенции современного школьника. А. В. Воробьева, http://www.journal-discussion.ru/publication.php?id=157
4. Психологические основы исследовательского обучения школьников Савенков А.И. http://www.alsak.ru/item/56-4.html
5. Концепция 12- летнего среднего общего образования в Республике Казахстан. Астана, 2010. Г

ХАЛҚЫМЫЗДЫҢ ҚОЛӨНЕРГЕ БАЙЛАНЫСТЫ ӘДЕТ-ҒҰРЫПТАРЫ МЕН САЛТ-ДӘСТҮРЛЕРІ

КЕМЕЛОВА Калипа Шахизадаевна
Отырар мемлекеттік археологиялық қорық-музейі
Шәуілдір, Қазақстан
Halipa.Kemelova@mail.ru

Аннотация

Мақалада қазақ халқының ежелден қалыптасқан қолөнер шеберлігіне қатысты жасалатын салт-дәстүрі мен әдет – ғұрыптарына талдау жасалып қана қоймай, басқа да түркі тілдес халықтарының дәстүрімен салыстырмалы түрде негізгі ерекшеліктері берілген. Қай халықтың болмасын қаймағы бұзылмаған мол мәдениеті мен құнды дәстүрі мәңгілік рухани байлығы болып саналады.Ұлттық құндылықтың санаға сіңуінің негізінде жүзеге асып жатқан салт-дәстүрдің қолөнерге байланысты тұрмыс- салт және әлеуметтік- мәдени салт-дәстүр түрлері мақалада тереңінен қамтылған.

Сонымен қатар, мақала ұсталық, зергерлік өнердің пайда болуы мен осы өнерге қатысты бүгінгі күнге дейін жеткен аңыз –әңгімелер, түсінік-ұғымдармен толықтырылған. Ұлы өркениеттің даму жолында мәдениетіміз бен дәстүріміздің негізгі ерекшеліктері өзгеріске ұшырап қолданыстан қалып қалмауы өзектендірілген.

Кілтті сөздер: Қазақ халқы, қолөнер, салт-дәстүр,әдет-ғұрып, рухани байлық, ерекшеліктері, түрлері.

Аннотация

Статья посвящена традициям и культам относящимся древнему казахскому ремесленному исскуству, сделан сопоставительный анализ с традициями других тюркских народов. У каждого народа неизменная на протежении веков культура и традиции являются вечными духовными ценностями.

Также рассматривается вопросы возникновения ювелирного исскуства, легенды и понятийный ряд касательно ювелирного дела дошедших до наших дней. Актуализация вопроса о сохранении культуры и традиций при динамичном развитии цивилизации в настоящее время.

Ключевые слова: казахский народ, ремесло, традиции, обычай, духовные ценности, специфика, виды.

Annotation

This articles is devoted to an ancient Kazakh craft industry belonging to our tradition and custom. Done comparable analysis of tradition with another Turkic people. From remote times every nation’s tradition and culture is invariable and has eternally spiritual value.

Also it is observed the questions about the origin of jewel art, legends and concepts of exquisite workmanship coming up to the present days. Actualization of the question about the protection of culture and tradition during the dynamic progress of civilization in present days.

Key words: Kazakh nation, craft, tradition, custom, spiritual value, specifics, types.

Әрбір азаматтың ата-тегін, өзінің тарихын, ана-тілін білуі, ұлтын сүюі қасиетті парызы, ал ұлтының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін, мәдениетін өнерін өмір бойы сақтап, ұстануы, дамытуы ата-баба рухы алдындағы мәнгілік борышы мен міндеті. Әр ұлттың өзіне тән ерекшелігін, оның музыка мәдениетінен, би өнерінен, қол өнерінен, тұрмысынан, яғни ән, күйлерді тыңдап, билерін, ою-өрнектерін, зергерлік әшекей заттарын көре отырып, оның қай ұлтқа тән екенін байқаймыз. Мысалы, қазақтың көкпар тарту ойыны кейбір өзгешелігімен көрші өзбек, түркімен, қырғыз елдерінде бар екендігі көптеген әдебиеттерде кездеседі. Киіз үй тігу көшпелі халықтардың бәріне ортақ. Алайда оның құрылысында, ою-өрнек әшекейінде, әр ұлтқа тән өзіндік ерекшеліктері байқалады. Осылайша қазақ ұлтын да оңай ажыратуға болады. Қазақ халқының бұрыннан пайда болған салт-дәстүрлері басқа көршілес жатқан ұлттардың салт-дәстүрлеріне ұқсас болып келетін жағы тағы бар.. «Қырғыз, қазақ бір туған» деген мақал қазақ халқы мен қырғыз халықтарының бір-біріне өте ұқсас екенін, сондай-ақ, түркі тілдес халықтар да қазақ халқымен бір қандас болып келеді. Қандай халықтың болмасын салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары сол халықтың мінез-құлқын, қасиеттерін таныта алады. Сонымен ұлттардың қолөнерге байланысты салт-дәстүрлері, әдет-ғұрыптары сол халықтың тұрмысына, тәрбиесі мен мінезіне, сеніміне, ырымына қарай қалыптасады. Қазақта «Алты жыл аш болсаң да, атаңның салтын ұмытпа» деген мақал бар. Халқымыздың әлеуметтік-мәдени өмірінде қонақжайлылық, қайырымдылық, іс-әрекеттерін білдіретін салт-дәстүрлердің бірі әдептілік дәстүрі болып есептеледі. Ал, халықтың ізгі мәдени дәстүрлері; ізеттілік, қайырымдылық, мейірімділік, қонақжайлылық, имандылық, иман-жүзділіік - барлық мәдени үлгі-өнегелі іс-әрекеттердің көрінісі - әдеп деп аталады. Қазақ халқының осы игі дәстүрлерінің орындалуын, оның рухани тазалығы жағынан алып

қарағанымызда халқымызды қайырымды, мейірімді халық деп атауға әбден болады. Бұл ұлт мәдениетінің ең озық көріністері, яғни, халықтық әдеп - ұрпақ тәрбиесінің өзекті арқауы.

Игі әдеттердің өмір қолданысына айналуы - әдет-ғұрып, оның біржола өмір заңдылығына айналуы - салт-дәстүр деп аталады. Яғни, дәстүр қолданылмалы іс-әрекет. Ол қалыптасқан іс-әрекет ешкімнің «нұсқауынсыз» еркін орындалады. Өмірдің өркениетті дамуы салт-дәстүрлердің бірте-бірте қолданыстан қалуымен қатар, өзгеріп не жаңарып отыруына байланысты. Мысалы, қыз ұзату, үйлену тойлары ішінара өзгеріп, жаңарды да, ал, «әмеңгерлік», «атастыру» салты бірте-бірте өмірден қолданыстан қалуда. Ал, жаңадан еніп жатқан салт-дәстүрге бүгінгі күндерде ерлі-зайыпты қариялардың алтын, күміс тойларын өткізудің тәрбиелік мәні зор.

Салт-дәстүрдің ұлттық санаға сіңіп, біржола заңдандырылуы - салт-сана деп аталынады. Ұлттық санаға сініп, қалыптасқан салт-дәстүрлер, сол ұлттың ой- санасының дәрежесін көрсетеді. Ұлттық сананың қозғаушы күші - ұлттық намыс, ұлттық абырой. Ол жеке тұлғалардың перзенттік борышты өтеу дәрежесіне сай өмірден өз көріністерін байқатады. Әрбір әдет-ғұрыптың, салт-дәстүрдің салт-санаға әсер ететін тәрбиелік мәні зор. Тұрмыс-салт дәстүрлеріне қазақтың киіз үйі, киіз үйдің немесе тұрғын үй жиһаздары, ұлттық киімдер мен тағамдар; мал бағу, егіншілік, аңшылық, балықшылық, бағбаншылыққа қатысты кәсіптерге үйретудің тәлімгерлік түрлері енеді. Ал, әлеуметтік-мәдени салт-дәстүрлерге: қазақ ауылы, ауыл-адамдарының туыстық қатынасы, шешендік сөз өнері, қазақтың ұлттық әуен аспаптары, үйлену - үй болуға байланысты, қонақ күту, ұлттық мерекелерді өткізу сияқты түрлері кіреді. Олай болса, тұрмыс-салт және әлеуметтік-мәдени салт-дәстүрлері халымыздың қолөнеріне байланысты болып табылады. Салт-дәстүр халықтардың тіршілік кәсібіне, наным сеніміне, өмірге деген көзқарастарына байланысты десек, ұрпақтан-ұрпаққа берілгенде ауысып, өзгеріп, жаңарып отырады. Оның жаңа қоғамдық қатынасқа қайшы келетіндері жойылып, қазіргі уақыттың өмір ағымына байланысты кейбіреулері түрленіп қана қоймай, жаңадан еніп те жатыр. Мысалы, қазақтар жаугершілік заманда қой сойып, қанына найзасын малып, бір-бірімен анттасып достасқан. Достықты бұзғанды ант атсын деп серттескен. Қазіргі уақытта жаңа қоғамның дамуына байланысты анттасу салты мүлде жойылғандығы бәрімізге белгілі.

Негізінен, халықтың санасында ұсталардың өнері жаратылыстан тыс тылсым құпия күштермен байланысты деген ұғым қалыптасқан. Халық арасындағы тұтыныстағы заттар- күміс, алтын, мыс және асыл тастар айрықша мәнге ие болды. Дәстүрлі қазақ тұрмысында күміс қосылмаған бұйымдар кездеспейтін. Оны ағаш, сүйек, мата, былғары бұйымдарын сәндеп жарқырата түсу үшін пайдаланған. Оның себебі, Қазақтардың тіршілігінде күмістің белең алуын оның эстетикалық қасиеттерімен қатар, өміршеңдік сипатымен де түсіндіруге болады. Күміс- тазартқыш, қорғаушы және оңды құбылыстарға ұйтқы күшке ие металл деп бағаланады [1].

Көптеген үйлердің төргі орындарында «атаның көзі», «апаның көзі» деп белбеулер, жүгендер, әр түрлі әшекей бұйымдар ілініп, олар қорғаушы күшке ие делінеді. Әсіресе, белгілі адамдардың, батырлар мен ұзақ жасаушылардың заттары айрықша күшке ие деп саналады. Олардың қолданылып келген заттарын өзге біреуге сыйлауға тыйым салуға байланысты бірнеше жоралғылар бар. Мысалы: жын-шайтаннан қорғайтын қамшы мен пышақты, үй ішінің тіршілік арқауы саналатын қазанды, бесікті (балалардың ауырып қалмауы үшін), жастықты (ұйқының бұзылмауы үшін), төсек пен оның шымылдығын (жұбайлардың бақытты тұрмысына сызат түспеуі үшін), бас киімді (бас ауыруынан сақтану үшін), тұмарды (өмірді сақтандыру үшін), ер-тоқым, үзеңгіні (аттан ауып қалмас үшін), басқа адамдарға беруге болмайтын. Ал, бас киімдер мен ер-тоқымды ағайындық белгі үшін ғана алмастыруға болады.

Қазақтар мен Орта Азия халықтарының аңыздарына қарағанда тұңғыш ұста әрі зергер, сондай-ақ 40 шебердің дем берушісі мұсылмандық аңыздардың мәдени қаһарманы Дәуіт Пайғамбар (Інжілдік пайғамбар Давид) болған. Осы есімге металл, оның ішінде алтын мен күміс өндірудің басталуы, сондай-ақ, металл өңдеу ғана емес, кәсіпшіліктің басқа да барлық түрлерін (ағаш, сүйек, тері, былғары, жүн, т.б.) өңдеудің пайда болуы тікелей байланысты қаралады. Оны қолы отқа күймеген, балға мен қысқышты пайдаланбай-ақ темірді қамырша илейтін болған [2, 96 б.].

Оның рухы кейде өзі аттас жасыл шегіртке –дәуіттен де көрініс береді. Осы шымыр жәндік халықтың сенімінше жыланды бағындыратын тәкаппар күшке ие. Қазақтардың арасында тараған аңыздардың бірінде қарлығаштың балапандарының ұясына тақап қалған жыланды байқаған да дәуіт шегірткені іліп әкелгені, ал оның жылан көзін қалай ойып түсіргені жөнінде айтылған. Содан бері қазақтар дәуіт деп атайтын жасыл шегірткені қарлығаштың пірі деп танитын болған [3, 129 б.]. Әрине, зергерлікке бейімділіктің жоғарыдағы таңдау арқылы шебер атанған жағдайларға қарағанда, көбінесе ұрпақ қуалаушылық сипаты үстем болған. Зергерлердің, сондай-ақ олардың туыстары мен сол өнерге жақын жүрген адамдардың қолөнері кәсіпшілігінің өзіне тән ортақ ерекшеліктері де бар. Мысалы, кейбір жағдайларда таңдау түскен адамның беймәлім сырқатқа шалдыққаны, сонан соң көп ұзамай ол

түсінде бабасын немесе бұл өмірден қайтқан қасшеберді көріп, аян алғанын айтып жатады. Түсінде олар оған қайла мен балға, не басқа бір аспап ұсынып металл өндеумен айналысуды өтінеді, кейде тіпті осыған мәжбүрлейді. Бұдан кейін осы адам аталған істі қолға алғанға дейін шалдыққан дерттен айыға алмаған. Міне, осындай әңгімелер ел арасында осы күнге дейін айтылады. Ал, шындығында бұл әңгімеге сенбеуге, я шүбә келтіруге ешбір негіз жоқ. Негізінен, қазақ салт-дәстүрлерінің бұл түрі - мұрагерлік болып есептеледі. Әрбір әдепті ұрпақ ата дәстүрін, ата кәсібін, ата мұрасын жоғары бағалайды. Ата дәстүрі имандылық, мейірімділік болса, ата кәсіп- атадан балаға ауысып келе жатқан тіршілік мұрасы, мұрагерлік ата баба жолын жалғастыратын дарынды әрекет - салт-дәстүр, әдет ғұрып.

Қазақтардың арасында ұсталар мен зергерлердің әсіре күш қуатқа ие екені жайлы түсініктер мен сыбыстардың аз жайылмағаны мәлім [4, 114 б.].

Ұстаның сиқырлы күші туралы ұғымдар якуттар мен тувалықтардың салт-дәстүрлерінде де орын алған [5-6, 87 б, 81-82 б.]. Мысалы, тувалық ұста жұмыс үстінде шеберханаға кірген қсайсыбір шекпенділерден де қаймықпай жұмысын жалғастыра берген. Ал басқа пенделер мұндай адамдардың алдында құрдай жорғалайтын болған. Қазақ салт-дәстүрінің бір түрі сәлем беру мен сәлемдесу болып табылады.Қазақ халқын да сәлем берумен сәлем қылуға ерекше мән береді. Өйткені, сәлем беру мен сәлем қылу ерекше ізеттілікті, имандылықты, инабаттылық пен мәдениеттілікті көрсетеді. Ертеде ауыл сыртында отырған қарияға атүсті келе жатқан адам аттан түсіп сәлем беретін болған. Егер жасы үлкен кісі кездессе, оны таныса да, танымаса да, оған сәлем беру - жас адамның адамгершілік міндеті.

Қазақтардың санасында шеберхана аса қасиетті орын деп саналады. Мұнда келушілердің өсек-аян айтуына, дауыс көтеруіне тыйым салынатын. Өйтпеген жағдайда аузы қисайып қалады деп ескертеді. Жерде жатқан төс, тері-терсек және түрлі аспаптардан аттап өткен жағдайда аяқ қақсайды делінеді. Тегінде шеберханаға жуынып-шайынып келу ұсынылады.

Қазақтардың темір–терсекке кейде үрейлене, кейде сүйсіне қарай келіп, оның шипалы және қорғаушы қасиеттеріне деген сенімдері қалыптасқан. Айталық, жын шайтаннан қорғану үшін бесіктің астына балға, қайла тастайтын болған. Бұл жерде аспаптардың сиқырмен қатар, темірдің қорғаушы күші мен үрей тудратын сипаттары бар екені айтылған. Қазақтардың салт-дәстүрінде күні бүгінге дейін үрей себеп болған ауруларды, қант ауруын қыздырылған темірмен қайнатылған суды ішкізіп емдеу тәсілі сақталып келген.Ұсталар мен зергерлер кәсіпшілік ережелерін сақтамай дертке шалдыққан кезде де өздерін осылай емдеген.

Сондай-ақ, қазақтарда төстің сиқырлы күші туралы ұғым ықылым заманнан бері белгілі [7,114 б.]. Өйткені барлық жұмыс төсте атқарылатындықтан, оның қуаты да шарықтап отырған. Шеберхана мен ондағы аспаптардың ғажайып сыры мен дертке дауа қасиеті жайлы түсінік-ұғымдар қарақалпақтар мен тувалықтар арасында да сақталған [8-9, 149 б,81-82 б.]. Бірақ қазақтарда да қарақалпақтарда да бедеу әйелдер мен жүйке ауыруына шалдыққандар ғана тек шеберханада емделе алатыны назар аударады. Қазақ бақсылары да негізінен ақыл есінен адасқандарды осы жолмен емдеген [10, 72 б.]. Халқымыздың ежелден бері қалыптасып, ғасырлар бойы сақталудағы әдет-ғұрып, салт-дәстүрлері заманның ағымына қарай өзгеріске ұшырап, айтарлықтай ерекшеліктерге ие болғанымен, желісін үзбей жалғасын тауып келеді.

Қорыта келгенде, қазақтар арасында көркем қолөнер кәсіпшілігінің әр түрлі туындылары төңірегінде , оларды әзірлеуге байланысты бұдан басқа да салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптардың кездесіп қалатынынатап өткен жөн. Мұның өзі бәрінен бұрын халқымыздың дәстүрлі салттық-саналық тыныс тіршілігінде сәндік қолданбалы өнердің зор маңызға ие болғанын, сонымен қатар, оның жалпы ұжымдық шығармашылық ретіндегі айрықша синкреттік сипатын паш етеді. Әр ұлттың салт-дәстүрі, ерекшелігі, тілі, діні болатыны белгілі. Біздің мақсатымыз халқымыздың әдет-ғұрпын, дәстүрін,тарихын біліп, оны қастерлеп, бүгініміз бен келешегіміздің нәрлі қайнарына айналдыру.

«Әр халыққа өнер тән, өнерлінің ісі сән». Халқымыздың салт-дәстүрі мен өнері таусылмас асыл қазынамыз, сол қазынаны сақтап, бүгінгі өміріңізге керегін алып, көнергенін тарихымыз ретінде зерттеп, тәрбиемізге үлгі тұтсақ, өнер үйренсек ата-бабамыздың лайықты ұрпағы боларымыз анық.

Пайдаланылған әдебиеттер

1.Тоқтабаева Ш.Ж. Символика камней и металла в традиционном представлении казахов //Изв. МН-АН РК. Сер. обществ. Наук. 1997.№2.

2. Байбосынов К., Мустафина Р. Новое сведения о казахских шаманах // Новое в этнографии. М., 1989.Вып.1.,стр.96.

3. Әжіғали С.Е.Қазақ халқының дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары 1-том. Алматы, 2005.129б.

4-7. Валиханов Ч.Ч. Тенгри (бог) // Сбор. Соч. в пяти томах. Алма-ата,1984. Т.1. стр.114.

5. Савинов А.И. Традиционные металлические украшения якутов: XIX-начало XX века. Новосибирск, 2001.стр.87.

6-9. Вайнштейн С.И. История народного искусства Тувы. М.,1974.,стр.81-82.

8. Этнография каракалпаков. XIX-начало XXвека. (Материалы и иследования). Ташкент, 1980,стр.-149.

10. Байбосынов К., Мустафина Р. Новое сведения о казахских шаманах // Новое в этнографии. М., 1989.Вып.1.,стр.72.

Paidanilgan adebietter

1.Tohtabaeva Sh.J. Simbolika kamnei i metalla v tradicionnom predstavleni kazahov //izv. MN-AN RK. Cer.ovshestv. Nauk.1997.№2.

2.Baibosinov K. Mustafina R. Novoe svedenie o kazahskih shamanah // Novoe v etnografi. M. 1989. Vip.1. str.96.

3. Azhigali S.E. Kazah halqinin dasturleri men adet-guriptari . I-tom.Almati. 2005. 129b.

4-7. Valihanov Sh. Tengri (bog) //Sbor. Soch.peti tomah. Alma-ata, 1984. T.1. str. 114.

5. Savinov A.I. Tradicionnoe metalicheskoe ukrashenia yakutov: XIX- nachalo XXveka. Novosivirsk, 2001. Str. 87.

6-9. Vainshtein S.I . Istoria narodnogo iskusstva Tuvi. M., 1974., str. 81-82.

8. Etnografia karakalpakov. XIX-nachalo XX veka. (Materiali i issledovania) Tashkent. 1980. str - 149.

10. Baibosinov K., Mustafina R. Novoe svedenie o kazahskih shamanah // Novoe v etnografi M., 1989. Vip.1., str 72.

БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ ТӘСІЛДЕРІ

КИДИРБАЕВА Халима Керимбаевна, ИСАЕВ Ержан Болысбекович
М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
Halima-7301@mail.ru

Қазіргі кезде білім берудегі мақсат жан-жақты білімді, өмір сүруге бейім өзіндік ой-талғамы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру. Бұрынғы оқытуда оқушылар тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келсе, ал қазіргі оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек.

Бүгінгі білім беруде оқушыны білімділік, іскерлік, шығармашылыққа баулудың жолдарын іздестіре отырып, мұғалім-шәкірт арасындағы рухани және сезім бірлестігін айқындайды.

Қазіргі кезде оған жететін жаңа педагогикалық әдістерде баршылық. Білім берудің маңызды әдістемелік міндеттерінің бірі-адамның бейімділігі мен қабілеттерін, оның интеллектісін дамыту, яғни жан-жақты дамыған адамды тәрбиелеу.[1]

Сондықтан оқушылардың логикалық ойлауын дамыту мектеп мұғалімдерімен болашық педагог дайындайтын жоғары оқу орындары жұмыстарының басым бағыттарының бірі болып табылмақ.

Ал логикалық ойлау дегеніміздің өзі-объектілер мен құбылыстардың, объективті әлем заңдарының байланысын жалпылама және жанама түрде көрсететін шығармашылық, танымдық процесс.

Әр бір пәнді оқытуда оқушылардың логикалық ойлауын дамыту оқу сапасын қамтамасыз ететін маңызды талаптардың бірі болып табылады.

Жалпы адамның психикалық белсенділігі психикалық үрдістер арқылы жүзеге асырылады: салыстыру, талдау, синтез, абстракция, жалпылау және нақтылау.

Салыстыру дегеніміз яғни ұқсастықтар мен олардың арасындағы айырмашылықтарды анықтау үшін заттар мен құбылыстарды салыстыру.

Ал, талдау дегеніміз-белгілі бір объектіні немесе құбылысты оның құрамдас бөліктеріне бөлу, ондағы жеке бөліктерді яғни белгілер мен қасиеттерді жіктеу болып табылады.

Синтез-бұл жеке элементтердің, бөліктер мен белгілердің біртұтас психикалық жүйелікке қосылуы.

Талдау және синтез бір-бірімен тығыз байланысты және таным процесінде бір-бірімен бірлікте болады. Талдау және синтез-ең маңызды ақыл-ой іс-әрекеттері болып табылады.

Абстракция-бұл маңызды емес қасиеттерден алшақтату кезінде заттардың немесе құбылыстардың маңызды қасиеттері мен белгілерін психикалық оқшаулау. Сондай-ақ абстракция - жалпылаудың негізі болып саналады.

Жалпылау-абстракция үрдісінде ерекшеленетін жалпы және маңызды белгілер бойынша объектілер мен құбылыстарды топтарға ақылмен біріктіру.

Абстракция және жалпылау үрдістері нақтылау үрдісіне қарама-қарсы.

Конкретизация-бұл жалпыға сәйкес келетін жалпы бірліктен бірлікке психикалық ауысу. Оқу іс-әрекетінде нақтылау- мысал келтіруді білдіреді.

Оқушылар логикалық іс-әрекет элементтерін игеруі керек: салыстыру, жіктеу, заттардың белгілерін анықтау, тұқым мен түрдің айырмашылығы арқылы таныс ұғымды анықтау, осы тұжырымдарға сүйене отырып қарапайым қорытынды жасау.[2]

Сондықтан логикалық іс-әрекеттерді оқытуды тиісті қарапайым дағдыларды қалыптастырудан бастаған жөн және тапсырмаларды деңгейлеп қиындатқан дұрыс.

Тапсырмалардың көмегімен балалардың білімі бекітіліп қана қоймай, нақтыланады, өзіндік жұмыс дағдылары қалыптасады, ақыл-ой дағдылары күшейе түседі. Балалар фразалар мен сөйлемдерді үнемі талдап, салыстырып, құрастырып, абстракциялап, жалпылауы қажет. Бұл оқушының бірқатар маңызды зияткерлік қасиеттерінің бір уақытта дамуын қамтамасыз етеді: назар аудару, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, байқау және т. б.

Сонымен бірге оқушыларды оқу үрдісінде ойлауға үйрету дегеніміз-олардың табиғи ерекшеліктерін ескере отырып, олардың дамуының әдістемелік және психологиялық негіздеріне сүйене отырып, пән мазмұнын игеруді қамтамасыз ету.

Сабақта туындаған кейбір проблемалық жағдай арқылы бала ашық жүйе ретінде сыртқы әлеммен алмасудың тұрақты және үздіксіз энергия мен ақпараттану үстінде болады. Ол біртіндеп интуитивті танымнан яғни мәселені бастапқы талдаудан екінші шығармашылық кезеңге ауысып, жаңашылдық немесе белгілі бір қорытынды жасай алатын жаратушы адам ретінде әрекет етеді. Осылайша, оқушының санасы дамиды-оның жеке өсуі жүзеге асады.

Оқушыларды оқу үрдісінде ойлауға үйрету дегеніміз-олардың табиғи ерекшеліктерін ескеріп, оларды логикалық дамыту әдістеріне және психологиялық негіздеріне сүйене отырып, пән мазмұнын игеруді қамтамасыз ету.

Биология сабақтарында «үйлестіру және реттеу» және «талдағыштар» тақырыптарын оқыту кезінде проблемалық сұрақтарды қолдануға болады.

Мысалы:1) Шаштың ұшын қиғанда біз ауырсынуды сезбейміз, ал түбінен тартқанда ауырсынуды сеземіз? Мұны қалай түсіндіресің?

2) Егер адамның артқы миынан бас миына қарай қозу бұзылса, тізедегі рефлексі сақтала ма?

3) ауыз қуысында ащы, тәтті және қышқылды сезетін рецепторлар орналасады. Осы рецепторлар бұл дәмдерді қалайша дәлме дәл сезеді?

Ақыл-ой белсенділігін ынталандыратын білім- әрине өтілетін тақырыптың құрылымына сәйкес ұйымдастырылуы керек, қажетті және жеткілікті проблемаларға ие болуы керек. Сондықтан оқушыларға әртүрлі танымдық тапсырмаларды, соның ішінде проблемалық тапсырмаларды орындау қажет екендігін ойлаудың өзі сәтті қалыптасу тәсілі болып табылады.

Нақтылай айтқанда әр мұғалім нені оқыту керектігін біліп қана қоймай, сонымен қатар логикалық немесе ғылыми негізде қалай оқытуды мұқият білу қажет.

Биологияға деген қызығушылықты арттырудың, білімді тереңдетудің бір тәсілі-заманауи ақпараттық технологияларды, атап айтқанда оқу үрдісінің әртүрлі кезеңдерінде компьютерлерді қолдану. Бұның кәдімгі техникалық құралдардан айырмашылығы ақпараттық технологиялармен оқыту-білім алушыны көп біліммен қанағаттандырып қана қоймай, оқушылардың зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін, олардың жаңа білім алу қабілетін, логикалық ойлауды дамыта отырып, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуін дамытуға мүмкіндік береді.

Білім деген не? Педагогикада білім туралы екі мағына бар: білім мазмұны және оқушылардың осы мазмұнды игеруінің нәтижесі. Білім құрылымына фактілер, ұғымдар, заңдылықтар, идеялар, теориялар кіреді. Фактілерді эксперимент, байқау сондай-ақ мұғалім мен оқулықтың сөздерін қабылдау нәтижесінде алуға болады, сондықтан 6-сыныптағы биология сабағында оқушылар тұқымның өну фактісін бақылап, өнуге қажетті жағдайлар туралы білім алады.

Мұнда тәжірибелік орындарында және мектеп жанындағы учаскеде жұмыс істеген кезде оқушылар топырақты өңдеу тәсілдері туралы түсінік алады. Тәжірибелер кезінде топырақтың құрамын, ондағы минералдардың алмасу үрдістерінің жүруі нәтижесінде өнім алу фактісі байқалады.

Ақпаратты өңдеудің логикалық әдістерін яғни талдау, синтез, салыстыру, жалпылауды қолдана отырып, ақыл-ой әрекеті нәтижесінде пайда болатын ұғымдар да маңызды рөл атқарады.

Мектептегі оқуда ұғымдар бірденең түсінікті болмайды, ол дамып, қалыптасады. Мысалы, биология курсындағы «түр» ұғымы алғаш рет 6-сыныптағы балалардың санасында пайда болады және құрылымы ұқсас адамдар тобын қамтиды. Әрі қарай, орта мектепте ол белгілері бойынша «өседі» яғни ол дегеніміз ұқсас морфологиялық және физиологиялық сипаттамалары, бірыңғай шығу тегі және пролиферативті ұрпағы дегенді ұғады. Ал, 10-сыныпта *кариотип* және *ареал* сияқты жаңа ұғымдарды қамтитын терминнің толық декодталуы берілген, ал оқушылар түрдің критерийлерімен жүйелі категория ретінде танысады. [3]

Ойлауды қалыптастыруда фактілерді, идеялар мен ұғымдарды бір жүйеге байланыстыруға мүмкіндік беретін заңдылықтар ерекше рөл атқарады. Мысалы, эмбриональды даму заңы, биогенетикалық заң, биологияны зерттеудегі Мендель заңдары.

Оқу үрдісінде оқушылардың оқулықтармен, сызба-нұсқалар, диаграммалар және кестелермен жұмыс жасау үрдісінде өз бетінше оқу қабілетін дамытуға маңызды көңіл бөлінуі керек. Бұл дағдыларды игеру оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытумен байланысты. Оқушылардың дамуы, олардың берік білім алуы, сондай-ақ оларды практикада пайдалану мүмкіндігі оқу жұмысының дағдыларын игеруге тікелей байланысты.

Сондықтан оқушылардың оқу іс-әрекетін ұтымды ұйымдастыра білу, оны мақсатты және нәтижелі ету маңызды.

Оқулық мектеп оқушыларының жүйелі білімінің негізгі жалғыз көзі емес. Білімді игерудің беріктігі мен маңыздылығы оқулықпен жұмыс істеу қабілетіне де байланысты. Оқулықпен жұмыс істеу қабілеті оқушылардың белгілі бір әдіс-тәсілдермен, құралдармен қол жеткізіп, сондай-ақ логикалық үрдістерді игеруімен байланысты.[4]

Оқушылардың ақыл-ой белсенділігінің артуы салыстырмалы сызба-нұсқаларды қолдануға ықпал етеді. Оларды құру оқушылардың ойлауы мен талдауына және синтезді дамытуға ықпал етуші ұқсастықтар мен айырмашылықтардың ерекшеліктерін нақтылауға мүмкіндік береді.

Оқушылардың біліміндегі олқылықтарды бекіту, нақтылау және жою үшін білімді практикада қолдану дағдыларын дамыту мақстанда салыстырмалы кестелерін құруды ұсынуға болады. Мысалы, жасуша морфологиясы туралы білімді бекіту үшін өсімдіктер мен жануарлар жасушалары құрылымының салыстырмалы кестесін құру тапсырмасын беруге болады.

Кесте1-Өсімдіктер мен жануарлар жасушалары құрылымының салыстырмалы анықтамасы

Органоидтар	Өсімдік жасушасы	Жануарлар жасушасы
Ядро		
Плазматикалық мембрана		
Цитоплазма		
Вакуоль		
Митохондриялар		
Пластидтер		
Гольджи комплексі		
Эндоплазматикалық тор		
Рибосомалар		

Оқушылардың дамуында зерттелетін объектілер мен құбылыстарды талдауға, сипаттамалық белгілерді анықтауға мүмкіндік беретін мәтіндік кестелерді қолдану үлкен маңызға ие. Егер бақылау кестесін тікелей сабақта ұжымдық түрде толтыру қажет болса, оны тақтада алдын-ала бейнелеу керек.

Содан кейін, тапсырманы орындау барысында оқушыларды мәтінді толтыруға кезек-кезек тарту. Мұндай жұмыс белгілі бір мәселе бойынша білім деңгейін анықтауға ғана емес, оқушыларды жауаптарға түсініктеме беруге, талдауға, салыстыруға және жалпылауға үйретуге мүмкіндік береді.

Логикалық ойлауды дамытудың тағы бір жолы-ойын. Психологтардың пайымдауынша кез-келген адамға психиканы қалыпты жағдайда ұстау, психологиялық еркіндікпен қамтамасыз ету, ойлауды белсендіруге ықпал ету, баланың жан дүниесіндегі қатыгездікті, белгісіздікті және кейде қорқынышты жеңу үшін ойын қажет екенін дәлелдейді. Ойында ол белсенді ойлайды және еркін жасайды.

Мұғалім өз сабақтарында түрлі ойындар мен ойын элементтерін пайдалана алады: жұмбақтар, ойын тапсырмалары, бірінші кім?", "Не артық?", "Ойлан тап!", кроссвордтар, ребустар. Ойындар әрине тақырыптық бағытта болғаны дұрыс. Ойын арқылы балалар табиғаттың таңғажайып әлемі туралы біледі, қорытынды жасауды үйренеді, пәндік терминдерді жақсы есте сақтайды.

Биология сабақтарында қолданылатын кейбір ойын элементтері мен ойындардың мысалдары:

Кроссворд «ағаш атаулары»

№1. 1-емен. 2-шырша. 3-қайың. 4-жаңғақ. 5-шие. 6-терек. 7-күл. 8- қарағай.

Кроссворд «бұталардың атаулары»

№2.1- ырғай. 2-шырғанақ. 3-қарақат. 4-итмұрын. 5-таңқурай. 6-қарлыған. 7-тау жаңғақ. 8-эвонимус. 9- қара бүлдірген. 10- тау күлі.

Кроссворд «қылқан жапырақты өсімдіктердің атаулары»

№3. 1-шырша. 2-самырсын. 3-қарағай. 4-майқарағай. 5-кипарис. 6-секвоя. 7- агатис. 8- арша. 9-араукария. 10-туя

«*Өсімдік мүшелері» Кроссворд* әр дұрыс жауапқа балл беріледі: (2 балл)

№4. 1-ұрық. 2-тамыр. 3-гүл. 4-сабақ. 5-жапырақ.6 өркен.

Бірінші кім?, Ойлан тап!.

1. Неліктен шаяндар кей кездері жыртқыштардан жасырынады?
2. Сүйекті тірі деп санауға бола ма? Неліктен?
3. Неліктен құрт өте тығыз топырақта да қозғала алады?
4. Неліктен құстар түнде ұйқыда болғанда бұтақтардан құлап кетпейді?
5. Бөренені ағаштың қаңқасы деп санауға бола ма? Неліктен?

Оқушылардың өзіндік жұмыстарының түрлеріне осындай тәсілде назар аударылу қажет, өйткені бұл логикалық ойлауды қалыптастыруға ықпал етеді. Формалардың бірі ол -жаңа материалды зерттеу бойынша өзіндік жұмыс, ол мұғалімнің тікелей қатысуынсыз, бірақ оның жеке, топтық немесе фронтальды тапсырмасы бойынша жаңа білім мен дағдыларды игеру мақсатында жүзеге асырылатын оқу процесін ұйымдастыруды білдіреді.[5]

Оқу іс-әрекеті барысында оқушылар белсенді, шығармашылық және бастама көрсете отырып, өз мақсаттарына жетуге саналы түрде ұмтылады. Мұғалім жұмыстың мақсатын анықтайды, оны ұйымдастырудың әдістері мен құралдарын белгілейді, ал оқушылар тапсырманың мақсаты мен мазмұнын түсініп, танымдық қызметті дербес ұйымдастырғаны жөн.

Кез-келген дамыған адам яғни оқушы ақылға қонымды ойлау қабілетіне ие болуы керек. Әрине бұл үрдісте ең бірінші мұғалім ықпал етуі қажет.

Қолданылған әдебиеттер

1. С. Г. Мамонтов, В.Б. Захаров, Н.И. Сонин, Ә.Қ. Қасымова Биология. «Жалпы заңдылықтар» А. Оқулық., 2006

2. Е.Очкур,Р. Жұмабаева Биология 8 класс.Әдістемелік нұсқау А.Мектеп 2008ж

3.Қ.Қайым, Р.Әлімқұлова, Ж.Қожантаева, Р.Сәттімбеков Биология оқыту әдістемесі 7 класс. А. «Атамұра» 2007 ж.

4. А.С. Матюшкин ойлау мен оқытудағы проблемалық жағдайлар М.: Педагогика, 2006ж.

5. Петрушин О. в. биология сабақтарында проблемалық оқыту әдістері// қазіргі мектептегі білім. 2003 ж. - № 6

«МУЗЫКАЛЬНАЯ ЛИТЕРАТУРА» В СИСТЕМЕ УЧЕБНЫХ ПРЕДМЕТОВ ДМШ И ДШИ

КРЮЧКОВА Наталья Александровна, ШВЕЦКОВА Валерия Александровна
КГКП «Школа искусств № 1»
Караганда, Казахстан
natka2055@mail.ru

Аннотация

Мақалада БММ және БӨМ оқу пәндері циклiндегі «Музыкалық әдебиет» пәнінің маңыздылығы туралы айтылады.

Аннотация

В статье говориться о значении предмета «Музыкальная литература» в цикле учебных дисциплин ДМШ И ДШИ.

«Музыка предназначена для духовного совершенства человека. И в этом ее основная миссия» (Г.В.Свиридов)

В условиях преобразований различных сфер общественной жизни нашей страны возросла острая необходимость в творческом развитии подрастающего поколения, которое способно понять, оценить и преобразовать в своей практической деятельности окружающий мир. Непосредственные занятия учащихся ДМШ и ДШИ музыкально-художественной деятельностью очень эффективно способствуют решению задач не только собственно музыкального развития, но и формированию общих способностей детей, становлению их индивидуальности.

В настоящее время изучение музыкального искусства прошлых эпох играет особую нравственно-воспитательную роль. При этом задача курса «Музыкальной литературы» состоит не только в информационном насыщении учащихся, но и в нравственном, патриотическом и эстетическом воспитании на примере лучших образцов отечественной и мировой музыкальной культуры и творческих биографий крупнейших композиторов мирового значения. «С восприятия и познания красоты начинается воспитание эстетической культуры, воспитание чувств» (В.А. Сухомлинский).

В цикле учебных дисциплин ДМШ и ДШИ «Музыкальная литература» является важной составной частью единого и многостороннего процесса музыкального воспитания и обучения детей, одним из основополагающих предметов.

У истоков этой школьной дисциплины стояли выдающиеся музыканты, ученые и педагоги Б.В.Асафьев и Б.Л.Яворский. Они рассматривали музыкальное воспитание и обучение школьников как один из путей приобщения к музыкальному искусству широкого круга людей. А замечательный пианист и педагог Генрих Нейгауз в своей книге «Об искусстве фортепианной игры» писал: «Прежде чем начать учиться на каком-либо инструменте, обучающийся – будь то ребенок, отрок или взрослый – должен уже духовно владеть какой-то музыкой: так сказать, хранить ее в своем уме, носить в своей душе и слышать своим слухом» [1, с.5]

Задачами предмета «Музыкальная литература» являются:

– расширение музыкального и общекультурного кругозора детей, формирование интереса и любви к классической музыке и музыкальной культуре в целом;

– развитие художественного вкуса, развитие активного, осознанного восприятия музыкальных произведений различных стилей и жанров;

– знания специфики различных музыкально-театральных и инструментальных жанров; знания о различных эпохах и стилях в истории и искусстве;

– умение использовать полученные знания при исполнительстве музыкальных произведений.

Курс «Музыкальной литературы» наряду со специальностью (фортепиано, гитара, баян, вокал и т.д.) и сольфеджио, проходят в течение всего периода обучения. Это – не узкопрофильный предмет. Это – фундаментальная база формирования интеллектуально богатой личности с определенным вкусом и эстетическими потребностями.

Предмет «Музыкальная литература» – сложносоставный комплекс, который объединяет в себе элементы музыкально-исторических, музыкально-теоретических, эстетических и общегуманитарных знаний. Он генетически соприкасается с разными дисциплинами: литература, история, мировая художественная культура, изобразительное искусство, фольклор, театр, риторика и иностранные языки.

Приобретаемые в процессе занятий навыки и умения необходимы для формирования как музыканта-любителя, так и музыканта-профессионала. Они связаны с воспитанием единства слухового, эмоционального восприятия и логического мышления. «…Широкое ознакомление с музыкой – самое верное средство для быстрейшего развития таланта, не говоря уже о том, что это долг, обязанность хорошего музыканта…» [1, с.202-203]

Изучение «Музыкальной литературы» – это благодатная почва для развития интеллектуального мышления, так как общение с музыкой развивает внимание, память, логику, творческие способности, насыщает знаниями. При этом развиваются слушательские навыки, то есть эстетическое восприятие музыки, формируется умение анализировать услышанное. Таким образом, развиваются эрудиция и интеллект учащихся, закладывается эстетический фундамент человеческой индивидуальности.

Каждый предмет в системе музыкального образования по-своему ставит и решает задачи обучения музыке, приближающие выпускников к конечной цели обучения. Поскольку большинство учащихся после окончания ДМШ и ДШИ не выбирает профессию музыканта, очень важным становится создание и поддержание слушательской аудитории для тех немногих, кто выберет музыку

своей профессией. Поэтому одной из задач предмета «Музыкальная литература» является формирование основ культуры слушания музыки у учащихся (воспитать грамотного слушателя, любителя музыки).

Что же является сутью культуры слушания музыки? Перечислим ее составляющие:

– потенциальная готовность к активной самостоятельной деятельности по слушанию музыки;

– необходимый уровень музыкальной грамотности, предполагающий наличие опыта, знаний и умений, позволяющих воспринимать музыку осмысленно.

Для того, чтобы добиться поставленной цели необходимо формирование следующих личностных качеств учащихся: музыкальности, музыкального мышления, креативности, эмпатийности, музыкально-художественного вкуса.

Их формирование и развитие являются важными задачами предмета. Рассмотрим их подробнее в связи с особенностями предмета.

Музыкальность (предрасположенность к любой деятельности в области музыки) на предмете «Музыкальной литературы» формируется через воспитание слушательских навыков (в частности, продолжительности и объема слушательского внимания); развитие музыкального слуха как интонационного и развитие эмоциональной отзывчивости к музыке.

Музыкальное мышление – это процесс постижения музыки, который формируется через накопление запаса музыкальных впечатлений на основе произведений мировой музыкальной культуры разных стилей и жанров (практика) и знаний о строении и средствах выразительности музыки, историческом развитии музыкального искусства (теория).

Креативность – это ориентированность на творчество в любой сфере деятельности. Она проявляется в развитии образного мышления, а также в активизации творческого потенциала в сфере слушания музыки, когда слушание превращается в творческий процесс.

Эмпатийность (сочувствие, сострадание) – развивается через умение ставить себя на место лирического героя музыкальных произведений и анализ жизненного пути великих музыкантов.

Музыкально-художественный вкус (способность оценить качество музыки на основе полученных знаний и умений) мы развиваем через прослушивание лучших образцов музыкальной культуры разных эпохи стилей; анализ содержания музыкальных произведений.

Предмет «Музыкальная литература» помогает научиться учащимся ориентироваться в огромном мире звучащей вокруг музыки, посильно разбираться в противоречиях музыкальной действительности, где одновременно сосуществуют две сферы музыки – серьезной и развлекательной; направляет интересы детей в сторону большого искусства. В общении с большим искусством происходит духовное возмужание детей. Прекрасное будет пробуждать в них доброе, нравственное. Именно поэтому воспитание общей культуры превращается в наши дни из проблемы чисто эстетической в проблему нравственную и социальную. Роль искусства же в формировании нравственных идеалов общепризнанна. Предмет «Музыкальная литература» как предмет эстетической направленности занимает огромное место. Своеобразный синтез искусств и основ науки о музыке в содержании предмета «Музыкальной литературы» позволяет в учебном процессе одновременно воздействовать как на эмоциональную, так и на интеллектуальную сферу детей, делая их развитие более разносторонним и гармоничным.

Только глубокие знания учащихся и способность воспринимать высокохудожественную музыку помогут им повысить уровень своей музыкальной культуры. Нашему обществу нужны умные и культурные личности. Воспитать их невозможно без приобщения к общечеловеческим ценностям, к отечественному и мировому культурному наследию.

Список литературы:

1. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры. М., 1958.
2. Как преподавать музыкальную литературу. М., «Классика XXI», 2007.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ ОТДЫХА И ТУРИЗМА В КОБДИНСКОМ РАЙОНЕ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

КУБЕСОВА Гулнар Тынышбаевна
Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова
Актобе, Казахстан
gulnar_kubesova@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада Ақтөбе облысы Қобда ауданының демалыс және туризмін дамытудың әлеуметтік-экономикалық жағдайлары қарастырылған. Туристік-рекреациялық саланы дамыту перспективалары нақтыланған. Ұйымдастыру және экономикалық пайда тұрғысынан ең тиімді туризм түрлері көрсетілген.

Аннотация

В статье рассмотрены социально-экономические условия развития отдыха и туризма Кобдинского района Актюбинской области. Обозначены перспективы развития туристско-рекреационной отрасли. Указаны виды туризма, наиболее выгодные с точки зрения организации и экономической прибыли.

Повышение уровня социально-экономического развития нашей страны сопровождается изменениями во всех отраслях экономики. Одним из ярких проявлений общественной жизни является социальный комплекс, связанный с ростом научно-технического прогресса, урбанизации, повышением благосостояния населения, расширением их духовных потребностей и интересов. Растущие общественные потребности населения в рекреационных услугах во многих странах послужили основой для формирования и развития сферы отдыха. Виды и значение рекреационных потребностей в рекреационной сфере отражены в коллективной монографии «Теоретические основы рекреационной географии» (1975) [1, С.8].

В современной как географической, так и экономической науке до сих пор нет единой позиции по вопросу определения границ сферы отдыха, или рекреационной сферы. Хотя в зависимости от целей исследования используются различные методологические подходы.

В составе рекреационной сферы многими исследователями выделяется туризм, представляющий собой наиболее быстрорастущую статью рекреационного потребления.

Устойчивое развитие туризма является одним из важнейших элементов развития системы «природа – общество – человек» на основе эффекта туристского мультипликатора. По данным ЮНВТО, развитие туризма активизирует деятельность 32 отраслей экономики, создавая новые рабочие места, и заметно увеличивая суммарный вклад в ВВП страны. Туристский мультипликатор принято рассматривать как коэффициент увеличения доходов в экономике и социальной сфере региона в зависимости от расходов туристов, приезжающих в этот регион [1].

Важно отметить, что рекреационная деятельность и туристское обслуживание охватывают своим воздействием не только рекреационные угодья (ресурсы) и инфраструктуру, а более широкое социально-экономическое пространство, где складывается комплекс социально-экономических связей и решений. Этот процесс находит свое отражение в территориальном разделении труда и формировании рекреационных районов разного профиля и ранга [2].

Развитие рекреационной деятельности, туристской отрасли зависят от многих факторов. Это, прежде всего: государственное управление, регулирование, реальная поддержка; выделение финансовых средств на конкретные цели, контроль за из распределением до производства конечной продукции - качественного туристского продукта; реклама, туристская инфраструктура, туристско-рекреационный потенциал, влияющий на направление туристской специализации региона.

Согласно Закону о туристской деятельности Республики Казахстан данная отрасль отнесена к одной из перспективных в экономике страны, которая в результате, может способствовать региональному развитию и повышению благосостояния населения [3].

Основной целью данного исследования является оценить социально-экономические предпосылки развития отдыха и туризма Кобдинского района Актюбинской области Казахстана.

Использованы труды зарубежных и казахстанских ученых в области рекреационной географии и туризма (Преображенского В.С., Пирожника И.И., Ердавлетова С.Р. и др.), материалы Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстана, данные Кобдинского районного акимата Актюбинской области и др.

Основными методами исследования являлись: сравнительно-аналитический, системного анализа, синтеза, экономико-статистический, картографический.

Кобдинский район - один из административных районов Актюбинской области.Географическое положение, природные богатства, имеющиеся экономический потенциал создают основу для разработки и реализации интересных инвестиционных проектов и благоприятно отражаются в экономическом развитии региона.

Базовой отраслью экономики района является сельское хозяйство. На территории района находятся 4,9% всех сельхозугодий области.

Кобдинский район - многонациональный регион. По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстана на начало 2019 года в районе проживали представители более 20 национальностей.

На 01.01.2019 года численность населения Кобдинского района составила 18 623 человек (или 2,14% от всего населения Актюбинской области), в том числе в районном центре -5637 [4]. По численности населения занимает 9-е место среди 12 районов области.

Коэффициент естественного прироста в Кобдинском районе колеблется в пределах 4,96 человек на 1000 жителей. Соотношение мужчин и женщин 48,9% и 51,1% соответственно.

Возрастная структура района представлена высокой долей населения в трудоспособном возрасте – 62,6% (при среднереспубликанском – 60,8%), тогда как доля детей составила 28,0%, а доля населения старше трудоспособного возраста – 9,4%.

Национальный состав:

- казахи - 15256 человек (81,9%),
- русские -1961 человек (10,5%),
- украинцы - 829 человек (4,4%),
- чеченцы - 79 человек (0,4%),
- молдаване - 58 человек (0,3%),
- татары - 55 человек (0,2%),
- другие национальности - 2,3%.

Коренное население составляет более 65% от общего числа населения во всех селах района. В процентном отношении, после коренного населения, к селам наибольшего проживания русских относятся - с. Бегалы 24,6% (от общего населения села); с.Терсаккан 15,9% (от общего населения села); с.Талдысай - 6,9 % (от общего населения села) и др.; украинцев 26,1% (от общего населения села) с. Имангали Бильтабанова, 8,7 % - с.Кобда и др.; немцев 10,7% (от общего населения села) с. Сарбулак и др.

Плотность населения составляет в среднем 1,3 человек на 1 кв. км. (8-е место). На территории района по численности населения преобладают малые села с населением от 500 до 800человек. В перспективе часть территории района войдет в состав Актюбинской агломерации [5].

В Кобдинском районе промышленность практически не развита, однако созданы условия для развития малого и среднего бизнеса в области сельского хозяйства, социального (ресторанного дела и др.) сферы.

Район имеет большие перспективы для развития сельскохозяйственной отрасли. Поэтому основной задачей развития агропромышленного комплекса является использование имеющихся возможностей для производства конкурентоспособной сельскохозяйственной продукции и повышение экспортного потенциала отрасли, тем самым способствовать развитию сельского туризма, обеспечения свежими продуктами (мясо, молоко, яйца) отдыхающих.

Активизирована работа крестьянских хозяйств по разведению КРС (ТОО «Тамбай», «Береке»), овец («Қазақ асылдары», «Алтын дала»). За счет реализации инвестиционных проектов с применением современных технологии, обновления техники и оборудования повышается производительность труда в отрасли сельского хозяйства. Определенный туристский интерес представляет разведение традиционных или ценных пород овец, лошадей и других животных в соответствующих сельскохозяйственных угодьях. Например, организация на фермерских хозяйствах разведение курдючных пород овец (едильбаевская порода) и др. В настоящее время функционируют 129 хозяйств, из них 6 - по разведению племенного скота (ТОО «Байтерек», «Айтуған», «Алтын Дала», «Тұған жер», «Майлыбай», «Казакстан») [6].

Основной деятельностью аграрного сектора района являются зерновое хозяйство, картофелеводство, овощебахчеводство, мясомолочное направление животноводства, переработка сельскохозяйственной продукции. В растениеводстве главной сельскохозяйственной культурой была и остается яровая пшеница. Долгие годы Кобдинский район специализировался на производстве яровой пшеницы (колхоз имени Ленина и др.), молока (колхоз имени Ильича и др.) и др.

Анализ данных районного историко-краеведческого музея свидетельствует, о высоких результатах развития аграрного сектора в советский период, а также о рекордных урожаях проса в годы

Великой Отечественной войны, передовиках производства, о товарообмене по маршруту «Уил - Кобдинский район - Орск» и др. Данные аспекты, имеют значение для развития научного, исторического, образовательного туризма.

Круглогодичному ведению рекреационной деятельности способствует улучшение инфраструктуры региона: улучшение состояния автодорог, доступность сотовой связи, безопасность, незначительные расстояния между населенными пунктами. Газифицировано большинство населенных пунктов (село Кобда, им. Имангали Билтабанова и др.) региона.

Транспорт является важнейшей и составной частью производственной и социальной инфраструктуры, который обеспечивает условия экономического роста, повышения конкурентоспособности региональной экономики и качества жизни населения.

Развит автомобильный транспорт. Территорию района в широтном направлении пересекает автотрасса международного значения М32 «Самара - Шымкент». В настоящее время районный центр (село Кобда) связан автобусным сообщением с городами Уральск, Актобе, Соль-Илецк, Оренбург, Самара и др.

В регионе ресурсы лечебного туризма практически не изучены, среди населения популярны лечебные грязи соседней Западно-Казахстанской обрасти, город - курорт Соль-Илецк в Оренбургской области, находящиеся в 100км от государственной границы РК и РФ.

В Кобдинском районе насчитывается 50 объектов культуры, в том числе 1 Дом молодежи, центр патриотического воспитания «Алия» (Алия аулы) и мемориальный комплекс «Кобыланды Батыр» (Жеренкопа аулы). Ежегодно проводятся около 2тыс. мероприятий (концерты, спектакли и др.), с участием около 70тыс. человек. Проводятся молодежные конкурсы «Жас даурен», «Балдаурен», различные фестивали, семинары в районном и областном масштабе.

Основные спортивные объекты: физкультурно - оздоровительный комплекс, 27 спортивных зала, 2 стадиона, 2 бассейна, хоккейный корт, 30 спортивных площадок.

В плане спортивно-оздоровительного туризма, благодаря результатам спортсменов по национальным видам спорта, таким как казакша курес, тоғызкумалақ, возможность проведения спортивных турниров различного масштаба, превратив регион в центр событийного туризма. Кроме того природно-ресурсный потенциал (толщина снежного покрова, реки, водоплавающая дичь и др.) благоприятствуют организации других видов отдыха.

Помимо социально-экономических предпосылок развития рекреации важны и природные, составляющие в целом туристско-рекреационный потенциал. Особенности географического положения, природно-климатические условия, историко-культурные объекты района способствуют развитию различных видов туризма с наименьшей капиталоемкостью. В районе имеются небольшие объекты размещения, питания, развлечения, которые могут составить основу туристской инфраструктуры. Ресторанно-гостиничный комплекс на 30 мест в селе Кобда. Кемпинг «Маяк» на автотрассе Самара - Шымкент, расположенный вблизи районного центра. По спектру услуг кемпинг соответствует международным стандартам. В нем имеется гостиница на 40 мест, столовая на 100 мест. Гостиничные номера нескольких категорий - «стандартные», «семейные» и «люкс».

Район перспективен для развития познавательного, спортивно-оздоровительного туризма. Кобдинский район называют «Родиной батыров» - восьми героев Советского Союза, в том числе А. Молдагуловой (село Булак). Известны мавзолей Абат-Байтак, вдоль автотрассы Самара – Шымкент, мемориальный комплекс Кобланды батыра (село Жиренкопа) и др.

Развитию экологического туризма благоприятствуют памятник живой природы «Шокпарский лес», ныне государственный природный заказник местного значения, реки богатые рыбой и дичью, первичные степные ландшафты вдоль рек, меловые горы. Популярны любительская рыбалка и охота (реки Улкен Кобда, Киыл).

В Кобдинском районе действует разветвленная маршрутная сеть, позволяющая обеспечивать пассажирскими автобусными перевозками практически все население региона. На территории работают более 10 автобусных маршрутов, связывающих села района с другими регионами Актюбинской, Западно-Казахстанской областей, а также Оренбургской областью РФ.

По территории района возможно организация туристских маршрутов «Кобда – аул Имангали Билтабанова» протяженостью 18км, «Актобе - Булак – Мавзолей Абат-байтак - Кобда – Акрап-мемориальный комплекс Кобланды батыра (село Жеренкопа)» и др. Формирование туристского продукта на базе использования туристских ресурсов, активное участие государственного сектора в развитии туризма обеспечат становление туристской отрасли в районе и повысят уровень ее узнаваемости и привлекательности.

Кобдинский район – часть будущей Актюбинской агломерации. В 2025 году западная часть территории района (села Кобда, Булак и др.) войдет в состав Актюбинской агломерации (табл.).

Таблица 1

Перечень населенных пунктов Кобдинского района, вошедших в зону Актюбинской агломерации и прогноз численности населения Актюбинской агломерации до 2030 года в разрезе населенных пунктов

№ п/п	Наименование района	Наименование сельского округа	Наименование населенного пункта	01.07.2017 год	Прогноз численность населения, чел.	
					2020 год	2030 год
1	2	3	4	5	6	7
	Актобе городская администрация (далее - г.а.)	Актобе г.а.	г. Актобе	414511	457531	652259
1	Кобдинский	Кобдинский	с.Кобда	5413	6280	9582
2	Кобдинский	Бестауский	с.Бестау	507	614	857
3	Кобдинский	Булакский	сАлия	966	1021	1363
4	Кобдинский	Булакский	с.Талдысай	861	764	1008
5	Кобдинский	с.о. им. Билтабанова	с.Имангали Билтабанов	609	540	712
6	Кобдинский	с.о. им. Билтабанова	с.Косоткель	190	168	222
7	Кобдинский	с.о. им. Билтабанова	с.Байтак	103	91	121
8	Кобдинский	Жанаталапский	с.Жанаталап	394	470	643
9	Кобдинский	Жарсайский	с.Жарсай	510	453	598
10	Кобдинский	Жарсайский	с.Аксай	275	244	322

Примечание. Межрегиональная схема территориального развития Актюбинской агломерации. Постановление Правительства Республики Казахстан от 3 марта 2018 года № 109

Итак, Кобдинский район Актюбинской области обладает практически основными социально-экономическими предпосылками развития отдыха и туризма, которые наряду с природными, могут способствовать созданию туристского хозяйства (туризма).

Определяя место туристского хозяйства в хозяйственном комплексе, мы относим его к отраслям нематериального производства. В перспективе, туристская отрасль, обеспечивая восстановление рабочей силы и повышение её качества, окажет существенное влияние на функционирование материального производства, социально-экономическое развитие региона.

Список использованных источников

1. Теоретические основы рекреационной географии /Под редакцией Преображенского В.С.- М.: Наука, 1975.- 250 с.
2. Пирожник И.И. Территориальная структура туристского обслуживания СССР и тенденции ее развития// Изв. Русс. географ. общества.- 1990.- Т. 122, Вып.1.- С. 86-93.
3. Закон Республики Казахстан от 13 июня 2001 года № 211-II, о туристской деятельности в Республике Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.07.2020 г.
4. Данные Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстана на начало 2019 года
5. Межрегиональная схема территориального развития Актюбинской агломерации. Постановление Правительства Республики Казахстан от 3 марта 2018 года № 109.
6. Материалы Кобдинского районного акимата Актюбинской области. Кобда, 2018, 2019гг.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

КУБЕСОВА Гулнар Тынышбаевна, ЖАКУДА Гүлсезім Нұрболқызы

Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова

Актобе, Казахстан

gulnar_kubesova@mail.ru, zhakuda95@bk.ru

Аңдатпа

Мақалада қазіргі қоғамдағы экологиялық білім мен дағдылардың рөлі қарастырылады. Адамның, өскелең ұрпақтың экологиялық дүниетанымын барлық қол жетімді құралдармен қалыптастыру қажеттілігі атап өтілді. Себебі экологиялық мәселелерді мектеп оқушыларының

қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеусіз тиімді шешу мүмкін емес. Табиғаттың сұлулығын, табиғат бейнесінің әртүрлілігін жан - жақты зерттеу, көру, қабылдау, бағалау, табиғи ресурстарды қорғау-экологиялық мәдениетті қалыптастырудың негізі.

Аннотация

В статье рассматривается роль экологических знаний и умений в современном обществе. Отмечена необходимость формирования всеми доступными средствами экологического мировоззрения человека, подрастающего поколения. Поскольку решить природоохранные задачи эффективно невозможно без воспитания у школьников ответственного отношения к окружающей среде. Всесторонне изучать, видеть, воспринимать, ценить красоту природы, пейзажное разнообразие природы, беречь природные ресурсы - основы формирования экологической культуры.

В современном мире экологические проблемы остаются по прежнему актуальными.

В последние годы, несмотря на разработку, применение новых подходов на пути к улучшению окружающей среды, вопросы охраны, воспроизводства, рационального природопользования остаются актуальными. Все это еще раз подтверждает, что производство, человечество должно осуществлять свою деятельность в сочетании с закономерностями развития природы, изменять и сокращать потребительское отношение к природе. Активизировать применение мер по уменьшению негативного воздействия на окружающую среду и здоровье населения.

Термин «экология» происходит от древнегреческих слов: «oikos» -жилище, семья, домашнее хозяйство, «logos»- наука, учение. В дословном переводе «экология» означает «наука о жилище, доме». Термин «экология» был впервые введен немецким ученым Э. Геккелем в 1866г. В настоящее время экология рассматривается как область биологии, изучающая взаимодействие живых организмов между собой и со средой их обитания.

Экологическое неблагополучие основной частью населения планеты, в упрощенной форме, оценивается не более чем, как проблема загрязнения окружающей среды промышленными и бытовыми отходами. Однако, при всех масштабах информационного и научного пространства, следует отметить недооценку роли экологической культуры в системе взаимодействия человека и природы. В понимании проблем окружающей среды существенным недостатком служит несформированное экологическое сознание, как следствие, воздействующее на поведения, действия индивидов, социальных групп, в целом, общества. К сожалению, большинство населения может осознать, то, что экологические проблемы возникают под воздействием его образа жизни на окружающую среду в стране, регионах мира.

Конференция ООН по окружающей среде и устойчивому развитию в 1992 году в Рио-де-Жанейро показала миру чрезвычайный характер несоответствия культурной рефлексии мирового сообщества и глобальных экологических проблем [1]. Непременным условием перехода современного общества к «устойчивому развитию» является формирование экологической культуры как составной части общей культуры человека

Согласно Конституции Республики Казахстан «каждый гражданин страны имеет право на благоприятную окружающую среду, гражданин обязан сохранять природу и бережно относиться к природным богатствам» [2]. Сфера деятельности экологов - участие в решении глобальных проблемы - «человек, общество, среда», прогнозирование перспектив сохранения благоприятной для людей окружающей среды и обеспечения человечества необходимыми ресурсами.

На основании вышесказанного отметим, что неслучайно в число первостепенных государственных проблем входит экологическое образование. Возрастает роль экологических знаний и умений, необходимость формирования всеми доступными средствами экологического мировоззрения человека, и в первую очередь, подрастающего поколения. Поскольку решить природоохранные задачи эффективно невозможно без воспитания у школьников ответственного отношения к окружающей среде, общения с природой.

Разработаны системы целенаправленного обеспечения подрастающего поколения со знаниями, с ценностными ориентирами, необходимые для воспитания экологической культуры, формирования эколого-осознанного поведения в природной среде. А также привития природоохранных навыков, творческой активности школьников, использование разнообразных форм и методов экологического образования. Ведется непрерывный поиск эффективных стратегий и технологий экологического образования. При всем их многообразии сторонники различных точек зрения, едины в отношении необходимости формировать экологическое сознание личности. Однако, несмотря на это, необходим комплексный подход к постановке целей, задач и содержанию экологического образования, определению путей и условий экологического образования. Затронутые вопросы по данным

направлениям характерны для всех уровней образования: дошкольное воспитание и обучение, среднее образование, высшее и послевузовское профессиональное образование.

Познания в области ландшафтной сферы, ее составляющих, внимательное отношение к природной среде, объясняют сущность понятий, процессов экологического образования, воспитания, находящиеся в тесной взаимосвязи, взаимодополняющих друг друга. Основное направление экологического образования и воспитания подрастающего поколения - формирование грамотной, всесторонне развитой личности, способного понимать, оценивать состояние окружающей среды, воздействовать на принятие эффективных мер по решению экологических проблем в соответствии с «Экологическим кодексом Республики Казахстан» [3].

Интенсивное взаимодействие «природы - общества – производства», увеличение антропогенного воздействия на природу как никогда в этой системе повышает роль человека, индивида [4]. С экологической точки зрения, воспитание личности, способной к проявлению чувств доброты, любви к природе, органическому миру, добросовестного, бережного отношения к природным богатствам; развитие экологического воспитания, владение необходимыми знаниями по экологии, другим естественным наукам, представлений об экологических проблемах территорий различного уровня.

Основы экологического воспитания подрастающего поколения во все времена, закладываются в семье, в дальнейшем, наряду по мере приобретения знаний, навыков, обретает целевой характер. Недостаточность способов существования в природе, возможностей взаимодействовать с компонентами, красотами природы, изолированность от природной среды, в результате, ведет к потере связи между человеком и природой. И это, как следствие, отражается на психоэмоциональное состояние, поступки, образ жизни человека.

Бережное, сознательное отношение к природе прививается у человека с раннего детства, дальнейшее развитие получает в специальных образовательных учреждениях. Учреждения дополнительного образования – особая организованная социальная среда, в которой ребенок объект и субъект процессов обучения, воспитания, личностного развития. Формирование основ экологической культуры у детей требует включения определенных методов и форм работы (игровых и др.), а также создание условий, необходимых для постоянного общения детей с природными объектами.

Все мероприятия и проводимые проекты в экологических центрах должны довести экологические идеи до детей и подростков, привлечь молодежь к обсуждению проблем защиты окружающей среды. В результате добиться того, чтобы они в будущем принимали верные решения по тем вопросам, по которым сейчас принимают решения взрослые, и, в конечном итоге, сформировать у подрастающего поколения развитое экологическое сознание.

Средняя общеобразовательная школа постоянно находилась в курсе всех вопросов охраны природы, раскрывая их в учебно-воспитательном процессе в соответствии с уровнем, характером понимания проблемы на разных этапах своего развития. Углубленное обучение, совершенствование знаний, умений, навыков, главным образом, осуществляется сквозь естественнонаучные дисциплины (географию, биологию и др.). Например, изучение климата как компонента природы ведется в начальных классах средней школы, далее учащиеся знакомиться с климатообразующими факторами, климатическими условиями, типами климатов территории Казахстана, регионов мира, заканчивая - глобальными проблемами человечества (изменение климата, загрязнение атмосферы и др.).

Современное общество ставит перед собой новую задачу - формировать у школьников качественно иного подхода к восприятию изменяющиеся природной среде, умение понимать, ценить природные богатства, видеть красоту природного ландшафта в процессе охраны, воспроизводства и рационального природопользования.

В деле формирования всестороннего развития личности школьника, относительно природы в тесной связи экологическое воспитание рассматривается и патриотическое, эстетическое. В частности, гармоническое развитие личности, эстетический принцип согласованного развития всех человеческих качеств. При этом эстетическое воспитание в данный период развития человеческого общества приобретает особую значимость, ибо формирование мировоззрения, отношения к природе подрастающего поколения, во многом определяется тем, каковы его эстетические идеалы. Отсюда значимость данного направления воспитания, эстетический элемент, должен входить решительно во все стороны нашей жизни.

Всесторонне изучать, видеть, воспринимать, ценить красоту природы, пейзажное разнообразие природы - это один из примеров тесного взаимодействия развития экологического образования и воспитания в формировании экологической культуры во взаимосвязи с эстетическими, географическими, патриотическими элементами общечеловеческой культуры.

Экологическая культура находится во взаимодействии с другими составными частями общей культуры человека, воздействует на формирование его мировоззрения, восприятия многообразия окружающего мира, гармонии с природой, бережного отношения к природным богатствам, достоянию через все сферы деятельности (экологический туризм, экологическая пропаганда и др.).

Литература

1. Конференция Организации Объединенных Наций по Окружающей среде и устойчивому развитию. Рио-де-Жанейро 3 – 14 июня 1992 г [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_ conv/declarations/riodecl.shtml

2. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 23.03.2019 г.)

3. Кодекс Республики Казахстан от 9 января 2007 года № 212-III «Экологический кодекс Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.01.2021 г.).

4. Черемисинов А.Ю. и др. Взаимосвязи природы, общества, производства и экономики./ Модели и технологии природообустройства (региональный аспект). Воронеж: Воронежский государственный аграрный университет им. Императора Петра I, 2019 – С. 8-15

МОДУЛЬДІК ЖҮЙЕНІ ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ КӘСІПТІК ЖӘНЕ ТЕХНИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ

ҚАЛИЕВ Асқар Қабдөшұлы, УАЛИЕВ Амангали Сергалиевич, АХМАДИЕВ Әлішер Серікұлы
Петропавл құрылыс экономикалық колледжі
Петропавл, Қазақстан
askar_aseke@mail.ru, ualiev_amangali_s@mail.ru, a_alisher_s@mail.ru

Аннотация

Авторлар 140100 «Ғимараттар мен құрылыстарды салу және пайдалану» мамандығының мысалында кәсіптік және техникалық оқыту жүйесі жағдайында модульдік жүйені қолданудың қалыптасқан тәжірибесін талдайды

Адамзат қоғамының дамуы - күрделі, қайшылықты процесс. Адамзат өмірінің белгілі бір кезеңдерінде әлеуметтік және техногендік қайшылықтардың, табиғат пен қоғам арасындағы қайшылықтардың жинақталуы және күрт шиеленісуі орын алады. 2019 жылдың желтоқсанында планета тарихында жаңа кезең басталды.

Кәсіптік және техникалық білім беру жүйесі орындайтын міндеттердің нысандары мен сипатын өзгерту, қашықтықтан оқыту (ҚБТ) жағдайында теориялық және практикалық сабақтарды өткізуді жетілдіру, білікті құрылыс кадрларын даярлау міндеттерін табысты шешуде дуалды білім берудің рөлін арттыру, оның дамуының қазіргі кезеңінде бірқатар проблемалар қояды:

Бейінді кәсіптік мектепке көшу инновациялық процесс болып табылады және оны білім беру мазмұнында, оқытуды ұйымдастыруда, бағалау жүйесінде, сондай-ақ білім беру процесінің пайдаланылатын технологияларының сипатында мақсаттар мен міндеттерге жүйелі өзгерістер әкелетін ірі ауқымды инновация ретінде қарастыруға болады.

Басқа конференцияларға қатыса отырып, авторлар кәсіптік оқыту тұжырымдамасы техникалық және кәсіптік білім беру жүйесінің білім беру үдерісіндегі жүйелі өзгерістер мен байланысты екенін атап өтті. Және "... бейіндік кәсіптік мектепке көшу инновациялық процесс болып табылады және оны мақсаттар мен міндеттерге, білім беру мазмұнына, оқытуды ұйымдастыруға, бағалау жүйесіне, сондай-ақ білім беру процесінің пайдаланылатын технологияларының сипатына жүйелі өзгерістер әкелетін ірі ауқымды инновация ретінде қарастыруға болады" [1].

Петропавл құрылыс – экономикалық колледжінің құрылыс бөлімінің оқытушылары модульдік оқыту жүйесін енгізу процесіне белсенді қатысады.

Алайда, «инновациялық технологияларды енгізу тетігі педагогикалық теория мен практикада жеткілікті әзірленбеген, бұл оқу процесін құруға технологиялық тәсілді игеру қажеттілігі мен оқыту технологияларын модельдеуге мүмкіндік беретін теориялық негіздердің дамымауы арасындағы қайшылықты тудырады» [2, 5-бет].

Модульдік оқытудың ерекшеліктерін анықтай отырып, авторлар келесі сипаттамаларды атап өтеді.

Колледж студенттерін кәсіптік даярлауда қолданылатын модульдік оқыту технологиясы келесі дидактикалық қағидаттарға негізделеді:

- модуль бір уақытта ақпарат банкі және оны игеру бойынша әдістемелік нұсқаулық болып табылады. Осыған байланысты модуль мазмұны дәйектілік, тұтастық, ықшамдылық, автономия талаптарына сәйкес келуі керек;

- проблемалық принцип (психологиялық-педагогикалық заңдылықты көрсетеді, оған сәйкес проблемалық жағдай, ақпаратты визуализациялау, кәсіби және қолданбалы бағдар сияқты ынталандыру байланыстары енгізілсе, студенттердің оқу материалын игеру тиімділігі артады);

- вариативтілік қағидаты (оқыту мазмұнын деңгейлік саралауды қамтамасыз етуге, сондай-ақ модульдік бағдарламаның әртүрлі нұсқалары: толық, қысқартылған немесе тереңдетілген бойынша жеке даму қарқыны үшін білім алушыларға жағдай жасауға бағытталған);

- бейімделу принципі (модуль деңгейлік дифференциацияны ғана емес, сонымен қатар Профильді де қамтамасыз етеді);

- кері байланысты жүзеге асыру принципі (модульдің оқу материалын меңгеруді бақылау және өзін-өзі бақылау жүйесін құру арқылы оқу процесін басқаруды қамтамасыз етеді) [3].

Қазіргі уақытта авторлар білім беру процесіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) енгізу бойынша жұмысты жалғастыруда. АКТ арқылы біз ақпаратты жинау, беру және сақтаудың әдістері мен жолдарын, сондай – ақ қазіргі білім беру процесі жүйесінде тікелей және кері тәртіпте мұғалім мен оқушы арасындағы өзара әрекеттесуді түсінеміз.

Сондықтан, қазіргі заманғы мұғалім АКТ саласындағы кем дегенде қарапайым дағдыларды игеріп, оларды іс жүзінде қолдана білуі керек және болашақта өзінің кәсіби қызметінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануда барлық білімді игеруге тырысуы керек.

2018-2019 оқу жылында құрылыс бөлімінде келесі модульдер бойынша оқу бағдарламалары сәтті жүзеге асырылды:

ПМ 01 « жалпы құрылыс жұмыстарын қауіпсіз жүргізу»;

ПМ 02 « құрылыс сызбаларын орындау және оқу»;

ПМ 06 «құрамдарды қолмен және механикаландырылған тәсілмен жаға отырып, қасбеттік жылу оқшаулағыш композициялық жүйелерді орнату»;

2019-2020 оқу жылында енгізілген:

КМ10 «кірпіш қабырғалар мен іргетастардың бетін жөндеу және ауыстыру бойынша жұмыстарды орындау»

ӨК 11. «Ғимараттар мен құрылыстарды жобалауға қатысу».

КҚ 12. «Құрылыс объектілерін салу, пайдалану және қайта жаңарту кезінде технологиялық процесті орындау»

Ағымдағы, 2020-2021 жылдары келесі модульдерді іске асыру жұмыстары анықталды:

КҚ 13. «Құрылыс – монтаждау жұмыстарын орындау, ғимараттар мен құрылыстарды пайдалану және реконструкциялау кезінде құрылымдық бөлімшелердің қызметін ұйымдастыру»

ПК14. «Құрылыс объектілерін пайдалану және реконструкциялау кезінде жекелеген жұмыс түрлерін ұйымдастыру және орындау»

КҚ 15. «Техник-технологтың дублерінің міндеттерін орындау»

Алынған тәжірибе педагогикалық ұжымға дипломдық жобалауды дайындау және өткізу бойынша 2020-2021 оқу жылында жұмысын жалғастыруға мүмкіндік берді. Қандай да бір алаңдаушылық тудырады.

2020-2021 оқу жылының 1 семестрінің қорытындысы бойынша оқу үлгерімі колледж бойынша да, құрылыс мамандығы бойынша да төмен болды. Қазір ұжым студенттердің белсенділігін арттыру және әлеуметтік серіктестер базасында өндірістік тәжірибені тиімді пайдалану бойынша практикалық іс-шараларды іске асыру бойынша жұмыс істеуде.

Жоғарыда келтірілген кәсіби модульдердің әрбір оқу нәтижесі құрылыстағы еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы талаптарын қамтитын өлшеммен аяқталады.

Құрылыстағы еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы өзара байланысты заңнамалық, әлеуметтік-экономикалық, техникалық, гигиеналық және ұйымдастырушылық іс-шаралар жүйесін көрсетуі тиіс, оның мақсаты еңбекшілерді өндірістік зияндар мен жазатайым оқиғалардан қорғау және орындалатын жұмыстардың өнімділігі мен сапасын арттыруға ықпал ететін неғұрлым қолайлы еңбек жағдайларын қамтамасыз ету болып табылады [4].

Нарықтық экономика жағдайында Қазақстан Республикасының құрылыс кешенінде әртүрлі ұйымдастырушылық және құрылымдық өзгерістер болды, олар, өкінішке орай, құрылыс саласының кәсіпорындарындағы қызметкерлердің еңбек жағдайлары мен еңбекті қорғау жағдайын толық жақсартпады.

Бүгінгі таңда зиянды еңбек жағдайлары бар ауыр жұмыстарда жұмысшылар құрамының 30% - ға жуығы жұмыспен қамтылған. Олардың 9% - дан астамы санитарлық-гигиеналық талаптарға жауап бермейтін жағдайларда жұмыс істейді. Құрылыс кешені кәсіпорындарындағы негізгі зиянды өндірістік факторлар жұмыс аймағының ауасының жоғары шаңдануы мен газдануы, шу мен дірілдің жоғары деңгейі, жұмыс орындарының жеткіліксіз жарықтандырылуы болып табылады.

Негізгі травматикалық факторлар: адамдардың биіктіктен құлауы және заттардың адамдарға құлауы, қозғалатын машиналар мен механизмдердің әсері, электр тогының әсерін тигізеді. Мұның салдары - жарақаттану мен кәсіби аурудың жоғарылауы [5].

Қазіргі заманғы құрылыс алаңы жағдайында еңбек қауіпсіздігі талаптарын қатаң сақтауды тек инженерлік – техникалық қызметкерлер мен еңбекті қорғау қызметінің қызметкерлері қамтамасыз ете алмайды. Жұмысшылардың жеке және ұжымдық қауіпсіздігі ұжымның барлық мүшелерінің еңбекті қорғау талаптарына дұрыс көз қараспен ғана қамтамасыз етілуі мүмкін.

Біздің колледждің түлегі еңбекті қорғаудың әртүрлі мәселелерін шешуге дайын болуы керек. Қызметкерлердің денсаулығы мен өмірі оның білімі мен білімін өндіріс жағдайында жүзеге асыру деңгейіне байланысты.

АКТ-ның негізгі құралы - дербес компьютер және компьютердің мүмкіндіктерін анықтайтын тиісті бағдарламалық жасақтама. Құрылыс саласы үшін колледж орта буын басшысын дайындайды, ал ол өзімен бірге ДК болмаса, құрылыс алаңында ҚТ бойынша сабақтар мен нұсқамаларды қалай өткізеді?

Студент пен оқытушы арасындағы тірі диалогтық қарым-қатынастың жоқтығын атап өтеміз, ол оқытудың шамадан тыс дараланууы нәтижесінде тапшы болуы мүмкін.

АКТ – ны енгізудің тағы бір ерекшелігі – мұғалімге қойылатын талаптардың артуы (көптеген студенттердің үйдегі Phone және заманауи компьютерлік жабдықтары бар, сонымен бірге біздің әріптестеріміздің АКТ туралы білімі аз).

2019-2020 және 2020-2021 оқу жылдары ҚБТ-да сабақ өткізу тәжірибесінен авторлар келесі қорытындыларды заңды деп санайды.

Педагогикалық ұжымның жұмысы жаңартылып, біріктірілуі тиіс. Оқу тобының кураторымен үнемі байланыста болыңыз. Ол студенттер мен ата-аналарды жақсы біледі. Оқытушының «СОВА» ПО бойынша оқып-үйренушілерге жасайтын ескертулері жоқ еленбейді. Сондықтан «оқытушы-куратор-бөлімше меңгерушісі» үшбұрышын үздіксіз іске асыру оң нәтиже береді.

Әкімшіліктің бақылауындағы өзгерістер таңқаларлық. Біреуі, талаптары, екіншісі. Сіз оларды педагогикалық кеңесте ұжымдық түрде шеше аласыз.

АКТ қолдану мұғалімнің кәсіби деңгейін арттыруды талап етеді. Бұл ретте акт нысандарының алуан түрлілігіне қатысудың қажеті жоқ. Біздің Олимпиада чемпиондарынан мысал келтірейік, олар бірнеше техниканы шебер игеріп, жоғары нәтижелерге қол жеткізеді.

Біз, әріптестер бірнеше әдісті игеруіміз керек. Жұмыс істемейді-басқасына өтіңіз, акт таңдау өте үлкен. Оқу жылы ішінде бір-екі әдісті игере отырып, біз біртіндеп өз ісінің маманы боламыз. АКТ құралдары оқытуда жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1 Шибанов Н.И., Калиев А.К., Уалиев А.С. Относительно характеристик технологий профильного профессионального обучения – матер. междунар. научно-практ. конфер. – ПСЭК, Петропавловск, 2019. – 100с.

2 Калиев А.К. Инновации военного образования (на материалах ВВУ ВВ МВД РК) – дисс. канд. пед. наук. – Алматы, 2006. – ВИ КНБ РК.

3 Морозова В.Н. Технология модульного обучения в профессиональной подготовке учащихся колледжа - С-П. автотранспортный и электромеханический колледж. –/электронный ресурс /atemk@atemk.edu.ru

4 СН РК 1.03-14-2011 Охрана труда и техника безопасности в строительстве.

5 Юрина Н. М. Охрана труда в производстве строительных материалов и строительстве/Н. М. Юрина – Белгород: Изд-во БГТУ им. В. Г. Шухова, 2005 – 382 с.

ОТНОСИТЕЛЬНО ВОПРОСА РАЗВИТИЯ ОБЩЕЙ ТЕОРИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

ҚАЛИЕВ Асқар Қабдөшұлы, АБИЛОВ Рустем Еркенович, КАКЕН Сакен Аскерович
Петропавловский строительно экономический колледж
Петропавловск, Казахстан
askar_aseke@mail.ru, grant_2012@mail.ru, saken.kaken.96@bk.ru

Аннотация

Авторлар кәсіби педагогиканың жалпы теориясының дамуын талдайды кәсіптік қызметті кәсіптік білім беру жүйесімен байланыстырады.

Annotation

The authors analyze the development of the general theory of professional pedagogy and link professional activity with the system of professional education.

В период третьей технологической революции в Республике Казахстан особенно актуальной стала проблема профессионализации личности и всеобщей профессиональной подготовки учащейся молодежи. В средние века философами было подмечено, что люди, включающиеся в общественное производство без специальной подготовки, разрушают его изнутри. И они изрекли: «Человек без профессии общественно опасен». [1]

Данное положение учитывают почти все страны при подготовке молодежи к труду. Например, в США будущих фермеров готовят с пятилетнего возраста. И только в нашей стране этому не придавали значение, поэтому мы отстали на многие десятилетия от передовых стран по всем показателям. Сейчас навёрстывается упущенное, наша страна идет к тому, что будем иметь: научно-индустриальное производство - совершенно новую технику, прогрессивную технологию и новый тип рабочего (рабочего-профессионала, рабочего-интеллигента).

В Германии термин «профессиональная педагогика» впервые появился в 1928 г. в контексте подготовки учителей профессиональной, ремесленной школы. Профессиональная педагогика рассматривалась как наука и практика профессионального воспитания [2, с. 38–39], которое осуществлялось в учебно-производственных средах, на предприятиях с межпроизводственными учебными центрами, в профессиональных школах и др.

Развитие профессиональной педагогики в США связано с именем американского инженера Ф. У. Тейлора, который был одним из инициаторов продвижения научной организации труда. Его идеи о модернизации системы организации труда и обучения и, в особенности, переобучения рабочих на производстве были развиты его соотечественниками Ф. Джилбретом, Г. Л. Ганттом, Р. В. Сельвиджем, французом А. Файолем и др. Но в связи с тем, что за рубежом педагогику в большинстве своем считают не наукой, а искусством, то и научного обоснования педагогики в принципе не существует.

Следующий, научный этап в развитии профессиональной педагогики, начавшийся в 80-е гг. XX столетия представляет собой особый социальный и культурный феномен.

Продолжая анализ периодизации профессиональной педагогики, современный этап ее развития следует обозначить как постиндустриальный (научный) этап, а саму профессиональную педагогику – как педагогическую науку.

Сегодня в научной (педагогической, психологической, экономической и др.) литературе все чаще употребляется понятие «профессиональная педагогика». И, так как это понятие было включено в научный лексикон не так давно, до сих пор отсутствует четкое, единое понимание смысла этого понятия, его определение.

Некоторые современные ученые обращают пристальное внимание на сущность, предназначение профессиональной педагогики, пытаются определить ее место в современной педагогической науке, выявить специфику по сравнению с другими отраслями педагогического знания.

Одно из наиболее ранних определений профессиональной педагогики можно обнаружить в монографии А. А. Кыверялга: «Профессиональная педагогика – это наука, которая занимается изучением профессионально-педагогических явлений, т. е. явлений, связанных с проблемами обучения и воспитания в области профессиональной деятельности людей» [3, с. 37].

Из наиболее значимых можно назвать вышедшие в период СССР два издания учебника «Профессиональная педагогика» под редакцией академика С. Я. Батышева, в котором основное внимание было уделено подготовке рабочих в профессиональных училищах и на производстве. Данный учебник был переиздан в 2010 г. под редакцией А. М. Новикова [4].

Основоположником современной профессиональной педагогики в СНГ называют академика С. Я. Батышева, который так определял сущность профессиональной педагогики: «Профессиональная педагогика изучает закономерности образования, воспитания, обучения и развития учащегося, разрабатывает принципы обучения, воспитания, информационные и педагогические технологии, обосновывает типы профессиональных учебных заведений и систему их управления» [5, с. 4].

В другом, более позднем издании учебника по профессиональной педагогике С. Я. Батышева, А. М. Новикова профессиональная педагогика определяется как наука о подготовке человека к профессиональной деятельности, профессиональном воспитании нового поколения рабочих и специалистов, о воспроизводстве квалифицированной рабочей силы [4, с. 7]. На наш взгляд, в указанном произведении предмет профессиональной педагогики как науки сужен, так как в *него не включаются и другие категории обучающихся всей системы профессионального образования и категория людей, занимающихся профессиональным самообразованием.*

В «Энциклопедии профессионального образования» профессиональная педагогика рассматривается более широко, как наука об общих и специфических законах и закономерностях, особенностях, принципах, правилах и условиях образования, обучения, воспитания и формирования личности специалиста-профессионала» [6, с. 388].

После анализа подходов к определению и выявлению сущности профессиональной педагогики можно проследить эволюцию взглядов ученых на данную проблему:

1) профессиональная педагогика – наука о воспроизводстве квалифицированной рабочей силы [5];

2) профессиональная педагогика – ветвь общей педагогики [7];

3) профессиональная педагогика – педагогика профессионального образования [4];

4) профессиональная педагогика – наука о профессиональной подготовке человека [8];

5) профессиональная педагогика имеет антропологическую методологическую основу [9];

6) профессиональная педагогика – наука о формировании компетентно развитой личности в системе профессионально-образовательных общественных отношений [10,11,12].

Таким образом, профессиональная педагогика в настоящее время все в большей степени приобретает статус самостоятельной педагогической науки, отражающей все аспекты профессионального образования и обучающейся личности в данной системе образования. Следовательно, ее главная цель – разработка теории формирования *компетентно-развитой личности, обладающей профессиональными, общекультурными и иными компетенциями,* иными словами, формирование личности не только знающей, образованной, но и умеющей трудиться, творить, созидать и развиваться.

Идея компетентностного подхода и сам термин «компетентность» появились в 1970гг. Они широко использовались в США и в ряде стран Европы в связи с возникшей тогда проблемой индивидуализации обучения.

Главная идея компетентностного подхода состоит в том, что не следует ограничиваться только суммой знаний и умений, приобретенных в системе формального образования, сюда еще необходимо включить и те знания, которые приобретаются и вне этой системы.

Профессиональная компетентность основывается на владении специалистом всей совокупностью культурных образцов, известных к настоящему времени в данной области человеческой деятельности. По мере их освоения в процессе профессионального становления личности задачи профессиональной деятельности следует рассматривать как часть производства культуры, а субъекта, реализующего эти задачи, – как работника, обладающего профессиональной культурой [13].

Поэтому, с одной стороны, профессиональную педагогику можно рассматривать как науку для профессионального образования, или как практически ориентированную отрасль, направленную на формирование homo habilis XXI в. – «человека умелого», homo competentis – «человека компетентного» [12, с. 61].

Существенным сдвигом в общественном сознании становится переориентация образования на новые базовые ценности: с обеспечения потребностей производства и экономики в рабочей силе определенного качества на обеспечение потребностей самого человека в получении качественного образования. На это обращает внимание известный российский методолог академик В. И. Загвязинский: «Не качество знаний, как таковое, и тем более не объем усвоенных знаний и умений, а развитие личности, реализация уникальных человеческих возможностей, подготовка к сложностям жизни становятся ведущей целью образования, которое не ограничивается рамками школы, а выходит далеко за ее пределы. … От знания центризма наше образование должно прийти к человек центризму, к приоритету развития, к «культу личности» каждого воспитанника» [14, с. 11–12].

В заключение выводы о том, что

- установлены разные подходы к периодизации профессиональной педагогики;

- за основу периодизации профессиональной педагогики взят антропологический подход, смысл которого состоит в исследовании особенностей передачи профессионального опыта человечества от одного поколения к другому;

- с 80-х гг. прошлого столетия в развитии профессиональной педагогики начался новый этап – научный: профессиональная педагогика стала анализироваться как самостоятельная отрасль педагогической науки с собственными предметом, методами исследования, особенными принципами и закономерностями;

- выявлены особенности применения терминов «труд», «деятельность», «профессия», «трудовая и профессиональная деятельность»;

- в сфере образования показано, что трудовая непрофессиональная и трудовая профессиональная деятельность имеют различия. Приобретение общих трудовых навыков и умений связано с процессами социализации, происходящими в системе общего образования и семье;

- профессиональная деятельность связана с системой профессионального образования как результат функционирования последней и возможность дальнейшего профессионального совершенствования личности.

Список использованной литературы

1 Белл Д. Эпоха разобщенности: Размышления о мире XXI века / Д. Белл, В. Иноземцев. Москва: Центр исследований постиндустриального общества, 2007. 278 с.

2 Шелтен А. Введение в профессиональную педагогику: учебное пособие / А. Шелтен. Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. проф.-пед.ун-та, 1996. 288 с.

3 Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А. А. Кыверялг. Таллин: Валгус, 1980. 335 с.

4 Профессиональная педагогика / под ред. С. Я. Батышева, А. М. Новикова. 3-е изд., перераб. Москва: Эгвес, 2010. 456 с.

5 Профессиональная педагогика: учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям / под ред С. Я. Батышева. Москва: Ассоциация «Профессиональное образование», 1997. 512 с.

6 Энциклопедия профессионального образования: в 3 томах / под ред. С. Я. Батышева. Москва: АПО, 1999. Т. 2. 568 с.

7 Вишнякова С. М. Профессиональное образование: словарь: ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова. Москва: Изд-во НМЦ СПО, 1999. 538 с.

8 Профессионально-педагогические понятия: словарь / сост. Г. М. Романцев [и др.]; под ред Г. М. Романцева. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2005. 456 с.

9 Романцев Г. М. Теория профессиональной педагогики: вопросы определения предмета и развития методологии / Г. М. Романцев, Н. О. Вербицкая // Профессиональная педагогика: становление и пути развития: материалы научно-практической конференции, 11– 12 апреля 2006 г., Екатеринбург: в 3 частях / Рос. гос. проф.-пед. ун-т.Екатеринбург, 2006. Ч. 1. С. 15–19.

10 Ронжина Н. В. Предмет и методы профессиональной педагогики / Н. В. Ронжина // Наука – образованию: материалы окружной научно-практической конференции, 7–8 декабря 2010 г., Екатеринбург: в 2 частях. Екатеринбург: Раритет, 2010. Ч. 2. С. 13–19.

11 Ронжина Н. В. Предмет профессиональной педагогики / Н. В. Ронжина // Вестник Костромского государственного университета им. Н. А. Некрасова. 2011. № 5–6, т. 17. С. 236–239.

12 Ронжина Н. В. Формирование компетентно развитой личности как цель непрерывного профессионального образования / Н. В. Ронжина // Материалы Всероссийской научно-практической конференции, 19–29 мая 2011 г.: в 2 частях / Ин-т развития образования. Екатеринбург: ИРО, 2012. Ч. 2. С. 61–66.

13 Доценко Е. Л. Педагогика и психология: учебно-методический комплекс для дистанционного обучения / Е. Л. Доценко, И. Г. Фомичева. Тюмень: Изд-во Тюм. гос. ун-та, 2001. 58 с.

14 Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / В. И. Загвязинский, Р. Атаханов. 2-е изд., стер. Москва: Академия, 2005. 208 с.

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНБАЛЫ МАЗМҰНДАҒЫ PISA ТАПСЫРМАЛАРЫН ОРЫНДАУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

РАЙЫМБЕКОВА Алия Азатовна, ҚАЛЫБАЙ Аида Сұлтанмұратқызы
Физика математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі
Нұр-Сұлтан, Қазақстан
kalybai_a@ast.nis.edu.kz, rayimbekova_a@ast.nis.edu.kz

«Әлемде енді ешкім Сіздің не білетініңізге ақы төлемейді - Google бәрін біледі – енді сіз білетініңізді қалай қолданатыныңызға байланысты»
*Білім және дағды жөніндегі директорат директоры(*ЭЫДҰ*), Андреас Шлейхер*

Білім алушылардың жетістігін халықаралық бағалау бағдарламасы (әрі қарай қысқаша PISA (Programme for International Student Assessment)) зерттеулері заманауи оқушының өз білімін әртүрлі мәселелерді шешуде қолдана алу дағдыларын анықтау бағытында жүргізіледі. PISA зерттеуінің мақсаты: білім алушылардың қоғамда толыққанды қызмет атқарулары үшін алған жалпыға міндетті білімдері мен ептіліктерін қаншалықты меңгергенін бағалау. [2] Оқушылардың күнделікті оқу бағдарламасы бойынша меңгеріп жатқан білімдерінің қолданбалылығынын деңгейі пән бойынша функционалдық сауаттылығымен анықталады.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру, дамыту оқушылардың өмірлік дағдыларын қалыптастырудың алғышарты. Сондықтан, қазіргі таңда еліміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған оқу бағдарламасының негізгі мақсаты оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру болып отыр.

Математика пәні бойынша 7-9 сыныптардың оқу бағдарламасында «Білім алушының математикалық сауаттылығын дамытуда:

- математикалық моделдерді құрастыру және зерттеу;
- нақты байланысты функцияның көмегімен суреттеу және зерттеу, оларды график түрінде беру; нақты үдерістерді графиктерін түсіндіру;
- геометриялық, физикалық, экономикалық және басқа да қолданбалы есептерді, оның ішінде математикалық анализ аппаратында қолданылатын ең үлкен және ең кіші мәндерге арналған есептерді шешу;
- диаграмма, графиктер, статистикалық сипаттағы ақпараттарды талдау түрінде берілген нақты сандық мәліметтерді талдау;
- оқып игерілген формулалар мен фигуралар қасиеттері негізінде қарапайым тәжірибелік жағдайларды зерттеу (модельдеу);
- қажет болған жағдайда анықтамалықты және есептеуіш құрылғыны пайдаланып, тәжірибелік есептерді шешу кезінде нақты объектілердің ұзындықтарын, аудандарын және көлемдерін есептеу;
- есептеу үшін белгілі формулаларды пайдаланып амалдардың нәтижелерін дөңгелектеуді және бағалауды (шамалауды) қоса алғанда есептеу жүргізе білу;
- әртүрлі формада берілген (кесте, диаграмма, графиктер, схема және т.б.) ақпаратты алу және түсіндіре білу;
- практикалық мазмұнды есептерді шешу кезінде нақты объектілердің ұзындықтарын, аудандарын және көлемдерін есептей білуі;
- есепті шешуде математиканы пайдалану үшін, мәнмәтіні шынайы шарттарды қамтамасыз ететін, оның шешуіне және түсіндіруіне әсер ететін есептерді шешуге басты назар аударылады» деп, математикалық сауаттылықты арттыру дағдылары көрсетіледі. [1]

Төмендегі кестеге назар аударып, 7-9 сыныптардың «Алгебра» оқу бағдарламасының бөлімдері мен PISA зерттеулеріндегі математикалық сауаттылық бағыттары сәйкес келетінін көруге болады.

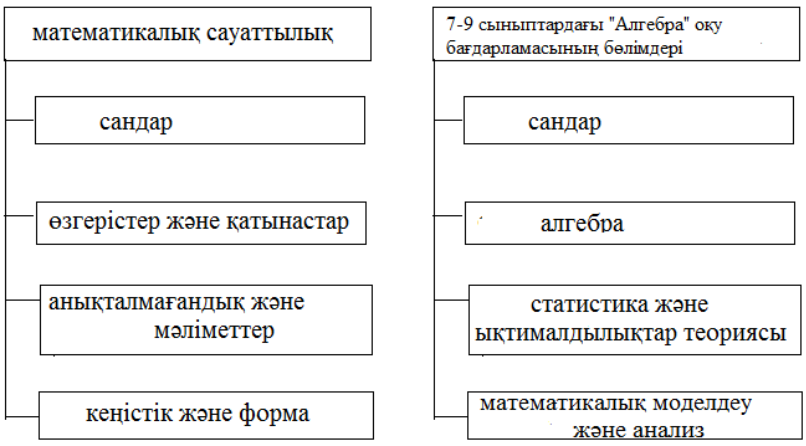

Кеңістік және форма – бұл геометрия пәні мазмұнымен тығыз байланысты. Ал оқу бағдарламасындағы математикалық моделдеу және анализ - математикалық сауаттылық тапсырмаларын орындаудың негізгі іргетасы деуге болады. Әртүрлі мәнмәтінде берілетін практикалық мазмұндағы PISA тапсырмаларын орындау үшін математикалық моделдеу және

анализ бойынша оқушы дағдысы болуы қажет екені анық.

Сонымен, күнделікті сабақ барысында пратикалық мазмұндағы тапсырмаларды кіріктіру қалай жүзеге асады.

Мысалы: 7 - сыныптың алгебра пәнінде «7.4.3.1 - есеп шарты бойынша математикалық модель құру» оқу мақсаты бойынша, тапсырма шартына сай математикалық модель құру және құрылған модель негізінде сауалдарға жауап беру дағдыларын қалыптастыру мақсатында, келесі мазмұндағы тапсырманы ұсынуға болады:

Тапсырма «Газет сату».

Зедландияда сатушылар алатын екі газет бар. Төменде берілген плакаттар олардың өз сатушыларына сату ақысын қалай төлейтінін көрсетеді.

1 – сұрақ. Орта есеппен Фредерик әр аптада Zedland Star газетінің 350 данасын сатады. Ол әр апта сайын орта есеппен қанша табады?

Дұрыс жауап: 92 немесе 92,00 зед

2 – сұрақ. Кристин Zedland Daily газеттерін сатады. Ол бір аптада 74 зет табады. Ол осы аптада қанша газет сатты?

Дұрыс жауап: 280.

Тапсырманы орындау үшін оқушы ең бірінші шартты мұқият оқып шығуы қажет. Келесі қадамда жарнамада жазылған шартқа сай математикалық модель құрылады.

Аптадағы сатылым(шарт бойынша)	240	1-ден жоғары
Құны әр газетке	0,20	белгіленбеген
Барлығы	240*0,20=48	60
Қосымша сатылым (әр газетке)	0,40	0,05

Сұраққа жауап беру үшін оқушы келесі түрдегі есептеулерді көрсете алады.

1 – сұрақ. Шешуі: 350-240=110 (қосымша сатылған газет саны)

110*0,40=44 (қосымша табысы)

48+44=92 (Фредериктің табысы)

2 – сұрақ. Шешуі: 74-60=14 (қосымша сатылым)

14/0,05=280 (Кристин сатқан газет саны)

Бұл тапсырмадағы сұрақтың мақсаты қажетті шамаларды табу үшін ақпаратты айқындау. Математикалық мазмұны бойынша тәуелділік пен өзгерістерді сипаттайды. Құзыреттілік бойынша қайта жаңғырту негізінде білімдерін қолданады. Тапсырма математикалық тұрғыдан оқушыларда қиындық тудырмайды. Мұнда бар мәселе тапсырмада берілген ақпартатты мұқият оқып, қажетті моделді құрып, шешімін көрсете отырып, сұрақтарға жауап беру. Бұл тапсырманы сабақтың басында оқушы қызығушылығын тудыру үшін, математикалық моделдеу арқылы практикалық, яғни өмірмен байланысты тапсырмалардың шешімін табуға болатынын көрсету үшін беруге болады.

Келесі тапсырманы әртүрлі формада берілген (кесте, диаграмма, графиктер, схема және т.б.) ақпаратты алу және түсіндіре білу дағдыларын қалыптастыру мақсатында, «Статистика және ықтималдылықтар теориясы» бөлімінің «7.3.3.7 - кесте немесе жиіліктер алқабы түрінде берілген статистикалық ақпаратты талдау» оқу мақсатын игеру барысында ұсынуға, сабақта бекіту тапсырмасы ретінде қарастыруға болады.

Тапсырма «Тест нәтижесі»

Төменде берілген диаграммада А тобы және В тобы деп белгіленген екі топтың физика пәнінен тест нәтижелері көрсетілген.

А тобының орташа ұпайы 62 ұпайды құрады, ал В тобының орташа ұпайы -64,5. Оқушы 50 ұпайдан жоғары ұпай жинаса тесттен өтті деп қабылданады.

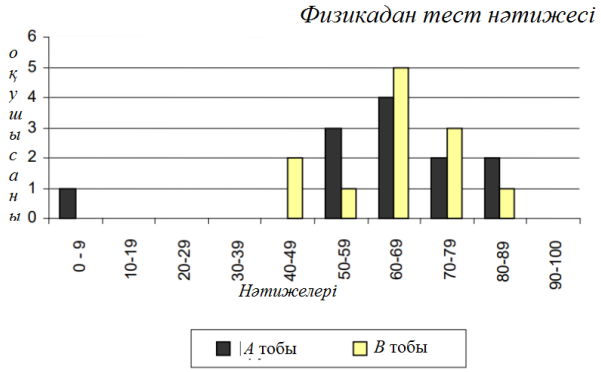

Диаграмманы негізге ала отырып оқытушы В тобы тестті А тобынан жақсы тапсырды деген тұжырымға келді. А тобының оқушылары оқытушымен келіспеді. Олар В тобы тестті жақсы тапсырды деп толыққанды айту мүмкін емес деді. Диаграмманы қолдана отырып, А тобы келтіре алатын бір математикалық негіздемені көрсетіңіз.

Берілген тапсырма бойынша оқушылар көрсетілген нәтижелер бойынша диаграммадағы ақпаратты жинақтап келесі түрдегі тұжырымдарды көрсетеді деп күтіледі:

- *А* тобында тесттен өткен оқушы саны *В* тобынан артық, *А* тобында 11оқушы *В* тобында 10 оқушы тесттен өтті;
- *А* тобының тесттен өтпеген оқушысын қоспағанда қалған оқушылардың көрсеткіштері жоғары, 2оқушының ұпайы 80-нен артық.

Егер оқушылар дербес бағандардың көрсеткішін негізге ала отырып салыстыру жасаса, ол жауаптар қабылданбайтынын ескере отырып, оқушыларға сұрақ топ жайлы болып отырғанын естеріне түсіру керек.

Оқу бағдарламасында көрсетілген «Функция. Функцияның графигі» бөлімі бойынша, нақты байланысты функцияның көмегімен суреттеу және зерттеу, оларды график түрінде беру; нақты үдерістерді графиктерін түсіндіру дағдыларын қалыптастыру барысында келесі тапсырманы орындауға болады.

Тапсырма «Машинамен жол жүру».

Марина машинамен жолға шықты. Жол жүріп келе жатқанда жолдан мысық жүгіріп өтті. Марина тежегішті тез басып үлгерді де, мысықты айналып өтті. Болған жағдайдан соң Марина үйге қайтуды жөн көрді.

Төменде графикте Маринаның жол жүргендегі машинасының жылдамдығы көрсетілген.

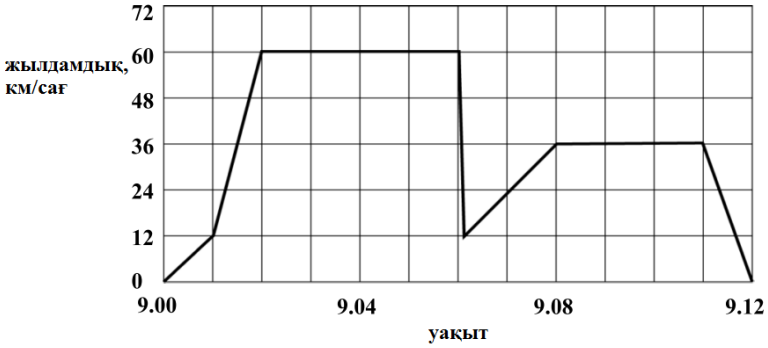

Сұрақ 1. Мысықты басып кетпеу үшін Маринаның тежегішті басқан уақыты қандай болды?

Сұрақ 2. Маринаның мысық жолға шыққан жағдайға дейінгі жерден және одан кейінгі үйіне қайтқан кезіндегі жолды салыстыр. Қай жол қысқа болды?

Шешуін қарастыруды оқырман еншісіне қалдыра отырып, бұл тапсырманы орындауда оқушы өмірдегі нақты жағдайларды математикалық мазмұнда сипаттауға болатынына көз жеткізетінін айтып өтуге болады.

Жоғарыда көрсетілген тапсырмалар оқушының функционалдық сауаттылығын, пәннің өмірдегі көрініс табуын көру, өмірдегі жағдайларды математикалық тілге аудару арқылы сипаттап, қойылған сұрақтарға жауап табуды, алынған жауапты қайтадан шынайы жағдайдағы мәселеге жауап беру үшін қолдану дағдыларын дамытады және қалыптастырады.

Қорытындылай келе, сабақта өмірмен байланысты қолданбалы мазмұндағы PISA тапсырмаларын орындау арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру бағытында жұмыс жасауды ұйымдастыруға болады және жоғарыда көрсетілгендей мұндай тапсырмаларды оқу мақсатына сай іріктеп алып, сабақта қарастыру, оқыту барысында оқу мақсатын игеруде, оқу бағдарламасында қойылған мақсаттарға жетуге оң әсерін тигізеді. Оқушылармен әртүрлі мәнмәтіндегі тапсырмаларды шығару арқылы пәндік сауаттылықтан функционалдық сауаттылыққа көшу жүзеге асырылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Білім мазмұнын жаңарту аясында (5-9 сыныптарда) «Математика» оқу пәнін оқыту бойынша әдістемелік ұсыныстар. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2017. – 120 б.

2. «Основные результаты международного исследования PISA-2015», 2017 год: Национальный отчет/С.Ирсалиев, А.Култуманова, Е.Сабырұлы, М.Аманғазы – Астана: АО «Информационно-аналитический центр», 2017 – 241 стр.

СЫРДАРИЯ-ТҮРКІСТАН МЕМЛЕКЕТТІК ӨҢІРЛІК ТАБИҒИ ПАРКІНІҢ СУ ЖАРТЫЛАЙҚАТТЫҚАНАТТЫЛАРЫНЫҢ БИОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ҚҰРАЛБАЙ Айгерім Ерланқызы, БОЗШАТАЕВА Гульшат Тугельбаевна
Коммерциялық емес акционерлік қоғам «М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті»
Шымкент, Қазақстан
bozshataeva69@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада Сырдария-Түркістан мемлекеттік өңірлік табиғи паркінің су жартылайқаттықанаттыларының зерттеу тарихы, олардың биологиялық және экологиялық ерекшеліктерін зерттеу нәтижелері бойынша анықталған: су жартылай қаттықанаттылары 3 экологиялық топтарға бөлінеді, олардың ішінде басым кездесетін нектон тобы 34 түр (51%), плейстон тобы 15 түр (22%) және супралитораль тобы 18 түр (27%) құрайды, су жартылай қаттықанаттыларының 13 түрі поливольтинді (19%), 8 түрі бивольтинді (12%), ал 46 түрі моновольтинді (69%), ересек даралары – 59 түр (88%), дернәсілдері – 3 түр (5%) және жұмыртқалары – 5 түр (7%) түрінде қыстайды.

Қазақстанның жартылай қаттықанаттыларын зерттеудің ұзақ тарихы бар. Қазақстанда жартылай қаттықанаттыларды зерттеу ең алғаш XIX ғасырдың 80-жылдарында жүргізілген. В.Е.Яковлев 1875, 1881, 1889, 1905 жылдары Маңғыстау, Қазалы және Қарқаралы тауларының арасы, Балқаш көлі (Балқаш, Мың-Арал), Верный (Алматы), Іле өзенінде кейбір жартылай қаттықанаттылар анықталған. XX ғасырдың басында жартылай қаттықанаттыларды келесідей ғалымдар О.М. Ройтер Шымкент, Аулие-Ата (Тараз), Верный (Алматы); Г. Хорват Шымкент, Аулие-Ата (Тараз), Верный (Алматы), Іле өзені; В.Ф. Ошанин Перовск (Қызылорда), Қазалы, Балқаш көлі (Балқаш), Шымкент, Аулие-Ата (Тараз), Жаңақорған, Жетісу (Алматы, Ұзынағаш) зерттеген.

В.Ф.Ошаниннің жұмыстарында, А.А. Кушакевичтің Жетісу облысында (Алматы), А.И.Вилькинстің – Құлжа ауданында, Д.В. Веригиннің (Әмудария), В.А.Баласоглоның – Қазалыдан Ташкентке баратын жол аралығында (Қызылорда, Шымкент, Жетісу, Тянь-Шань) жартылай қаттықанаттылар туралы мәліметтер жинағаны келтірілген. Жоғарыда аталған жұмыстар негізінен фауналық тізім ретінде көрсетілген.

Насекомдарды, соның ішінде қандалаларды қарқынды түрде зерттеу Ұлы Отан соғысы аяқталғаннан кейін айтарлықтай күшейе түсті. Г.Г.Джилкибаев соғыстан кейінгі уақытта, Қазақстанның оңтүстігінде жоңышқаға зиян келтіретін Miridae тұқымдасының кейбір түрлерін зерттелді. А.Ф. Каменский Солтүстік Қазақстандағы Наурызым мемлекеттік қорығына арнап жартылай қаттықанаттылардың түрлерінің (58 түр) тізімін ұсынды.

Қазақстанның жартылай қаттықанаттыларын зерттеуге үлкен үлес қосқан Р.Б. Асанова. Ол 1957-1989 жж. Қазақ ССР Ғылым академиясының Зоология институтында жұмыс істеді, 26 ғылыми еңбек жариялады және Б.В. Искаковпен бірлесе отырып «Қазақстанның зиянды және пайдалы жартылай қаттықанаттылары» анықтауышын жарыққа шығарды [1,2].

Қазақстанда жартылай қаттықанаттылардың ары қарай толықтай зерттелуіне біршама өз үлесін қосқан ҚР БҒМ ҒК «Зоология институтының» бас ғылыми қызметкері П.А.Есенбекова 1986 жылдан бастап, бүгінгі күнге дейін Қазақстан жартылай қаттықанаттылармен айналысып, 340-тан астам ғылыми еңбектер жариялады [3,4].

Жартылай қаттықанаттылар немесе қандалалар - Насекомдар (Insecta) класындағы ең ірі отрядтың бірі. Әлемдік фаунада 50 тұқымдасқа жататын 40000 түрі белгілі. Қазақстанда 2 000-нан астам түр тіркелген. Жартылай қаттықанаттылар құрлық және су жартылай қаттықанаттылары болып бөлінеді. Су жартылай қаттықанаттылары түрлі су қоймаларында тіршілік етеді, сөйтіп судағы қансорғыш қосқанаттылар масалардың дернәсілдері және қуыршақтарымен қоректеніп, олардың жаппай көбейетін жерлерінде санын биологиялық жолмен реттеп, қоршаған ортаға көп пайдасын тигізеді.

Су қандалалары арасында жыртқыш немесе аралас қоректі түрлер бар. Ал жыртқыш су жартылай қаттықанаттылары зиянды омыртқасыздар түрлерінің санын реттеп, пайдалы әсер етеді, әсіресе қансорғыш қосқанаттылардың (масалар, шіркейлер, құмытылар, т.б.) санын биологиялық жолмен реттеп, көп пайдасын тигізеді.

Насекомдар жануарлардың ең үлкен тобы, республикамыздағы жануарлар әлемінің алуантүрлілігінің 70% құрайды. Олар барлық жануарлар тобы арасында жер бетіндегі органикалық заттардың айналымы мен өсімдіктерде жиналған қуатты өңдеуде маңызды рөл атқарады, сондықтан биоәртүрлілікті сақтауға ғылыми негіз жасауға және оларды тиімді пайдалану үшін оларға зерттеу жұмыстарын жүргізу өзекті мәселе болып табылады. Су жартылай қаттықанаттылары түрлі биотоптарда тіршілік етіп, биогеоценоздағы биологиялық процестерде маңызды рөл атқарады. Олардың арасында аралас қоректі, жануарқоректі жыртқыш түрлер көптеп кездеседі. Жыртқыш түрлері су қоймаларындағы қансорғыш қосқанаттылардың санын реттеп, пайдалы әсер етеді. Жартылай қаттықанаттылардың осындай шаруашылық маңызына қарамай, олардың практикалық маңызы Қазақстанда толық зерттелмеген. Сондықтан бұл бағыттағы жүргізілетін жұмыстар өзекті болып табылады.

Оңтүстік Қазақстанның ерекше қорғалатын табиғи территорияларының бірі «Сырдария-Түркістан Мемлекеттік өңірлік табиғи паркінің» су жартылай қаттықанаттыларының (Heteroptera) экологиялық ерекшелігі зерттелді.

Насекомдарды кешке жасанды жарық көзіне жинау жақсы нәтиже береді. Бұл кезде көптеген «ымырт» және «түн» насекомдары белсенді болады. Түнде ұшатын насекомдарды түнгі жарықтар жинайды (әсіресе ультра күлгін сәулелер жақсы еліктіреді). Жарықтың астына және артына қондырылатын ақ экрандар жинауды жеңілдетеді. Мұндай экран ретінде ақ матаны қолдануға болады. Аулау эффектісі жарықаулағыштың дұрыс қондырылуына байланысты. Жарық көзі алыстан көрінетіндей жер бетінен 1,5 м биіктікте орналасуы керек. Насекомдарды жылы, желсіз, қараңғы түндері жарыққа ұстау өте нәтижелі болады [5,6].

Жиналған жәндіктердің түр құрамын анықтауда, биологиялық, экологиялық және таралуы жайлы мәліметтерді талдау мына авторлар еңбектері қолданылды: Арнольди, Бей-Биенко, Дубицкий, Асанова Р.Б., Искаков Б.В., Есенбекова, Кержнер И.М., Ячевский Т.Л., Кержнер И.М., Пучков.

Зертханалық жағдайда жартылай қаттықанаттыларды зерттеу және түр құрамын анықтау үшін МБС-9 және т.б. микроскоптар пайдаланылды.

Сырдария-Түркістан мемлекеттік өңірлік табиғи паркі Оңтүстік Қазақстан облыс әкімшілігінің 2012 жылғы 5 қыркүйектегі № 264 қаулысымен, Арыс, Боралдай, Түркістан орман және жануарлар дүниесін қорғау жөніндегі мемлекеттік мекемелердің қосылуы жолымен құрылған. Өңірлік парктің жалпы жер көлемі 11 9978 гектарды құрайды.

Сырдария-Түркістан мемлекеттік өңірлік табиғи паркі территориясынан су жартылай қаттықанаттыларының 11 тұқымдасына жататын 67 түрі табылды. Олар қоректік байланысы жағынан зоофагтарға жататын 40 түрі (60%), зоофитофагтарға жататын 27 түрі (40%) анықталды.

Жартылай қаттықанаттылардың маусымдық дамуы гетеродинамды. Популяция вольтинизмі түрдің таралу аймағының белгілі бөлігіндегі жыл сайынғы ұрпақ санын көрсетеді. Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының 13 түрі поливольтинді (19%), 8 түрі бивольтинді (12%), ал 46 түрі моновольтинді (69%) болатындығын 1-ші кестеден көруге болады.

Кесте 1 - Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының вольтинизмі

Вольтинизм	Түр саны	%
поливольтинді	13	19
бивольтинді	8	12
моновольтинді	46	69
Барлығы:	67	100

Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының қыстайтын сатылары: ересек даралары, дернәсілдері және жұмыртқалары.

2-кесте мен диаграммада көрсетілген нәтижелер Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының қыстайтын сатыларының ішінде ересек дарасы күйінде 59 түр (88%), демек түрлердің басым көпшілігі ересек дарасы күйінде қыстайды, 3 ғана түрдің дернәсілдері (5%) қыстайды, ал 5 түрдің жұмыртқалары (7%) қыстайтындығын көрсетеді.

Табиғи паркінің су жартылай қаттықанаттылары экологиясына қарай келесідей топтарға бөлінеді: нектон, плейстон және супралитораль.

Нектон – су тереңдігінде тіршілік ететін түрлер, оған Nepidae, Naucoridae, Notonectidae, Pleidae, Corixidae тұқымдас өкілдері жатады.

Кесте 2 – Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының қыстайтын сатыларының түр саны мен пайыздық мөлшері

Қыстайтын сатылары	Түр саны	%
Ересек дарасы	59	88
Дернәсілдері	3	5
Жұмыртқалары	5	7
Барлығы:	67	100

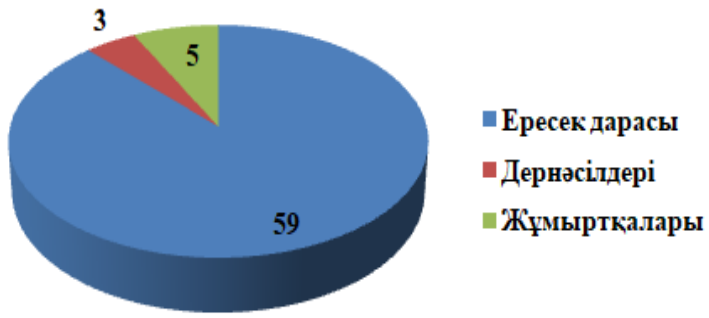

Диаграмма - Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының қыстайтын сатылары мен түр саны

Плейстон – су бетінде тіршілік ететін түрлер, оған Hydrometridae және Gerridae тұқымдас өкілдері жатады.

Супралитораль – су жағалауында тіршілік ететін түрлер, оған Saldidae және Leptopodidae тұқымдас өкілдері жатады. 3-ші кестеде көрсетілген зерттеу нәтижелері Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттылары 3 экологиялық топтарға бөлінетінін көрсеткен, олардың ішінде басым кездесетін нектон тобы 34 түр (51%), плейстон тобы 15 түр (22%) және супралитораль тобы 18 түр (27%) құрайды.

Алғаш рет Сырдария-Түркістан мемлекеттік өңірлік табиғи паркіндегі су жартылай қаттықанаттыларына (Heteroptera) инвентаризация жүргізіліп, оларға кешенді талдау жасалды.

Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының жылына беретін ұрпақ санына қарай үш топқа бөлінетіні анықталды, демек жылына бірнеше рет ұрпақ беретін түрлер саны – 13 (19%), жылына екі рет ұрпақ беретін түрлер саны – 8 (12%), ал жылына бір рет ұрпақ беретін түрлер саны – 46 (69%) болып отыр.

Жартылай қаттықанаттылар әртүрлі даму сатысында қыстайды. Көптеген түрлердің ересек даралары, дернәсілдері, ал кей түрлерінің жұмыртқалары қыстайды. Жартылай қаттықанаттылардың дернәсілдері 5 даму сатысынан өтеді.

Жартылай қаттықанаттылардың көктемде жаппай шығуы қоршаған ортадағы ауа температурасына тығыз байланысты, таудағы түрлер далалы жердегілерге қарағанда кешірек шығады.

Кесте 3 - Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының экологиялық топтары мен пайыздық мөлшері

Тұқымдас	Экологиясы	Түр саны		%
Nepidae	нектон	2	34	51
Naucoridae	нектон	1		
Notonectidae	нектон	3		
Pleidae	нектон	1		
Corixidae	нектон	27		
Hydrometridae	плейстон	2	15	22
Mesoveliidae	плейстон	2		
Veliidae	плейстон	2		
Gerridae	плейстон	9		
Saldidae	супралитораль	17	18	27
Leptopodidae	супралитораль	1		
Барлығы	67		67	100

Сырдария-Түркістан МӨТП су жартылай қаттықанаттыларының қыстайтын сатылары: ересек даралары – 59 түр (88%), дернәсілдері – 3 түр (5%) және жұмыртқалары – 5 түр (7%).

Жүргізілген тәжірибелер нәтижесінде қандалалар мен маса дернәсілдерінің тіршілік ортасының бір болуына байланысты, Шарын мемлекеттік ұлттық табиғи паркі территориясындағы әртүрлі тоқтау және ағысы жай су қоймаларында қандалалардың қансорғыш масалардың санының көбеюіне едәуір кедергі жасайтыны анықталды. Қандалалар маса дернәсілдерін түріне және сатысына қарамай, қорек ретінде пайдалана беретіні, ал саны дернәсіл мөлшеріне байланысты екені белгілі болып отыр.

Сырдария-Түркістан мемлекеттік өңірлік табиғи паркі су қоймаларындағы жартылай қаттықанаттылар (Heteroptera) - қансорғыш масалардың табиғи реттеушілері болып табылады.

Сырдария-Түркістан мемлекеттік өңірлік табиғи паркінде бунақденелілердің экологиясы, биологиясы мен биоалуантүрлілігін зерттеу жұмыстары жүргізіледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Асанова Р.Б. Полужесткокрылые Казахстана. Инфраотряд Pentatomomorpha //Инст-т зоол. и генофонда животных НАН РК (Деп. КазгосИНТИ). - Алматы, 1996. - Ч. 1, 2. - С. 312.

2. Асанова Р.Б., Б.В.Искаков. Вредные и полезные полужесткокрылые (Heteroptera) Казахстана. Определитель. Издательство «Кайнар». - Алма-Ата, 1977. - 204 с.

3. Есенбекова П.А. Зоогеографические особенности полужесткокрылых Казахстана //Tethys Entomological Research. - 2010. - Vol. XIX. - С. 59-78.
4. Есенбекова П.А. Эколого-фаунистический обзор полужесткокрылых (Heteroptera) Казахстана //Tethys Entomological Research. - 2010. - Vol. XIX. - С. 79-85.
5. Палий В.Ф. Методика изучения фауны и фенологии насекомых // - Воронеж, 1970. - С. 1-192.
6. Саулич А.Х., Мусолин Д.Л. Сезонное развитие водных и околоводных полужесткокрылых насекомых (Heteroptera). - СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2007. - 203 с.

МОЁ ВИДЕНИЕ ШКОЛЫ БУДУЩЕГО (НОВЫЙ ФОРМАТ В ОБРАЗОВАНИИ)

МАМЕДОВА Лала Исраиловна
КГУ ШГ№1 «Мырзакент»
Туркестанская обл, Мактааральский р/н, п.Мырзакент, Казахстан
lala.mamedova.65@bk.ru

Аннотация

Баяндама автордың өзі ойлау түрінде жазылған. Бір қызығы, ол қоғамның қалыптасуы мен өзгеруінде дұрыс векторды орнатады.

Аннотация

Доклад написан в форме рассуждения самого автора.
Интересен тем, что задаёт правильный вектор в образовании и преображении общества в целом.

Annotation

The report is written in the form of the author's own reasoning. It is interesting because it sets the right vector in education and the transformation of society as a whole.

Сегодняшнее образование нацеливает нас обратить внимание, как можно изменить получения знаний в качественную и интересную сторону.

-Что даёт нам ДО?

Понять, что это неплохой вектор, а нужный и важный для качественной структуры.

На сегодняшний день, знания, полученные по стране в этом формате более

насыщены. Не буду лукавить, если скажу, что этот формат даёт больше красочности, углубления, самостоятельности, пробуждает интерес. Ведь одно вытекает из другого. И если обучающийся заинтересован успехом в образовании, он всё дальше и глубже идёт в этом процессе. А когда человек нацелен на себя, всматривается в свой внутренний мир, он получает ответ.

-К чему идёт?

-Для чего это ему нужно?

Зная, что не по накатанной движется, примеряя на себя всю ту структуру, которая давно изжила себя без остатков.

Моё предложение: изменить формат обучения, внеся в неё элементы ДО.

Так как эффективность налицо.

Не скрою, что трудности будут у не социально защищённого населения, но и они со временем отпадут.

Стремление улучшить, пойти в новое, нацелит каждого по-другому посмотреть на свою жизнь, и всё вокруг в целом.

Обучение в школах будет проходить в формате офлайн, где соприкасаться будут моменты объяснений теоретического материала, игровых форм, карточная структура, режиссура, кружковая и творческая работы, физическая нагрузка.

Работа в Интернете-это выполнение д/з, нахождение информации, подготовка выступлений, конференции, игры в группах, написание докладов, составление презентаций. Всё, что связано с нахождением и изучением, уносящим в творчество и создания чего-то уникального и невообразимого.

На этой ноте можно расписать образ жизни учащихся, студентов, лекторов, доцентов и т.д.

Ведь, как мною было освещено в предыдущих докладах, тема образования и получения профессии в стенах школы даёт прекрасное напутствие для внедрения этой системы на данном этапе времени.

Начиная с восьмого класса, учащиеся предоставляют анкетные данные: к чему расположена их душа, т.е. внутренний мир.

-Кем хочет быть?

-Каким себя видит в будущем?

По этим направлениям и подборке предметов строится учебный процесс для обучения профессии. В дальнейшем это поможет не тратить годы и десятилетия, чтобы найти себя в жизни.

Бывает: закончил школу, поступил в вуз, получил профессию, а работать не пошёл. Потому что душа этого не хочет, она видит свою реализацию в другом. В том, что заложено от природы, которые надо было развивать на протяжении жизни, а не гасить из-за общественных и семейных предрассудков. И такого сплошь и рядом много.

Пора выходить из этой рутины, задавая правильный вектор в образовании и построении общества.

Грядут изменения, которые требуют от нас по-новому взглянуть на суть происходящего, не ломать старую систему безвозвратно, а мягко и нежно переводить его в качественное русло, которое в будущем даст колоссальные плоды.

И так подошли к главному: после выбора и определения профессии ученику подбирается перечень дисциплин, которые он будет изучать в течение последующих лет в стенах школы. В конце, когда будет выпуск, наш подопечный получает на руки не только аттестат о среднем образовании, а ещё документ-приложение, где прописаны дисциплины по профессии, которую он выбрал: «Без пяти минут специалист».

Постойте, не забегайте вперёд. Дальше его деятельность состоит в получении практических навыков и освоении профессии, который легко раскроет таланты и выдаст обществу качественного специалиста, а не «калеку», не знающего и не желающего развиваться в данном направлении.

Сейчас идёт большая пертурбация в вузах, многие закрывают из-за некачественного и низкого преподавания, неумение правильно скорректировать работу педагогического состава. Все эти ошибки идут не с низов, а сверху. Это тот вектор, который задавался всем, общий; привёл систему в тупик.

Конечно, данные преобразования МОН РК проводит, но это всего лишь «частичка в пучине айсбергов».

Если прислушаются к моему голосу, выдаваемому на страницах доклада, и внедрят в ряды образованных, креативных, мыслящих глубоко и ярко, которые думают о чаяниях молодёжи, общества и всего, что окружает нас; многого добьются и изменят в целом.

Процесс этот трудоёмкий и требует от каждого умение выложиться на полную: показать, чем заполнена душа, что она может выдать миру, чтобы изменить её и задать правильный вектор.

Поэтому хотелось бы, чтобы люди, работающие в этом направлении, отошли от старых стереотипов и пошли по жизни уверенно и смело, меняя всё тонко, правильно и изящно, добиваясь качественных результатов.

Литература:

[Вся информация взята из потока собственных мыслей и наблюдений.]

ВЛИЯНИЕ ПЕРЕНОСА ИОНОВ ЧЕРЕЗ МЕМБРАНУ НА ОНКОЛОГИЧЕСКИЕ ЗАБОЛЕВАНИЯ

МУСАКУЛОВ Таир Русланович, АБДРАСИЛОВА Венера Оналбаевна
КазНМУ им. С.Д.Асфендиярова
Алматы, Казахстан
musakulov03@gmail.com

Аңдатпа

Бұл мақалада жасуша мембранасы арқылы зат тасымалының бұзылуының онкологиялық аурулардың туындауына тигізетін әсері туралы баяндалады. Осы бағытта жүргізілетін зерттеу жұмыстары мембрананың транспорттық қызметінің бұзылуы мен онкологиялық аурудың туындауы арасындағы байланысты анықтауға бағытталған. Мақаладағы деректер мен дәлелдер шетелдік және отандық әдебиеттерге негізделіп келтірілген.

Аннотация

В этой статье рассматривается проблема влияния переноса ионов через биологическую мембрану на развитие онкологических заболеваний. Изучение данной работы позволит более подробно

установить взаимосвязь между нарушениями транспортной функции мембраны и развитием онкологии. В статье приведены аргументы и факты, которые подкреплены иностранными и отечественными источниками.

На данный момент в мире наиболее остро стоит вопрос об излечении от рака, недаром ведь его называют болезнью 21 века, так как в последнее время, когда промышленность начала очень активно развиваться, появилось очень много факторов внешней среды, которые пагубно влияют на организм человека. К ним относятся выбросы в атмосферу, выхлопные газы с примесью тяжелых металлов, атомные электростанции с высоким уровнем радиации и т.д. Но задумывались ли вы о том, что нарушение переносов веществ через мембрану клеток нашего организма может также повлечь за собой раковые опухоли?

Как нам уже известно, существуют два главных вида транспорта веществ в клетку. Это пассивный и активный транспорт. Пассивный транспорт обеспечивает прохождение веществ в клетку без затрат энергии, например диффузия, осмос, фильтрация. Активным транспортом называют прохождение веществ с затратой энергии, например разные насосы, котранспортеры и каналы. Посредством переноса ионов из клетки в окружающую среду и наоборот они поддерживают отрицательный уровень потенциала внутри клетки, а снаружи – положительный. Эти же самые потенциалы регулируют тот самый кислотно-щелочной баланс клетки, либо другими словами pH клетки.

Если изучить подробнее, то pH внутриклеточной среды регулируется за счёт процессов Na^+/H^+ обменника и Na^+/HCO^- котранспортера.[1]

Na^+/H^+-обменник катализирует транспорт ионов Na^+ и H^+ в направлении их концентрационных градиентов. Он является вторичным активным переносчиком. В физиологических условиях в результате деятельности Na^+/H^+-обменника плазматической мембраны удаляется избыток кислот, накопленный за счет метаболизма и за счет их поступления извне.

Na^+/HCO_3^- также является вторичным активным переносчиком, а если быть точнее, то он переносит ионы посредством симпорта не зависящий от внутри- и внеклеточной концентрации Cl^- ионов. В результате действия переносчика Na^+/HCO_3^- снижается закисление среды за счет прямого транспорта в клетку ионов HCO_3^-.[2]

В книге Кейити Моришита «Скрытая правда рака», описана взаимосвязь между кислотно-щелочной средой крови и рака. Из этой книги можно сделать вывод о том, что если кровь начинает становиться кислой (а в норме кровь слабощелочная pH=7.4), она начинает откладывать избыток кислого вещества (обычно токсины) в другие клетки, чтобы при этом самой оставаться слабощелочной. Это приводит к тому, что клетки начинают становиться кислыми, токсичными, а уже это приводит к снижению их уровня кислорода и вредит их ДНК и дыхательным функциям. Некоторые клетки под действием этой среды умирают под действием апоптоза, а некоторые начинают адаптироваться, тем самым приобретая аномальные свойства. Они не подчиняются нашему мозгу, их ДНК не соответствуют нашей ДНК, и они начинают беспрепятственно размножаться и метастазировать. По словам Кейити, это и есть те самые раковые клетки.[3][4]

Но как это относится к моей теме? А тем, что главным регулятором кислотно-щелочного баланса клетки является его мембрана, а если быть точнее, то обменники, транспортеры, которые я описал выше. Если они не будут правильно работать, среда внутри клетки будет меняться. Это может привести к тому, что в клетке пойдет преобладание H^+ ионов, то есть кислотной среды над щелочным, и из-за этого начинают образовываться раковые клетки.

В заключении хочется сказать, что для того, чтобы не допускать излишнее окисление клеток нашего организма, достаточно правильно питаться и отказаться от фастфуда, жареной пищи и т.д. Например, фрукты и овощи поднимают уровень щелочи нашего организма и останавливают рост и развитие раковых клеток, а допустим бургеры, кола, чипсы наоборот повышают кислотность нашего организма, и создают отличную среду для развития опухолей.

Использованная литература:

[1] – Регуляция pH клетки и внеклеточной среды через обмен натрия [Электронный ресурс] – режим доступа: https://meduniver.com/Medical/genetika/reguliacia_ph_kletki.html

[2] – Na^+/HCO_3- Cotransporter[Электронный ресурс] – режим доступа: https://www.medchemexpress.com/Targets/Na(addition)_HCO3-%20Cotransporter.html

[3] – K. Morishita Hidden Truth of Cancer. – George Ohsawa Macrobiotic Foundation – 1976. – 40c.
[4] – pH and Cancer - Acidic pH Levels and their link to Cancer [Электронный ресурс] – режим доступа: https://www.cancerfightingstrategies.com/ph-and-cancer.html

РАЗВИТИЕ ЭФФЕКТИВНОГО ПОДХОДА ПЕДАГОГА К ОБУЧЕНИЮ ОДАРЕННЫХ И ТАЛАНТЛИВЫХ ДЕТЕЙ

МУХАМБЕТГАЛИЕВА Айгуль Сериковна
Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления
Атырау, Казахстан
Aigul_22.06.73@mail.ru

Аннотация

Берілген мақалада дарынды және талантты балаларды анықтау тәсілінің негізгі идеялары ашылған. Негізгі міндет - дарынды және қабілетті оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту және қызығушылықтарын жүзеге асыру мүмкіндіктерін кеңейту.

Аннотация

Статья раскрывает основные идеи подхода для выявления одаренных и талантливых детей. Основной задачей является расширение возможности одаренных и способных учащихся для развитии творческого потенциала и реализации его интересов.

«Одаренность человеку дает природа и
творческий дух среды обитания….»
Георгий Александров

Одаренный ребенок — это ребенок, который выделяется яркими, очевидными, иногда выдающимися достижениями (или имеет внутренние предпосылки для таких достижений) в том или ином виде деятельности… Одарённые дети – это наше будущее, будущее нашей страны. Поэтому очень важным является не только выявление талантливых детей, но и непрекращающаяся работа с ними, которая, прежде всего, направлена на дальнейшее развитие учеников в различных областях науки и творчества.

Одарен тот ребенок, чья успешность в потенциально важной сфере деятельности человека поразительна.

Одаренный ребенок – это, по –моему, настоящая находка для любого учителя. Но сможет ли этот учитель увидеть, распознать одаренного ученика? Сможет ли создать ему условия для развития, для реализации потенциальных возможностей? И как правильно распознать одаренного ребенка? Как не потерять?

Всем известно, что одаренный ребенок немного отличается от своих сверстников. Он активен, у него ускоренное психическое развитие, он «не устает узнавать», изучать, у него творческий подход к выполнению данного ему поручения, он стремится самостоятельно приобретать знания, эмоционален и независим. Ученик, прошедший конкурс в нашу школу, уже одаренный, но интересы и возможности у всех не одинаковы: кто-то с легкостью и быстро выполняет задание, другой чуть «запаздывает», но дает результаты не хуже. Современный учитель должен понимать, каким образом одаренные ученики работают, думают и чувствуют, как с точки зрения учителя-практика, так и учителя-исследователя. Считаю, что в Назарбаев Интеллектуальных школах созданы все условия для распознания и развития одаренных детей: организовано дополнительное образование, проводятся кружки по интересам, мероприятия воспитательного и познавательного характера. Также в нашей школе действует сетевое сообщество «Одаренный ребенок» на основе программы «Развитие одаренности детей». Основной целью данного проекта является обучение учителей эффективным методам и стратегиям работы с одаренными детьми. Благодаря программе и деятельности «Сетевого сообщества» создается образовательная среда надлежащего уровня сложности для продвинутых учеников. В качестве альтернативы, для представления учеников в качестве талантливых и одаренных, могли бы быть разработаны соответствующие программы для обеспечения реализации их возможностей. Эта проблема, кстати, является темой исследования педагогов и психологов во всем мире и современные разработки американских исследователей являются ярким тому примером. Сейчас, конечно, сложно сказать, как это будет выглядеть, но, возможно, это будут какие-то индивидуальные программы для одаренных и талантливых. Поэтому моя профессиональная практика будет направлена на выявление одаренных и талантливых учеников всеми доступными в процессе обучения средствами и

удовлетворение их познавательных способностей. Эта работа, я думаю, не должна быть односторонней, одаренные и талантливые ученики сами проявят инициативу, интерес, гибкость в обучении и познании. Любознательность учащихся в познании может привести учеников к неожиданным открытиям, поможет им раскрыть собственные таланты. Кроме выявления новых одаренных и талантливых учеников, в дальнейшем планирую способствовать раскрытию их великолепных качеств не только посредством участия в мероприятиях повышенной сложности.

Одаренность в научно-исследовательской литературе понимается как широкое понятие, которое охватывает различные способности людей, в том числе интеллектуальные, творческие, лидерские, социальные, физические. В выявлении талантливых и одаренных учеников в школе, как я полагаю, должны принимать совместное участие учителя, родители, психологи, сами ученики. Выявление одаренных и талантливых учащихся в школе должно носить общешкольный характер, быть систематичным и непрерывным процессом, и тем более, не может рассматриваться как разовая процедура. Согласно Руководству для учителя 3-го уровня обучения, «исследователи определили пять критериев для выявления учеников с высоким уровнем способностей, среди которых: память и знания, использование информации, скорость мышления, решение проблем, интерес к сложности». Современные теоретики разработали характеристики одаренных и талантливых учащихся, отметив, что их отличительные способности проявляются с раннего возраста. Не все эти функции, говорят они, являются эксклюзивными для одаренных и талантливых, но такие ученики владеют ими в большей степени. Среди прочих, можно отметить такие интеллектуальные черты характера одаренных и талантливых, как быстрый темп обучения, демонстрация сложных мыслительных процессов, живое воображение, страсть к обучению, сила концентрации, аналитическое мышление, креативность, обостренное чувство справедливости, способность к рефлексии, логика размышления, отличное чувство юмора, чувствительность или эмпатия, усидчивость. Не все характеристики одаренных и талантливых учеников рассматриваются учеными как положительные. Дэвис и Римм в 1998 г. установили такие негативные характеристики одаренных учеников, как упрямство, отказ от участия в деятельности класса, неорганизованность, склонность к власти, эмоциональные расстройства, рассеянность. Отсутствие или недостаточность поддержки творчества учеников, предупреждают ученые, может даже привести к бунтарскому поведению. Поэтому процесс выявления одаренных и талантливых учащихся должен быть динамичным и непрерывным, он должен позволить определить, на какой стадии развития находится учащийся и рекомендует собрать как можно больше информации о таких учениках.

Одной из форм выявления одаренных и талантливых может стать анкетирование учеников, а также ведение записи наблюдений за учениками. Безусловно, такая информация даст общую картину, в которой будут показаны сильные и слабые стороны учащихся, их навыки. В процессе выявления одаренных и талантливых большую, но не единственную помощь учителю может оказать школьный психолог, применив специфические психолого-педагогические приемы и методы исследования. Все-таки более объективную информацию о степени одаренности и талантливости учеников можно получить, думаю, опираясь на реальные достижения и творческие испытания учеников. Только личные, индивидуальные способности учеников покажут нам реальную картину одаренности и таланта.

Своими наблюдениями за одаренными и талантливыми, их выявлением среди других учащихся я делюсь с коллегами внутри школы, которые в основном подтверждали мои наблюдения и делились, в свою очередь, своими. Следует сказать, что иногда предположения не подтверждались, что также объяснимо: ученик, талантливый по одному предмету, не обязательно может иметь такие же способности в другом. Можно привести огромное количество примеров детей, имеющих высокие результаты в различного рода научно-практических конференциях, семинарах республиканского и международного уровней по предметам естественно-математического цикла, но не показавшим их в гуманитарных областях. Наша задача, как учителей, выявить эти таланты, создать все необходимые на нашем уровне условия для их раскрытия во благо общества, в оказании компетентной помощи таким ученикам в реализации их способностей. Компетентной моя помощь может быть только в том случае, если я сама буду понимать, что представляют собой одаренные и талантливые и как их надо обучать. По словам Гарднера, «все нормальные индивиды способны к семи формам интеллектуального достижения: лингвистическому, музыкальному, логико-математическому, пространственному, телесно-кинестетическому, межличностному и внутри-личностному. Эти формы множественного интеллекта проявляются в раннем возрасте как способности обрабатывать информацию определенным образом

Естественное наблюдение за учениками происходит не только на уроке, я могу наблюдать их в любой ситуации во внеурочное время, в отношениях с другими людьми, будь то кураторы, учителя

или ученики, в их поведении, в реакции на какое-либо событие и так далее. Некоторые учащиеся до определенного момента не показывают своих способностей и, вполне возможно, даже не догадываются о них, других же одаренных учащихся легко выявлять в силу их академических способностей и достижений, их энтузиазма и внутренней мотивации, и моя задача, как учителя, помочь раскрыться их талантам в обоих случаях.

Конечно, работа с одаренными детьми с одной стороны – одно из приоритетных направлений в деятельности любого учителя, но с другой стороны – очень сложная и ответственная система работы учителя над собой, над материалом, с детьми. Но мы стараемся создавать творческую среду для развития одаренности, поэтому наши одаренные дети имеют такие высокие результаты в различных областях знаний. Хочется надеяться, что реализация эффективного подхода к обучению одаренных и талантливых послужит на благо всей школы и в целом, общества.

Литература

1.Богоявленская Д.Б "Рабочая концепция одаренности"//Детская одаренность: признаки, виды, особенности личности одаренного ребенка

2.Артюшина, Н.К., Чирковская, Е.Г. Личностные и профессиональные качества учителя, работающего с одаренными учащимися // Проблемы психолого-педагогического сопровождения субъектов образовательного процесса. Сборник материалов научно-практической конференции / Научн. ред. Н.Ю. Синягина. – М., 2003. – С. 61-63.

3.Лейтес Н.С «Психология одаренности детей и подростков» //- М.1996

КОХЛЕАРЛЫҚ ИМПЛАНТТАН КЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУҒА ЯҒНИ ДЫБЫСТЫҢ СИПАТТАМАСЫН АЖЫРАТУҒА АРНАЛҒАН ЗАМАНАУИ ЖАТТЫҒУ ТҮРЛЕРІ

НАГИЕВА Гаухар Ораковна, КЕНЖЕЕВА Мадина Турехановна
№ 65 мектеп-гимназиясында
Нұр-Сұлтан, Қазақстан
akuped_01@inbox.ru, madinazz@mail.ru

Қазіргі заманда әлемдік жаһанданудағы қоғамда, ондағы қарым- қатынастар да біршама өзгеріске ұшыраған. Соған байланысты жиырмасыншы ғасырдың бірінші жартысында ғана ғылым болып қалыптасқан мамандықтардың бірі «Дефектология» әлеуметтік ортада өз орнымен, маңыздылығымен айқындалып үлгерді.

ДЕФЕКТОЛОГИЯ – ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу мәселелерін зерттейтін педагогиканың арнаулы саласы.

Бұл мамандық өз ішінде 4 салаға бөлінеді:

. *СУРДОПЕДАГОГИКА* – нашар еститін және мүлдем естімейтін балаларға

. *ТИФЛОПЕДАГОГИКА* – нашар көретін және көрмейтін балаларға ;

. *ОЛИГОФРЕНОПЕДАГОГИКА* – ақыл-ойы кемшілігі бар балаларға;

. *ЛОГОПЕДИЯ* – сөйлеу тілінде кемшілігі бар балаларға білім және тәрбие беру мәселелерін зерттейді.

Жас ғылымдардың қатарында болғанына қарамастан, бұл ғылымның жаңалықтары көп. Солардың бірі есту қабілеті зақымдалған балаларға жасалалатын ота – кохлеарлы имплант. Кохлеарлы имплантация есту қабілеті нашар адамдарға сөйлеу қабілеттерін қалпына келтіруге және есту, түсіну қабілеттерін жақсартуға көмектеседі. Біздің елімізде әр баланың даму деңгейін , ақыл-ой, дене кемістігін есепке ала отырып білім беретін сегіз типті арнайы мектептер жүйесі бар.

I-II типтегі мектептерде есту қабілеті зақымдалған балалар білім алады. Нұр-Сұлтан қаласындағы № 65 мектепте де осындай балаларға арналған түзету сыныптары бар. Бүгінгі таңда түзету сыныптарында 102 есту қабілеті зақымдалған бала оқиды. Соның ішінде мүлдем естімейтін 10 бала, нашар еститін 40 бала, кохлеарлық имплантан кейінгі 52 бала білім алады.

Біздің, сурдопедагогтардың басты мақсатымыз кохлеарлық имплантан кейінгі балалардың есту қабілетін дамыта отырып ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру және осы балаларды қалыпты балалар ортасына қосу болып табылады. «Мен әлемді естимін» атты Санкт-Петербургтік мұрын, өңеш, құлақ орталығының бас мамандары И.В.Королеваның, О.В. Зонтованың жұмыс әдістерін қолданып жұмыс жасаймыз. Біз балалардың оқуға қызығушылықтарын арттыру үшін түрлі жұмыс

түрлерін қолданамыз. Нәтижелі жұмыстардың бірі – ойын арқылы балаларға білім беру болып табылады.

Кохлеарлық имплантан кейінгі балалардың естіп сөйлеу тілін қайта оңалту *4 кезеңнен* тұрады.

1- кезең – Кохлеарлық имплант арқылы есту және естіп сөйлеу тілін дамытудың бастапқы кезеңі. Ұзақтығы 3-12 апта.

2- кезең – Кохлеарлық имплант арқылы есту және естіп сөйлеу тілін дамытудың негізгі кезеңі. Ұзақтығы 6-18 айға дейін.

3- кезең – Қоршаған орта және өзінің сөйлеу тілін қабылдаудың тілдік кезеңі. Ұзақтығы 5 немесе одан да көп жыл.

4- кезең – Күрделі мәтіндерді түсіну және байланыстырып сөйлеу тілін дамыту кезеңі.

Есту қабілеті қалыпты балада дыбыстың ұзақтығы, саны, жоғарлығы және көлемі өмірінің бірінші айында қалыптасса, есту қабілеті зақымдалған балаларда біз осы сипаттамалардың барлығын үйретеміз.

Оқытуды ең **бірінші шартты қозғалмалы реакциялар**дан бастаймыз. Бұл дегеніміз баланың белгілі бір іс әрекетпен естіген дыбысына жауап беруі.

Екінші дыбыстың сипаттамаларын ажырату.

а\ Дыбыстың санын анықтау.

б\ Дыбыстың ұзақтығы және үзіліп айтылуы.

в\Дыбыстың көлемін анықтау.

д\Дыбыстың дауысталып немесе төмен ырғақпен айтылуын анықтау.

е\ Дыбыстың кеңістікте локализациалануын яғни оқшауланuын анықтау.

а\ Дыбыстың санын анықтау.

Мақсаты – бала дыбыстың санын ажыратып үйренуі қажет.

Ең бірінші балаға зейін қойып тыңдап және мұғалімге қарап отыруға нұсқау беріледі. Баланың алдында дауылпазды урып көрсетеміз / сонымен қатар шапалақтаймыз, үстелді ұрып, сыбызғымен ойнаймыз және т.б музыкалық инструменттерді қолдануға болады/.

Бір немесе бірнеше ұрып көрсету.

1 – 2 – 3 бұл жерде біз дыбыстың санын анықтаймыз. Бұл жаттығуларды баланың қабылдауына байланысты үнемі күрделендіріп дамытып отырамыз. Дәл осы ретте біз дыбыспен, буынмен жұмыс жасаймыз.

Мысалы: Дыбыстарды санау А, У, С, Ц, буындарды санау, бір сөзде неше буынның бар екендігін анықтау, сөйлемде неше сөздің бар екенін анықтау.

б\ Дыбыстың ұзақтығы және үзіліп айтылуы.

Бұл жаттығуда балаға дыбыстың ұзақтығы мен қысқалығын, үзіп – үзіп немесе бірқалыпты айтылуын сонымен қатар дыбыстың басталуымен аяқталуын анықтауға үйретеміз. Бұл жаттығулар баланың есту зейінін дамытуға және естіп тыңдауға үйретеді.

Бұл жаттығуды балаға көрсету үшін бізге қағаз және қарандаш қажет. Дыбысты айту кезінде бала қолындағы қарандашпен қағазға сызып отырады, дыбыс тоқтаған кезде балада сызуын тоқтату керек.

1.Сөйлеп айтылмайтын дыбыстар – ысқырық

2.Сөйлеп айтылатын дыбыстар: А_____, О_____, С_____, Ш_____ және т.б.

в\Дыбыстың көлемін анықтау.

Дыбыстар өзінің сипатына қарай төмен жиілікте, орташа жиілікте және жоғарғы жиілікте айтылатын болып үшке бөлінеді .

Төмен жиіліктегі дыбыстарға мына музыкалық инструменттерді жатқызуға болады: дауылпаз, сыбызғы.

Орташа жиілікте: қоңырау, дабыл аспабы және т.б.

Жоғарғы жиілікте: маракас.

Сөйлеу дыбыстарында дәл осылай 3жиілікте бөлеміз. Сонымен қатар неше түрлі жаттығу түрлерін қолдануға болады мысалы балаға ойыншық үлкен аюмен кіші аюды береміз. Үлкен аю төмен жиілікпен ТОП-ТОП-ТОП жүріп келе жатыр, ал кіші аю жоғарғы жиілікпен топ-топ-топ жүріп келе жатыр.

д\Дыбыстың дауысталып немесе төмен ырғақпен айтылуын анықтау.

Дыбыстың дауысталып немесе төмен ырғақпен айтылуын анықтау сөйлеу процессорын нақты және дұрыс баптау үшін өте маңызды.

1.Сөйлеп айтылмайтын дыбыстар – дауылпаз, ысқырық және т.б.

2.Сөйлеп айтылатын дыбыстар: баланың есту қабілетіне жоғары, қалыпты, ақырын және сыбырлап дыбысты, буынды, сөзді, сөйлемді естіп қабылдауына береміз.

е\ Дыбыстың кеңістікте локализациалануын яғни оқшауланууын анықтау.

Балаға әртүрлі жиіліктегі бастапқы кезде музыкалық инструменттермен, кейіннен сөйлеп айтылатын дыбыстарды сол жақ, оң жақ және жоғары, төменнен дұрыс қабылдауын үйретеміз.

Қазіргі таңда елімізде мүмкіндігі шектеулі балалар өзінің қоғамдық ортаға қажеттілігін сезіну, басқа балалармен білімі тең дәрежеде екенін көрсете білу мақсатында инклюзивті білім беру бағдарламасы ұсынылып отыр. Біліміміздің нәтижелі жүргізудің арқасында біздің түзету сыныптарынан да 30 дан аса бала осындай инклюзив сыныптарына баруда. Бұл біздің дұрыс бағытта екенімізді айқындап, өз-өзімізге деген сенімділікті арттыра түсуде.

Дефектология ғылымының одан әрі өркендеуі тәжірибелі дефектолог мамандарының қолында. Бұл ғылымның ашылмаған сырлары өте көп, осы сырларды біз де зерттеп, ашуға тырысамыз. Әр дефектолог маман өз мойнында қандай ауыр жауапкершіліктің тұрғанын ұмытпағаны абзал. Мүмкіндігі шектеулі осындай балаларға бар білім, күш- жігер, ынтамызды жұмсап Қазақстан Республикасының жақсы азаматы етіп тәрбиелеп шығару біздің мақсаттарымыздың бірі екенін ұмытпаймыз.

УЛЬТРАКҮЛГІН СӘУЛЕЛЕНУІН ЖӘНЕ D ДӘРУМЕНІН ТЕРАПЕВТІК МАҚСАТТАРДА ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

НҰРЖАНОВА Айдана Нұржанқызы, АБДРАСИЛОВА Венера Оналбаевна
С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медициналық университеті
Алматы, Қазақстан
aaidasha1@gmail.com

Аңдатпа

Мақалада ультракүлгін сәулеленудің пайда болуы және оны терапевтік мақсаттарда қолдану қарастырылған. Сонымен қатар, ультракүлгін сәулеленудің ағзаға оң және кері әсері және оның патологиялық өзгерістері зерттелінген. Рахит пен остеопороздың алдын-алу үшін қажет болатын және басқа да көптеген пайдалы қасиеттері бар D дәруменін алу, оның жетіспеушілігінен туындайтын ауру түрлері мен оның алдын алу мәселелері анықталған.

Инфрақызыл сәулеленуден кейін неміс физигі Иоганн Вильгельм Риттер радиацияны іздеуді керісінше бастады. Ол спектрдің соңғы толқын ұзындығы күлгінге қарағанда қысқа болатынын анықтады. 1801 жылы жылы ол күмістің хлоридінің ыдырайтынын анықтады, ал, спектрдің күлгін аймағынан тыс жарық көрінбейтін сәуленің әсерінен тезірек ыдырайды екен. Ақ күміс хлорид бірнеше минут ішінде жарықта қараңғыланады. Спектрдің әр түрлі бөліктері қараюдың жылдамдығына әр түрлі әсер етеді. Ең жылдам қараю спектрдің күлгін аймағының алдында пайда болады. Содан кейін көптеген ғалымдар, оның ішінде Риттер, жарық үштен тұратыны туралы келісімге келді, жеке компоненттер: тотығу немесе термиялық (инфрақызыл) компонент, жарықтандыру компоненті (көрінетін жарық), және төмендететін (ультракүлгін) компонент. Әзірге ультракүлгін сәулеленуін актиникалық радиация деп те атайды. Спектрдің үш түрлі бөлігінің бірлігі туралы идеялар алғаш рет 1842 жылы Александр Беккерельдің жазбаларында Machedonio Melloni және басқалар тарапынан айтылған болатын.

Ультракүлгін сәулелері ең үлкен биологиялық белсенділікке ие. Табиғи жағдайда күн ультракүлгін сәулелерінің қуатты көзі болып табылады. Алайда жер бетіне оның ұзын толқын бөлігі ғана жетеді. Қысқа толқын радиациясын атмосфера жер бетінен 30-50 км биіктікте сіңіреді.

Ультракүлгін сәулелену ағынының ең жоғары қарқындылығы түске дейін, көктем айларында өте жоғары шамада байқалады. Жалпы, ультракүлгін сәулелері іс жүзінде кең қолданылатын фотохимиялық белсенділікке ие.

Ультракүлгін сәулелерін терапевтік мақсаттарда қолдану негізінен осы сәулелік энергияның қабынуға қарсы, неврологиялық және десенсибилизациялық әсеріне негізделеді. Басқа терапиялық шаралармен бірге ультракүлгін сәулелену: рахитті емдеу кезінде; жұқпалы ауруларға шалдыққаннан кейін; сүйектердің, буындардың, лимфа түйіндерінің туберкулез аурулары кезінде; процестің

белсенділенуін көрсететін құбылыстарсыз талшықты өкпе туберкулезімен; перифериялық жүйке жүйесінің, бұлшықеттер мен буындардың аурулары үшін; тері аурулары үшін; күйік және үсік пайда болған кезде; жаралардың іріңді асқынуымен; инфильтраттардың резорбциясымен; сүйектер мен жұмсақ тіндердің жарақаттарындағы регенеративті процестерді жеделдету мақсатында жүзеге асырылады.

Ұзақ және қарқынды ультракүлгін сәулелену ағзаға кері әсер етіп, патологиялық өзгерістер тудыруы мүмкін. Артық сәулелену кезінде тез шаршағыштық, бас ауруы, ұйқышылдық, есте сақтау қабілетінің нашарлауы, ашуланшақтық, жүрек қағу және тәбеттің төмендеуі байқалады. Шамадан тыс сәулелену гиперкальциемия, гемолиз, өсудің тежелуі және инфекцияға төзімділіктің төмендеуі мүмкін. Күшті сәулелену кезінде күйіктер мен дерматит дамиды (терінің күйуі және қышуы, диффузды эритема, ісіну). Сонымен бірге дене температурасының жоғарылауы, бас ауруы, әлсіздік байқалады. Күн сәулесінен туындаған күйіктер мен дерматиттер негізінен ультракүлгін сәулелерінің әсерімен байланысты. Күн радиациясының әсерінен ашық ауада жұмыс істейтін адамдар ұзақ және ауыр дерматитке шалдығуы мүмкін. Сипатталған дерматиттің қатерлі ісікке ауысу мүмкіндігі туралы есте сақтау қажет.

Көздің көру қабілетінің өзгеруі күн спектрінің әртүрлі бөліктерінің сәулелерінің ену тереңдігіне байланысты дамуы мүмкін.

Зерттеулер көрсеткендей, қасаң қабық пен конъюнктива ең алдымен ультракүлгін сәулелеріне жауап береді. Бұл сәулелер (әсіресе толқын ұзындығы 320 мкм-ден аз) *фотоофтальмия* немесе *электрофтальмия* деп аталатын көз ауруын тудырады. Бұл ауру электр дәнекерлеушілерде жиі кездеседі. Мұндай жағдайларда өткір кератоконьюнктивит жиі байқалады, бұл әдетте жұмыстан кейін 6-8 сағаттан кейін, көбінесе түнде пайда болады.

Электрофтальмия кезінде шырышты қабықтың гиперемиясы мен ісінуі, блефароспазм, фотофобия, лакримация байқалады. Мүйіз қабығының зақымдануы жиі кездеседі. Аурудың асқыну кезеңінің ұзақтығы 1-2 күн. Көшеде қармен жабылған кең аумақтың ашық күн сәулесінде жұмыс істейтін адамдарда фотофтальмия кейде қар соқырлығы деп аталады. Фотоофтальмияны емдеу қараңғы жерде, новокаин мен суық лосьондарды қолданудан тұрады. Осы орайда, ультракүлгін сәулесінен қорғаныс құралдарын айтып өту қажет: өндірістегі ультракүлгін сәулелерінің жағымсыз әсерінен көзді қорғау үшін олар қалқандарды немесе шлемді арнайы қара көзілдірікті, ал, дененің қалған бөлігін және айналасындағыларды - оқшаулағыш экрандарды, портативті экрандарды және жұмыс киімдерін пайдаланады. Тұрмыстық жағдайда күннен қорғайтын көзілдірік киіп, табиғи матадан жасалған жабық киім киіп, қорғаныш коэффициенті жоғары күннен қорғайтын кремдер, лосьондар, спрейлер қолданған жөн.

Сонымен қатар, ультракүлгін сәулеленуінің зиянды радиацияға қарсы көрсеткіштері де анықталған: қатерлі ісіктер (өйткені сәуле олардың өсуін тездетеді); қатты қажу; қалқанша безінің қызметі жоғарылаған; ауыр жүрек-қан тамырлары аурулары; өкпенің белсенді туберкулезі; бүйрек ауруы; орталық жүйке жүйесіндегі айқын өзгерістер.

Ультракүлгін сәулеленудің оң әсерін қалай пайдаланамыз? Ультракүлгін сәулелері сенсорлық нервтердің қозғыштығын төмендетеді (анальгетикалық әсер), сонымен қатар антиспастикалық және антирахиттік әсер етеді. Ультракүлгін сәулелерінің әсерінен фосфор-кальций алмасуы үшін өте маңызды D дәрумені түзіледі (терідегі эргостерол D дәруменіне айналады). Ультракүлгін сәулелерінің әсерінен организмдегі тотығу процестері күшейеді, тіндердің оттегінің сіңуі және көмірқышқыл газының бөлінуі күшейеді, ферменттер белсендіріліп, белок пен көмірсу алмасуы жақсарады. Қандағы кальций мен фосфаттың мөлшері жоғарылайды. Гемопоэз, регенеративті процестер, қанмен қамтамасыз ету және тіндердің трофизмі жақсарады. Терінің тамырлары кеңейіп, қан қысымы төмендейді, дененің жалпы биотоны жоғарылайды [1].

Ультракүлгін сәулелерінің пайдалы әсері организмнің иммунобиологиялық реактивтілігінің өзгеруімен көрінеді. Сәулелену антиденелердің түзілуін ынталандырады, фагоцитозды жоғарылатады және ретикулоэндотелия жүйесін тонусқа келтіреді. Бұл организмнің инфекцияларға төзімділігін арттырады. Сәулеленудің дозалануы осы тұрғыдан маңызды.

Ультракүлгін сәулелерінің әр түрлі бактерияларды жою қабілеті (бактерицидтік әсер деп аталады) үлкен практикалық маңызы бар. Бұл әсер әсіресе толқын ұзындығы аз (265 - 200 мкм) ультракүлгін сәулелерінде көрінеді.

Жарықтың бактерицидтік әсері бактериялардың протоплазмасына әсер етуімен байланысты. Ультракүлгін сәулеленуден кейін жасушалар мен қандағы митогенетикалық сәулелену күшейетіні дәлелденді.

Қазіргі концепцияларға сәйкес, жарықтың ағзаға әсері негізінен рефлекторлық механизмге негізделген, дегенмен гуморальдық факторларға үлкен мән беріледі. Бұл әсіресе ультракүлгін

сәулелерінің әсеріне қатысты. Сондай-ақ, көзге көрінетін сәулелердің кортекс пен вегетативті орталықтарға көру мүшелері арқылы әсер ету мүмкіндігін есте ұстаған жөн.

Жарық әсерінен пайда болатын эритеманың дамуында терінің рецепторлық аппаратына сәулелердің әсеріне үлкен мән беріледі. Ультракүлгін сәулелерінің әсерінен терідегі белоктардың ыдырауы нәтижесінде гистамин және гистаминге ұқсас өнімдер пайда болады, олар тері тамырларын кеңейтеді және олардың өткізгіштігін жоғарылатады, бұл гиперемия мен ісінуге әкеледі. Ультракүлгін сәулелерінің әсерінен теріде түзілетін өнімдер (гистамин, D дәрумені және т.б.) қанға түсіп, сәулелену кезінде ағзадағы жалпы өзгерістерді тудырады. Яғни, адамдарда ультракүлгін сәулелерінің әсерінен теріде D3 дәрумені немесе холекальциферол 90% дейін түзіледі. D2 дәрумені немесе эргокальциферол және ішінара холекальциферол адам ағзасына жануарлар мен өсімдік тектес тағамдармен түсіп, D дәруменінің жалпы мөлшерінің шамамен 10-20% -ын қамтамасыз етеді.

D дәруменіне толық тоқтала кетейік. D дәрумені 100 жыл бұрын сүйектер мен тістерді кальций мен фосфордың жеткіліксіз қорымен күресу үшін қажетті тағамдарды іздеу кезінде табылған. Құрамында көп мөлшерде А дәрумені бар балық майын қабылдаудың артықшылықтары дәлелденді. Бірақ бұл дәрумен нейтралданған кезде балық майы өзінің қасиеттерін сақтап қалды, бұл зерттеушілер оның құрамында басқа да өмірлік маңызды заттар бар деген қорытындыға келді. Кейіннен табылған дәрумен латын алфавитінің төртінші әрпінің атын алды - D. Бірақ балық жеткілікті мөлшерде қол жетімді болмады, ал балық майын өнеркәсіптік өндірісті ұйымдастыру уақытты алды. Сондықтан зерттеу жалғасуда. Көп ұзамай тағамның кейбір түрлерінің пайдалы қасиеттері ультракүлгін сәулелерінің әсерінен күшейетіні анықталды. Әрі қарай, D дәруменін күн сәулесінің әсерінен тірі жасушалар синтездейтіндігін дәлелдеуге болатын [2].

D дәруменін зерттеудің екінші толқыны 1980 жылдары басталды. Қазір сарапшылар ең алдымен балық пен сүт өнімдерінің майлы сорттарын, сонымен қатар жануарлардың сүт өнімдерін оның тамақ көзі ретінде атайды.

Рахит пен остеопороздың алдын-алу үшін қажет болатын және басқа да көптеген пайдалы қасиеттері бар D дәруменін алу, көбінесе дәстүрлі түрде күн сәулесінің әсерімен байланысты. Әдетте, қыста оның жетіспеушілігі сезіледі және біз бөлменің немесе машинаның терезелерін сындыратын сирек кездесетін күн сәулелеріне бетімізді ашуға қуаныштымыз. Өкінішке орай, бұл ультракүлгін бізге денсаулығымызды жақсартуға көмектесе алмайды.

Шындығында, күн бізді D дәруменімен тікелей қамтамасыз ете алмайды. Оны теріге күннің ультракүлгін сәулелері түскен кезде біздің денеміз шығарады. Бауыр мен бүйрек D дәруменінің инертті түрін организм кальций сіңіруді жақсарту және сүйектердің денсаулығын нығайту үшін қолдана алатын биологиялық белсенді формаларға айналдырады.

Күн сәулесі ультракүлгін сәулелерінің бірнеше түрін, соның ішінде УФ-А және УФ-В сәулелерін өткізеді. Сәулелердің бірінші түрі терінің қабаттарына терең еніп, ерте қартаюды тудыруы мүмкін. D дәруменінің синтезі екінші типтегі сәулелердің, Ультракүлгін-В әсерінен туындайды. Күннің күйіп қалуына да олар кінәлі.

Өкінішке орай, сіз үйде немесе көлігіңізде отырып ультракүлгін сәуленің әсерін ала алмайсыз. Барлық дерлік құрылыс және автомобиль шынылары ультракүлгін сәулелерін блоктайды, бірақ зиянды ультракүлгін сәулелерін өткізеді. Денеге қажетті D дәрумені күн сәулесінің әсерінен, әсіресе жаз мезгілінде түзіледі. Ол үшін күніне 10 минуттық күн сәулесі жеткілікті. Алайда, солтүстік облыстар мен елдердің тұрғындарына жыл бойына дерлік D дәрумені жетіспейді.

Алайда, күн осы пайдалы заттың жетіспеушілігін жабудың жалғыз әдісі емес. D дәруменін тағамнан да алуға болады. Ең жақсы көзі - треска бауыры. Сондай-ақ, D дәруменіне лосось, семсер балықтары, байытылған сүт, апельсин шырыны, йогурт, май құрамындағы консервіленген сардиналар, жұмыртқаның сарысы және фортификацияланған дәнді дақылдар бай [3].

D дәрумені мөлшерден тыс пайдалану да зиян, D дәрумені гипервитаминозы өте баяу дамиды. Үлкен дозада қабылдаған кезде ол кальций алмасуының бұзылуын тудыруы мүмкін, гиперкальциемия мен гиперкальциурияға әкелуі мүмкін. Эргокальциферолмен немесе холекальциферолмен ұзақ уақыт емдегенде гиперкальциемия әдетте D_3 продәруменінің жиналуынан болады, бірақ құрамында көп мөлшерде кальций бар тағамдарды, мысалы, сүт өнімдерін шамадан тыс тұтынудан туындауы мүмкін.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1.Ремизов А.Н.: Медицинская и биологическая физика. - М.: Дрофа, 2010

2. Блохина М.Е.: Руководство к лабораторным работам по медицинской и биологической физике. - М.: Дрофа, 2002

3. Ольга Громова, Иван Торшин: Витамин D-смена парадигмы. -Издательство ГЭОТАР-Медиа, 2016

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЛЮДСКИМИ РЕСУРСАМИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

РАФИГЛИ Рашад Рафиг оглу
Институт Экономики Национальной Академии Наук Азербайджана
Баку, Азербайджан
matlabm@yandex.ru

Qısqaşa mazmunı

Bul maqalada öndiristi basqarw mäseleleri qarastırıladı. Jahandanw jağdayında öndiristi basqarwda adam faktorı mañızdı röl atqaratını atap ötilgen. Bul faktor öndiristi basqarw procesin jürgizw jäne onıñ tïimdiligine qol jetkizw mindetin alatın swbekt retinde äreket etedi. Maqalada adam faktorına toqtalğan.

Tüyindi sözder: jahandanw, öndiris, adam faktorı, ulttıq ékonomïka, menedjment, ïnnovacïya, käsiporın.

Резюме

В представленной статье исследуются вопросы управления производством. Отмечается, что в условиях глобализации в управлении производством важное значение играет человеческий фактор. Данный фактор выступает в качестве субъекта, который возлагает на себя задачи проведения процесса управления производством и достижения его эффективности. В статье уделяется главное внимание человеческому фактору.

Ключевые слова: глобализация, производство, человеческий фактор, национальная экономика, управление, инновация, предприятие.

Summary

In the presented article management questions are investigated by a production. It is marked that in the conditions of globalization in a management an important value plays a human factor a production. This factor comes forward as a subject that lays on itself the tasks of realization of management process by a production and achievements of his efficiency. In the article main attention is spared a human factor.

Key words: globalization, production, human factor, national economy, management, innovation, enterprise.

Введение. Глобализация по своей природе требует качественных изменений в управлении производственным процессом. Этого требует внимания к производственному процессу с учетом человеческого фактора, важности человеческого капитала и людского потенциала. Во-первых, производство прямо или косвенно связывает все экономические отношения. Во-вторых, исходя из того, что экономическая теория производства является предметом непосредственного исследования, было бы целесообразно совместить с ней и эту проблему. В-третьих, одна из причин недавнего глобального экономического кризиса в связи с Пандемией COVID 19 показала, что он зависит от особенностей управления инфраструктуры. На наш взгляд, указанные три причины очень важны как с точки зрения изучения человеческого фактора, так и с точки зрения обеспечения экономического роста и регулирования производственного процесса.

Изучение проблемы в контексте глобализации экономических отношений охватывает все отношения управления производством, что, в свою очередь, предполагает реализацию принципов социально-экономического управления. В целом управление экономикой зависит от эффективного использования потенциала страны, общества, предприятий и организаций через экономические показатели, нормы и механизмы, основанные на научной позиции в управлении современной экономикой. Оценка человеческого фактора с использованием двойных принципов в производственном процессе состоит из различных аспектов. Управление производством основано на человеческом факторе, как с точки зрения объекта, так и предмета исследования. Во-первых, следует отметить, что с точки зрения человеческого фактора управление производством осуществляется как на микро-, так и на макроэкономическом уровне. В нашей работе больше внимания уделяется микроэкономике. С этой точки зрения внутреннее управление состоит из 3-х этапов:

1. Изучение отношений, связанных с организацией производства;
2. Изучение человеческого потенциала и управления человеческими ресурсами предприятий и организаций;
3. Изучение производственно-управленческих отношений под влиянием внешних рынков;

Следует отметить, что изучение человеческого фактора на первом и втором этапах напрямую связано с исследуемой проблемой и является внутренним делом предприятия, а третий этап сочетает в себе отношения вне рыночных отношений и механизмов. Также следует отметить, что практически все стадии воспроизводственного процесса выступают в качестве объекта управления производством.

Поскольку производство играет решающую роль, его изучение имеет большое значение с точки зрения текущих экономических тенденций. Субъектами производственного процесса являются государство и его органы (на макроуровне), органы индивидуальных объединений, предприниматели, менеджеры, различные производственные объединения и т. д.. Вышеупомянутые темы охватывают процесс управления производством, распределением, обменом и потреблением с помощью механизма контроля. Распределяет факторы производства и ресурсы в соответствии с требованиями рынка, стимулирует производство, обеспечивает производительность и прибыльность. При этом следует учитывать, что основной целью управления производством является достижение высоких экономических результатов на основе оптимального использования имеющихся ресурсов.

Однако ряд исследователей по вопросам управления производством включают только внутренние производственные отношения и отношения с рыночной средой. Напомним, что основным фактором экономического роста является изменение цен на рынке ресурсов. Поэтому, на наш взгляд, основным критерием эффективного управления производством является оптимальное использование ресурсов (в материальном и в социальном плане).

Следует отметить еще одну особенность улучшения реализации человеческого фактора в производственном процессе, то есть важно учитывать различные формы собственности при определении влияния субъектов. Таким образом, разница в эффективности управления производством должна определяться исходя из соотношения государственной и частной собственности в этом отношении.

Для формирования оптимальной структуры производства и достижения его устойчивого развития необходимо постоянно применять достижения научно-технического прогресса (это одна из особенностей полноценного технологического и инновационного производства). Достижение этой цели - задача быстрого развития экономики страны. В этой связи необходимо отметить, что данную особенность государственной инновационной и инвестиционной политики следует учитывать с точки зрения развития предпринимательства, добиться оплаты расходов фирм и предприятий с учетом гендерного соотношения.

Для формирования оптимальной структуры производства и достижения его устойчивого развития необходимо постоянно применять достижения научно-технического прогресса, его цифровизации (это одна из особенностей полноценного технологического и инновационного производства). Достижение этой цели - задача быстрого развития экономики страны. В этой связи мы считаем, что данную особенность государственной инновационной и инвестиционной политики следует учитывать с точки зрения развития предпринимательства, где расходы компаний и предприятий на обеспечение распределения доходов и принцип производится на основе принципа социальной справедливости и т. д.

Управление производством в двух функциях должно обеспечивать реализацию хозяйственных форм собственности [1].

Теория управления на предприятии имеет особое значение для эффективного управления человеческими ресурсами и производственным процессом. Таким образом, начиная с начало двадцатого века, отбор людей с особыми способностями и умениями для управления производственным процессом экономически способных людей и использования их возможностей стал важным нововведением в экономической жизни общества.

В целом следует отметить, что наряду с моделями развития рыночной экономики существуют определенные модели производства, которые относятся к развитым странам мира. Например, можно процитировать модели во Франции, Италии, Японии, США, Великобритании и других стран.

Повышенное внимание на использование человеческого фактора в производственном процессе встречается в большинстве японских и американских моделях. Таким образом, эффективность использования человеческих ресурсов при реализации основных задач предприятия обогащается понятием «менеджмент качества», которые более важные моменты заключаются в следующем:

- создание среды, обеспечивающего надежного рабочего места для человека (предприятиях и организациях);
- создание условий для обучения персонала предприятий в групповых занятиях;
- своевременная и односторонняя реализация предложений производителей по совершенствованию продукции.

Получение выгоды от этих групп (в Японии чаще используется концепция кругового контроля) берут на себя как компании, так и сотрудники. Эти преимущества включают:

- повышение уровня взаимодействия сотрудников и подразделений;
- повысить у сотрудников чувство ответственности за проблемы предприятия;
- повышение качества работ и производимых товаров;

- снижение текучести кадров;
- решение некоторых скрытых проблем.

Преимущества для сотрудников включают:
- создание среду для выражения сотрудниками своих взглядов;
- изучение разные полезные темы;
- групповая работа и умственное развитие отношений с ней;
- развитие способности предлагать и оценивать принятых решений;
- расширение ассортимента и насыщенности выполняемой работы;
- развивать лидерские качества;
- создание условий для сотрудников в рабочих отделах [2].

В последние годы международный опыт по решению проблем конкуренции образовавшиеся на глобальном уровне, подтвердили важность присутствия профессиональных персоналов из имеющихся человеческих ресурсов бизнес-организаций для разработки продуктов и технологий в быстро меняющемся обстановке. В таких случаях хозяйствующим субъектам необходимо пересмотреть стратегии и методы управления производством. В зависимости от экономических реалий страны и глобальных экономических процессов сотрудники и руководители организации должны получать новые знания и опыт для совершенствования управления производством и использования человеческого фактора:

1.Постоянно совершенствовать производственные процессы и повышать их устойчивость.

2.Эффективное взаимодействие и сотрудничество. Поскольку современные фирмы и учреждения представляют собой сложную систему, управление ключевыми компетентным персоналами заключается в эффективной координации этими процессами руководством.

3.Обращать внимание на результат. Фирмы должны понимать свои цели в человеческих ресурсах и обеспечивать их выполнение [3].

Как видно, высокая эффективность предприятий и фирм в процессе управления производством изменилась и стала одним из видов управления участия. Социологи Дж. Коуэль и А. Корш, известные как авторы этой идеи, предположили, что управление предприятиями должно осуществляться с помощью ведущих производственных сотрудников. Основная цель этого - улучшить использование всего человеческого потенциала предприятия. Сюда входит участие сотрудников в управлении, которые могут принести большую пользу, принимая во внимание как государственных, так частных предприятий и организации. Он состоит из следующего:

- право сотрудников принимать самостоятельные решения;
- вовлекать сотрудников в процесс принятия решений и исходя из их существующих навыков;
- право сотрудников управлять своей работой количественно и качественно;
- право сотрудников на формирование рабочих групп для более эффективного выполнения управленческих решений;
- участие на уровне магазина в управлении качеством сотрудников и сотрудников;
- создание рабочих советов (совместных комитетов) сотрудников и руководителей;
- развитие системы участия в доходах;
- Вовлечение сотрудников в правление корпораций и т. д. [3].

Выводы. Опыт использования человеческого фактора в производственном процессе в развитых странах мира, в том числе изучение опыта управления в ведущих странах мира, имеет большое значение в формировании и управлении деятельностью азербайджанских предпринимателей. Говоря о человеческом факторе, имеется в виду не только человеческий потенциал предприятия, но и люди, которые руководят их деятельностью. С этой точки зрения, наряду с приоритетной экономической политикой государства, предприниматели должны позаботиться и о подготовленных менеджерах, которые будут вести необходимую работу в этом направлении, потому что в постнефтяной период стране потребуется высокий уровень профессионализма. управление.

Литература

1. Ибадов С.А. Экономика (учебник). Баку - 2009, с. 234.

2. Талыбов Р.К. Модели глобального управления: сильные и слабые стороны (на примере промышленных предприятий). Институт экономики НАНА. Проблемы народного хозяйства (сборник статей). 1, Баку - Наука, 2007, с. 272.

3. Фаррухов А.Н. Управление инновационной деятельностью компании. Институт экономики НАНА. Министерство образования Азербайджана. Материалы научно-практической конференции «Основные направления становления и развития национального предпринимательства в Азербайджанской Республике». Баку, 2002, с. 378.

«LESSON STUDY» - МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ДАМУЫНЫҢ КЕПІЛІ

РАХМАНОВА Нағима Бекетқызы, АБУХАНОВА Айнаш Базарбаевна, СУЛТАНОВА Инара Аскаровна, КАКЕН Мерей

Физика-математика бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебі

Талдықорған, Қазақстан

Rakhmanova_N@tk.nis.edu.kz, Abukhanova_A@tk.nis.edu.kz, Sultanova_I@tk.nis.edu.kz, Kaken_M@tk.nis.edu.kz

Аннотация

«Lesson Study» әдісі мұғалімдердің тәжірибесін жетілдіру құралдарының бірі болып табылады. Бұл мақалада қашықтықтан оқытуда «Блум түймедағы әдісі» арқылы оқушылардың тұтас емес мәтіндерді талдау дағдысын дамыту мәселесін «Lesson Study» әдісі арқылы зерттеу іс-тәжірибесі туралы жазылған. Авторлар өз тәжірибесімен бөлісе отырып, қашықтықтан оқытуда сабақты зеттеудің оң және теріс сәттерімен бөліседі.

Аннотация

Подход «Lesson Study» является одним из способов совершенствования учительской практики. В статье описан опыт изучения проблемы развития у студентов навыков анализа неполных текстов в дистанционном обучении по методике « Ромашка Блума». Авторы делятся своим опытом и положительными и отрицательными аспектами в дистанционном обучении.

Annotation

Approach «Lesson Study» is one of the means to improve teachers' practice. The article describes the technique of studying the problem of developing students' skills in analyzing incomplete texts during distance learning using the "Bloom's Daisy" method. The authors share their experiences which includes the positive and negative aspects of distance learning.

Кіріспе

XXI ғасыр- ақпараттық технологиялар ғасыры деп аталады. Ғылыми-техникалық прогресс дамыған ғасырда қоғамда ерекше ойлап, қалыптан тыс шешім шығаратын тұлғаларға сұраныс туындады. Осындай тұлғаларды дайындауда білім саласы өз үлесін қосуда. Оқытудың жаңартылған мазмұнына сай оқу процесін жоспарлау, ұйымдастыру, оқушыларды шығармашылықпен жұмыс істеуге ынталандыру мұғалімнің сабақты зерттеуіне әкеледі.

Lesson Study – мұғалім тәжірибесі саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған, сабақтағы іс-әрекеттегі зерттеудің ерекше үлгісі болып табылатын педагогикалық тәсіл. Ол XIX ғасырдың 70-жылдарында Жапонияда бастау алып, осылайша Батыста қолданылатын «Іс-әрекеттегі зерттеу» тәсілінен 70 жыл бұрын қолданыла бастаған. [1]

Lesson Study-бұл мұғалім тәжірибесі саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған сабақтардағы іс-әрекетті зерттеудің ерекше нысаны болып табылатын педагогикалық тәсіл. Бұл бірлесіп жоспарланып, оқытылатын, қадағаланатын және мұғалімдер тобымен талданатын үш сабақтан кем емес цикл. LS пайдалана отырып, мұғалімдер зерттеу және сабақты зерделеп, оқыту сапасына әсер ете алады. LS жағдайында оқушылар мен мұғалімдердің қателіктерін көруге, оларды қалай болдырмау және оқыту мен оқытудың сапасын арттыру керектігін түсінуге болады.[2]

Әдіс

Іс тәжірибені жетілдіру мақсатында география, физика, химия, математика пәні мұғалімдерімен бірге 11.01.2021-01.03.2021 ж аралығында сабақты зерттеуді жүргіздік. Негізгі мәселе: 8С сынып оқушыларында тұтас емес мәтіндерді талдау дағдысының төмендігі, оны түсінуге, қорытындылауға деген қиындықтың басым болуы, тұтас емес мәтіндер тапсырмасынан төмен нәтиже көрсетуі болды. 8С-сынып оқушыларының сабақ үрдісіндегі бақылаудан, пән бойынша жазған бөлім және ішкі жиынтық бағалау жұмыстарынан мәселенің себебін анықтадық.

Сабақ қашықтықтан оқыту жағдайында болғандықтан, зерттеуіміздің тақырыбын «Қашықтықтан оқытуда «Блум түймедағы әдісі» арқылы оқушылардың тұтас емес мәтіндерді талдау дағдысын қалай дамытамыз?» деп алдық.

Зерттеу тобына физика, химия, математика және география пәндері мұғалімдері енетін болып шешілді. Оы кездесуде топ мүшелерінің функцияларымен бөлісіп, келесі кездесулерді жоспарладық. Зерттеу сыныбын 8С-сыныбы деп бір ауыздан шештік, себебі, барлығымыз осы сыныпқа сабақ беретін ұстаздар болдық. Әр мұғалім өз сабағындағы проблемалар мен кәсіби даму мақсатын ортаға салып, ең маңыздыларын анықтадық – оқушылардың графикалық ақпараттарды, яғни тұтас емес мәтіндерді өздігінен талдай алмауы. Осы проблеманы шешуге көмектесетін әдіс-тәсілдерді зерттеу барысында

әдістің біздің проблеманы шешуге үлес қосатынымен қатар, оның кәсіби даму мақсатымызбен сәйкес келуін назарға алдық.

Нәтиже

Жалпы, зерттеу бойынша алынған нәтижелер:

А оқушысының пәнге қызығушылығы артты, біз күткен нәтижеге толықтай қол жеткізе алдық деп айтамыз. Ол өз тобында көшбасшы бола білді, оған нақты көз жеткізу үшін әртүрлі белсенді оқушылармен, яғни ойлау дағдысы мен эмоционалдық ерекшеліктері бойынша әртүрлі оқушылардан құрылған топта жұмыс жасатып көрдік, дегенмен нәтиже өзгерген жоқ, яғни ол нағыз көшбасшы бола білді. Дәлел ретінде, оның география, химия, физика сабақтарының соңындағы сұхбаты барысындағы топтағы жұмыстың, сұрақтар құрастырып және жауап берудің қызықты болғандығын, сондай-ақ, өзіне сұрақтар құрастырудың жаңа түрлерін үйренгендігін айтқан болатын.

В оқушысында біз күткен толық нәтижеге жете алмадық, оны сабақтағы белсенділігінің бірқалыпты болуынан, тұтас емес мәтіндерді осы әдіс арқылы талдаудағы орташа деңгейдегі қызығушылығынан көруге болады. Десек те, өзінің берген кері байланыстарында әдіспен жұмыс жасаудың ұнағандығын атап көрсеткен. Сондай-ақ оның қойған сұрақтарының сапасы тізбектелген сабақтар барысында тек жақсарып отырды деп айта аламыз.

С оқушысы сабақтар барысында ашылып, өзінің ұйымдастырушылық қабілетін көрсете білді. Болжамымыздың нақтылығына көз жеткізу үшін сабақ барысында топ мүшелерін ауыстырып отырдық, дегенмен нәтиже өзгермеді, яғни әр сабақ сайын тек белсенділігі арта түсті. Әрине, қойған сұрақтарының деңгейі мен өзге сұрақтарға жауап беруі С оқушысының деңгейінде болды. Тұтас емес мәтіндерді талдауларында да ілгірлеулер байқалды. Сұхбат бойынша, байқағанымыз, бұл әдіс оған қатты ұнаған, басқа әдістерге ұқсамайды, сондай-ақ, қызықты, сабаққа ешқандай өзгерістің қажеттілігі жоқ деп жауап берді.

Қорытынды

Зерттеу жұмысты қорыта келе мынандай қиындықтары мен жетістіктерін айқындауға болады.

Үш айға созылған зерттеудің нәтижесі бойынша «Блум түймедағы» әдісі ең жақсы С және А оқушыларына әсер етсе, ал В оқушысында ешқандай өзгеріс байқалмады. Барлық пәндерге қолайлы, бейімдеуге ыңғайлы. Сұрақтарды құрастыруға уақыт тым көп қажет болады. Қашықтықтан оқытуда тек кіші топтарға (яғни 10-12 оқушы) ыңғайлы, нәтижелі болады. Оқушыларда сұрақтарды сапалы құрастыру мен оған жауап беру дағдысы дамыды. Қайталау (практикалық, есептер шығару) сабағына қолдану өте ыңғайлы

Оң сәттер: оқушылардың пәнге деген қызығушылығы оянды, бір-бірінің жұмыстарына шынайы баға беруге мүмкіндік болды, топтағы құрдастарымен ой бөлісуі, ақпараттың нақты болуы, сабақ сайын сұрақ құрастыру дағдылары дами түсті.Басқа топ мүшелері құрастырған сұрауғарға жауап берген қызықты әрі пайдалы болды

Теріс сәттер: тапсырманы орындауға уақыттың көп кетуі, кейбір оқушыларға күрделі сұрақты құрастырудың қиындығы, сұрақты сапасыз құрастырудың мүмкіндігі болды.

Сабақты зерттеу барысында мұғалімдер сабақты жоспарлау, оқыту, бақылау және бірлесіп талдау үшін бірге жұмыс істеді. Бірлескен жоспарлау мен ынтымақтастық мұғалімдерге оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін өздерінің инновациялық педагогикалық тәсілдерін жетілдіруге көмектесті. Бұл зерттеу-сабақтар жеке оқушыларға қатысты мұғалімдердің сабақ беру сапасы туралы ой-пікірлеріне ықпал етті, мұғалімнің кәсіби шеберлігін шыңдауға көмектесті.

Қолданылған әдебиеттер

1. Мұғалімге нұсқаулық Үшінші деңгей 2012.www.cpm.kz

2. «LESSON STUDY» КАК СПОСОБ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАКТИКИ ОБУЧЕНИЯ Методическое пособие – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2014

А.БАЙТҰРСЫНҰЛЫ ЕҢБЕГІНДЕГІ ДЫБЫСТАРДЫҢ ТАҢБАЛАНУ ЖҮЙЕСІ: ГРАММАТОЛОГИЯЛЫҚ БАҒЫТЫ

САЙБЕКОВА Назира Усенқызы
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан
saibek_nazira@mail.ru

Аңдатпа

Көрнекті қазақ ғалымы, ұлт ұстазы, қоғам қайраткері А.Байтұрсынұлы – қазақ тіл білімінің негізгі салалары туралы алғаш қалам тартқан ғалым. Қазақ тіл білімінің қалыптасуы мен дамуы А.Байтұрсынұлының есімімен тікелей байланысты. Қазақтың ұлттық ғылым тілі мен жазу үлгісінің дамып, қалыптасу кезеңі ғалым еңбектерімен, оның ғылыми-педагогикалық, ағартушылық және ғылыми-ұйымдастырушылық қызметімен тығыз байланысты. Қазақ тіл біліміндегі грамматология ғылымының негізін қалаған –А.Байтұрсынұлы. Мақалада А.Байтұрсынұлы еңбегіндегі дыбыстардың таңбалану жүйесі қарастырылады.

Түйін сөздер: метатіл, грамматология, дыбыс, таңба, сөз, әліппе, жазу

“Ахмет Байтұрсынұлы – XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың бас кезіндегі қазақ халқының саяси-әлеуметтік, мәдени-рухани өмірінен айрықша орын алған тұғырлы тұлға. Бір басына сан түрлі салқар санаткерлік тоғысқан осынау ұлы азамат қазақ руханиятындағы теңдесі жоқ құбылыс десек, артық айтқандық емес. Оның кемеңгерлік болмысы мен қайраткерлік қасиетін танып-білу бірер жылдың ішінде ғана біте қалар жеңіл іс емес. Оған тек ұзақ жылдарға созылған көшелі ізденістер нәтижесінде ғана қол жеткізуге болады” [1, 4].

А.Байтұрсынұлын күрескер-қайраткер, ақын, журналист, ғалым, ағартушы-санаткер еткен де, біріншіден, халқына деген сүйіспеншілік, екіншіден, алысты болжаған көрегендік. Оның артына қалдырған бай мұрасын қарастырғанда, алдына қойған осы күрескерлік мақсатына байланысты бағалау ләзім. Ахметтің халқын сүйген ұлтжандылық қасиеті бүкіл адамдық, азаматтық қызметі мен іс-әрекетінен көрініс табады [2, 254].

Қ.Күдеринова “Қазақ жазуының тарихы мен теориясы” атты оқу құралында қазақ жазуының қалыптасу жолдарының көшбасында тілдің жаңа жүйесінің бағыт-бағдарын нақтылайтын екі мектеп болғандығын айтады. Оның бірі А.Байтұрсынұлы, Е.Омаров, Т.Шонанұлы, Қ.Кемеңгерұлы, Ж.Аймауытұлы, Х.Досмұхамбетұлы ұстанымдары үйлескен сингармониялық жазу мектебі болса, екіншісі Қ.Жұбанов бастаған қазақ жазуы дамуының жаңа кезеңі өкілдерінің (С.Аманжолов, М.Балақаев, Ғ.Мұсабаев) қалыптандыру мектебі болды [3, 260].

Грамматология (гр. gramma – жазу, гр.logos – ұғым, ілім) – жазу туралы ғылым. Грамматология жазуды ғылыми көзқарас тұрғысынан зерттейді. Грамматология терминін ең алғаш рет И.Гельб 1952 жылы енгізді. И.Гельбтің “Опыт изучения письма” атты еңбегінде грамматология термині туралы сөз қозғалады. И.Е.Гельб: “Письмо – это система взаимной коммуникации людей при помощи условно применяемых зримых знаков” [4, 23].

Грамматология терминін алғаш рет қолданысқа енгізген И.Гельб грамматологияның үш бөлімін көрсетті: субграфемика, графемика, параграфемика. И.Гельб грамматология жазудың барлық типін зерттейтіндігі жайында айтты. И.Е.Гельб кітабының алғысөзінде бұл кітап бойынша жиырма жылдан астам уақыт жұмыс істегені туралы жазады. И.Е.Гельбтің алғысөзінде И.М.Дьяконов былай дейді: “И.Е.Гельбтің еңбегінде ең алғаш рет жазу айрықша міндеттері мен заңдылықтары бар белгі жүйесінің ерекше түрі және әлем мәдениетінің ерекше саласы ретінде дербес ғылым тақырыбы пайда болды. И.Е.Гельб бұл ғылымды грамматология деп атауды ұсынды. Енді И.Гельбтің не істегенін ескермей, жазудың даму тарихының теориялық мәселелерімен, сонымен қатар оның ежелгі жүйелерінің шифрын ашу теориясымен терең айналысу мүмкін емес. Әсіресе, ол “сөз-буын” деп аталатын ежелгі жазбаша жүйелерді, сонымен қатар квази-әліппе деп атауды ұсынатын буындық жазудың әртүрлілігін тексеруге болатын ежелгі әліппелер туралы мәселені түсінуге ерекше үлес қосты.

Ең алғаш рет алфавиттік жазу дауыстылар мен дауыссыздарды, яғни сөйлеудің фонетикалық элементтерінің, солар арқылы ғана морфология мен лексиканы беруге негізделген жүйе ретінде б.э.д. VIII ғ. тек гректер арасында ғана (сонымен қатар, фригийлерді қоскқанда) пайда болды”. И.Е.Гельбтің өзі былай дейді: Зерттеудің мақсаты - грамматология деп атауға болатын жаңа жазу ғылымының іргетасын құру. Жазудың жалпы тарихы жекелеген жазбалармен негізінен сипаттамалы-тарихи тұрғыдан айналысса да, жаңа ғылым салыстырмалы типологиялық негізде жазуды пайдалану мен эволюцияны реттейтін жалпы қағидаларды белгілеуге тырысады. Зерттеудің құндылығы көрсетілген қағидаларға сүйене отырып, жазу тарихының және эволюцияның жүйелі түрде алғаш рет ұсынылуы

болып табылады. Негізінен грамматология туралы ұғымдар Гуссерль, Гегель, Хайдеггер, Фрейд, Ницше ықпалымен туындады. Бірақ ең маңызды ықпал жасаған Гуссерль болып табылады, ол ең алдымен - уақыттың ішкі сезім мәселелерін зерттеуші ретінде көрініс табады. Грамматология жайында жазылған еңбектер бірен саран ғана. Олар: Жак Деррида "Of Grammatology" (1967), И.Гельб "Опыт изучения письма" (Gelb I.J. A study of writing: the foundations of grammatology, 1952).

Қазақ тіл білімінің көшбасшысы Ахмет Байтұрсынұлы еңбектерінде тұңғыш рет дыбыс пен әріптің, орфография мен орфоэпияның аражігі ашылып, қазақ тіліндегі дыбыстардың ғылыми сипаты айқындалады. Төл тіліміздің тектік табиғаты (жалғамалылық, сингармониялық табиғаты) нақты талданып, ауызекі сөйлеу тілі мен жазба тілдің ерекшеліктеріне қатысты нақты ғылыми түсінік беріледі. Сөйлеу тіліндегі дыбыстардың табиғаты анықталып, олардың жазудағы және айтылымдағы ерекшеліктері сараланады. Қазақ дыбыстарының тілдік төл табиғаты ашылып көрсетіліп, сөздің жазылу емлесі ғылыми тұрғыдан зерттеледі.

Қазақ тіл білімінде грамматология ғылымының негізін қалаған және қалыптастырған А.Байтұрсынұлы. Ғалым еңбектерінде алғаш рет грамматологияның негізгі метатілі жасалды және сараланды, дыбыс мен әріп, графема мен фонема, әр әріптің жазылу емлелері туралы тұңғыш ғылыми тұжырымдар жасалды. А.Байтұрсынұлы ұсынған араб әріптері негізінде жасалған төте жазу – қазақ тілінің төл табиғатына жақын жазу ретінде танылады. Бұл жазудың негізгі ғылыми теориясын Әліпбиінде келтіру арқылы ғалым тіліміздегі жазудың дыбыстық жазу болатыны туралы тұжырымын дәлелдеді. А.Байтұрсынұлы түзген емле тәртібі – қазақ грамматологиясы тарихындағы тұңғыш төл емле саналады. А.Байтұрсынұлы қазақ тіл білімінің грамматологиясы бойынша негізгі теориялық тұғыр қалыптастырушы көшбасшы екені дәлелденді.

Грамматологияның маңызды ұғымдарының бірі – белгі, ол метафизика қаруы және деконструкция құралы. Белгіні батыстық метафизика шегінен шығатындай етіп қарастыру керек, ал бұл әскери айлакерлік (стратагем) шегінде қолданатын тәсілді қажет етеді. Бірақ жазу болмаған кезде жазуды қалай қарастыруға болады? Негізгі белгі – сөйлеу, ал жазу – белгінің белгісі немесе екінші белгі. Басқаша айтқанда, әр белгі белгілі бір мағынада жазу болып табылады, сонымен қатар кеңінен түсінілетін жазуға (прото-жазу, archi-écriture) пікір, тіл, тәжірибе ретінде негізделген. Деррида еңбегінде қарастырылатын айырмашылыққа байланысты өзара байланысты ұғымдар: із, прото-із, жазу, прото жазу, грамма, про-грамма (жазу алдындағы), графия, графика, әріп. Негізгі ұғым – жазу [5, 14].

Әр белгі белгілі бір мағынада жазу болып табылатындығын ескерсек, А.Байтұрсынұлы еңбектерінде қарастырылатын белгілердің барлығы жазу. Ал, жазу дегеніміз грамматология ғылымы. А.Байтұрсынұлы былай дейді: Қазақ әр дыбысқа белгілеп таңба арнаған, -дейді [6, 400].

Таңба – мағынаның (ұғымның) ең негізгі, ең тұрақты, ең әмбебап көрінісі десек, дыбыс – адамның дыбыстау мүшелері арқылы дыбысталатын таңбаның тұрақты айтылуы. Жазу, демек таңбалар мен әріптер, ең алдымен, ойдың көрінісі. Дегенмен қалыптасқан пікір бойынша, тілдің үздіксіз даму барысында дыбыстық тіл пайда болады. Кейін дыбыстардан ұғымға негізделген күрделі атаулар жасалады. Сөзді хатқа түсіру қажет болғанда, таңбалар жасалады.

А.Байтұрсынұлы таңбаларды жасай отырып, грамматологияның метатілін қалыптастырды. Дыбыс негізді әдіс - метатіл. Метатіл деп кең мағынада алып отырмыз. А. Байтұрсынұлы еңбегіндегі дыбыс әдіс жолы: бір әріпке - бір дыбыс. Дыбыс әдіс - мұнда араб харпі. Сонымен қатар, дыбыстарға байланысты А.Байтұрсынұлы: "Дауысты дыбыстарға дауыссыз дыбыстар бағынбақшы. Дауысты дыбыстар жуан айтылса, олардың қатарындағы дауыссыз дыбыстар да жуан айтылмақшы; дауысты дыбыстар жіңішке айтылса, дауыссыз дыбыстар да жіңішке айтылады",-дейді [6, 381]. Мысалы: ұн, үн, тұз, түз, тұр, түн, түр, жүру, жүзу, бүр, бүру, сүт, өсу, өну [6,40]. Ұ мен Ү дыбыстарына қатысты берілген мысалда екі дыбыстың жуан, жіңішке айтылу ерекшеліктері берілген. Яғни, дауысты дыбыстарға дауыссыз дыбыстар бағынатындығының айғағы осы мысалдар болып табылады.

Жак Деррида "Грамматология жөнінде" атты еңбегінде грамматология мен лингвистиканың өзара байланысын, грамматологияны позитивті ғылым ретінде қарастырады. Дерриданың еңбегінде із, жазу, прото-із, өзгешелік, прото-жазу (сөйлеуге дейінгі жазу), орнын толтыру, орнын толтырушылық деген терминдердің барлығы синонимдік қатар құрайды. Мысалы, із, жазу, өзгешелік, орнын толтыру терминдерінде уақыттың өту мәнін ұғуға болады: аталған терминдердің барлығы басқа терминдерде көрініс таба отырып, бірін бірі алмастырады немесе алмасады [5,14].

Дерриданың пікірінше метафизика ұғымы - негізгі бөлшектеу нысаны, деконструкция. Метафизиканың көптеген ұғымдары бар: зат-идея, таңбаланушы-таңбалаушы, құбылыс-мән. Ал, деконструкция - грек тіліндегі талдау сөзінің латынша аудармасы. Деконструкцияланған ұғымдар Дерриданың батыстық пікірінің философиялық дәстүрінде кездеседі: мысалы, мән, құбылыс, мақсат, онтология, метафизика, бар болу... Деконструкцияланатын ұғымдардың шығу тегі әртүрлі болады. Бұл барлық белгіленген проблематиканы қайтадан ойлауға мүмкіндік беретін, дәстүр ішінде болатын, бірақ

оның шеңберінен де шығатын ұғымдар болуы мүмкін (олардың ішіндегі ең бастысы - белгі!) және айрықша айналымда алынған қарапайым ұғымдар (жазу) болуы мүмкін.

Метафизика- негізінен тәртіптік кеңістік, топос, орын. Логоцентрлік модуста (логос-дауыс ретінде) берілген барлық нәрселерді белгілі бір кеңістікте көруге, ұстауға, қайта өңдеуге және деконструкциялауға болады. Кеңістіктік метафоралардың, метонимиялардың және басқа да троптардың көмегімен Ж.Деррида жанама түрде сипаттама жасай отырып, метафизикадағы ой қозғалысын көрсетеді. Яғни, осы қозғалысты мәселе ретінде қарастыру мүмкіндігі туындайды [5,16]. Деррида еңбегінде аталған метафизика А.Байтұрсынұлы еңбектерінде де орын алады. Метафизиканың көптеген ұғымдары бар: зат-идея, таңбаланушы-таңбалаушы, құбылыс-мән. Аталған ұғымдар А.Байтұрсынұлы еңбектерінде келесідей көрініс табады.

А.Байтұрсынұлы Әліп-би еңбегінде затты сипаттау мақсатында үйренушіге идея береді. Алабота, ала қаз сөздерін түсіндіру үшін алаботаның, ала қаздың суретін береді, одан соң суреттің төменгі жағына сөздерді жазбаша түрде береді. Яғни, үйренушінің жадысында суретті, яғни затты көру арқылы ол заттың не екендігі туралы идея қалыптасады. Екі зат та ала сөзінен басталады. Үйренуші жадысында ала сөзі – мал, хайуанат, құс денесінің немесе денесінің бір бөлігінің ақшыл түсіне басқа да түстердің араласып келгендегі түрі деген ұғымды туындатады, ал затқа байланысты суретті көру арқылы жазбаша ұғым қалыптасатындығын атап айтқан жөн. Баланың санасында жазу арқылы таным қалыптасады. Есте сақтау үдерісі мен метафизикадағы ой қозғалысы бір бірімен байланыса отырып, баланың санасына әріп беріп тұрған ақпарат арқылы әсер етеді және есте сақтауын дамытады.

А.Байтұрсынұлы әліпбиі қазақ тілінің табиғатына бейімделген араб жазуы негізінде жасалды. Қазақ тілінің табиғаты дегеніміз – қазақтың өзінің таза ауызекі сөйлеу тілі. Ауызекі сөйлеу тілі жазу тіліне жақын болу керек. Себебі, түп санадағы ақпарат жазу арқылы беріледі және әр халықтың өзіне ғана тән мәдениеті мен рухын байланыстыратын сөйлеу тілі әр халықтың өзіне ғана тән болып табылады [7, 75].

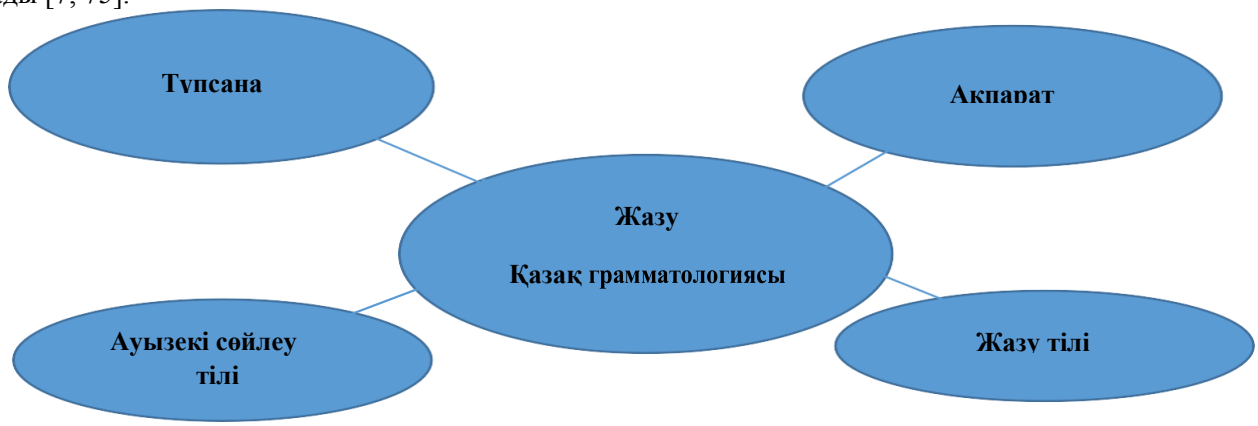

Сурет 1 – А.Байтұрсынұлы еңбегіндегі жазудың өзара байланысы

Мәтіннің “орнын толтыруда” Деррида құрылымдық ереже, ойын, тәртіп, тізбек, құрылым, жүйе, заң, ереже, логика, құрылымдық қажеттілік, графика, механизм, болмыстың ерекше тәсілі (бір мезетте артылуды да, жетіспеушілікті де болжамдайтын) және тіпті тұтас “дәуір” секілді әртүрлі контекстерді ұсынады. Деррида үшін “орнын толтыру” ұғымы бір мезгілде жалпы және бірегей. Орнын толтыру – ішкі және сыртқы ресурстардың есебінен табиғатта және мәдениетте барлық нәрсенің құрылысын бітірудің/өсіріп жетілдірудің жалпы механизмі, арақатынасы сырттан қандай да бір механикалық қосуды немесе қарама-қайшылықты шешу тәсілімен алдын-ала анықталған ішкі мүмкіндіктерді диалектикалық тұрғыдан ашып көрсетуді білдірмейді.

Қазақ грамматологиясына қатысты мәтіннің орнын толтыруда А.Байтұрсынұлы келесідей контекстерді ұсынады. Олар: жазу, тәртіпті жазу, дауысты, дауыссыз, жарты дауысты, жуан, жіңішке, әліпби, белгі, харіф, әріп, нүкте, ілім, емле, әріп алмастыру, тіл дыбысы.

Логоцентризм - бұл классикалық философияда қолданылмаған ұғым, бірақ батыстық философиялық дәстүрдегі басымдықты, бірақ ретроспективті түрде құрылған ақыл жетерлік түрі. Осы күрделі сөздің екі түбір элементтерін қарастырамыз. Грек тілінде “логос” - ақыл, сөз және кейде пропорция. “Центризм” иерархияны білдіреді: Деррида үшін, центризмның болуы құрылым ішіндегі элементтер арасындағы кедергісіз ойынға тосқауыл болып табылады [5, 15].

Центрация- бір заттың таңдалған фрагменті оның шоғырлануы деп қарастырылатын нәрсені сәйкестендіру немесе өзін-өзі анықтаудың осындай әдісі және барлығы оған қарай, ядроға, оның негізіне қарай шоғырланады. Деррида үшін (және оның француздық замандастары үшін)

логоцентризмдегі ең басты нәрсе – “сөз” ретінде логос немесе “дауыс” ретінде логос (фония), содан кейін ғана - оқу, білім, ақыл. Енді қарастыратын мәселе А.Байтұрсынұлының еңбегінде “центрация” қалай орын алады және қалай көрініс табады деген сауалдардың мән мағынасын ашу болып табылады. “Тіл тағылымы” оқу құралынан мысалдар беру арқылы, логоцентризм, центрация, логос, дауыс терминдерінің мәнін ашуға тырыстық [6, 35].

Сурет 2 – Ат сөзі центрация ретінде

Жоғарыда берілген мысалдағы “ат” сөзіне -а, -ар жалғану арқылы “ат” сөзі центрация болып қызмет атқарады, ал жалғаулар ядроға қарай шоғырланады.

Сурет 3 – Ана сөзі центрация ретінде

Бұл мысалдағы центрация “ана” сөзі, оған т және с дыбыстары жалғану арқылы ядроға қарай шоғырланады. Бала санасында ана сөзін қайталатумен бірге тана, сана сөздері де жадысында сақталады. А.Байтұрсынұлының центрацияға алған мысал ретінде берілген сөздері мен метафизикадағы ой қозғалысының ара байланысын ескеретін болсақ, А.Байтұрсынұлы қазақ грамматологиясының негізін қалаушы. А.Байтұрсынұлы теориялық тұрғыдан грамматология ұғымдарын жіктеп, ерекшелеп көрсетпесе де, грамматологияға байланысты ұғымдарға тән мысалдарды бере отырып, жоғарыда аталған ұғымдардың мысалдарда көрініс табуына жол ашқан ғалым.

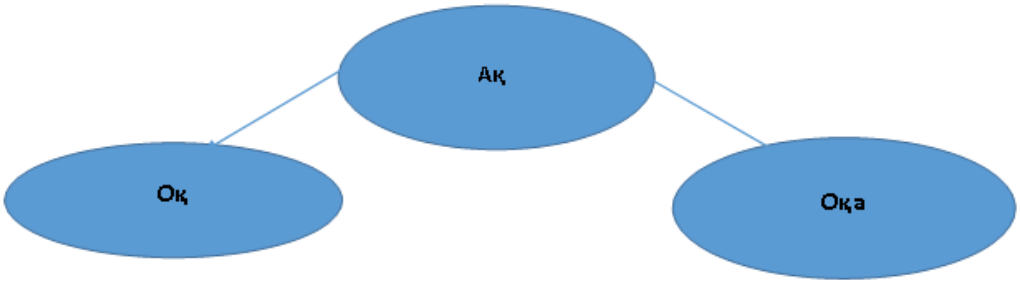

Сурет 4 – Ақ сөзі центрация ретінде

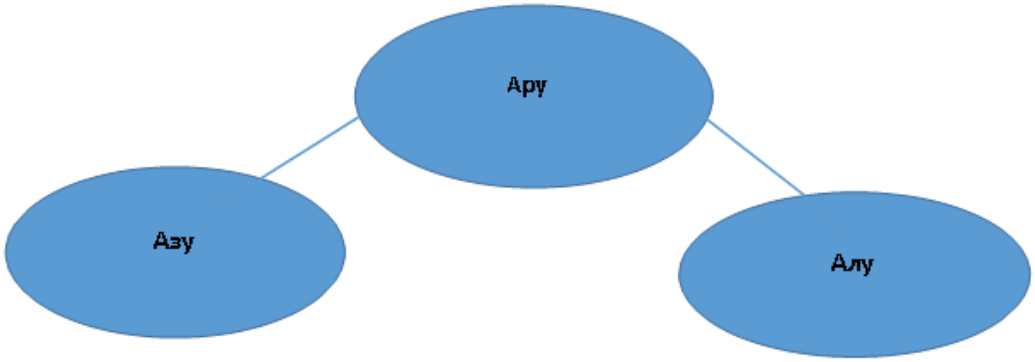

Сурет 5 – Ару сөзі центрация ретінде

Логоцентризмдегі иерархия мен тәртіп, центр мен периферия барлығы жүйелі түрде А.Байтұрсынұлының еңбектерінде орын алған. Сөздерді мысал етіп беруде иерархияны қолдана

отырып, реттік тәртіпті сақтай отырып, центрацияға дыбыстардың шоғырлануын қамтамасыз ете отырып, Ж.Деррида қарастырған “сөз” ретінде логос немесе “дауыс” ретінде логос (фония), содан кейін ғана - оқу, білім, ақылды бала санасына құюға жүйелі түрде ұстанған деуге болады. Ж.Деррида орыс тіліндегі логос пен дауыс терминдері ұқсас болғандықтан, неліктен француз тілінде де қолданбасқа деген пікірге келеді. А.Байтұрсынұлының берген мысалдарында логос пен дауыс қалай көрініс тапты деген сауалға келсек, берілген мысалдарда центрация ретінде бір ғана сөз ықпал етсе, ал дауыстап айту арқылы центрацияда берілген сөзге шоғырланатын мысалдар ой қозғалысын туындата отырып, басқаша реңк алған. Яғни, баланы оқу, білім, ақылға жетелейтін грамматологиялық еңбек - “Әліпби” оқу құралын жазған. Таңбалар бірін бірі толықтырып, символдарды алмастырып, жүйеде бір бірімен байланыса отырып, сөздердің мағынасы өзгереді. Яғни, метафизикадағы ой қозғалысы орын алған кезде, сөздердің мағынасы да өзгереді, тұрақтылық пен бірегейлікке де жол қалмайды. А.Байтұрсынұлы еңбектерінде берілген мысалдардың деконструкцияланатындығын да атап айтқан жөн. Деконструкция мәтін жағдаятында мәтіндегі мағына, логика мен риторика арасындағы қарама-қайшылықтарды анықтау болып табылады.

А.Байтұрсынұлы қазақ халқына тән ұлттық дыбысталу ережесін негізге ала отырып жасаған әліпбиі нағыз грамматологиялық еңбек. Сонымен, жазу – адамның ой-пікірін, хабарлап айтқысы келген сөзін, мағлұматын таңбалар арқылы жеткізуді қамтамасыз ететін белгілер жүйесі. А.Байтұрсынұлының өзі “Біздің заманымыз – жазу заманы: жазумен сөйлесу ауызбен сөйлесуден артық дәрежеге жеткен заман. Алыстан ауызбен сөйлесуге болмайды. Жазумен дүниенің бір шетіндегі адам екінші шетіндегі адаммен сөйлеседі. Сөйлегенде сөздің жүйесін, қисынын келтіріп сөйлеу қандай керек болса, жазғанда да, сөздің кестесін келтіріп жазу сондай керек”,-деп жазады [6,174]. Сөздің қисынын келтіріп жазу үшін, оны таңбалайтын әріптерді және оны қалай жазудың емлесін көрсеткен А.Байтұрсынұлының еңбегінің мәні өлшеусіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Әбдиманұлы Ө. Ахметтану. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 273 б.

2 Әбдиманұлы Ө. Ахмет Байтұрсынұлы.– Алматы: «Арда», 2007. –296 б.

3 Күдеринова Қ.Б. Қазақ жазуының тарихы мен теориясы. – Алматы: Елтаным, 2013.

4 Гельб И.Е. Опыт изучения письма. Введение в языковедения: хрестоматия. – М.: Аспект Пресс, 2000. – С.250-269.

5 Деррида Ж.О. Грамматологии / пер. с франц. Н.Автономовой. – М.: Ad Margillem, 1967. – 511с.

6 Байтұрсынов А. Тіл тағылымы (қазақ тілі мен оқу-ағартуға қатысты еңбектері). –Алматы: Ана тілі, 1992. – 448 б.

7 Салқынбай А.Б., Сайбекова Н.У. Жазу әлемдік өркениет бесігі // Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Хабаршы. «Филология» сериясы. – Алматы, 2016. – № 6 (164).– Б. 72-78.

КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

САЛАУАТОВА Дамира Салауатқызы, МУХАНБЕТЧИНА Ахлима Габдиловна
М.Өтемісов атындағы БҚУ
Орал, Қазақстан
Damira1101@mail.ru

Аннотация

Мақалада білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың критериалды жүйесінің мәні және оның маңыздылығы, критериалды бағалаудың қағидалары мен мазмұны қарастырылады.

Түйін сөздер: білім беру, оқушы, оқыту және тәрбиелеу, бағалау жүйесі, критериалды бағалау.

Қазіргі таңдағы мектеп жұмысында мұғалімдердің басты міндеті жеке тұлғаның қалыптасуы мен дамуына жан-жақты ықпал ету, оқытудың негізгі қағидаларын басшылыққа ала отырып, балалардың ішкі әлеміне, олардың мүдделері мен қажеттіліктеріне назар аудару, оқушылардың рухани әлеуетін байыту болып табылады. Осы тұста баланың барлық маңызды күштерін дамытуға және іске асыруға баса назар аудару, педагогикалық іс-әрекетті ұйымдастырудың жаңа тәсілдерін қамтамасыз ету мәселесі бірінші орынға шығады [1].

Орта білім берудің тиімді әрі маңызды көрсеткіштерінің бірі
мектептегі білім беру іс-әрекетінің қызметін, дамуын, оқушыларға және

олардың нәтижелеріне әсер ететіндігін көрсететін білім алушылардың оқу жетістіктері деңгейі болып табылады. Сондықтан білім алушылардың оқу жеістіктерін бағалау жүйесінің сапалы құрылуы білім беру сапасын арттырудың әлеуетті деңгейіне тікелей байланысты.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «100 нақты қадам» ұлттық жоспарында экономикалық өсудің түбегейлі, негізгі сапасы ЭЫДҰ елдерінің стандарттары негізінде адам капиталының сапасын көтеру екенін атап көрсетті [2]. Аталған бағытты жүзеге асыру білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін мектептегі оқыту стандарттарын жаңартуды көздейді. «Ұлттық білім беру саясатына шолу. Қазақстандағы орта білім беру» (2014) ЭЫДҰ есебінде сыныпта жүргізілген бағалаудың жілігін арттыру, маңыздылығын, сапасын жетілдіруге бағытталған шаралар реті ұсынылған. Сондай-ақ, критерийлер негізінде бағалау жүйесін енгізу, жоғары ойлау деңгей дағдыларына қатысты бағалау критерийлерін анықтау, мұғалімдерді даярлау, білім берудің әр кезеңінде ұлттық стандартталған тестілеу өткізу, мәліметтерді сенімді жинақтау, тиімді жүйе құру және т.б. Бұл ретте өткізілген бағалаудың нәтижелерін тиімді қолдану қажеттілігі ескертілді [3].

Бағалау жүйесі - бұл оқыпу мәселелерін болжаудың және жетістіктерін өлшеудің негізгі құралы. Бұл құрал білім берудің сапасын, оның әлемдік стандарттарға сәйкестігін анықтауға, білім беру саласындағы заманауи міндеттерге сәйкес болмаған жағдайда оны білім беру стратегиясы мен тактикасы бойынша түбегейлі шешімдерді қабылдауға, білім берудің мазмұнын, білім берудің күтілетін нәтижелерін бағалаудьщ түрлерін де жетілдіруге мүміндік береді [4].

Критериалды бағалау – белгіленген критерийлер негізінде білім алушылардың нақты қол жеткізген нәтижелерін оқытудың күтілетін нәтижелерімен сәйкестендіру үдерісі.

«Критериалды бағалау» терминін алғаш рет Роберт Юджин Глейзер (1963) қолданған және бұл термин оқушылардың оқу жетістіктерінің қол жеткізген және потенциалды деңгейлері арасындағы сәйкестікті анықтауға мүмкіндік беретін үдерісті сипаттайды. Критериалды бағалау жүйесі - қандай да бір оқу материалы қаншалықты мөлшерде меңгерілгендігін анықтайтын, іс жүзіндегі дағдылар қалыптасатын, оқу курсында бекітілген белгілі бір талаптардың ең аз көлемін меңгеру деңгейін салыстыру мүмкіндігі анықтайтын жүйе [5].

Критериалды бағалау – бастауыш білімнің мақсаты мен мазмұнына сәйкес келетін, білім алушылардың оқу-танымдық біліктерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін, айқын анықталған, ұжыммен әзірленген, білім беру үдерісінің барлық қатысушыларына (білім алушыларға, мектеп әкімшілігіне, педагогтарға, ата-ана мен басқа да заңды өкілдеріне) алдын ала белгілі критерийлермен білім алушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген бағалау үдерісі.

Критериалды бағалау төмендегідей қағидаларға сәйкес жүзеге асырылады:

*Оқыту мен бағалаудың өзара байланысы.*Бағалау оқу бағдарламасындағы мақсаттармен, күтілетін нәтижелермен тікелей байланысты оқытудың ажырамас бір бөлігі болып табылады. Демек, неге және қалай оқытады, білім алушының қажеттілігі қандай және бағалау тәжірибесінде жүзеге асыруға қажетті нәтижелерге жетуге қалай көмектесуге болады деген сұрақтарға жауап іздеу.

Шынайылық, сенімділік, және валидтілік. Бағалау дәл және сенімді ақпаратты ұсынады. Қолданылатын критерийлердің, құралдардың оқу мақсаттарына жетуге, күтілетін нәтижелерді бағалайтынына сенімділігі болады. Аталған қағидатты жүзеге асыру:

- нені бағалау қажеттігін нақты түсіну және анықтауды;
- бағалау критерийлерін құрастыру және негіздеуді;
- тапсырмаларды құрастыру және рәсімдерді жоспарлауды көрсетеді.

Ашықтық және қолжетімділік. Бағалау түсінікті, айқын ақпараттарды ұсынады, сондай-ақ, барлық түсінікті, айқын оқу үдерісіне қатысушылардың қызығушылығын, жауапкершілігін арттырады. Өз кезегінде білім беру үдерісіне қатысушылар арасындағы өзара әрекет пен сенімге қол жеткізу олардың қызығушылығын арттыру және оқу нәтижесіне оң әсер етуге ықпал етеді.

*Үздіксіздік.*Бағалау білім алушылардың оқу жетістігінің ілгерілеуін дер кезінде және жүйелі қадағалап отыруға мүмкіндік беретін үздіксіз үдеріс болып табылады.

Дамуға бағыттау. Бағалау білім алушылардың, мұғалімдердің, мектептің, білім беру саласының даму бағытын анықтайды және ынталандырады. Бағалау білім алушылардың қандай білім мен дағдыларды меңгергені туралы ақпараттарға талдау жасауға және жинақтауға негізделген білім беру үдерісінің алдағы уақыттағы қадамдары туралы негізгі шешімді қабылдауына мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау жүйесінің білім беру үрдісіндегі қолданысы білім алушылардың жетістіктерін бағалау жүйесін жеке пәннің мақсатты нұсқамаларымен байланыстыруға, сонымен қатар білім алушылардың бастауыш мектептегі құзыреттіліктерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін

белгілі параметрлерді (критерийлерді) қолдану арқылы анықтап, көтеруге мүмкіндік береді [6].

Критериалды бағалау жүйесінің мазмұны:

- Критериалды бағалау жүйесінің мазмұны төмендегідей нұсқаулық әдістемелік құжаттар негізінде берілген;
- Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта);
- Оқу бағдарламасы мен оқу жоспары;
- Білім алушылардың білімін бағалау критерийлері;
- Білім алушылардың оқу жетістігін критериалды бағалау тәртібі;
- Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық;
- Өңірлік және мектеп үйлестірушілеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық;
- Пәндерге қатысты қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалар жинағы;
- Пәндерге қатысты жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныстар;
- Пәндерге қатысты тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы.

Сонымен білім беру үрдісіндегі жаңа критериалды бағалау жүйесі білім алушыларды оқуға ынталандыруға, қызығушылығын арттыруға және тұлғаның өзін-өзі бағалауын дамытуға бағыттайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ксензова Г.Ю. Оценочная деятельность учителя. Учебно методическое пособие. - М.: Педагогическое общество России, 2002. - 128 с.
2. Ұлт жоспары – бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам. Қазақстан Республиксы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы бағдарламасы. http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000100
3. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау Оқу-әдістемелік құрал. О.И.Можаева А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциялауымен Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. - 54 б.
4. Урмашев Б.А Критериалды бағалау технологиясы: Оқу құралы - Алматы: «ССК» баспасы, 2016. - 140 б.
5. Инклюзивті білім беру жағдайында ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың жолдары /Құраст.: А.К.Рсалдинова, А.М. Кемешова – Алматы: «Өрлеу» ҰБАО АҚФ ҚР ББЖҚБАРИ, 2019 - 64 б.
6. Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін енгізудің әдіснамалық және оқу-әдістемелік негіздері. Әдістемелік құрал. - Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 58 б.

МАЛЕНЬКИЕ ШАГИ К БОЛЬШОЙ ЦЕЛИ (ИЗ ОПЫТА РЕАЛИЗАЦИИ ВНУТРИШКОЛЬНОГО КУРСА ПО STEM-ОБУЧЕНИЮ)

САХИЕВА Асел Куанышкереевна, КИМАТОВА Гульсим Талаповна, БАЗАРОВА Данагуль Жандаулетовна
Назарбаев Интеллекутальная школа
Уральск, Казахстан
Sahieva_a@ura.nis.edu.kz

Андатпа

Бүгінгі оқушылар- қоғамның болашағы және әлеуметтік өзгерістердің қатысушылары, сондықтан оларды білім мен дағдылармен қамтамасыз етіп қана қоймай, тұрақты даму бағытында олардың көзқарасы мен мінез-құлқын өзгертетін білім беру өте маңызды. Бұл зерттеу ғылым, техника, инженерия және математика (STEM) саласындағы тәсілдер кіріктірілген тапсырмаларға шолу болып табылады, оларды кейіннен мұғалімдер 7-сыныпта химияны оқыту үшін пайдалана алады. Зерттеу, сонымен қатар, ғылыми пәндер мұғалімдерінің STEM-білім беру туралы көзқарасын және оларды енгізу тәжірибесін қарастырады. Химия пәнінің 10 мұғалімі арасында жүргізілген сауалнама

нәтижелері ұсынылған STEM-тапсырмаларды зерделеуге және апробациялауға жоғары қызығушылық танытты

Аннотация

Сегодняшние ученики -это будущее общества и участники социальных изменений, поэтому крайне важно обеспечить образование, которое не только вооружает их знаниями и навыками, но и изменит их отношение и поведение в направлении устойчивого развития. Это исследование представляет собой обзор заданий, где интегрированы подходы в области науки, техники, инженерии и математики (STEM) которые в дальнейшем могут быть использованы учителями для обучения химии в 7 классах. Исследование также рассматривает взгляд учителей научных дисциплин на STEM-образование и их опыт по его внедрению. Результаты опроса среди 10 учителей химии показали высокую заинтересованность в изучении и апробации представленных STEM-заданий.

Annotation

Today's students are the future of society and participants in social change, so it is crucial to provide an education that not only equips them with knowledge and skills, but also changes their attitudes and behaviors towards sustainable development. This study is an overview of assignments that integrate approaches in science, technology, engineering, and mathematics (STEM) that can later be used by teachers to teach chemistry in grades 7. The study also examines the view of teachers of scientific disciplines on STEM education and their experience in its implementation. The results of the survey among 10 chemistry teachers showed a high interest in studying and testing the presented STEM tasks

Введение

Современное общество характеризуется постоянно обновляющимися знаниями и технологиями, что является его определяющим фактором развития. Самые эффективные стратегии развития школьного образования связаны с формированием системы обучения, ориентированной на ученика. Тренды в образовании подразумевают учет нужд и потребностей ребёнка, развитие их природной любознательности, обеспечение связи с окружающим миром, который постоянно изменяется. Это требует серьёзной перестройки образовательного процесса и изменений в содержании образования.

При анализе результатов PISA было выявлено недостаточность развития навыков системного мышления и нестандарного решения проблем. Данные навыки позволяют развивать подходы STEM обучения, поэтому для учителей стало актуальным внедрение инновационных стратегий в обучение.

Содержание NIS-Programme для 7 класса рассматривает ряд умений и навыков необходимых для привития учащимся по предмету «Химия»:

- планирование и проведение экспериментов; распознавание химических веществ; проведение расчетов и создание моделей;
- решение экспериментальных задач для понимания сущности природных явлений, процессов и законов;
- распознавание причинно-следственных связей изменений в окружающей среде, разъяснение и предложение способов их реализации в конкретной ситуации. [1]

Данные умения и навыки наиболее полно прививаются при реализации современных подходов в обучении и одним из них является STEM.

Опрос среди 30 учителей научных дисциплин показал, что не все в полной мере владеют знаниями в области методических подходов при интеграции предметного содержания и реализации связи с жизнью и решения проблем в реальных жизненных ситуациях. Несмотря на то что большинство учителей(80%) изъявляют желание в применении подходов STEM- обучения, причиной не использования указывают недостаточность методических разработок (60%), времени(25%), мероприятий по интеграции предметов(15%). Полученные данные позволили сформулировать цели исследования:

Какие задания в рамках учебной программы 7 класса будут способствовать развитию навыков XXI века?

Каково отношение учителей к реализации STEM-обучения?

На основе выявленных целей были определены задачи исследования:

- Изучение истории становления, зарубежный и отечественный опыт по внедрению STEM-образования;
- Изучение содержания учебной программы 7 класса;
- Разработка заданий по курсу химии 7 класса;
- Исследование отношения учителей к STEM-обучению

В рамках исследования были изучены методические рекомендации по внедрению STEM образования, рекомендованные Национальной академией образования им. И. Алтынсарина, где сказано о том, что скоро появятся профессии, связанные с высокотехнологичным производством на стыке с естественными науками. Перед системой образования каждого конкурентоспособного государства встает вопрос– как подготовить таких специалистов? Для многих стран дальнего и ближнего зарубежья основой подготовки специалистов в области высоких технологий является STEM-образование[2]. Также в данном источнике приводятся преимущества данного направления: интегрированное обучение по «темам», а не по предметам; применение научно-технических знаний в реальной жизни; развитие навыков критического мышления и разрешения проблем; повышение уверенности в своих силах; активная коммуникация и командная работа; развитие интереса к техническим дисциплинам; креативные и инновационные подходы к проектам; мост между обучением и карьерой; подготовка детей к технологическим инновациям; STEM как дополнение к школьной программе.

К разработке краткосрочных планов по курсу химии 7 класса нас сподвигнуло изучение работ зарубежных исследователей, которые утверждают, что STEM-программы уникальны для всех уровней классов, дисциплин и компонентов системы образования. ... STEM-программы для школ могут разрабатываться национальными организациями, штатами, местными школьными округами или отдельными педагогами. Выбор разработчиков программы не является определяющей характеристикой STEM-программ. При разработке требований к STEM-программам необходимо учитывать согласованность программ обучения школ, колледжей, государственных учреждений и национальных организаций с местной политикой в сфере образования. [3]

Обзор литературы

Аббревиатура «STEM» возникла в 1990-х годах в Национальном научном фонде США сложением первых букв слов «science», «technology», «engineering» и «mathematics» (наука, технологии, инженерия и математика). При первичном использовании термина «STEM» в сфере образования, он истолковывался по-разному. Одни ассоциировали его со стеблем («stem» – стебель) - основной частью растений, другие считали, что термин относится к запчастям часов («stem» – заводная головка часов), третьи думали, что это относится к точке опоры бокала («stem» – стебель бокала, ножка), также были и те, кто относил его к исследованиям стволовых клеток. Автор [3]считает, что целью STEM-образования должно быть обучение всех учащихся применению основных практик и содержания STEM-дисциплин к ситуациям, с которыми они сталкиваются в жизни. Программы STEM должны помочь учащимся развить навыки адаптивности, предоставляя им опыт, требующий применения новых подходов к исследованиям, использования новых инструментов и методов для проведения наблюдений, а также сбора и анализа данных. Автор пишет о включении лабораторных и полевых исследований. Кроме того, они должны внедрять сложные коммуникативные и социальные навыки в рамках лабораторных работ и исследований. Учащиеся будут обрабатывать и интерпретировать информацию и данные из различных источников, выбирать соответствующие доказательства и использовать их для объяснения. Автор отмечает важность развития способности к нестандартному решению проблем, выявления математических компонентов современной проблемы и использования рассуждений для связывания доказательств с объяснением. От учащихся может потребоваться придумать другое исследование или другой способ сбора данных. Учебные материалы должны включать в себя возможность для учащихся работать над исследованиями STEM в одиночку и в группах. Эти исследования будут включать в себя всесторонние научные изыскания и могут потребовать от учащихся приобретения новых знаний и развития новых навыков в процессе поиска ответов на вопросы или решений проблем. Этот опыт поможет учащимся развить способности к самоуправлению и саморазвитию, а также развитию навыка системного мышлениия.

Некоторые авторы [4] обосновывают необходимость повышения STEM - грамотности для всех учащихся, в том числе, кто не связывает будущую профессию со STEM. Будь то здоровье, окружающая среда или технологии, определенный уровень научных знаний жизненно важен для принятия обоснованных решений. Таким образом, еще одна цель STEM-образования -повышение уровня STEM-грамотности, определяемой как знание и понимание научных и математических концепций и процессов, необходимых для принятия личных решений, участия в общественной и культурной жизни, экономическая продуктивность для всех учащихся.

Согласно исследованиям, эффективное обучение активно вовлекает студентов в области естественных наук, математики и инженерии на протяжении всего обучения.

Эффективные учителя используют то, что они знают о понимании учащихся, чтобы помочь учащимся применять эти методы. Таким образом, студенты последовательно углубляют понимание

как основных идей в областях STEM, так и общих концепций в областях науки, математики и инженерии. Учащиеся также занимаются фундаментальными вопросами о материальном и природном мирах и получают опыт в способах, которыми ученые исследовали и нашли ответы на эти вопросы. Ключевой элемент: учителя с высокими способностями должны преподавать по своей дисциплине. Преподавание способами, которые вдохновляют всех. Чтобы быть эффективными, учителям необходимы знания и опыт в преподавании этого содержания.

Особенностью финских школ во внедрении концепции STEM образования является междисциплинарный подход к обучению[5]. Успешным примером внедрения STEM-программы в Финляндии является исследование в химической лаборатории Гадолин. В лаборатории, учащиеся проводят эксперименты, которые используются в промышленности. Примеры экспериментов: Исследование питьевой воды. Производство биодизеля.

Сингапур развивает STEM-концепцию на всех уровнях образования (начальное, среднее и высшее образование). Преподаватели по науке и математике проходят специальную подготовку, посещая ведущие международные школы, для совершенствования методики преподавания. В Сингапуре действуют 42 средние школы, которые предлагают прикладную программу обучения в рамках STEM. Для поддержки школ в данных программах Министерство образования Сингапура установило партнерство с подразделением STEM Inc Научного центра Сингапура. В 2014 году открылась международная школа - Академия менеджмента в сфере глобального образования (GWA). Школа наладила сотрудничество с Университетом Карнеги-Меллона (США) – мировым лидером в области инноваций STEM. Соответственно учащиеся GWA получают доступ к новейшим исследованиям и современным технологиям. Школьная программа ориентирована на робототехнику, кодирование и искусственный интеллект.

В STEAM-образовании в Южной Корее оценивание осуществляется непрерывно на протяжении всего процесса, и когда проект завершается, оценки за каждую область STEAM суммируются, т.е. все учащиеся команды получают оценку за свою проделанную часть, и из этих оценок получается общее количество приобретенных командных очков. Например, в конце STEAM-проекта учащиеся получили за «S» компонент – 18 баллов, за «T» компонент– 17, за «E» – 15, «A» – 16 и «M» – 12 (за каждый аспект S-T-E-A-M по 20 баллов, итого 100 баллов). В итоге все участники команды получают 78 баллов за их групповой проект. Таким образом, каждый ученик несет ответственность не только за свою работу, но и за работу и результаты всей команды. Учащиеся быстро привыкают и адаптируются к процессу взаимопомощи, помогая и направляя свою команду.

Школы и университеты США предлагают разнообразные формы и методы сотрудничества в области STEM. В школах США учащиеся могут работать над проектом или проблемой, с которой они могли столкнуться в процессе учебы. В зависимости от параметров, которые устанавливает учитель, учащиеся могут выбирать все, что им интересно. Проекты могут варьироваться от проектирования нового типа настольной игры до исследования лучших видов биопродуктов для производства биотоплива.

В настоящее время в России STEM/STEAM-образование становится приоритетным направлением. Так, открываются Центры технической поддержки образования (ЦТПО) при вузах России, в которых частично решаются задачи привлечения школьников к инженерному делу и математике. [5]

В Казахстане проводятся элективные курсы по разным направлениям, в основе которых лежит STEM- образование: 75% элективных курсов составляют курсы по робототехнике, 11%составляют курсы по графическому проектированию, 9% другие элективные курсы, связанные со STEM, 5% прочие курсы по программированию.

Метод

В работе использованы методы опроса среди учителей естественнонаучного профиля и интервью с учителями химии для выявления предложений по содержанию курсов внутри школы. По итогам анализа был разработано содержание внутришкольного курса «Основы STEM-образования» и определены ожидаемые результаты. Несмотря на признание важности и актуальности внедрения подхода, слушателями курса стали только четыре учителя. На занятиях курса были рассмотрены теоретические основы данного подхода, зарубежный опыт и методические рекомендации полученные в результате посещения вебинаров проводимых в рамках проекта «Caravan of knowledge». Главным продуктом внутришкольного курса стала серия методических разработок занятий с использованием STEM- подхода. Данный сборник предназначен для учителей химии 7 классов.

Каждая разработка состоит из следующих элементов:

- Проблемный вопрос исследования

- Краткий теоретический обзор
- Этапы исследования
- Дифференцированные вопросы
- STEM задание

Разработка охватывает следующие темы программы 7 класса:

- Элементы, соединения и смеси
- Процесс охлаждения и кипения
- Процесс горения
- Природные индикаторы
- Химические элементы в организме человека
- Горные породы
- Растворимость
- Строение атомы
- Периодическая система химических элементов
- Определение формулы

Ниже представлен пример разработки занятия по теме «Получение металлов» согласно учебной цели: **7.4.2.4** знать процесс получения металла из руды.

Проблемный вопрос: Как получают металлы в промышленности?

Краткий теоретический обзор

Металлы извлекаются из их руд несколькими способами, такими как электролиз, восстановление углеродом, водородом, активными металлами. Металлические руды - это соединения металла, например, такие как карбонаты металлов.

Малахит это минерал богатый медью. Его химическая формула $Cu_2CO_3(OH)_2$. Когда малахит нагревают, образуется диоксид углерода, пары воды и оксид меди (II).

Медь извлекается из земли в виде кусков малахитовой медной руды. Затем зеленый минерал отделяется от остальной породы.

Цель : Получить медь из малахита с помощью трех последовательных стадий. Расчитать выход массы меди.

Стадия 1:- РАЗЛОЖЕНИЕ

Необходимое оборудование и реактивы:

- порошкообразный карбонат меди
- шпатель
- известковая вода
- термостойкая пробирка
- обычная пробирка
- зажим
- пробка с газоотводной трубкой
- горелка
- термостойкий коврик

Ход эксперимента

1. Пробирку с 2 г основного карбоната меди(II) (малахита) $CuCO_3 \cdot Cu(OH)_2$.закрываем пробкой с газоотводной полимерной трубкой

2. Собранный прибор проверяем на герметичность. Наконечник газоотводной трубки опускаем в стакан с водой, зажав пробирку в руке. Выходящие пузырьки воздуха свидетельствуют о том, что прибор собран герметично

3. Закрепляем прибор в лабораторном штативе.

4. В пробирку наливаем известковой воды $Ca(OH)_2$ на 1/3 объема..

5. Опускаем наконечник газоотводной трубки в пробирку с известковой водой.

6. Нагреваем пробирку с малахитом на спиртовке.

7. Наблюдаем изменение цвета малахита. На стенках пробирки появляются капельки воды, а известковый раствор мутнеет.

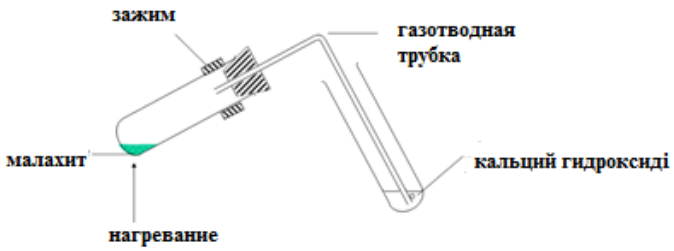

Вопросы и задания

1. Какие изменения произошли с цветом малахита?
2. Напишите уравнение реакции разложения малахита Почему известковая вода мутнеет?Как определить образующуюся воду?
3. STEM задание

В результате разложения был получен твердый оксид меди (II). Вам необходимо спланировать и выполнить два последующих эксперимента по извлечению меди из оксида.

Необходимое оборудование и реактивы:

- серная кислота
- мензурка 100 мл
- штатив
- горелка
- термостойкий коврик
- стальная вата (железо)
- термостойкая пробирка с пробкой
- зажим
- стеклянная палочка

Сформулируйе гипотезу используя фразовые шаблоны:

Для получения меди согласно схеме: Оксид меди → _____ → Медь нужно получить промежуточное соединение

Ход эксперимента

Спланируйте ход экспериментов согласно рисункам

Реакция 2 Нейтрализация	Реакция 3 Замещение
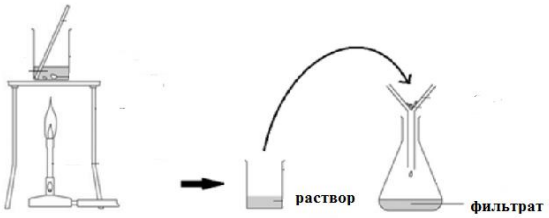	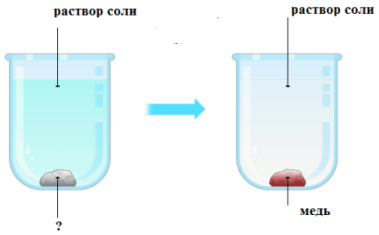
Ход эксперимента	Ход эксперимента
Уравнение реакции:	Уравнение реакции:

Обработка результатов

Заполните таблицу данными согласно итогам работы.

Масса малахита/г	2.00
Масса полученной меди/г	

Оценка результатов

Учитывая что в малахите содержится в среднем 58 процентов меди вычислите теоретическую массу меди которую возможно было бы получить из 2 грамм малахита.

Сравните экспериментально полученную массу и теоретическую массу меди. Оцените полученные результаты и сделайте предположения о возможных ошибках эксперимента.

4. Казахстан занимает четвертое место в мире по разведанным запасам меди. Запасы медных месторождений исчерпаемы, поэтому актуальным направлением технологий является поиск методов вторичной переработки изделий из меди. Современные кабели при должной переработке могут быть источником ценного сырья, так как в большинстве своем содержат металлическую проводящую часть и полимерную изоляцию. Изоляцию выполняют из различных полимерных материалов.

Металлические жилы кабеля, состоят из одного сплава, чаще всего из электротехнической меди или алюминия. Представьте что вы являетесь инженером компании для переработки отходов кабеля . Разработайте модель / технологию/ переработки кабелей применяя ряд методов (сортировки; дробления; грануляции; сепарации) как аналог вторичного использования меди.

Технологическая схема

сортировка → дробление → грануляция → сепарация → утилизация металлов

Модель установки

Оцените данную технологию. Определите один недостаток и преимущество данного метода переработки.

Использованные ресурсы:

http://www.innovativeeducation.org/uploads/2/0/4/6/20462206/metal_ores.pdf
https://www.waste.ru/modules/section/item.php?itemid=174

Результаты

В исследовании использовался метод анкетирования. Всего в исследовании приняли участие 10 учителей химии. Целью опроса было определение осведомленности и готовности учителей химии в реализации подхода STEM. Использованные данные респондентов представлены в таблице 1.

	Респонденты	**Процент**
Пол	мужской	10
	женский	90
Уровень мастерства	стажер	10
	модератор	30
	эксперт	20
Педагогический опыт	до 10 лет	40
	больше 10 лет	60

Результаты опроса показали что 9 учителей из 10 высоко заинтересованы в применении подхода STEM и 1 учитель высказал неуверенность. Опрос выявил ряд ограничений для успешного внедрения данного подхода:

- Нехватка времени для максимизации продуктивности деятельности (50%)
- Недоступность материалов согласно учебным целям (40%)
- Недостаток методических знаний (10%)

Кроме того, 40% респондентов четко могут обозначить ключевые элементы STEM обучения, а к наиболее важным качествам учителя относят навыки ИКТ, коммуникабельность и хорошие предметные знания. На сегодняшний день только 2 учителя имеют ясное представление о возможности интеграции с применением данного подхода согласно NIS program. Консультативная помощь тренеров в рамках ВШК и методические разработки требуются для 6 учителей, остальным необходимы: время для изучения инструментов ИКТ и обсуждения с коллегами об эффективном их применении.

При ознакомлении с предложенными методическими разработками учителя высказали свое одобрение и выразили готовность применять в своей деятельности данные задания.

Таким образом, разработанные в рамка курса задания включают в себя STEM подход и должны способствовать развитию навыков XXI века. Задания ориентированы на развитие навыков системного мышления, нестандартного решения проблем, а работа в группах нацелена на улучшение коммуникативности и адаптируемости.

В целях оценки эффективности данной работы планируется апробация заданий в следующем учебном году. Исследование показало, что учителя готовы к применению STEM-подходов при условиях наличии методической и материальной базы, а также при поддержке экспертов и тренеров в данной области. Это свидетельствует о необходимости организаций мероприятий по STEM-образованию на постоянной основе.

Заключение

Данное исследование дает содержательное представление о том, какие типы заданий в STEM-образовании могут быть использованы для преподавания химии в контексте NIS programm. Учителя участвовавшие в опросе, показали высокую заинтереованность в использовании STEM-обучения для решения реальных проблем, таких как загрязнение окружающей среды, устойчивое потребление и производство, а также энергосбережение и водосбережение. Большинство учителей имеют небольшой опыт по внедрению заданий, разработанных в интеграции от трех до четырех предметов S-T-E-M и применяют педагогические методы, такие как проблемное обучение, проектное обучение и кооперативное обучение, которые обеспечивают личностно-ориентированный подход в обучении. Общеизвестно, что составляющими успешности создания среды STEM-образования являются самостоятельные исследования, коммуникативные взаимодействия, групповая работа и доверительные отношения между учениками и учителем. Учителя в свою очередь должны быть квалифицированными в областях развития критического и творческого мышления, а также способны побуждать в учащихся навыки применения и внедрения инноваций через проектирование решений реальных проблем. Это свидетельсьвует о необходимости организации обучения среди учителей школ в целях повышения их знаний и применения инновационных педагогических подходов.

В заключение следует отметить, что STEM-образование может способствовать достижению более качественного образования. Внедрение STEM-образования требует инноваций и изменений в педагогическом подходах, разработке учебных программ, методов оценки развития навыков XXI века, стратегий управления школой и инициатив по поддержке учителей.

Список использованной литературы

1. Образовательная программа АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» – NIS-Programme. Учебная программа по предмету «Химия». Основная школа (7-10 классы). Астана, 2018.

2. Методические рекомендации по внедрению STEM образования. Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, Астана, 2017

3. Rodger W. Bybee: The Case for STEM Education. Challenges and Opportunities. NSTA press, Arlington, Virginia, 2013.

4. Successful K-12 STEM Education. Identifying Effective Approaches in Science, Technology, Engineering, and Mathematics. The National Academies Press.Washington, D.C. www.nap.edu

5. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО И STEAM-ОБРАЗОВАНИЯ В СТРАНАХ ОЭСР И В МИРЕ. Аналитический отчёт. Министерство образования и науки Республики Казахстан

6. Кокшетауский государственный университет имени Шокана Уалиханова, Кокшетау, 2018. (https://www.kgu.kz/sites/default/files/Documents/Repozitory/Mezhdunarodnyy%20opyt%20razvitiya%20predprinimatel%27skogo%20i%20steam-obrazovaniya%20v%20stranakh%20oesr%20i%20v%20mire.pdf)

WEB-ТЕХНОЛОГИЯЛАР НЕГІЗІНДЕ ОҚУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ҮШІН ПАЙДАЛАНЫЛАТЫН БАҒДАРЛАМАЛЫҚ ОРТАНЫҢ ЖАЛПЫ АНЫҚТАМАСЫ

САЯЖАНОВА Аяулым Жумабаевна
Қарағанды Техникалық Университеті
Қараганды, Қазақстан
sayazhanova@gmail.com

Аннотация

Мақала техникалық жоғарғы оқу орындарында техникалық пәндерді, соның ішінде Web -бағдарламалауды оқытудың инновациялық технологиялары тақырыбын қозғайды. Шығармашылықтың дамуының бастауы дәл осы Web -бағдарламалау пәнін дұрыс меңгеруден алатынын дәлелдейді. Инновациялық технологиялар негізінде бағдарламалаудың ерекшеліктерін қарастыра отырып, бағдарлама тілдеріне сипаттама жасалған.

Оқу процесінде Web-технологияларды тиімді пайдаланудың негізгі әдісі жергілікті желілерде жұмыс істейтін интерактивті Web-тораптар мен Web-беттерді құру және олардың математикалық және арнайы бағдарламалық қамтамасыз етілуін әзірлеу болып табылады. Веб-тораптардың технологияларын құру негізінде жоғары деңгейдегі алгоритмдік тілдер қолданылды. Мұндай бағдарламалау ортасына Delphi, C++, Java, HTML, PHP, Apache-Server кіреді және олардың оңтайлы

үйлесімі негізінде желіде жұмыс істей алатын (клиент-сервер жүйесі негізінде) оқу процесінің толық автоматтандырылған виртуалды модельдері ұсынылады. Осыған байланысты біз жоғарыда аталған бағдарламалау орталарының жалпы анықтамасын ұсынамыз.

Delphi бағдарламалау ортасы. Delphi тіліндегі бағдарлама алгоритмдердің бейнесі түрінде жасалады, егер формамен байланысты нақты оқиға орын алса, орындалуы керек.

Оқиға инспекторының беті арқылы нысанда жасалған әрбір оқиға үшін процедура ұйымдастырылады және бағдарламашы Begin және end кілт сөздері арасында Object Pascal тілінде жасалған қажетті алгоритмді енгізеді.Біріншіден, Delphi ортасы корпоративтік ақпараттық жүйелерді жасайтын кәсіби бағдарламашыларға арналған. Алайда, қоршаған орта тек кәсіби бағдарламашылар үшін ғана емес, сонымен қатар кез-келген бағдарламалау тілімен таныс пайдаланушылар үшін де түсінікті және үйренуге ыңғайлы орта болып саналады. Бұл ортаның Паскаль компиляторынан айырмашылығы-Delphi тілінде бағдарлама мәтіні машина кодына тікелей аударылады, нәтижесінде Delphi-де жасалған бағдарламалық құрал басқа тілдерде жасалған құралдарға қарағанда 10-20 есе жылдам орындалады.

Delphi көмегімен жасалған ашық сәулет қосымшалары тұрақты және сенімді жұмыс істейді. Delphi, C және C++ тілдерінде жазылған және DLL құрамына кіретін бағдарламалар қол жетімді нысандарды, сонымен қатар Ole серверін, VBX және Delphi-де жасалған нысандарды қолдана алады. Дайын компоненттерді жұмыс қосымшаларында пайдалану өте тез және ыңғайлы болуы мүмкін. Бұл кітапхана пайдаланушы интерфейсін құрайтын стандартты объектілерден, деректерді басқару объектілерінен, графикалық объектілерден, мультимедиялық объектілерден, файлдарды басқару объектілерінен, сондай-ақ DDE және OLE басқару объектілерінен тұрады.

Пиктограммалар негізгі мәзірдің жиі қолданылатын командаларына қол жеткізуді жеңілдетеді. Компоненттер мәзірін қолдана отырып, Delphi ортасының қызмет қосымшасының стандартты жиынтығына кіру жүзеге асырылады, олар форма терезесінде бағдарламашы орналастырған кейбір көрнекі элементтерді (компоненттерді) бейнелейді. Әр компоненттің белгілі бір қасиеттер жиынтығы бар. Мысалы, түс, терезе тақырыбы, түйме ішіндегі жазба, қаріп өлшемі және т.б. Кітапхана нысандарын қолдана отырып, клиент-сервер архитектурасы негізінде мәліметтер базасын басқару жүйесін құруға болады. Бұл нысандар төмен деңгейде Borland Database Engine компоненттерін өздеріне қосады.

C++ тілі. Си тілін 1972 жылы Деннис Ритчи Unix операциялық жүйесі үшін жасаған. Бұл бағдарламалау тілін жасау кезінде ол Жүйелік бағдарламалау құралы ретінде жасалынған және құрылымдық бағдарламаларға баса назар аударылған. Егер бір жағынан жоғары деңгейлі бағдарламалаудың барлық мүмкіндіктері сақталған болса: мәліметтер түрін анықтау, for, while, if операторлары және басқа операторлар болса, екінші жағынан, Ассемблер тілінің элементтерін сақтау идеясы алға тартылды: регистрлік айнымалылар, адрестік арифметика, бит өрістерімен жұмыс істеу мүмкіндігі және басқалары.

C++ тілі. Си тілін 1972 жылы Деннис Ритчи Unix операциялық жүйесі үшін жасаған. Бұл бағдарламалау тілін жасау кезінде ол Жүйелік бағдарламалау құралы ретінде жасалынған және құрылымдық бағдарламаларға баса назар аударылған. Егер бір жағынан жоғары деңгейлі бағдарламалаудың барлық мүмкіндіктері сақталған болса: мәліметтер түрін анықтау, for, while, if операторлары және басқа операторлар болса, екінші жағынан, Ассемблер тілінің элементтерін сақтау идеясы алға тартылды: регистрлік айнымалылар, адрестік арифметика, бит өрістерімен жұмыс істеу мүмкіндігі және басқалары.

Препроцессор директивасы-бағдарлама мәтінінің оны құрастыруда көрсетілуін басқарады. Си тілінде дайындалған бағдарламаның мәтіндік файлы келесі 3 кезеңнен өтеді:

– мәтінді алдын-ала көрсету;
– құрастыру;
– орналасу (өңдеу немесе байланыс жинау).

Осы 3 кезеңнен кейін осы бағдарламаның орындалатын машиналық коды жасалады.

Препроцессордың міндеті - бағдарлама мәтінін оны құрастыруда көрсету. Препроцессорды өңдеу ережелерін бағдарламашы препроцессор директиваларын қолдана отырып анықтайды. Директивалар «#» белгісінен басталады, мысалы:

– #define - мәтіндегі ауыстыру ережесін анықтайтын препроцессор директивасы. #define ZERO 0.0-мұндай директива жағдайында бағдарламада қолданылатын барлық нөлдік атаулар 0.0-ге ауыстырылады.
– #include <тақырып файлының атауы> - «тақырып файлдары» каталогынан мәтін бағдарламасының мәтініне кірістіру рөлін орындайды. Бұл жағдайда стандартты тіл кітапханасын

пайдалануға болады. Кітапхананың әр функциясы сәйкесінше бір тақырып файлында анықталады. Тақырып файлдарының тізімі тіл стандарттарында анықталады.

Кітапханадағы функциялармен байланыстыру кейін жасалады құрастыру сатысында құрастыру. Тақырып файлында стандартты функциялардың толық анықтамасы берілуі мүмкін, бірақ бағдарлама кодымен тек осы бағдарламада қолданылатын функциямен байланысты болуы мүмкін.

Әдетте, бағдарлама мәтінінде анықталған әр функцияның өз тақырыбы болады. Функцияның тақырыбынан кейін оның негізгі денесі орналастырылады. Функцияның денесі - әр түрлі анықтамалардан, сипаттамалардан және орындалатын мәлімдемелерден тұратын бұйра жақшалардан басталып, бұйра жақшамен аяқталады. Әрбір анықтама немесе оператор нүктелі үтірмен бөлінеді.

Сипаттама - компиляторға бағдарламаның басқа бөліктерінде кездесетін функциялардың, объектілердің атаулары мен қасиеттерін хабарлау үшін қолданылады.

Операторлар - бағдарламаның әр қадамында орындалатын әрекеттерді анықтайды.

Java тілі. Компьютерлік бағдарламалар немесе бағдарламалық жасақтама-бұл белгілі бір мәселені шешу үшін қолданылатын нұсқаулар жиынтығы. Бағдарламашылар бағдарламалық жасақтаманы Bisic, C, C++, Java және т.б. арнайы бағдарламалау тілдерінің көмегімен жасайды. Кейбір жағдайларда әртүрлі бағдарламаларды жасау кезінде бірнеше бағдарламалау тілдерін қолдану керек. Қазіргі уақытта Интернет және World Wide Web («бүкіләлемдік ғаламтор») компьютерлік технологиялар әлеміндегі «ыстық тақырып» ретінде танылады. Интернет жүйесінде деректермен алмасу және өңдеу үшін әртүрлі бағдарламалық құралдар қолданылады. Мысалы, интернет жүйесіндегі деректерді басқару және оларды сапалы жеткізу үшін пайдаланушыға әдетте арнайы сценарий тілдері қолданылады. Мұндай тілдердің пайда болуы, өз кезегінде, Компьютердің техникалық және бағдарламалық жасақтамасымен байланысты емес Java тілімен байланысты. Осы тілдің көмегімен тарату режимінде желіде жұмыс істейтін бағдарламалық өнімдерді жасауға болады. Осыған байланысты Sun Microsystems әзірлеген және тәжірибеге енгізген Java бағдарламалау тілінің негізгі қасиеттерін келтіреміз.

– Java - офлайн бағдарламалармен және интернет браузерлерімен жұмыс істейтін апплеттерді жасауға арналған бағдарламалау тілі;

– Java-да жасалған апплеттер компьютер түріне (техникалық платформа) қарамастан жұмыс істейді. Бұл бір апплеттің әртүрлі Windows, Macintosh немесе UNIX жүйелерінде жұмыс істейтіндігін көрсетеді.

– Java тілі мен басқа бағдарламалау тілдерінің айырмашылығы-ол белгілі бір процессор үшін құрастырмайды, бірақ Виртуалды машина кодын жасайды. Бұл кодты браузер белгілі бір процессор үшін екілік кодқа айналдырады.

JavaScript тілінің мүмкіндіктері. Netscape жасаған JavaScript тілі интерактивті Web құжаттарын жасауға арналған бағдарламалау тілі болып саналады. Бұл тіл пайдаланушыларға клиенттердің серверіне арналған арнайы қосымшалар жасауға бағытталған. Осы тілдің көмегімен сіз серверде - компьютерде орындалатын қосымшаларды, жұмыс станцияларында орындалатын клиенттік қосымшаларды жасай аласыз.

Қосымшалардың екі түрін жасау үшін тілдің өзегі қолданылады. Ядро стандартты нысандардың, айнымалылардың, функциялардың және негізгі нысандардың жиынтығы болып саналады. Клиенттік қосымшаларды пайдаланушы тікелей жұмыс станцияларында әзірлейді және Интернет-браузерлер арқылы осы компьютерде тікелей түсіндіреді. Серверге арналған қосымшалар осы серверде орындалады және клиенттерге сұраныстар негізінде ақпарат беруге қызмет етеді.

JavaScript бағдарламалау тілі басқа тілдер сияқты өзінің жеке синтаксисіне ие, оған сәйкес әр оператор арнайы бөлу белгісімен аяқталады «;». Мысалы, ескерту («ескерту»).

PHP мүмкіндіктері. 1994 жылы әйгілі бағдарламашы Расмус Лердорф (Rasmus Lerdorf) жаңа PHP бағдарламалау тілінің (жеке үй беті) шыққанын жариялады.Бүгінгі таңда PHP (Prossesor Hyper Text) көптеген интернет - серверлерде қолданылатын және тез дамып келе жатқан бағдарламалау құралы болып саналады. Қазіргі уақытта ASP, FrontPage және mod_perl де дамыған болып саналады. Бұл тілдің көмегімен динамикалық бетті тез және оңай жасауға болады. Осылайша жасалған файлдар серверлерде сақталады және өңделеді. Пайдаланушы PHP құжатын сұраған кезде JavaScript сияқты сценарийлер браузерлерде емес, серверде орындалады және олардың нәтижесі пайдаланушыға жіберіледі. Мұны C немесе Perl-де жазылған CGI бағдарламасы орындайды. PHP тілі мен CGI бағдарламаларының айырмашылығы-PHP кодын беттің HTML-нің кез-келген жерінде жазуға болады. PHP сценарийлері (кодтары) HTML құжатының бөлігі ретінде қолданылады және сервер орындайды. Сонымен қатар, Perl, C/C++, Fortran, TSL, UnixShell, VisualBasic, AppleScript сияқты басқа тілдер мен

бағдарламалық орталар әзірленуде, олар CGI негізінде жұмыс істейді (CommonGatewayInterfase - HTTP қосымшаларын жазу стандарты деп саналатын жалпы шлюз интерфейсі).

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Храмцов П. Б., Брик С. А., Русак А. М., Сурин А. И. Основы Web-технологий. Интернет-университет информационных технологий — ИНТУИТ.ру, 2003.
2. Фаронов В. В. Delphi 2005. Разработка приложений для баз данных и Интернета. -СПб.: Питер, 2006.
3. Харрис Э. PHP/MySQL для начинающих. /ағыл. аударма. — М.: КУДИЦ — ОБРАЗ, 2005.

ВЛИЯНИЕ ЗВУКА НА ОРГАНИЗМ ЧЕЛОВЕКА

СЕКЕНОВА Карина Рустамовна, КРЫМГЕРЕЙ Аружан Жигеркызы
КазНМУ С. Д. Асфендиярова
Алматы, Казахстан
Sekenova28@mail.ru, Krymgereya@gmail.com

Аннотация

Есту адамның қалыпты өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады. Бізді барлық дыбыстар қоршап тұрған әлемде олардың денсаулыққа әсерін бағалау өте маңызды. Физика жағынан дыбыс-серпімді ортада таралатын дыбыстық толқындардың механикалық тербелісі. Дыбыстар әртүрлі және адам ағзасы барлық дыбыстарды басқаша қабылдайды. Демек, дыбыс адам ағзасына оң әсер етуі мүмкін және зиянды әсер етуі мүмкін. Дыбыс бізді барлық жерде қоршап алады және дыбыстық анализатор-есту-бізді қоршаған әлемді қабылдаудың маңызды органдарының бірі. Әр түрлі дыбыстардың ағзаға әсері және зиянды әсерді қалай азайтуға болатындығы туралы білу өте маңызды.

Аннотация

Слух является неотъемлемой частью нормальной жизнедеятельности человека. В мире, где нас окружают всевозможные звуки очень важно оценивать их влияние на здоровье. Со стороны физики, звук - механические колебания звуковых волн, которые распространяются в упругой среде. Звуки бывают разными и все звуки человеческий организм воспринимает по-разному. Следовательно, звук может оказывать как положительный эффект, так и пагубное влияние на человеческий организм. Звук окружает нас повсеместно и звуковой анализатор - слух, является одним из важных органов восприятия окружающего нас мира. Так очень важно знать о влиянии различных звуков на организм и как можно снизить пагубное влияние.

Целью исследования является изучение закономерности между каждодневным восприятием звука в различных формах и здоровьем человека, выявление его влияния. А также, проведение социологического опроса среди людей разной возрастной категории и анализ полученных данных.

Актуальность исследования определяется в мере влияния современной акустической обстановки на организм человека. Объект исследования: человеческий организм и влияние на него звуков.

Предмет исследования: шум как звуковое явление.

Методы исследования:
1. Изучение и обобщение;
2. Анализ и синтез;
3. Опрос.

Звук. Шум. Влияние.

Различные частоты имеют разное влияние на организм человека. Так, в древнем Китае проводились пытки с помощью специальных вызывавших рассогласование деятельности внутренних органов звуками, приводившая к мучительной смерти [1]. В общем, если охарактеризовать диапазон звуковых частот, которые может воспринимать обычный человек, то можно сказать, что они лежат в пределах от 16 000 до 20000 Гц. Звук, который лежит ниже 16 kГц является инфразвуком, который человеческое ухо попросту не воспринимает. Нормальный звуковой диапазон для человеческого

организма - 20-30 дБ, что является абсолютно безопасным уровнем шума, или так называемым фоновым шумом. Верхним пределом относительно громкого звука, который не наносит сильного вреда, но при этом влияет неблагоприятно при длительном воздействии, является уровень шума в 80 дБ. Уровень шума до 130 дБ является вредным для человека, может нанести вред слуховому аппарату, вызвать болевые ощущения, а звук до 150 дБ и выше может быть непереносимым и даже привести к летальному исходу.

В окружающем нас мире, мы повседневно сталкиваемся с различными уровнями шума. Так звук стройки и улицы имеет очень высокий уровень шума - 90 дБ и выше. Однако все эти показатели являются условными. Так как человеческий организм очень индивидуален и все зависит от определенного человека. Например, для кого-то относительно тихий звук на 40-50 дБ уже может казаться громким, а для другого человека 70 дБ будет недостаточно громким звуком.

Сочетание различных звуков вызывает определенную реакцию в организме человека. Так, громкие продолжительные шумы вызывают отрицательную реакцию со стороны Центральной нервной системы, поражает слуховой аппарат, может вызывать болевую реакцию и привести к смерти. Такие шумы повреждают слуховой аппарат, снижают чувствительность к звуку, снижение восприятия окружающего мира. Звук влияет не только на ЦНС, но также может поражать такие органы, как сердце, печень, желудок, вызывая истощение, перенапряжение и снижение активности клеток. [2]

Сильный шум оказывает неблагоприятное влияние на организм. Постоянное воздействие такого шума влияет отрицательно не только на слух, но может вызвать постоянную головную боль, к повышению давлению, увеличить раздражимость, общее ухудшение самочувствия и здоровья. [3] Существует также аккумулятивный эффект, то есть, при длительном воздействии на организм, негативное воздействие накапливается в организме и еще сильнее ухудшает самочувствие и здоровье человека, все сильнее и сильнее воздействуя на ЦНС.

Тем не менее, нельзя отрицать положительное влияние звуков и музыки. Так, например, музыкотерапия очень благоприятно влияет на психическое и физическое здоровье людей. К примеру, сильный эффект она оказывает на детей. Так как музыка стимулирует отделы мозга, отвечающие за память, двигательные функции и речь, то соответственно, улучшает моторику. [4] Дети, что с ранних лет начали заниматься музыкой, обладают высоким уровнем энтузиазма, общительностью и способностями к усвоению знаний. Влияние звуков музыки на человека также показывается в ускорении мозговой активности, что благоприятно сказывается на общих мозговых способностях.

Как уже было сказано ранее, громкие звуки могут негативно влиять на остроту слуха, и необходимо избегать их воздействия. Однако, в отличие от потенциально вредного окружающего шума, уровень звука в наушниках является контролируемым. Воздействие громких звуков, особенно в наушниках и продолжительное время может привести к временной или постоянной потере слуха. [5] И хотя, громкость в наушниках можно контролировать, это всегда тяжело сделать. Так как восприятие ухудшается, например, при нахождении на улице человек не только плохо слышит окружающую обстановку, но и эта обстановка мешает ему сосредоточиться на прослушиваемом материале. Следовательно, человеку в большинстве случаев приходится прибавлять громкость звука, что может пагубно сказаться на его здоровье и состоянии в целом.

АНАЛИЗ.

В опросе участвовало 109 человек в возрасте от 14 до 40 лет (66,1% - в возрасте от 15 до 18, 31% - от 19 до 25 лет, 2,7% пришлось на людей от 25-40 лет) Из них 67% были женского пола, 33% - мужского.

В ходе опроса было выяснено, что наиболее негативно влияющими звуками являются звуки строительных и ремонтных работ, а также шумные общественные места. То есть среда, где уровень шума выше 90 дБ. Нейтрально и положительно отнеслись люди ко звукам природы, и звуками на низком уровне шума, до 60 дБ. Наиболее часто встречаемая продолжительность прослушивания медиа в наушниках среди опрошенных составила как минимум 5 часов в день (40%).При этом 36% опрошенных отметило что не могут находиться в наушниках более 3 часов и 24% не пользуются наушниками вообще.

Среди тех, кто находится в наушниках в среднем 5 часов, 47,7% слушают на громкости в 60-80 дБ, что выше нормального показателя. 23.9% слушают в диапазоне 20-40 дБ, что является умеренной величиной прослушивания. Остальная часть опрошенных не задумывается о громкости воспринимаемых частот.

При этом, 80% тех, кто находился в аудио-гарнитуре около 5 часов в день, и прослушивал медиа на высоких громкостях, отметили у себя ухудшение слуха. Помимо того, 10% оценили состояние своего слуха на 5 (по пятибалльной шкале, где 1- отличный слух, 5 - серьезное ухудшение слуха)

Несмотря на то, что подавляющее большинство корреспондентов заметили значительное ухудшение в восприятии звуков, 75.2% из них не обращались за специализированной помощью и не проходили осмотр.

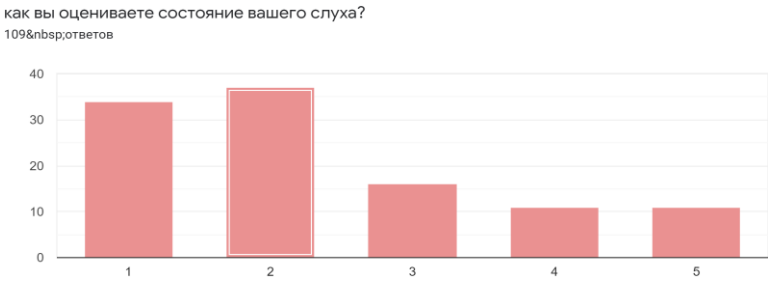

В заключении, хотелось бы напомнить, что постоянное воздействие высоких частот на организм отрицательно влияет на слух и организм человека в целом, оказывает неблагоприятное действие на психическое состояние. Исследование показало, что население от 18 до 30 лет осознает негативный эффект громких и продолжительных шумов на свой организм, но при этом не принимает никаких методов для их предотвращения.

Вывод.

Изучив все материалы по данной теме и проведя опрос, мы выяснили, что постоянное воздействие высоких частот на организм отрицательно влияет на слух и организм человека в целом и оказывает неблагоприятное действие на психическое состояние. Исследование показало, что население от 18 до 30 лет осознает негативный эффект громких и продолжительных шумов на свой организм, но при этом не принимает никаких методов для их предотвращения.

Список использованной литературы:

1. [1] - It is a noisy planet: protect their hearing. Bethesda, MD: National Institute on Deafness and Other Communication Disorders; 1999 (http://www.nidcd.nih.gov/health/wise/Pages/Default.aspx, accessed 21 January 2015).
2. [2] - Анпилов А.Э, “ Влияние звука на живые организмы”, 2017 год, Москва.
3. [3] - Fausti SA, Wilmington DJ, Helt PV, Helt WJ, Konrad-Martin D. Hearing health and care: the need for improved hearing loss prevention and hearing conservation practices. J Rehabil Res Dev. 2005;42(4):4562.
4. [4] - https://tion.ru/blog/shumovoe-zagryaznenie-kak-shum-vliyaet-na-nashe-zdorove/
5. [5] - Taljaard DS, Leishman NF, Eikelboom RH. Personal listening devices and the prevention of noise induced hearing loss in children: the Cheers for Ears Pilot Program. Noise Health. 2013;15(65):2618

ЭФФЕКТИВНЫЕ СОВРЕМЕННЫЕ ПРОГРАММНЫЕ СРЕДСТВА ДЛЯ РАЗРАБОТКИ ЭЛЕКТРОННЫХ УЧЕБНЫХ ПОСОБИЙ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ

СЛЫВОЦКАЯ Ольга Яковлевна
КГУ «Средняя общеобразовательная школа №24»
Павлодар, Казахстан
OlgaSOJ@mail.ru

Аннотация

Білім берудің жаңартылған мазмұнына көшу жағдайында информатика бойынша электрондық оқыту құралдарын әзірлеу және енгізу бұрынғыдан да өзекті болып отыр. Мақалада электрондық оқу құралдарын әзірлеуге арналған кейбір бағдарламалық құралдардың негізгі артықшылықтары мен кемшіліктері анықталған. Articulate Storyline бағдарламасының ерекшеліктері толығырақ ұсынылған. Бағдарламаның мүмкіндіктері 4-сыныпқа арналған электронды информатика оқулығын әзірлеу мысалында ұсынылған. Электрондық оқулықты әзірлеу нәтижесі оқушының өзіндік танымдық іс-әрекетін қамтамасыз ету, оның оқуға деген ынтасын арттыру және өзін-өзі бақылауды қамтамасыз ету болып табылады

Аннотация

В условиях перехода на обновленное содержание образования, как никогда актуальным становится разработка и внедрение электронных обучающих средств по информатике. В статье определены основные преимущества и недостатки некоторых программных средств для разработки электронных учебных пособий. Более подробно представлены особенности программы Articulate Storyline. Представлены возможности программы на примере разработки электронного учебника по информатике для 4 класса. Результатом использования электронного учебника является обеспечение самостоятельной познавательной деятельности учащегося, повышение его мотивации в обучении и обеспечение самоконтроля

В условиях гиперстремительного увеличения потока информации, традиционный подход в образовании теряет свою значимость. Кроме того, проблема заключается не только в объеме информации, но и в ее противоречивости. Сегодня, в век информационных технологий, когда каждому учащемуся доступны обширные сети интернет-ресурсов, где можно получить неиссякаемый поток информации разноуровневой, разноплановой и самое главное иногда противоречивой, что не только не будет способствовать успешному образованию, но, наоборот, будет вводить в заблуждение.

В таких условиях, как никогда актуальным становится разработка и внедрение педагогами электронных обучающих средств. Современный учитель должен быть готов не только к использованию готовых электронных учебных пособий на уроках, но и к созданию собственных.

Несмотря на определенные трудности использования электронных обучающих средств в общеобразовательной школе, преимущества их использования остаются очевидными. И разработка современных электронных учебников, соответствующих программе обновленного содержания образования остается актуальной и востребованной.

Очень важно на первоначальном этапе выбрать наиболее оптимальное средство для дальнейшей работы по созданию электронного ресурса. Для создания электронного учебника по информатике рассмотрим несколько программных средств. Определим основные преимущества и недостатки выбранных программных средств.

Для создания сайтов и электронных учебников можно воспользоваться бесплатной программой Turbo Site. Очень проста в использовании, не требует знания языков программирования и разметки текста. Ей также может воспользоваться даже не очень опытный пользователь. Электронный учебник, созданный с помощью данной программы, будет работать на любой операционной системе, открыть его можно будет с помощью любого современного браузера. К достоинствам программы относится наличие в программе множества готовых шаблонов для создания книги, кроме того, предусмотрена возможность их модификации по своему усмотрению. В процессе разработки электронного пособия можно наблюдать промежуточные результаты работы и вносить по ходу работы в них корректировки.

Вместе с простотой и удобством создания электронного учебника, следует отметить, что готовый продукт выглядит не просто как электронный вариант бумажного издания, а имеет достаточно интересный интерфейс [1]. Кроме того, данное программное средство позволяет создавать тестовые задания, работать с видео и звуковыми файлами, графическими изображениями, создавать гиперссылки и прочие возможности [2]. В то же время, TurboSite имеет ряд недостатков. Возникают трудности со вставкой флеш, аудио, видеофайлов, для их вставки приходится прибегать к помощи других плееров, через них вести запись и вставлять коды страниц. Визуальный редактор программы не позволяет форматировать размер шрифта, а исходный является недостаточно крупным, особенно для детей с плохим зрением. Опять же приходится прибегать к специальным возможностям языка HTML, используя соответствующие теги. Кроме этого, структура учебника не предусматривает возможности создания разделов разного уровня, все разделы будут одного уровня. При открытии учебника в разных браузерах возможно некорректное отображение материала.

Ограниченность тестовых заданий заключается в том, что программа позволяет создавать тесты, где из множества вариантов ответов может быть выбран только один правильный ответ. Вариант теста, когда правильных ответов может быть более одного не допускается.

Для разработки электронных учебных пособий можно использовать разные программные среды. Наиболее простое электронное пособие, которое предполагает в основном демонстрацию материала, можно разработать используя приложение MS PowerPoint. Однако, использование этого приложения для создания электронного учебника имеет свои как положительные, так и отрицательные стороны. В PowerPoint возможно использование графики, анимационных и звуковых эффектов, организация работы с гиперссылками. В то же время, информационный объем такого учебника будет большим, что затруднит его пересылку и размещение в сети Интернет.

В качестве программного средства для разработки электронного учебника возможно использовать программу MacromediaFlash.

Применение технологии Flash позволяет создавать мультимедиа-приложения, включающие различные анимации, аудио и видеофрагменты. Программа обладает удобным интерфейсом. Практически не имеет ограничений в области дизайна [3]. Разработчики предусмотрели готовые шаблоны для разработки различных видов тестовых заданий. Текст в программе используется не как растровое изображение, а как текст, то есть каждый символ кодируется 1 байтом информации. Это облегчает работу с текстом для учащихся. Вместе с тем, необходимо отметить, что работа в данной программе предполагает более опытного пользователя, нежели рядовой учитель, владеющий элементарными навыками в области информационно-коммуникационных технологий, ограничивающийся у большинства педагогов уровнем владения офисного пакета. А работа в MacromediaFlash требует более серьезного подхода в обучении.

Одним из наиболее удачных продуктов для разработки электронных обучающих ресурсов является программа ArticulateStoryline. В первую очередь, обращаю внимание на то, что мы говорим о разработке электронных учебников в общеобразовательной школе. Поэтому, необходимо иметь такой продукт, который не требовал бы от рядового педагога специальных знаний и навыков в области программирования и дизайна. Для работы с данным приложением достаточно знаний компьютера на уровне офисного пакета. Сегодня каждый педагог такими знаниями и навыками владеет, соответственно освоение программы, по своим функциям и внешнему виду схожей с приложением PowerPoint не вызовет особых затруднений.

Обозначим основные преимущества данной программы. Возможность использования уже готовых презентаций, созданных в PowerPoint. Вся информация отдельными порциями представляется на слайдах, которые могут быть, как просто информационными, так и содержащими тестовые задания. Программа предусматривает возможность работы со слоями. Разные объекты можно располагать на разных слоях, при этом, не перегружая слайд. В то же время есть возможность скрывать или показывать отдельные объекты. Также предусмотрены стандартные виды анимации объектов и слайдов. При наведении курсора мыши на объект можно настроить изменение состояния объекта, изменение цвета или проявление рисунка, текста на объекте. Предусмотрена возможность настройки собственных состояний. Приложение предусматривает возможность добавления видео или аудиоматериала. Есть возможность использования не только тестовых, но и других видов интерактивных заданий. Простота использования и множество других возможностей данного приложения позволяют выделить данное средство, как наиболее оптимальное для разработки электронного учебника.

ArticulateStoryline Это многофункциональный редактор, имеющий массу преимуществ и возможностей в части разработки электронных средств обучения [4]. Принцип работы в данной программе напоминает принципы работы во всем знакомой программе MicrosoftPowerPoint [5]. Работа также будет строиться на создании слайдов с различными возможностями вставки графических изображений, аудио, видеофрагментов, создании анимации, как отдельных объектов, так и слайдов в целом [6]. Но, возможности в ArticulateStoryline гораздо шире. Для примера разработки электронного учебника в общеобразовательной школе выбрано именно это программное средство. Основные причины такого выбора простота использования и обучения, множество встроенных готовых шаблонов, интуитивно понятный интерфейс, даже учитывая отсутствие русификации данного продукта. Данная программа отличается своей универсальностью, позволяя работать и новичкам, используя готовые шаблоны и продвинутым пользователям, используя возможности встроенного языка программирования JavaScript и системы настройки триггеров. Поэтому, разработать электронный учебник, используя ArticulateStoryline, сможет и рядовой учитель, в то же время она будет интересна и преподавателям информатики, которые смогут здесь реализовать свои творческие замыслы.

Рассмотрим интерфейс электронного учебника по информатике для 4 класса, созданного в программе ArticulateStoryline. Представлена особенность используемой программы, что отличает ее от большинства других в соответствии с рисунком 2. Это наличие в программе большого набора готовых персонажей, которых мы можем использовать на страницах своих электронных учебников в роли экскурсовода по страницам книги или в качестве образа педагога, указывающего на учебный материал с помощью указки.

Рисунок 2 - Использование готового персонажа и графических элементов

Программа содержит образы женского и мужского персонажей, которые отличаются возрастом, цветом кожи. Кроме этого, предусмотрены различные стили одежды.

ArticulateStoryline имеет широкие возможности для вставки разнообразных графических объектов. Это картинки, скриншоты, различные формы или фигуры, а также формы для использования в качестве всевозможных выносок и оформления текстовых блоков. Кроме готовых графических объектов самой программы, для оформления слайда вы можете вставлять собственные графические изображения.

Для графических изображений в ArticulateStoryline можно активировать функцию ZoomPicture. Данная функция позволяет при щелчке по картинке активировать эффект плавного увеличения изображения до фактического размера. Эта функция в электронном учебнике находит применение, когда из всего предлагаемого учебного материала на слайде, необходимо было выделить, акцентировать внимание учащихся на самом главном моменте.

Одной из важных задач, которую преследуют при разработке электронного учебника, является обеспечение самостоятельной познавательной деятельности учащегося, повышение его мотивации в обучении и обеспечение самоконтроля. После изучения теоретического блока учебного материала учащимся предлагается приступить к блоку практических заданий. Вариативность практической части сможет поддерживать интерес обучающихся на высоком уровне. ArticulateStoryline предоставляет возможность организации целого ряда разнообразных интерактивных упражнений [7]. Как с использованием текстовой информации, так и с использованием графических изображений. Рассмотрим виды заданий, которые можно использовать при разработке учебника информатики для 4 класса.

Первой разновидностью заданий стали задания с использованием слайда Hotspot, указанные в таблице 1.

В переводе можно сказать, что Hotspot это «щелчок по горячей области». Суть такого рода заданий заключается в том, что учащийся на графическом изображении должен указать расположение того или иного объекта. В учебнике можно использовать следующие задания такого рода: указание точки на координатной плоскости, указание соответствующей кнопки в окне графического редактора Scratch или, как в данном случае, указание элемента окна при изучении интерфейса программы Scratch.

Таблица 1 - Hotspot

Задание	Отображение задания в учебнике
Укажите основные элементы окна среды программирования Скретч: 1. Поле командных блоков 2. Поле команд 3. Поле состояний 4. Рабочее поле программ 5. Поле запуска или остановки программ 6. Поле действий (сцена) 7. Поле исполнителей 8. Кнопка для запуска программы 9. Кнопка для остановки программы	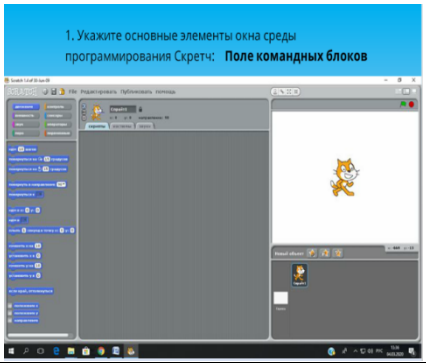

Такие задания развивают внимание и зрительную память. Если, указанная область оказывается неверной, то учащемуся выводится на экран соответствующее сообщение. Преимущества электронного учебника позволяют обучающемуся повторно возвращаться к необходимому вопросу. Данные упражнения в зависимости от содержания позволяют закреплять те или иные знания и навыки.

Много упражнений в учебнике можно составить с использованием заданий на соотношение одних объектов другим в соответствии с таблицей 2. Здесь используется слайд SequenceDrag-and-Drop (последовательное перетаскивание). Это градуированный вопрос, который требует от пользователя перетаскивания элементов для упорядочивания в последовательности. Существует максимум 10 последовательных элементов. Все пункты должны быть в правильной последовательности, чтобы вопрос был оценен как правильный. Одной из уникальных особенностей программы ArticulateStoryline, является возможность вставлять на слайд область прокрутки. Таким образом, это позволяет размещать на одном слайде многостраничный текст. При создании электронных учебников, курсов, где обычно требуется возможность работы с большим объемом текстовой информации, эта особенность программы делает ее более конкурентной в отношении других программ.

Объектно-ориентированные языки программирования позволяют на форму добавлять уже готовые объекты, кнопки с определенным функциональным назначением. ArticulateStoryline располагает небольшим набором кнопок, чекбоксов и радиокнопок, но благодаря специальному инструменту ButtonTools появляется возможность осуществлять их различные настройки.

Добавление видео и звука в любой электронный учебник является важной составной частью этапа разработки учебного ресурса. ArticulateStoryline позволяет вставить готовые аудио, видео, флешфайлы, веб-объекты.

Программа также позволяет организовать работу с тестовыми заданиями. В тестовых вопросах предусмотрена возможность использования не только текстовой информации, но и графической. Благодаря тестовым вопросам учащиеся имеют возможность осуществлять самоконтроль уровня усвоения учебного материала. Предусмотрена возможность для просмотра выполненных заданий с целью анализа правильности их выполнения.

В качестве программного средства для разработки электронного учебника рассмотрена программа ArticulateStoryline. Основные особенности данной программы:

- использование области прокрутки для размещения многостраничного объема информации на одном слайде,
- использование готовых персонажей,
- вставка графических объектов с возможностью их активизации через функцию ZoomPicture,
- использование кнопок, чекбоксов и радиокнопок для перехода между страницами учебника и организация тестового контроля,
- добавление видео и звука для просмотра видеороликов.

Вышеприведенные аргументы, позволяют определить в качестве одного из наиболее эффективных современных программных средств для разработки электронных учебных пособий в средних школах программу ArticulateStoryline.

Литература

1. С.Гадратова.Что такое электронный учебник, и каким он может быть? (мастер-класс). [Электронныйресурс] / – Режим доступа: https://pedsovet.org/images/stories/users/97120/Chto%20takoe%20elektronnyi%20uchebnik%20i%20kakim%20on%20mozhet%20byt.pdf
2. Сайт бесплатной программы для создания сайтов и электронных учебников TurboSite [Электронныйресурс]. Режимдоступа: http://brullworfel.ru/turbosite/.
3. Дронов В.А. MacromediaFlashProfessional 8. Графика и анимация.– СПб.: БХВ-Петербург,2006.-656с.
4. Буйлов О. Articulate Storyline: электронное обучение со вкусом. [Электронныйресурс]/–Режим доступа: https://ra-kurs.spb.ru/info/articles/?id=81
5. Коломина А., Буйлов О., Брюханов И. Как создать электронный курс с помощью ArticulateStoryline. [Электронныйресурс]/–Режимдоступа: https://levellab.ru/blog/articulate-storyline, 2020.
6. Articulatestoryline: профессиональный инструмент создания курсов: Проэлектронное обучение. [Электронныйресурс]. Режимдоступа: http://blog.uchu.pro/articulate-storyline/,2015.
7. Инструкция ArticulateStoryline 2 . Часть 7. Работа со слайдами. Шаблоны слайдов: Типы слайдов в ArticulateStoryline. [Электронныйресурс]. Режимдоступа: https://goldfinch.com.ua/, 2017.

РОЛЬ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЖИЗНИ РЕБЕНКА

ТЕРЛЕЦКИЙ Юрий Леонидович
КГУ «Калиновская ОШ»
СКО, Тайыншинский район, с.Калиновка, Казахстан
terleckij.jura@mail.ru

Андатпа

Мақалада заманауи білім беру жүйесінде қосымша білім берудің рөлі туралы сұрақ қарастырылады. Қосымша білім берудің мән-мағнасы, оның ерекшеліктері ашылады.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос о роли дополнительного образования в современной системе образования. Раскрывается сущность и понятия дополнительного образования, его особенности.

Annotation

The article considers the significance of supplementary education in the modern system of education. The essence and characteristics of supplementary education are revealed.

Дополнительное образование детей - особый вид образования, направленный на всестороннее развитие интеллектуальных, духовно-нравственных, физических и профессиональных потребностей ребенка. Оно обладает возможностью объединить в единый процесс обучение, воспитание и развитие ребёнка. Дополнительное образование предоставляет обучающимся широкие возможности для получения современного качественного образования. Отдавая своего ребёнка в какой-либо кружок, спортивную секцию или музыкальную школу, родители предоставляют ему возможность дополнительного развития. Однако выбрать направление и специфику не так просто. Отдавать ребенка стоит в ту образовательную область, которая ему интересна. И не стоит упорствовать и навязывать какое-либо дополнительное образование, если ребенку оно не интересно.

Особенностями дополнительного образования являются [2, с. 8]:

1. Вариативность образования. Ребёнок вправе выбрать направление и вид образовательной деятельности, педагога, содержание программы, темп и объём освоения данной программы [3].

2. Доступность образования. Круглый год (и в каникулярное время) любой ребёнок («обычный» и одаренный, «проблемный» и «благополучный», больной и здоровый) имеет возможность заниматься [1, с. 8].

3. Многообразие видов образовательной деятельности, соответствующей интересам, склонностям и способностям детей.

4. Личностно-ориентированный подход. Для каждого ребёнка создаётся «ситуация успеха», способствующая развитию познавательных и творческих способностей. Достижения оцениваются по принципу стимулирования ребёнка к дальнейшему развитию, без ущемления достоинства личности. При этом темп, стиль и качество работы ребёнка не критикуются [1, с. 9].

5. Практико-ориентированный подход. Дополнительное образование направлено на социализацию детей и их профессиональное самоопределение.

6. Адаптивность к возникающим изменениям [4].

7. Право ребёнка на непрерывный поиск, на пробы и ошибки, на самоопределение.

Помимо индивидуальных образовательных потребностей дополнительное образование детей создаёт условия для межвозрастного взаимодействия в общеобразовательной организации.

Система дополнительного образования помогает выстраивать:

- межличностные отношения,
- улучшает состояние эмоциональной сферы,
- способствует развитию самопонимания,
- снятию поведенческих проблем.

Все это в совокупности помогает раскрыть и развивать творческий потенциал детей, так как ориентировано на удовлетворение их интеллектуальных потребностей и решения задач их творческого становления за пределами школьного учебного времени.

Роль дополнительного образования нельзя недооценивать. С ранних лет ребенок учится планировать свое время. Этот навык, с течением времени, будет оттачиваться и войдет с ним во взрослую жизнь. Круг общения, который мог бы быть ограничен только школой и двором, становится шире. Данный факт влияет на коммуникативные навыки. Помимо этого, в учреждениях дополнительного образования ребенок находит близких по духу и увлечениям друзей. А в случае спортивных секций - идет укрепление его физической формы и иммунитета. В результате знания,

умения и навыки, приобретенные в учреждениях дополнительного образования, формируют у ребенка расширенный кругозор и активную жизненную позицию.

Ребенку нужно посещать занятия дополнительного образования, так как на них :

-выявляются его творческие способности;

-занятия дополнительного образования развивают его;

-кроме учебной деятельности, в которой учащийся может чувствовать себя не совсем успешным, появляется другой вид деятельности, позволяющий в полной мере реализовать себя;

-в классе собраны дети, имеющие разные интересы, поэтому не всегда они находят точки соприкосновения, то в кружке с ребенком будут находиться единомышленники, люди, увлеченные таким же видом деятельности;

-детское творческое объединение служит для формирования коммуникативных компетенций, когда через общение, передачу информации ребенок учится правильно вести себя в той или иной ситуации, учится взаимодействию, учится принимать помощь;

-когда родители или патронатные воспитатели на работе, их ребенок будет не просто под присмотром педагога, но будет в это время еще и развиваться.

Если нет возможности посещать дополнительные занятия в образовательных организациях дополнительного образования по причине нехватки времени, отдаленности или ограничения возможности ребенка по состоянию здоровья, можно успешно использовать информационно-телекоммуникационную сеть "Интернет" для самообучения. С появлением компьютерных сетей и других, аналогичных им средств ИКТ образование приобрело новое качество, связанное в первую очередь с возможностью оперативно получать информацию из любой точки земного шара. Через глобальную компьютерную сеть «Интернет» возможен мгновенный доступ к мировым информационным ресурсам (электронным библиотекам, базам данных, хранилищам файлов, и т.д.).

В данное время каждая образовательная организация имеет сайт, где размещает всевозможные видео-уроки, онлайн мастер-классы, викторины, конференции, конкурсы и т.д. Заниматься можно как с родителями, так и самостоятельно, также можно дистанционно обучаться по общеобразовательным программам, что дает возможность получить документ о дополнительном образовании.

Роль педагога дополнительного образования, видится в выполнении следующих задач:

-в образовательном процессе использовать новые образовательные стандарты;

- формировать систему одаренности;

- сохранение и укрепление здоровья;

-научить ребёнка учиться и творить;

-научить ребёнка сотрудничать;

-научить ребёнка успешно жить в современном обществе.

Отличительными чертами педагогики дополнительного образования детей являются:

- создание условий для свободного выбора каждым ребенком образовательной области (направления и вида деятельности), профиля программы и времени ее освоения, педагога;

- многообразие видов деятельности, удовлетворяющей самые разные интересы, склонности и потребности ребенка;

-личностно- деятельностный характер образовательного процесса, способствующий развитию мотивации личности к познанию и творчеству, самореализации и самоопределению;

- личностно- ориентированный подход к ребенку, создание "ситуации успеха" для каждого;

- создание условий для самореализации, самопознания, самоопределения личности;

- признание за ребенком права на пробу и ошибку в выборе, права на пересмотр возможностей в самоопределении;

- применение таких средств определения результативности продвижения ребенка в границах избранной им дополнительной образовательной программы (вида деятельности, области знаний), которые помогли бы ему увидеть ступени собственного развития и стимулировали бы это развитие, не ущемляя достоинства личности ребенка.

Таким образом можно сделать вывод, что дополнительное образование обладает возможностью объединить в единый процесс обучение, воспитание и развитие ребёнка. Оно предоставляет обучающимся широкие возможности для получения современного качественного образования, а с внедрением внеурочной деятельности детей в систему общеобразовательных школ способствует развитию творческого инициативного и компетентного гражданина Казахстана.

Список литературы

1. *Буйлова Л.Н., Буданова Г.П.* Дополнительное образование детей: путь к себе // Библиотечка «Первого сентября». Серия «Управление школой». № 32, 2010. С. 32.

2. *Брутова М.А.* Педагогика дополнительного образования: учебное пособие. Архангельск: ИД САФУ, 2014. 218 с.

3. *Иванова И.В., Макарова В.А.* Вариативность как ведущая тенденция развития современного дополнительного образования / Вестник ТГПУ, 2015. С. 14–17.

4. *Соколова Н.А.* Историко-педагогический анализ развития системы дополнительного образования детей // Вестник ЧГПУ, 2015. С. 102–106.

5. Евладова Е.Б., Логинова Л.Г., Михайлова Н.Н. Дополнительное образование детей. - М.: ВЛАДОС, 2014 - с.180.

6. Буйлова Л.Н., Кленова Н.В. Дополнительное образование детей в современной школе. - М.: "Сентябрь", 2014.- с. 146.

7. Лебедев П.А. Семейное воспитание: Хрестоматия: учебное пособие для студ. высш. Учеб. Заведений / Н.А Лебедев – М.: Издательский центр «Академия» - 2001 г., 512 с.

НАУЧНАЯ ОБОСНОВАННОСТЬ ПРОЦЕССА ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ОВЛАДЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКОМ

ҲАИТМАТОВ Фарҳод Халикулович
Таджикский государственный институт языковимени Сотим Улуғзода
Душанбе Таджикистан
Fara20111985@mail.ru

Аннотация

В статье дается научное обоснование процесса организации самостоятельной работы студентов в овладении иностранным языком.

Акцентируется внимание на том, что продуктивная самостоятельная учебная деятельность учащегося является основой успешного образовательного процесса в области иностранного языка. В статье обосновывается идея необходимости иного подхода к организации самостоятельной работы по иностранному языку, который в первую очередь ориентирован на личность ученика. Особое внимание уделяется роли преподавателя в организации процесса самостоятельной работы.

Ключевые слова: иностранный язык, самостоятельная работа, продуктивная учебная деятельность, творческая активность.

В последние годы в процессе обучения иностранному языку все больше внимания уделяется организации самостоятельной работы. Залогом успешного образовательного процесса в области иностранного языка является грамотно организованная самостоятельная работа учащихся. Продуктивная самостоятельная работа учащихся приобретает важное значение при обучении иностранному языку. Роль преподавателя состоит в том, чтобы правильно направить познавательную деятельность студентов, которую они выполняют самостоятельно.

Анализ научных источников по вопросам содержания и организации процесса обучения иностранному языку в вузах подтверждает аксиоматичность положения о том, что самостоятельная работа – инвариантный структурный вариант единого обучающего иноязычного комплекса. Основной задачей любого вуза является подготовка специалистов к самостоятельной практической деятельности. Процесс обучения в вузе все более основывается на самостоятельной и творческой активности обучаемых или обучающихся и самообучающихся.

Самостоятельная работа – это вид учебной деятельности, выполняемый учащимися в аудитории как под руководством преподавателя, так и без непосредственного руководства со стороны преподавателя во время самостоятельной подготовки и участия в различных внеаудиторных мероприятиях.

В последние годы самостоятельная работа является обязательным звеном процесса обучения, которое специально планируется и предусматривает прежде всего индивидуальную работу учащихся в соответствии с установкой преподавателя или программы обучения. В современной методической литературе самостоятельная работа студентов рассматривается, с одной стороны, как вид учебной деятельности, который осуществляется без непосредственного участия преподавателя, но под его руководством, а с другой стороны – как средство вовлечения студентов в самостоятельную

познавательную деятельность. Самостоятельная работа студентов при обучении иностранному языку будет успешной только в том случае, если она заранее спланирована, является неотъемлемой частью учебно-воспитательного процесса, организуется систематически, а не от случая к случаю.

Огромная роль в организации самостоятельной работы принадлежит, естественно, преподавателю, так как он должен правильно определить содержание и объем материала, который выносится на самостоятельную работу.

При планировании самостоятельной работы необходимо исходить из ведущего методического положения, которое обосновывается в методической литературе: в ходе самостоятельной работы осуществляются главные функции обучения – закрепление знаний и переработка их в устойчивые умения и навыки.

В современных условиях к целям самостоятельной работы необходимо добавить также поиск и приобретение новых знаний, в том числе с использованием современных информационных технологий.

В. А. Кан-Калик выдвигает следующие принципы, на которых должна строиться самостоятельная деятельность студентов:

- планируя самостоятельную работу по тому или иному курсу, прежде всего, необходимо выделить его так называемое фундаментальное древо, включающее в себя ту основную систему методологического, теоретического знания, которую нужно вывести на обязательную лекционную проработку. Так, из 100-часового курса фундаментальный объем его займет половину;

- далее в качестве производных от этого «фундаментального древа» предлагается образовывать разнообразные виды самостоятельной работы студентов, предусмотрев для них темы, характер изучения, формы, место проведения, вариативные способы реализации, систему контроля и учета, а также различные приемы отчетности.

По утверждению В. А. Кан-Калика, вне такой системы ни один вид самостоятельной работы студентов не даст учебно-профессионального эффекта.

Самостоятельная работа студентов особенно значима при обучении иностранным языкам, так как студентам предоставляются учебные материалы, которые необходимо заучивать, анализировать, закреплять, а это становится возможным только в условиях самостоятельной работы. При обучении иностранным языкам существуют учебные материалы, которые могут быть усвоены на аудиторных занятиях при работе в парах, в группах, либо в процессе индивидуальной работы студентов. Насколько эффективно будет проведена самостоятельная работа студентов в аудитории и вне ее, в первую очередь зависит от организации этой работы преподавателем. Задача преподавателя заключается в том, чтобы организовать работу студентов таким образом, чтобы обеспечить активную самостоятельную деятельность обучаемых, создать условия для их самовыражения и саморазвития[1].

Результативность самостоятельной работы зависит от следующих
факторов:

1) Аудиторная работа построена преподавателем в соответствии с
нормативными документами.

2) Осуществляемая деятельность мотивирована.

3) У учащихся сформированы умения учиться.

4) Формирование у учащихся учебной компетенции как методологии самостоятельного изучения иностранного языка.

5) Наличие у студентов практически усвоенных знаний, навыков,
умений.

6) Наличие у студентов навыков самообразовательной деятельности.

В. А. Якунин дает следующее определение самообразованию: «Под
самообразованием в структуре целостной системы образования мы понимаем такую деятельность ученика, ближайшие и отдаленные цели которой он ставит сам, но процесс достижения их является в известной степени и объектом управления со стороны образовательной программы/системы.»

[3].

Таким образом, обучающийся выступает в качестве независимого субъекта учебной деятельности, а также как независимый пользователь иностранного языка. В процессе самостоятельной работы продуктивная деятельность изучающего иностранный язык:

- носит творческий характер, что обеспечивает развитие личностных
качеств учащегося как языковой личности, его самореализацию и саморазвитие;

- основана на учебной компетенции в области изучения языка, что является необходимым условием продуктивности и творчества.

Выделение продуктивной учебной деятельности в качестве цели и принципа обучения иностранным языкам означает также, что наряду с коммуникативной компетенцией, обязательным компонентом содержания обучения является учебная компетенция как способность к самостоятельному, автономному усвоению иностранного языка, которая обеспечивает условия для его творческого использования.

В современных условиях обучения иностранному языку возникает необходимость иного подхода к организации самостоятельной работы, который должен быть ориентирован на личность учащегося, на его инициативу, на развитие его творческого потенциала – на продуктивную учебную деятельность.

В современной концепции обучения/овладения иностранным языком ключевой категорией является языковая личность, вторичная языковая личность [2]. Важное качество языковой личности – ее способность и готовность к самостоятельному и осознанному изучению иностранного языка.

Приоритетная роль учащегося в самостоятельной работе не снижает роль преподавателя, а наоборот делает его задачу более сложной, повышает требования к нему как организатору этого процесса. Задача преподавателя заключается в том, чтобы правильно направить и организовать познавательную деятельность студентов, которую они выполняют самостоятельно. То есть преподавателю необходимо создать ситуацию развития, обеспечивающую учащемуся свободу и ответственность в выборе и принятии решений, независимость действий в решении учебных задач, сочетающуюся с принятием ответственности за результат. Основная задача преподавателя состоит в том, чтобы сформировать у учащегося потребность и культуру самостоятельной продуктивной учебно-познавательной деятельности, то есть научить учащихся учиться.

Научная обоснованность процесса организации самостоятельной работы студентов в процессе овладения иностранным языком обусловливается следующими положениями:

- аксиоматичностью самостоятельной работы как инвариантного компонента единого комплекса аудиторных и внеаудиторных занятий по иностранному языку;
- спецификой иностранного языка в любой педагогической системе
как цели и средства образования и обучения;
- в ходе самостоятельной работы осуществляются главные функции
обучения: закрепление знаний и переработка их в устойчивые умения и навыки;
- вторичная языковая личность обучаемого формируется главным образом в процессе его самостоятельного овладения иноязычными знаниями в ходе самостоятельной работы.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Мильберт Г. Е.* Самостоятельная работа студентов в условиях реализации Болонского процесса // Проблемы современной филологии и лингводидактики : сб.науч. тр. Вып. 8. СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2017, С. 151.

2. *Халеева И. И.* Языковая политика: элемент или доминанта политики в области языкового образования // Знание языка и языкознание. М., 1998. 79 с.

3. *Якунин В. А.* Обучение как процесс управления. Психологические аспекты. Л. : ЛГУ, 1988. 159 с.

ОРГАНИЗАЦИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПРЕДПРОФИЛЬНОГО И ПРОФИЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЫ-ЛИЦЕЯ № 53

ХОДКО Татьяна Викторовна, ВОРОНИНА Светлана Анатольевна
КГУ «Школа-лицей № 53»
Караганда, Казахстан
tanya.khodko@mail.ru, swetlana-woronina@mail.ru

Аннотация

Бұл мақалада оқушылардың кәсіби өзін - өзі анықтауының мәселелі сұрақтары талқыланады. Түлектер мамандық таңдау ережелерін білмей, кәсіби қызметте тәжірибесі болмай, қызығушылықтарына, бейімділіктеріне, ішкі сенімдеріне сәйкес келмейтін мамандықты таңдайды. Қоғамның жеке сұраныстары мен қажеттіліктеріне сәйкес келмейтін мамандықтар бойынша оқиды және жұмыс істейді. Бұл жас ұрпақтың көңілі қалуы мен біздің мемлекетіміздің экономикалық құлдырауына алып келеді. Біз № 53 мектеп-лицейдің бейіндік және бейіналды оқытуды жүзеге асыру бойынша жұмыс тәжірибесін ұсынып отырмыз.

Аннотация

В данной статье поднимаются проблемные вопросы профессионального самоопределения учащихся. Выпускники, не зная правил выбора профессии, не имея опыта в профессиональной деятельности, выбирают профессию, не соответствующую, их интересам, склонностям, внутренним убеждениям. Учатся и работают по специальностям, не соответствующим их индивидуальным запросам и потребностям общества. Это приводит молодое поколение к разочарованию и экономическому урону нашего государства. Нами представлен опыт работы школы-лицея № 53 по реализации профильного и предпрофильного обучения.

Происходящие в нашем обществе изменения оказывают существенное влияние на образовательную систему. Политические, экономические, социальные преобразования требуют формирования и развития личности нового типа экономически грамотной, творчески мыслящей, соответствующей требованиям рыночной экономики, ответственной и дисциплинированной. Приоритетными становятся удовлетворение потребностей и интересов конкретного человека в профессиональном и личностном становлении, самореализации, самоутверждении. Необходимы новые способы организации процесса обучения на всех ступенях образования, с учетом новых социально-экономических реалий.

Актуальным становится раннее выявление образовательной области, успешной для учащегося, что должно создать положительную мотивацию к образованию и дальнейшему выбору профессии. Это усложняется тем, что существует высокая вариативность образовательных запросов старшеклассников. Поэтому основная задача обновления образования состоит в том, что обучение должно быть индивидуализированным, функционально эффективным. Очень важно - грамотно определить на ранней стадии интересы, склонности и способности учащегося с целью оказания педагогического содействия в выборе своей будущей образовательной траектории.

Одна из главных задач, которая сегодня стоит перед нами это не только приобретение и усвоение обучающимися определенной суммы знаний, но и целостное развитие личности ученика, его познавательных и созидательных способностей, подготовка к дальнейшему его развитию после окончания школы. Большие надежды, в решении этой задачи мы возлагаем на профильное и предпрофильное обучение. Профессиональная направленность и допрофессиональная компетентность выпускника профильной школы могут способствовать осознанному профессиональному самоопределению и обеспечить жизненно необходимую социальную зрелость выпускника.

Сегодня же мы видим, что ни государство, ни бизнес не способны предъявлять ответственный запрос на специалистов для экономики 2030–2035 годов: часть сегодняшних профессий рискует практически исчезнуть, появится большое количество новых, и почти все сегодняшние профессии изменятся до неузнаваемости. Что намного важнее, в связи с нарастающей скоростью изменений люди будут вынуждены достаточно часто менять свою деятельность, «убегая от автоматизации». Миру понадобятся не стандартизированные сотрудники индустриального образца, а люди, способные творчески мыслить и создавать высококонкурентный продукт. Все это ведет к тому, что понадобятся люди, которые смогут самостоятельно заниматься **построением собственной карьерной (и образовательной) траекторией** — крайне востребованный навык XXI века, о котором, к сожалению, мало кто говорит. Но по-прежнему одним из ключевых вопросов для школ в целом, и для учителей в частности, остается вопрос: «Каким образом учителя подготовят учащихся к 21-му веку?». Школа должна стать тем социальным лифтом, который выводит подростков на новую профессионально ориентированную ступень обучения.

В Государственной программе развития образования в РК на 2020 – 2025 годы также сделаны акценты на имеющиеся различия и несогласованность в наборе ключевых навыков и компетенций, приобретаемых на разных уровнях образования, создают препятствия к построению системы обучения в течение всей жизни (lifelong learning). Необходима проработка вопросов обеспечения преемственности образовательных программ от дошкольного до послевузовского образования. Проблемы непрерывности образования усиливает отсутствие единых подходов к профессиональной ориентации обучающихся. В настоящее время профориентационная работа среди школьников проводится в основном в форме рекламы, когда колледжи и вузы организуют выезды в школы, информируя о специальностях по которым ведут подготовку. Основной целью данных мероприятий является привлечение контингента.

В Концепции профильного обучения отмечается, что «реализация идеи профилизации обучения на старшей ступени ставит выпускника основной ступени перед необходимостью совершения ответственного выбора — предварительного самоопределения в отношении профилирующего направления собственной деятельности». Учащиеся, оканчивающие 9-й класс,

должны быть готовы не только к профильному обучению, но и к дальнейшему жизненному, профессиональному и социальному самоопределению. Основная проблема профильного обучения - помощь будущему выпускнику осмыслить своё дальнейшее социальное и профессиональное становление посредством изучения предметов на углубленном уровне.

В ШЛ № 53 совершенствуются механизмы профессионально-ориентационного сопровождения. Так, психологической службой школы-лицея проводится большая работа по выявлению возможных направлений предпрофильного и профильного образования. На этапе перехода предпрофильного обучения (9-е классы) на ступень профильного обучения используются различные формы профориентационного инструментария.

Теория множественного интеллекта Г. Гарднера утверждает, что люди имеют восемь моделей интеллекта, развитых в той или иной степени. Все они в сумме формируют профиль интеллекта. Он базируется на генетике и опыте, а каждый человек имеет уникальное сочетание всех этих моделей. Модифицированный тест для выявления способностей учащихся, на основе данной теории, был разработаны психологами из Назарбаев Интеллектуальных школ и успешно используется на практике с 2012 года. Данные исследования девятиклассников нашей школы-лицея представлены графически. Каждый сектор характеризует выраженные способности учащихся. Также стоит отметить, что из 79 учащихся – 23ученика имеют выраженность нескольких способностей. Что может предполагать развитость новых компетенций, которые находятся на стыке нескольких отраслей промышленности. В основном это секции спортивные способности и логические, межличностные и внутриличностные, исследовательские и логические способности.

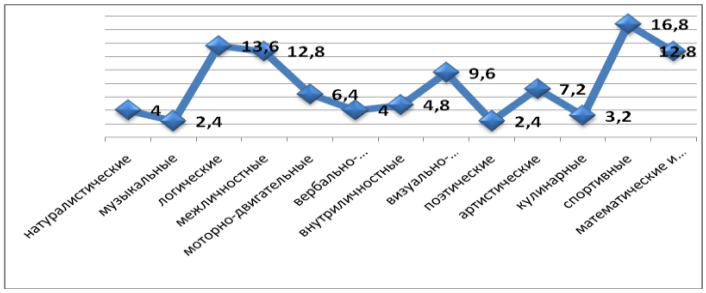

Опросник профессиональной готовности Л.Н.Кабардовой, представляет собой дальнейшее развитие идеи Е.А.Климова о выявлении профессиональной направленности оптанта на выделяемые им сферы профессиональной деятельности. В данном случае, профессиональную готовность мы определяли, как субъективное состояние личности, отражающее способность и желание заниматься определенным конкретным типом профессиональной деятельности. Выпускники среднего звена анализировали оцениваемые умения, эмоциональное отношение, готовность трудиться. Результатом стало представление о мере готовности к успешной деятельности в определенной сфере, о степени согласованности личного плана профильного обучения и самооценки своих возможностей.

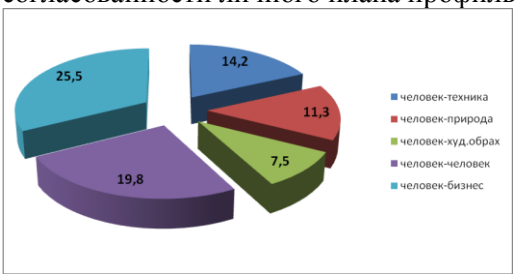

Корреляция показателей психодиагностических исследований учащихся может говорить о сформированности внутреннего плана. Осознанный выбор профиля обучения, а по сути - первичное профессиональное самоопределение успешно подтвердили – 57% учащихся. Сложность в подготовке учащихся к следующей ступени образования, т.е. к будущей профессиональной деятельности определилась в 43%.

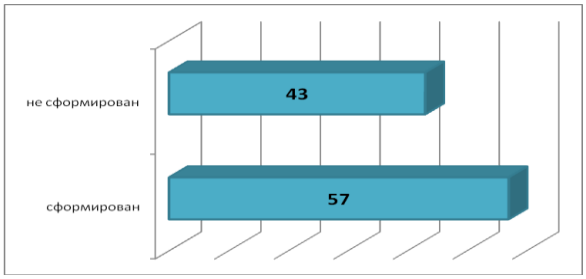

Комплексная подготовка девятиклассников к жизненно важному решению осуществлялась педагогической, психолого-педагогической, информационной и организационной деятельностью, что помогло выпускникам основной школы получить информацию о возможных путях продолжения образования, оценить свои силы, принять самостоятельно ответственное решение, определить преимущественную направленность дальнейшей учебы. Главная особенность данного этапа состоит в постепенном переходе учащихся на качественно новый уровень социального развития, когда формируются, с одной стороны, сознательное отношение к себе как к субъекту общественных отношений, а с другой, готовность к трудовой общественно полезной деятельности. Процесс формирования готовности к выбору сферы трудовой деятельности, а также процесс индивидуализации взаимообусловлены и протекают параллельно. Вместе с тем протекание этих процессов может носить как синхронный, так и асинхронный характер. В случае, когда эти процессы синхронизированы, наиболее успешно происходит профессиональное самоопределение личности, способствующее социально желательной ее интеграции в жизнь общества. Если же по ряду причин не происходит совпадения данных процессов во времени, то это приводит к дезинтегративным явлениям и деформации мотивационно-потребностной сферы личности.

Одним из факторов, определяющих самореализацию в профессиональной деятельности, является применение эффективных профориентационных методов воздействия на учащихся подросткового возраста. Были использованы активизирующие методы работы: профориентационные игры, упражнения и конкурсы, карточные информационно – поисковые системы, ярмарки профессий, дни открытых дверей, активизирующие опросники, тематические классные часы, профессиографические экскурсии и встречи, построение профессиограмм, индивидуальные и групповые профконсультации.

Использовался «Атлас новых профессий» — как один из инструментов-помощников для карьерного ориентирования человека, это то, что дает ответ подрастающему поколению на вопрос: «Во что стоит инвестировать свой потенциал?» и поможет построить свою карту возможностей, по которой можно строить собственную траекторию движения в интересное будущее. Работа в этом направлении помогла познакомиться с новыми технологиями ближайших лет и задачами будущего в мире профессий.

Составление «Карты-интеллекта» помогло девятиклассникам осознать свой личностный ресурс, мотивацию достижений, самооценку, первичные профнамерения, склонности и способности, нравственные ценности, выделить профессиональную цель и определить, как внутренние, так и внешние препятствия для достижения избранной цели.

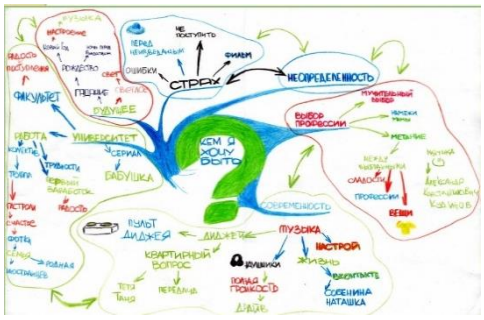

Одной из проблем остается то, что технология выбора профиля обучения в настоящее время отсутствует, хотя необходимо заранее готовить детей к осознанному выбору профиля обучения, сообразуясь с их личностными и возрастными особенностями. Учащиеся совершают его часто интуитивно, под влиянием случайных факторов или в меру социально-экономических условий семьи. Подросток, выбирая достойную профессию, стремится получить соответствующее образование, развить необходимые качества личности.

Родители и педагоги получают при этом возможность позитивного влияния на развивающуюся личность подростка: помогают ему в формировании актуальных качеств личности и с точки зрения выбора профессии, и с точки зрения развития личности в целом.

Исключительно важно формировать у учащихся: во-первых, гражданские и нравственные ценности, во-вторых, личностные качества, помогающие им самостоятельно ориентироваться в сложной социальной ситуации, принимать важные решения, в том числе и по поводу жизненного и профессионального самоопределения. Особое внимание следует обратить на формирование у выпускников инициативы, самостоятельности, ответственности, коммуникативности, дисциплинированности, эмоциональной устойчивости, заинтересованности и потребности в самоизменении, гибкости, способности к перемене труда, к освоению новых профессий и к переквалификации, а самое главное — повышать мотивацию достижения, воспитывая доверие к себе. Также желательно, чтобы подростки приобретали опыт профессиональной деятельности.

Благодаря сплоченной деятельности школы и семьи, возможно, построить оптимистическую и привлекательную профессиональную перспективу жизни учащихся, что будет способствовать позитивному целостному становлению личности.

С целью получение объективных данных об интересах, способностях и склонностях учащихся школы-лицея, с последующим разделением их по профилям обучения, **реализуются следующие виды деятельности**:

- внедрение системы ранней профессиональной ориентации учащихся: 1-4, 5-7, 8-9 классов;
- использование измерителей (психодиагностика) результативности профессионального самоопределения обучающихся психологической службой;
- через направления воспитательной работы: патриотическое воспитание, духовно-нравственное, правовое, ЗОЖ;
- разработка учителями-предметниками вариативных, авторских курсов прикладного функционального направления;
- разработка УМК и апробация спецкурсов;
- открытие на перспективу «Медицинского класса», «Инженерных классов»;
- оборудовать аудиторию под «Центр индивидуального развития» учащихся;
- проведение курсов «Самоактуализация личности» -11 класс, «Наука лидерства»-10 класс, «Мир профессий»-9 класс;
- социальное партнерство с ВУЗами и ТИПО;
- проектная деятельность: Проект «STEAM»; «Профильная школа»; Форум «Билет в будущее» 7-11 классы;
- дополнительное образование в ресурсных центрах;
- ярмарки ВУЗ-ов по специальностям и профпробы;
- просвещение и профилактика «Атлас новых професий»;
- бизнес-стартап проекты, профигры «В мире профессий», Форум -театр;
- круглые столы «Интеллектуальная встреча», «Өнегелі Өмір» («Встреча с выдающимися людьми»);
- Workshop учеников;
- Экскурсии на предприятия региона.

Основными направлениями профориентационной работы должно стать:

- формирование профессионального самосознания школьников;
- развитие индивидуальных качеств, необходимых для овладения избранной профессии и адекватной самооценки;
- создание условий для активной пробы сил в различных видах трудовой деятельности, максимально приближенной к профессиональной;
- формирование надпредметных компетенций в начальной школе;
- развитие метапредметных компетенций в средней школе;
- компетенции будущего: ключевые типы грамотности и базовые навыки XXI века;
- методические разработки в области формирования надпрофессиональных компетенций;
- неделя профориентационной грамотности 1-11 классы;
- подключение родительского корпуса к профориентационной работе;
- сотрудничество с организациями в области профориентации и рынка труда, для пропаганды профессий регионального рынка труда, в которых имеет место высокая потребность -

проект «Концепция развития инновационного научно-образовательного кластера Карагандинского региона.

Литература

1. Булавинцева, Л. И. Организация предпрофильной подготовки учащихся как важная профессиональная задача учителя. / Л. И. Булавинцева, Н. В. Голыго // Известия Уральского государственного университета. 2016. № 3(67). С. 36-44.

2. Государственная Программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы Утверждена постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988.

3. Концепция развития профильного обучения в Республике Казахстан. Астана – 2009.

4. Чистякова С. Н., Родичев Н. Ф. Образовательно-профессиональное самоопределение школьников в предпрофильной подготовке и профильном обучении М.: Педагогический университет «Первое сентября», 2013.

5. Руководство для слушателя. Образовательная программа курсов повышения квалификации для заместителей руководителей школ по воспитательной работе по профессиональной ориентации школьников - ЦПМ АОО«Назарбаев Интеллектуальные школы», 2019.

6. «Атлас новых профессий». Агентство стратегических инициатив /вторая редакция/ – Сколково- Москва.-2015.

7. «Концепция развития инновационного научно-образовательного кластера Карагандинского региона» Формирование общей политики кластерного развития Карагандинской области опирается на основные положения Постановления Правительства Республики Казахстан от 11 октября 2013 года №1092 «Об утверждении Концепции формирования перспективных национальных кластеров Республики Казахстан до 2020 года».

TAPESTRY IN BAPANOV'S WORK ARTISTIC FEATURE OF ART

SHAIMERDEN Azatkhan Serikovich
School-gymnasium no. 45" Ak Orda"
Kyzylorda region, Shieli district, Kazakhstan
Azathan_79@mail.ru

Kazakh art, which originates from the ancient Turks

one of the types that has accumulated the traditions of their craft is textile art. Carpet weaving and the largest center of weaving, Oghuz in the X-XI centuries along the Syrdarya River in the modern Kyzylorda

region, when the tribes of Ben-Kipchak ruled we can find out from historical sources. "The Kazakh people are vast- the ancient culture of the vast Republic the heir and developer of the same tradition, reviving and enriching. To this process nomadic tribes and tribes that came from all over Kazakhstan at different times and the peoples of South Siberia, Central Asia and the Russian the culture was affected." For centuries, wool has been in the hands of Kazakhs a large number of different types and natural colors – the main thing,

Kazakhstan has great creative potential and experience development of the art of weaving and carpet weaving throughout the territory there were prerequisites. Animals that contributed to the development of Kazakh crafts "I don't know," he said, " but I'm sure it's a good idea." color. Therefore, a new type of weaving for Kazakhstan, the West there were no obstacles to the development of tapestry art, which was introduced through the culture. On the contrary, Kazakh craftsmen quickly mastered the art of Tapestry. Tapestry weaving in the fine arts of Kazakhstan from the 70s of the XX century from the beginning developed well. Tapestry art is more artistic than other artistic arts it is characterized by the decorative nature of the language of art, the peculiarity of weaving, the richness of colors, and it is distinguished by its abundance, originality of hand weaving. "I'm sorry," he said. alone, with great Labor, and with long-term endurance emerging art. One of the first to conquer this art form and artists who have contributed to the development of tapestry art in our country: K. Tynybekov, I. Yarema, B. Zaurbekova, A. Bapanov, S. Bapanova, K. Zhubaniyazova, B. Utepov, Sh.Kozhakhanov and others you can say. The works of Alibai Bapanov and Saule Bapanova, a couple of these masters, capture the hearts of the audience with their originality. The works of masters who have been searching for and weaving tapestries on various themes for many years have a special place in Kazakh art. Works of art, which have a deep meaning, covering the history and future, national identity and traditions, are exhibited not only in our country, but also abroad.

Saule Syzdykkyzy (born in 1956) and Alibay Kaltayuly (born in 1953).)

Bapanovs were born in Kyzylorda region. Art of Almaty he graduated from the school. Saule Bapanova-Moscow named after S. Stroganov in the Department "artistic textiles" of the higher art and Industrial School, Alibai Bapanov-I. Surikov State Art Institute he studied at the Department of monumental painting. Since 1981

Member of the Union of artists of Kazakhstan, independent "Platinum Tarlan»

"I don't know," he said. "I don't know," he said. "The works of alibai and Saule Bapanov are always popular and very unusual. Art lovers who respect their talent artists with a cascade of images, a variety of objects, with braids and threads of lines, the beauty of color combinations, with unexpected associations with the game of imagination, clarity in the transmission of thought it always surprises and pleases" [2, 81]. Such is their creativity it is characterized by character, acquires its own character and identity. Color structure, structural features of images in works a series of works with a deep meaning, such as Harmony, history and connection we can see. The image of the camel on the stone of the sign by the artists was presented in a modern style many of his works were used very efficiently on tapestries it can be observed. The camel is a symbol of a nomadic lifestyle. Same causal artists depict three ways of life in different colors. They: yellow-the ancient way of nomads, blue – the flow of life, Green-People life path. And if the camel itself, then the sky and the Earth, or the past and the present like a giant mountain. Alibai and Saule, painted on the tapestry This picture of the bapanovs received new content. Historical periods the main purpose of the event is to promote the development of creative thinking and creativity. the theme continues today.

"Saule and Alibai" - poetic landscapes and genre weaving compositions, real and Fantastic still lifes "I don't know." Lyrical, metaphorical stories about the existence of nomads "I'm sorry," he said. Light and dynamic image of the world with tenderness and energy "no," she said. Intense effort through decorative or refined color- it shows energy, chastity of feelings. Sometimes such accents are also subtle

images of aqualer or oil painting not wool thread simple it is hard to believe that he came out with a braid" [3,14].

The structure of a single form in the works of two people "I don't know," he said. and the power is clearly felt. A mystery that complements each other in giving birth to the world. Often found in the works of artists theme nomadic life and the connection between man and nature. In the tapestry of alibai and Saule Bapanov "shanyrak" as if symbolizing the breath of nature: trees leaning against the sky, the sky I saw a ghost among the red-yellow, green leaves reflected in the water the image of a beautiful girl appeared. The inner world of a person from this picture, you can see his thoughts, his emotions, his thoughts. "I don't know," he said. creation of painting and graphic compositions for tapestries the principles of transparency and artistic plasticity of decoration, as well as makes synthesis in the sample. It's very modern in their work it helps to find the perfect harmony. Modern tapestry art in the works of artists who have clearly shown their present appearance looking at it, you can see a deeply meaningful thought. Authors ' works- different and different from each other. And also covering various topics, "I don't know," he said. For example artists "journey", "Sacred Tree", "mountain of the world", " mysterious world» "I don't know," he said. The theme is very large-

scale deep-meaning works without making the audience think "no," I said. The characteristic of each work is not repeated and the works of artists are interesting. "Travel" the image of a two-humped camel depicted in the works of the Kazakh people we can see that the flesh combines being and image. Videos on it the combination of colors complements each other compositionally the decision was made. The image of the animal depicted is fragile and rich color. And the work" The Sacred Tree " is quite unusual, where on a dark dark background, a slender bushy saint of golden yellow color is depicted the tree has accumulated all the sacred things that exist in it. Artists sacred tree the main purpose of the event is to show the traditions and traditions of our national identity as if he had come. In every bush of a tree, where the leaves grow, there is a soul- you can see animals, birds and unique creatures of nature. The image of a bull standing on the top of a mountain from the works "mountain of the world" we'll see. Mythological image of a bull with horns and horns, standing on the top of a mountain, it is described as supporting the sky with its horns. Pale brown color

looking at the composition, you feel calm and confident. High mountain top the image of the bull depicted is very small, despite the fact that the work when you look, you can feel confident and calm. This is a video from the authors "I don't know," he said. "The mysterious world" in his works, he depicted a miracle of nature. Kazakh land mountain and Stone, River and Lake, lush green meadow and trees. Here in the art of tapestry, he was able to feel a characteristic feature of painting.

The color formations in his works do not resemble each other and do not repeat.

Kazakh national tapestry school traditions of European traditions and their own national Stylistics in the process of formation of you can see the variety of searches. Tapestry today –

regardless of the complexity of the technique and the duration of the weaving period,

The most common and beloved among the decorative arts of Kazakhstan

one of the types of split. The artists created poetic landscapes and genre compositions using the technique of tekemet and tapestry, realistic and fantastic

he created still lifes. One of the features of their work is the use of ancient tapestry and the technique of making wool tapestries, modern models of clothing are striking in asaumen. In their works, the Masters use incongruous, incongruous items: wool

I like to use silk side by side. And as a result of their sweat and sweat, there are different, striking images. The fabric works of bapanovs are also unique has content. The imagination of artists is not only within a single circle, but also within the scope

very spacious. From their tapestries, ancient legends and modern you can observe abstract images. With a flexible material such as wool artists who have done many years of creative work have mastered it perfectly then he starts making clothes out of it. Returning to wool processing techniques The bapanovs were able to bring to life the magnificent clothing made of wool, it showed its former importance in human life. Colored paints using felt, needle-free clothing Bapanova makes her own contribution to the world of modern fashion. The works of artists, which include all-round art he makes a great contribution to the development of Fine Arts. "I don't know," he said. the work of the artists is unique. History and his works, which combine the future, are in the center of attention of art researchers it is clear that it will be.

References:

1. Argynbayev H. crafts of the Kazakh people: research work. Almaty: Art, 1987. - 128 P.
2. Amirgazin K. Kazakh crafts. Almaty: Dyk-Press, 2004. - 162 P.
3. History of Kazakh art. - In 3 volumes. (The era of the Middle Ages. II

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ШЕКАРА МАҢЫНДАҒЫ ӨҢІРЛЕРІНІҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ САЛАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТ

Е.А., АЛИБАЕВ, М.Ю. ОНУЧКО
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің докторанты, с.ғ.к., профессор
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
Alibai_88@mail.ru

Түйін

Әр мемлекет халқы толыққанды өмір сүру үшін әлеуметтік қажеттіліктерін толықтай қамтамасыз ете алу қажет. Сондықтан барлық дамыған елдер әлеуметтік тұрақтылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін азық-түлік нарығындағы жағдайды реттеп, төлем қабілеттілігін, азық-түлік сатып алушылардың сұранысын және отандық шаруаларға экономикалық көмек көрсетуді бірінші орынға

қояды. Нарықтық экономиканың маңызды белгісі, кез-келген елдің даму дәрежесі – өмір сүру құралдарын өндірудің жоғары деңгейі, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету болмақ.

Сондықтан да ғылыми зерттеу еңбектің нәтижесі болып табылатын бұл мақалада Қазақстанның шекара маңынындағы өңірлерінің азық-түлік қауіпсіздігінің маңызы мен өзекті мәселесі қарастырылып, азық-түлік қауіпсіздігін реттеп, қадағалап отыратын ресми құжаттың маңыздылығы туралы айтылады.

Түйінді сөздер: Азық-түлік, АӨК, ауыл шаруашылығы, өнімдер, тамақтану, қауіпсіздік.

Abstract

In order for the population of each state to live a full life, it is necessary to be able to fully meet their social needs. Therefore, all developed countries, in order to ensure social stability and security, regulate the situation on the food market, put the solvency, demand of food buyers and economic assistance to domestic farmers in the first place. An important feature of a market economy, the degree of development of any country, will be a high level of production of means of life, ensuring food security.

Therefore, this article, which is the result of scientific research, considers the importance and topical issues of food security of the border regions of Kazakhstan, the importance of an official document regulating and monitoring food security.

Keywords: food, agriculture, agriculture, food science, security.

Соңғы уақытта орын алған қолайсыз жағдайлар әлемді дүр сілкіндірді. Әлемдік пандемияның Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы болжаған азық-түлік жетіспеушілігіне әкеліп соқты. Әрине, Пандемиядан шеккен зардаптарды айтып жеткізу мүмкін емес және бүгінгі зерттеу жұмысы ол туралы болмақ емес. Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, шешу жолдары 30 жылдық тәуелсіздігі бар еліміз үшін емес, бүкіл әлемнің назарында.

Қазақстанның шекара маңындағы өңірлерінде орналасқан экономикалық ғылыми-зерттеу институттарының, ауыл шаруашылығы ұйымдарының қандайда бір институционалдық саясатын, құрылымын, Қазақстан үшін қолайлы арақатынас пен мөлшерді құру және дамыту қажеттігін қамтамасыз ету жолында осы бағыттағы ғалымдар мемлекет тарапынан қолдауды қажетсініп қоймай, шекара маңындағы өңірлердегі азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы мемелекеттік саясатқа ерекеше назар аударуы тиіс.

Бүкіл әлемде азық-түлік қауіпсіздігі ұлттық қауіпсіздіктің негізі және экономиканың аграрлық секторын дамытудың маңызды бағыты болып отыр. Өз өнімінсіз елдегі ұлттық қауіпсіздіктің басқа компоненттері маңыздылығын жоғалтып қана қоймай, тұрақсыздығынан құлдырауы мүмкін. Ал осы жерде шекара маңындағы өңірлердің азық-түлік қауіпсіздігі саясаты басты орында болуы тиіс.

Азық-түлік қауіпсіздігі ұлттық экономикалық қауіпсіздік тұжырымдамасының маңызды бөлігі болып табылады, оның мәні адамдар мен қоғамның негізгі азық-түлік қажеттіліктерін барынша қанағаттандыруға және жеткілікті мемлекеттік резервтерге, белсенді төлемдер мен сауда баланстарына ие болуға мүмкіндік беретін экономикалық өсу деңгейі мен сапасын қамтамасыз етуден тұрады. Жалпы экономикалық қауіпсіздікті толықтай қамтамасыз етпей, ішкі экономикалық және әлеуметтік мәселелерді шешу, әлемдік процестерге ықпал ету, елдің мемлекеттік мүдделерін қорғау мүмкін емес. Сондықтан азық-түлік қауіпсіздігі проблемасын қазіргі уақытта аграрлық секторда жүргізіліп жатқан реформалармен тығыз және экономикалық қауіпсіздікті шешу тетігімен өзара байланыста қарау керек.

Ұлттық экономикалық қауіпсіздік пен қоғамдағы әлеуметтік-саяси тұрақтылық мүдделерін ескере отырып, азық-түлік және аграрлық кешендерді экономиканың стратегиялық маңызды салалары деп санаған жөн.

Мәселен, азық-түлік өнімдерін өз өндірісінің қажетті деңгейі, ауыл шаруашылығы, сондай-ақ тамақ және қайта өңдеу өнеркәсібі үшін материалдық-техникалық базасын; сыртқы және ішкі жағымсыз факторлардың әсеріне қарамастан мемлекеттік азық-түлік резервін жаңарту және толықтыруын; өндірілетін және өткізілетін тамақ өнімдері сапасының тамақ өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздігінің мемлекеттік стандарттарына сәйкестігін; қажетті ең төменгі күнкөріс деңгейі, халықтың салауатты өмірінің лайықты деңгейі мен жоғары сапасын; барлық деңгейлерде аграрлық секторды басқарудың тиімді жүйесін құру, қол жеткізілген көлемді сақтау және экспортқа бағдарланған бәсекеге қабілетті азық-түлік өнімдерінің өндірісін кеңейтуін; азық-түлікті мемлекеттік бақылауды жүзеге асыру, оның ішінде өндірісті, сыртқы және ішкі жеткізілімдерді, азық-түлік қорларын есепке алу және бақылауын - шекара маңындағы өңірлерінің азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы мемлекеттік саяси мүдделеріне жатқызуға әбден болады дейді А.А. Есекеева өз «Продовольственная безопасность как экономическая категория и её роль в обеспечении национальной безопасности» атты жұмысында [1,71б.]

Зерттеулер мен жарияланымдарды талдау. Ғылыми зерттеу жұмыстарын азық-түлік қауіпсіздігіне арналған отандық және ғалымдардың ішінде А.А.Есекеева [2] және А.А Кайгородцевті

ерекше атап өтуге болады. А.А Кайгородцевтің [3] барлық еңбектері бұл зерттеу жұмысыма негіз болып отыр.

Зерттеудің мақсаты – еліміздегі шекара маңындағы өңірлердегі азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы мемлекеттік саясаттың қазіргі жай-күйін бақылау және қазіргі проблеманы шешу жолдарын ұсыну.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Ғылыми зерттеу статистикалық материалдарды (Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері), зерттеудің жалпы ғылыми және салалық әдістерін пайдалана отырып еліміздегі шекара маңындағы өңірлердегі азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы мәселелерді шешу жолдарын ұсыну.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау. Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 19 қаңтардағы «Астық туралы» Заңына сәйкес 143-II «Азық-түлік қауіпсіздігі сыртқы және ішкі жағдайларға қарамастан, тамақтанудың физиологиялық нормаларына сәйкес халықтың тамақ өнімдеріне қажеттіліктері қанағаттандырылатын тиісті ресурстармен, әлеуетпен және кепілдіктермен қамтамасыз етілген экономиканың, оның ішінде оның агроөнеркәсіптік кешенінің жай-күйі» делінген [4].

Қазіргі уақытта Қазақстанда азық-түлік өндірісін дамытуды тежеуші факторлардың бірі тамақ өнеркәсібінің техникалық-технологиялық қамтамасыз етілу деңгейімен де, сондай-ақ шикізат жеткізу сапасымен де негізделген ауыл шаруашылығы шикізатын өнеркәсіптік қайта өңдеу деңгейінің төмендігі болып отыр. Осы ретте азық-түлік қауіпсіздігін бақылау мен қадағалауда шекара маңындағы өңірлер айқын орын алады.

Ұлттық қауіпсіздіктің маңызды бағыттарының бірі ретінде, азық-түлік қауіпсіздігі мәселесіне осы уақытқа дейін мемлекет тарапынан көңіл бөлініп келе жатқанымен заң жүзінде әлі де қорғалмай келе жатыр.

Иә, азық-түлік қауіпсіздігінің құқықтық негізі Қазақстан Республикасының Конституциясы, Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы 2012 жылғы 6 қаңтардағы № 527-IV Заңы, Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне сауда қызметін реттеу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы 2011 жылғы 26 қаңтардағы № 400-IV Заңы, Ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдаудың бірыңғай қағидалары туралы келісімді ратификациялау туралы 2011 жылғы 22 шілдедегі № 474-IV Заңы, «Астық туралы» Қазақстан Республикасының Заңына толықтырулар енгізу туралы Заңы 2020 жылғы 21 желтоқсандағы № 390-VI Заңы, Агроөнеркәсіптік кешенді және ауылдық аумақтарды дамытуды мемлекеттік реттеу туралы 2005 жылғы 8 шілдедегі N 66 Заңы, Қазақстан Республикасының Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы 2007 жылғы 21 шілдедегі N 301 Заңында қорғалғанымен, бұл жеткіліксіз, себебі, азық-түлік қауіпсіздігіне тікелей қатысы шамалы. Азық-түлік қауіпсіздігі ұлттық қауіпсіздіктің маңызды бағыты болып табылатындықтан, өз алдына жеке заңмен қорғалып, қадағаланған жөн. Яғни ұлттық мүдделерді, азық-түлік қауіпсіздігі көрсеткіштерін, оларды бағалау индикаторларын, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің тәуекелдері мен қатерлерін, оны толықтай қамтамасыз етудің стратегиялық мақсаты мен негізгі міндеттерін, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттары мен азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің тетіктері мен ұйымдастырушылық негіздерін бекітпесек, ұлттық қауіпсіздікке де, экономикалық әл-аумақтымызға да қауіп төндірмек.

Бұл заңнама азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы мемлекеттік саясатты толықтай іске асыра алу тетігіне айналады, әсіресе, шекара маңындағы өңірлерінің азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы мемлекеттік саясатты орындауға тапсырмас мүмкіндік болмақ.

Себебі, осы Заңнама аясында шекара маңындағы өңірлерде ғылыми-зерттеу институттары ашылып, еліміздің ішкі нарығын қорғау, қадағалау мен шекара маңындағы өңірлерде орналасқан ірі агроөнеркәсіптік өндірістердің барынша дамуы үшін бағыт-бағдар беруі қажет.

Сонымен, азық-түлік қауіпсіздігі экономикалық әл-ауқаттың ажырамас бөлігі және кез-келген мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігінің негізгі бағыты болып табылады. Азық-түлік қауіпсіздігі мемлекеттік саясаттың басым бағыты болып табылатындығын есте ұстаған жөн, өйткені ол ұлттық, экономикалық, әлеуметтік, демографиялық және экологиялық факторлардың кең спектрін қамтиды.

Қорыта келгенде. әр мемлекет халқы толыққанды өмір сүру үшін әлеуметтік қажеттіліктерін толықтай қамтамасыз ете алу қажет. Сондықтан барлық дамыған елдер әлеуметтік тұрақтылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін азық-түлік нарығындағы жағдайды реттеп, төлем қабілеттілігін, азық-түлік сатып алушылардың сұранысын және отандық шаруаларға экономикалық көмек көрсетуді бірінші орынға қояды. Нарықтық экономиканың маңызды белгісі, кез-келген елдің даму дәрежесі-өмір сүру құралдарын өндірудің жоғары деңгейі, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету болмақ.

Осылайша, азық-түлік қауіпсіздігі – бұл экономиканың аграрлық секторының даму деңгейімен анықталатын адам қауіпсіздігінің жай-күйі. Бұл ретте азық-түлік қауіпсіздігі елдің ұлттық, экономикалық қауіпсіздігінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Халықтың азық-түлік қауіпсіздігі – бұл, ең алдымен, азық-түліктің экономикалық қолжетімділігін, сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ететін халықтың табыс деңгейі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А.А. Есекеева. Продовольственная безопасность как экономическая категория и её роль в обеспечении национальной безопасности. Вестник КазНУ. Серия юридическая. №3 (71). 2014.
2. А.А. Есекеева. Продовольственная безопасность как экономическая категория и её роль в обеспечении национальной безопасности. Вестник КазНУ. Серия юридическая. №3 (71). 2014.
3. Kaigorodcev Alexandr. Mechanism of food security – International Journal Of Applied And Fundamental Research. – 2013. – № 2 – URL: www.science-sd.com/455-24099 (21.11.2013).
4. Астық туралы Қазақстан Республикалысынң 2001 жылы 19 қаңтарындағы №143-II Заңы.

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

№	ФИО	стр
1.	ҲАИТМАТОВ Фарҳод Халикулович	3
2.	PLYUSHKO Olga Stepanovna	5
3.	АБДИКАШЕВА Айгерим Аманжоловна, ИБРАЕВА Айгул Омаровна	7
4.	АБДИМОМЫНОВА Маншук Максутовна, АБДУВАЛОВА Айнур Джумабаевна	9
5.	АЛИБЕКОВА Тарбия Кантургановна	12
6.	АМИНҶОНОВА Рухшона Ҳакимовна, СОДИҚОВА Рухангез Абдусамадовна	16
7.	АШУРОВА Барно	19
8.	БЕКОВА Гульнара Жумашевна	22
9.	БИЯТОВ Ризабек Габдуллович	24
10.	БОЛАТБЕКОВА Карлыгаш Садыковна	26
11.	ДЕРЯБИНА Екатерина Павловна, СУЛЕЙМЕНОВА Айжанат Амангельдиновна	29
12.	ДРУЗИК Наталья Ивановна	32
13.	ЕСЕТОВА Гүлмира Қоныскереевна	36
14.	ЖАТҚАНБАЕВ Ерғазы Тілеубайұлы, АБДИБАЕВА М.М., ИСМАЙЛОВА Ж.К.	39
15.	УСМАНОВ Бегмат Нуралиевич, ИСМАЙЛОВА Ж.К., ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т.	41
16.	АБДИБАЕВА Майра Макашовна, ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т., ЖАЛАЙЫРОВ А.Н.	43
17.	ЖАЛАЙЫРОВ Аян Нұрланұлы, УСМАНОВ Б.Н., ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т.	45
18.	БАЙҒҰТ Элвира Өмірзаққызы, ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т., АБДИБАЕВА М.М.	46
19.	ЖҮНІС Тәйшібай Орынбекқызы, БАЙБУЛСИНОВА А.С.	48
20.	ЖҰМАБАЕВА Салтанат Қасымқызы, БОЛАТОВ Жандос Болатұлы, БЕГИМБАЕВА Жибек Сагинбаевна	50
21.	ИБРАЕВА Магрипа Курманбековна, ИБРАИМОВА Жанар Кажибаевна	52
22.	ИВАЩЕНКО Татьяна Леонидовна, КУРБАТОВА Лариса Владимировна	58
23.	КЕМЕЛОВА Калипа Шахизадаевна	61
24.	КИДИРБАЕВА Халима Керимбаевна, ИСАЕВ Ержан Болысбекович	64
25.	КРЮЧКОВА Наталья Александровна, ШВЕЦКОВА Валерия Александровна	67
26.	КУБЕСОВА Гулнар Тынышбаевна	70
27.	КУБЕСОВА Гулнар Тынышбаевна, ЖАКУДА Гүлсезім Нұрболқызы	73
28.	ҚАЛИЕВ Асқар Қабдөшұлы, УАЛИЕВ Амангали Сергалиевич, АХМАДИЕВ Әлішер Серікұлы	76
29.	ҚАЛИЕВ Асқар Қабдөшұлы, АБИЛОВ Рустем Еркенович, КАКЕН Сакен Аскерович	79
30.	РАЙЫМБЕКОВА Алия Азатовна, ҚАЛЫБАЙ Аида Сұлтанмұратқызы	82
31.	ҚҰРАЛБАЙ Айгерім Ерланқызы, БОЗШАТАЕВА Гульшат Тугельбаевна	85
32.	МАМЕДОВА Лала Исраиловна	89
33.	МУСАКУЛОВ Таир Русланович, АБДРАСИЛОВА Венера Оналбаевна	90
34.	МУХАМБЕТГАЛИЕВА Айгуль Сериковна	92
35.	НАГИЕВА Гаухар Ораковна, КЕНЖЕЕВА Мадина Тулеухановна	94
36.	НҰРЖАНОВА Айдана Нұржанқызы, АБДРАСИЛОВА Венера Оналбаевна	96
37.	РАФИГЛИ Рашад Рафиг оглу	99
38.	РАХМАНОВА Нағима Бекетқызы, АБУХАНОВА Айнаш Базарбаевна, СУЛТАНОВА Инара Аскаровна, КАКЕН Мерей	102
39.	САЙБЕКОВА Назира Усенқызы	104
40.	САЛАУАТОВА Дамира Салауатқызы, МУХАНБЕТЧИНА Ахлима Габдиловна	108
41.	САХИЕВА Асел Куанышкереевна, КИМАТОВА Гульсим Талаповна, БАЗАРОВА Данагуль Жандаулетовна	110
42.	САЯЖАНОВА Аяулым Жумабаевна	117
43.	СЕКЕНОВА Карина Рустамовна, КРЫМГЕРЕЙ Аружан Жигеркызы	120
44.	СЛЫВОЦКАЯ Ольга Яковлевна	122
45.	ТЕРЛЕЦКИЙ Юрий Леонидович	127
46.	ҲАИТМАТОВ Фарҳод Халикулович	129
47.	ХОДКО Татьяна Викторовна, ВОРОНИНА Светлана Анатольевна	131
48.	SHAIMERDEN Azatkhan Serikovich	136
49.	Е.А., АЛИБАЕВ, М.Ю. ОНУЧКО	138

Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды. Авторлардың көзқарасы, ұстанымы сақталады. Жинақтағы деректердің нақтылығына авторлар жауапты. Олардың байлам-тұжырымдары редакция көзқарасымен сәйкеспеуі де мүмкін. Ғылыми басылымда жарияланған материалдар көшіріп басылған жағдайда сілтеме жасалуы тиіс.

Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
International Academy of Education and Science
Международная Академия Образования и Науки

2021